

28 v. 10

37

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20



R. 1171

JO. FRANCISCI SCARDONÆ
RHODIGINI
APHORISMI
DE COGNOSCENDIS
ET
CURANDIS MORBIS

Uberrimis commentariis, atque animadversionibus
illustrati,

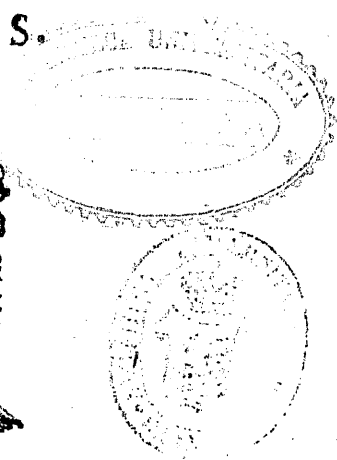
Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriam, tum in
praxim medicam cadunt, hodie maxime illustres,
sédulo pertractantur, discutiunturque.

EDITIO SECUNDA

Ab Auctore correctæ & Aphorismis de Cognoscendis & Curandis
Febribus locupletata.

LIBER PRIMUS.

De Morbis capitis.



PATAVII, Typis Seminarij, MDCCLIV.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, & PRIVILEGIO. 30

TRIUMVIRO LITTERARIO PRÆSTANTISSIMO
BARBONIO MAUROCENO
EQUITI, ATQUE ÆDIS DIVI MARCI
EX MERITO PROCURATORI

Jo. Franciscus Scardona
F.



Uoniam pro more institutoque Majorum qui
scripta sua prælo subjiciunt, typisque com-
mittunt unum aliquem aut gravissimum Ma-
gistratum, aut egregium Virum deligere solent, ad quem
eadem edita in lucem instituant, ut vel grati animi offi-
cia persolvant, vel ut cultus, atque observantiæ suæ diu-
tur-

turnitati consulant, & quantum fieri per eos potest ad immortalitatem producant, vel demum ut ex splendidissimo ejusdem nomine eam dignitatem, & lucem accipiant, quam ex se ipsi habere non possunt, cum priorem aphorismorum meorum editionem Triumviris Gymnasii Patavini Moderatoribus Amplissimis non sine maximo commendationis fructu dicaverim, hanc alteram arduo februm tractatu locupletatam publici judicii aleam denuo subituram nulli magis, quam tibi, SENATOR AMPLISSIME, inscribendam, atque commendandam esse facile constitui. Gratitude nimirum iis primum beneficiis debeo, quæ studiorum meorum auctor, atque auspex in me contulisti, benevolentia deinceps singulari, qua & tu, & Amplissimus Senator Frater tuus Vincentius, sanguine non minus, quam animorum, & voluntatum consensione, atque amore conjuncti, me nihil tale promerentem, & Venetiis, & in nobilissima Barbonensi rusticatione perhumaniter excipitis, mecumque colloqui vel litteraria de re sapius dignantes convivorem me vestrum esse jubetis. Cultum, atque observantiam virtutibus iis debeo præclarissimis, quibus te ornatissimum conspicio: liberalitatem illam tuam intelligo, qua divitiis, opibusque tuis sapienter utens, nihil omnino privati publicæ magnificentia parcens, extus etiam Venetæ Majestatis signa ferens, & Veronensi Prætura, aliisque magnificis, & splendidissimis legationibus functus es: quam illam insignem mentis perspicuitatem, intelligendi celeritatem, decernendi consilium, quibus cum domi, tum foris per ardua, gravissima, maximique momenti negotia mira proportione, insigni promptitudine, planitie prorsus singulari nunquam non semper gessisti: consuetudinem illam tuam suavissimam vel iis fatentibus, quibus semel uti eadem licuit, in tuo fami-

liari

liari sermone, verborumque concinnitate conspicuam, quam quæ maxime, quæque variis in gentibus, nationibus, provinciis, ditionibusque, licet in se ipsis diversæ sint, natura mutabiles; genio differant, ac vix præstans illud, præclarumque colant, quod suum omnino non sit, singularem admirationem commovit: pietatem illam, ac religionem, quæ si in Majoribus tuis, ac piissima Veneta Republica ab ipso fere primordiis ad hanc usque ætatem nunquam minima, in te florentissima effulsi, tum eos solum ministros rebus tam publicis, quam privatis gerendis complectendo, qui morum probitate valent, quibusque fidem adhibere tuto posses, nihilque quod injustum, ac inhonestum fuerit exequando, tum vero maxime curando enixe Petri Urseoli memoriam prope intermortuam, posteaquam Venetiarum ducatu, quem invitatus susceperat abdicato, Cuxanum clandestina fuga profectus Divi Benedicti institutum complexus est, & quod miraculis ante, & post obitum claruisset, Sanctorum canoni adscriptus, Apostolica auctoritate excitandam, eique cultum solemniter ritu & Venetiis, & Cuxani adhibendum, præclarumque Barbonæ Templum, quod ab Avis ad majorem incolarum pro rebus sacris commoditatem extructum dotatumque accepisti, & nobili ara in ejusdem honorem dicata, & Sancti Justini Martyris corpore, aliisque magnificis rebus exornando, expoliendoque: decentem illam tuam agendi elegantiam, quæ cum privatis officiis, publicisque muneribus præclare se convenienterque adjecerit, Regum Supremorumque Principum æstimationem ita sibi comparavit, ut statutos ii Majestatis fines prætereuntes ad jucundissimam tuam consuetudinem se fere adjunxerint: magnitudinem illam, suavitatem, gravitatemque animi, mixtum illud compositumque ex serio & leni, severo & dul-

ci,

ci, gravi & benigno, munifico ac reservato, ex quibus veneratio, timor, amor tamquam rivulus a fonte emanarunt, teque omnis æquabilitatis, ac proportionis capacem effecerunt pro rerum civilium procuratione: prudentiam denique, a qua insigne illud acumen, quo omnia tot salebris, ac difficultatibus impedita tam facile, ac celeriter expeditisti, mansuetudinem inusitatam, inauditam clementiam, atque alia fere innumera laudis, & gloriæ ornamenta, quæ persequi aut modestiam tuam haud omnino pati sentio, aut illorum patientia abuti, quibus hæc singulis, & universis jamdiu cognita sunt, planeque perspecta. Præterquamquod de auctoritatis tuæ patrocínio contra malevolorum hominum dicacitatem, ac probra dicendum mihi superest, quod validissimum in tuo nomine reperisse mihi videor cogitanti sedulo, ac perpendenti eo te natum genere, quod præclarissimum præ cæteris emicuit, tum inclytis Viraginitibus, Thomastina præsertim, atque Agnete, quarum illa Stephano Andræ Regis Hungariæ filio nupta ad regiam usque Pannoniæ coronam evecta est, hæc vero divino cultui addicta non supremum modo Cœnobii S. Zachariæ gradum occupabat cum Benedictus Papa III. Venetias ventus idem visitavit, ejusque precibus annuendo Romam reversus corpora S. Pancratii Martyris, & Sabinæ Virginis ei donomisit, sed sanctitate insigni clarescens ex veteri Ecclesiæ more in Beatarum ordinem cooptata, tum venerabilis recordationis viro Joanne S. Petri Urseoli genero, ejusque comite, cum vitæ monasticæ desiderio Cuxanum fugit, qui Monachus & ipse factus, atque in patriam postea reversus nobilissimum Cœnobium S. Georgii condidit: tum gravissimis, ac sapientissimis Cardinalibus, quos inter Petrus ille a Gregorio XII. creatus eminet, qui quod omnibus eximiæ digni-

tatis

tatis numeris expletus difficillimo Concilio Constantiensi interfuit, legatusque a Martino V. Neapolim missus illic Joannam secundam coronavit: tum piissimis aliis Ecclesiarum aut Patriarchis, aut Episcopis, qui christianam vivendi normam suis moribus expresserunt, tum innumeris armorum strenuis ducibus, qui summam Venetorum gloriæ navarunt operam, tum denique eximiis, atque omni virutum genere ornatissimis Legatis, Senatoribus, Equitibus, Divi Marci Procuratoribus, aliisque celeberrimis viris, qui non supremum modo Civitatis suæ gradum iterum ac sæpius occuparunt, sed suprema quoque Reipublicæ regimina omni ævo summa cum laude, & maxima inclyti Principatus utilitate susceperunt. Quo quidem nobilissimi generis ornamento uti ea ratione consuevisti, qua opus fuit ad clare aperteque significandum institutores tuos præstantissimos, si forte reviviscerent, præclari hujusce muneris nihil omnino agnoscere ipsos in præsens posse, quod suum magis dici mereatur, quam tuum, atque summa eorum voluptate fateri oportere multum etiam debere tibi, & quod eam gloriam nuperis temporibus resumunt, quæ præteritis, atque ipsis viventibus florens per omnes fere terrarum oras disseminabatur, & quod admirandis, atque immortalitate dignis edendis operibus in dies singulos aucta, atque expolita in te veluti in naturali sede sui juris facta, ac dominii refulget. Et sane si in ineuntem fere ætatem oculos conjicio, video generosam illam tuam, liberalemque indolem cum suavissima voluntate, atque contentione assiduissima futurarum maxime illustrium, ac nobilium actionum præfaga arte conjungi, spemque in his animorum omnem quiescere, foveari, confirmari: parentes video omnem dantes operam, & quanto maximo studio possunt contententes, ut ea prope-

retur ætas, in qua uberrimorum fructuum, quos produxisset præstantia mirifice recreari ratum habent, exploratumque: te vero, in quo nec quidquam desideratur, quod addere necesse sit, & in quo, quæ ad eos in suis cupiditatibus antevertendos necessaria sunt, abundant omnia, duplici oblectatione, atque jucunditate eosdem referre, in tua nimirum, qua fidenter afficiuntur expectatione, atque amabili utilique erroris cognitione, quam in tua mirifica præoccupatione experiuntur: hinc cum legationis munus tanto cum omnium plausu apud Augustissimum Cæsarem tui amantissimus Pater obiret (pro qua legatione in præstantissimum Equitum cærum cooptatus est, cum singulari adeo eloquentia præditus, ac ingenio maximam in arduis Reipublicæ rebus dexteritatem ostenderet) ecquis satis explicare dicendo valeat quanta animi alacritate Civitatis tuæ salutem cordi gerens, Patrisque numen æmulans ad discendum actus sis nobilissimo ipsius exemplo, qua ratione optimus probatusque Civis publicam induat Majestatem, ferre eandem debeat, tueri, atque in se ipso administrare, & quam mire virtutes facultatesque tuæ in te tunc ferre dixerim lætabantur perfectas eas, numerisque omnibus absolutas perspicente in efficacissimis Patris periculis, atque executionibus? Unde facillime, æquali prorsus felicitate, parique gloria celeberrimam Legationem ad Christianissimum Galliarum Regem Ludovicum XV. felicissime regnantem, & Summos Pontifices Benedictum XIII., ejusque successorem Clementem XII. suscepisti, qui eo clariora, ac manifestiora maximorum tuorum, atque immortalium meritorum ediderunt monumenta, quo magis omni tum officiorum, tum privatæ consuetudinis genere tecum conjuncti fuere, cognitis prorsus, planeque perspectis eorundem virtuti virtutibus iis

præ-

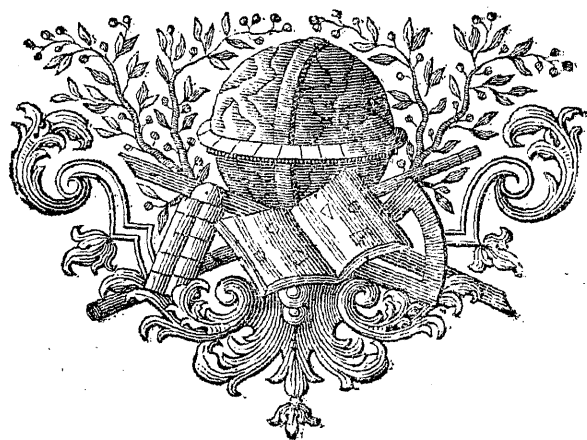
præclarissimis, quæ de te aut foris in universa Gallia, aut domi veluti de optimo, ac supra ætatem florentissimo Civi prædicabantur, quibusque idem & longe gentium celebratus, & juxta Patriam expertus probatusque fuisti. Quibus sane de rebus factum est, ut Romæ adhuc cum ageres maximis, insuetisque venerationis, & benevolentia argumentis a sublimioribus mentibus prosequutus non solum illustri, atque immortalis Civium omnium consensionis elogio Procuratoria dignitate in juvenili adhuc ætate constitutus, insignitus fueris (quæ vel in senili est summopere exoptanda) sed in Patriam redux publicis maximisque omnium acclamationibus per vias comitatus meritis plenus, honoribusque, benevolentis, & gratulationibus gravissimos Magistratus indefinenter occupares, optimarumque disciplinarum, atque bonarum artium, quibus omnibus instructus videbaris maximam curam gereres, atque regia munificentia foveres: saluberrimo prorsus consilio, ne vel Venetæ Civitati grande præsidium, vel Gymnasio Patavino summo Musarum Regno optimus Mæcenæ deesset. Quæ quidem omnia maximi esse momenti etiam me tacente facile omnes intelligunt ad efficiendum, ut nemo unus reperiat, qui ei Scriptori infensus esse velit, qui tantum Patronum elegerit, nolitque eum librum nonnihil diligere, quem simul ac aperuerit in id nomen incidat, quod & per se jucundissimum est, rerumque pulcherrimarum conjunctam habet recordationem. Quare nihil reliqui est, quam ut tu, SENATOR AMPLISSIME, eam humanitatem, quam honoris mei causa sæpius adhibuisti, nunc iterum suscipias, atque exile hoc splendoreque, atque amplitudine tua minus fortasse dignum obsequentis animi mei munus serena, qua soles, fronte excipias, habeasque pro certo omnem me daturum operam, & quanto

b 2

maxi-

maximo studio potero contenturum, ne tanti beneficii memoria ullo unquam tempore deleatur. Vale.

Dat. Rhodigio prid. Kalend. Augusti an. 1753.



A D L E C T O R E M,



Iraberis fortasse, Lector optime, quod post alios fere innumeros, qui claris editis ingenii, & doctrinae monumentis hac maxime aetate in Medicina floruerunt, eximios viros, Opusculum hocce scribere sim aggressus. Verum mihi monendus es, me vulgarem plerorumque methodum, qui in tradendis medicinae practicae praecipis hactenus enituerunt, minime servavisse, non ut illorum conjecturis, ac doctrinis refutatis novum aliquod, atque inauditum afferrem, sed ut faciliorem, clariorem, tutioremque Medicinam faciendi rationem inirem, quae Adolescentibus praesertim, qui in ipso quasi praxeos limine herere coguntur, summe conferret. Quod cum eo maxime repetendum sit, quod toti speculationibus philosophicis dediti observationes tamquam inutiles arti nostrae neglexerunt, ac genuinam morborum historiam, specialem medendi methodum, defectum medicamentorum, cautelas, atque animadversiones practicas nihil prorsus facientes, theoriam plane omnem, omnemque praxim medicam anilibus fabulis referferunt, constitui scribendi munus aggrediens Tironum potissimum, quique nondum subtiliorem praxim sunt assequuti, rationibus prospicere, ac pro virili parte providere, ne illorum animi inducerentur in fraudem per inanes omnino, ac vanas theorias, per anticipationes quasdam in praxi communes, & falsas, quae Medicis vel κλινωροτάτοις aliquando nonnihil imponunt, ea omnia, quae ad pernoscendos, pellendosque morbos utilia sunt, & necessaria paucis indicando, & Hippocratica fere methodo (quo in opere nonnulli magni nominis Medici nuperrimis temporibus excelluerunt) ad credendum vehementer adductus, ei, qui Medicinam exercet, generale nomen Philosophi deponendum esse, ut peculiare Medici sustineat, quemadmodum docuisse Hippocratem doctissimus Daniel Clericus (a) in Cornelii Celsi effatum illud, (b) Hippocratem primum ex omnibus memoria dignis fuisse, qui ab studio Philosophiae Medicinam separaret, animadvertit scire admodum, sapienterque; altiora interea, abstrusioraque, non ea tamen, quae supervacanea esse judicavit Celsus (c) quoniam incomprehensibilis natura sit, & in qua nimis magnum studium,

AD

(a) Hist. Medic. P. 1. lib. 3. cap. 1.

(b) In praefat. (c) Ibidem.

dium, multamque operam conferre ut vitiosum reprehendit Cicero (d) curiosius persequens, ac sedulo pro ingenii modulo inquirens in commentariis, atque animadversionibus, ne ulla unquam de causa a Divini Præceptoris doctrinis recederem, qui in libro de decenti ornatu (e) adeo extulit Philosophiæ studium, ut Philosophiam, diceret, ad Medicinam transferri oportere, & Medicinam ad Philosophiam. Animo id mihi versanti, ac per arduum munus, propterea quod in ea incidere tempora, in quibus uti omnes fere disciplinae, ita quoque Medicina ad summum splendoris, claritatisque fastigium pervenit, suscipienti, nihil curæ magis, cordique esse debuisse etiam me tacente facile vides, quam ut ea, que per magistræ rerum experientiam detexi, non quæ vago passim rumore circumferri solent, ingenua oratione conscriberem. Quod ubi diligenter teneas, facile etiam intelliges non sine causa a me esse factum, ut nonnullorum morborum, qui rarissimi sunt, ac propterea nondum mihi Medicinam discenti, facientique, vix paucis inter innumeros omni ævo in praxi exercitatissimos vel observandi, vel pertractandi occurrerunt, vel quorundam vitiorum, quæ a læsa cordis, & præcordiorum structura dependent, tractationem prætermitterem, utpote quæ adeo abstrusa, & cognitu difficilia sunt, ut præstantissimus Hippolytus Franciscus Albertinus (f) ingenuè de se fateri non dubitaverit, licet multa, assiduaque contentione in contemplandis ægris, eorumque cadaveribus perscrutandis longo annorum cursu versatus fuerit, se tamen eousque minime profecisse, ut quod semel, iterum, sæpiusque conspexit in mortuis, id agnoscere potuerit in vitam agentibus, ut signa nempe diagnostica explorata haberet, atque perspecta, quibus in eorum cognitionem deduceretur; utcumque nonnulli, postquam Alexander Knips Maccoppe Medicus nostrorum temporum magni nominis nobilem de Polypo Aortæ, quem respirante adhuc corpore fidenter pronuntiavit, Dissertationem edidit, qua accuratissimam omnium pectoris morborum historiam complexus est, sibi in animum induxerint. Illud interim etiam atque etiam a te contendo, Lector optime, ut laborem huncce meum æquo animo excipias, atque habeas pro certo in eo scite conscribendo, utcumque mihi defuerit facultas, voluntatem minime defuisse. Vale.

INDEX CAPITUM,

Quæ in hoc Volumine continentur.

I.	De Apoplexia.	4
II.	De Paralyfi.	35
III.	De Comate vigili, Caro, Comate somnolento, & Lethargo.	44
IV.	De Delirio in genere, & speciatim de Phrenitide, ac Paraphrenitide.	71
V.	De Mania.	92
VI.	De Melancholia generatim, ac speciatim de Melancholia ab amore.	110
VII.	De Hydrophobia.	125
VIII.	De Epilepsia.	139
IX.	De Dolore Capitis.	168

IN.

(d) De Officiis lib. 1. cap. 6. (e) N. 4. (f) Com. A. B. p. 382.

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fr. Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore Generale del Sant'Offizio di Venezia, nel Libro intitolato: *Aphorismi de Cognoscendis, & Curandis Morbis &c. Scriptore Jo. Francisco Scardona Rhodigino*; non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a *Giovanni Manfrè Stampatore di Venezia*, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. 15. Maggio 1753.

(*Gio. Emo Proc. Rif.*

(*Barbon Morosini Proc. Rif.*

(*Alvise Mocenigo IV. Cav. Proc. Rif.*

Registrato in Libro a Carte 9. al num. 60.

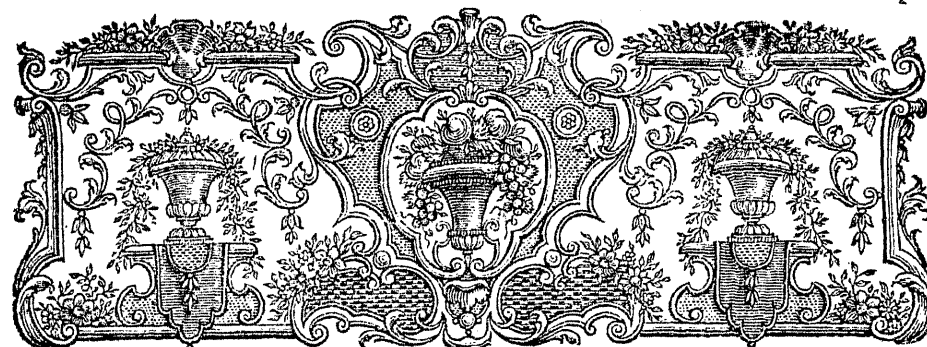
Gio. Girolamo Zuccato Segr.

Adi 19. Maggio 1753.

Registrato nel Magistrato Eccellentissimo degli Esecutori
contro la Bestemmia.

Alvise Legrenzi Segr.

DE




A P H O R I S M I
D E C O G N O S C E N D I S ,
E T C U R A N D I S M O R B I S

L I B E R P R I M U S

C A P U T I .

De Apoplexia.

I.  Poplexia est subita sensuum cum interiorum, tum exteriorum, motuumque a voluntate pendentium privatio superflite interdum pulsu, & respiratione.

II. Causa ejus proxima est impeditus spirituum Animalium a Cerebro ad organa sensui, & motui destinata, & ab his ad Cerebrum excursus ob vitium in Cerebro.

III. Quod tunc contingit, cum vasa sanguifera perpetuo perennique motu non deferunt sanguinem ad glandulas, ductus, atque emissaria Cerebri, cum glandulae, ductus, atque emissaria Cerebri spiritibus in nervos percolandis, derivandisque inepta sunt.

IV. Huc spectant carotidum, & vertebraliu[m] compressio, disruptio, earundem, ac venarum jugularium, & sinuum cerebri obstructio, huc compressio, disruptio, obstructio glandularum.

X. Glandulae porro comprimuntur a sanguinis plethora vera, vel apparente, ejusdem motu nimis veloci in cerebrum, a sero, lymphae, sanguine, pure intra ejusdem cavitates, & sinus effusis, a tumore, ulcere, polypo, aneurysmate intra ipsum obortis, a cranii fracturis, percussioni-

bus, tumore, polypo, aneurysmate extra ipsum genitis, sero, sanguine, pure inter meninges, & cranium effusis, meningum earumdem convulsione. Disrumpuntur a vulnere cerebrum penetrante, forti ictu. Obstruuntur a materia crassa, viscida, & lenta.

VI. Atque hinc liquet, cur senes, & qui plethorici sunt, qui affectionibus convulsivis obnoxii, qui collo lato, & brevi donantur, qui tumoribus imi, vel medii ventris prope truncum Aortæ descendentem, qui hydrope laborant, mulieres quæ utero gerunt, quibus suppressi sunt improvisi menses, in Apoplexiam frequenter labantur.

VII. His accedunt motus corporis vehementissimi, ac præsertim in homine plethorico, immodica Venus, vini, & rerum acidarum, spirituum fermentatione confectorum abusus, aer austrinus, nimis calidus, pluviosus, humidus, insolatus, vel contra nimis frigidus, & borealis, studia immoderata, vehementes animi commotiones, ira præsertim, improvisus timor in pueris, ingens strepitus, ac vehemens sonus, inedia.

VIII. Apoplexia alia universalis est, alia particularis; totius in illa medullaris, & corticalis cerebri substantia afficitur, in hac unius tantum partis: illa rursus in levem, fortem, fortissimam. In levi cerebrum tantum strictè dictum afficitur, hinc pulsus in principio saltem naturali vehementior, respiratio profunda, lenta, æqualis. In forti, & fortissima præter cerebrum, etiam cerebellum plus minus læditur, hinc respiratio violenta, difficilis, stertorosa, inordinata, intermittens, quandoque spuma circa os, pulsus debilis, parvus, & si læsio insignis fuerit, respiratio fere nulla, pulsus deficiens, mors.

IX. In Apoplexia particulari vel dimidia tantum pars cerebri resolvitur, & Hemiplegia dicitur, vel partium, quæ infra cerebrum sunt, & Paraplegia nominatur. Mirum parte cerebri dextra affecta resolvi sinistram, & contra sinistra affecta resolvi dextram.

X. Signa præsentis Apoplexiæ sunt improvisus in terram casus, subita sensuum internorum, externorumque, ac motuum a voluntate pendendum, vel forti admoto stimulo cessatio, pulsus, & respiratio pro vario Apoplexiæ gradu varia, vocis ablatio, ægri decubitus qualis dormientis, aut semimortui, faciei color sano similis, spuma circa os, excrementorum, urinæ involuntarius exitus, oris detorsio, dimidiæ partis corporis, vel omnium, quæ infra caput sitæ sunt, resolutio.

XI. Signa venturæ Apoplexiæ sunt, insignis in somnum proclivitas, difficultas ad motum, stupores, vertigines diuturnæ, tremor præcipue capitatis, dentium stridor in somno, incubus, palpitatio cordis per noctem invadens, aurium tinnitus, jugularium arteriarumque temporalium turgentia, oculorum, & faciei rubor intensus, vel pallor cum oculis humidis, naribus, & palato, excrementorum ex iisdem partibus fluentium interceptio, extremorum refrigeratio sine causa manifesta, urinæ atræ, modicæ

cum subsidentia crassa, & tenaci spuma.

XII. Apoplexiam fortem solvere impossibile, debilem vero non facile. Hipp.

XIII. Universali Apoplexiæ particularis plerunque succedit.

XIV. Febris de genere ephemerarum vehemens ægro nondum debilitato superveniens Apoplexiam a materia lenta ac difficili obstruente, interdum etiam ab acri, mordacique convellente oriundam solvit.

XV. In insultu Apoplexiæ, si eger plethoricus, succique plenus sit, cuius facies intense rubeat, tumeat, oculi inflammati sint, evacuationes consuete sanguinis suppressæ, sanguis nulla interposita mora detrahendus ex basilica brachii lateris sani (nisi utrumque resolutum sit) lato vulnere, postea si opus sit ex jugularibus. Cave autem, ne suppressæ sint improvisæ excretiones sanguinis ex utero, aut hæmorrhoidibus; tunc enim prius saphæna pedis secanda, quam jugularis.

XVI. In pueris, & valde senibus, in iis, qui præhumido sunt corpore, pallidi, leucophlegmatici, oculos pallidos humentes habent, quibus excretiones copiosæ seri, & pituitæ per os, nares, fauces contingunt, qui a morbis progressis valde debiles sunt, nunquam venæ sectio imperanda.

XVII. Ut summum cucurbitula magna occipiti admoveri potest.

XVIII. Cæterum uti dolorificæ omnis generis, arque extimulantia medicamenta vel initio in hac Apoplexiæ specie efficacissima sunt, ita in illa, nisi prius vasa fuerint sanguine depleta, homini sunt infestissima. Huc spectant cucurbitulæ siccæ cruribus, ac plantis pedum admovendæ, frictiones ex sale in aceto soluto, aut cæpa per medium dissecta, atque aceto imbuta in volis manuum, aut plantis pedum instituendæ, vesicantia arctubus applicanda, clysteres acres, cujusmodi sunt ex decoctione pulpæ colocyntidis nodulo inclusæ cum sal. gem. ℥ ii. parati, repetitis vicibus injiciendi; huc tandem suppositoria ex sal. gem. ℥ ii. diagryd. gr. x. cum sufficienti quantitate mel. ad ignem inspissati, loco clisterum adhibenda.

XIX. Interim haustus ex aq. suc. Melil. Betton. Salv. Lavend. cum spirit. sanguin. human. cran. human. gut. Anglican. gut. xxx syrup. peon., vel primul. ver. ℥ vi. cocleatim propinandi.

XX. Aquæ anapoplecticæ dictæ minus arrident. Salis volatilis succini grana aliquot ex cochleari syrup. de Bettonic., vel simili in quocumque subiecto adhiberi tuto possunt.

XXI. Si paroxysmus diutius protrahatur, spirituosa naribus admoveantur. Ejusmodi sunt spiritus sal. armoniac. sales volatiles urinosi, olea destillat. Lavendul. flor. anth. & similia.

XXII. Sternutatoria in hominibus præsertim laxioris structuræ, & quæ copia seri, ac pituitæ abundant utiliter adhibentur. Quare ex hyssop. satur. pulv. a ℥ i. castor. ℥ s. f. pul. in nares fistula aliqua intrudendus. Quæ ex piper. euphorb. pyretr. hellebor pul. parantur, acriora cum sint, cautius usurpanda.

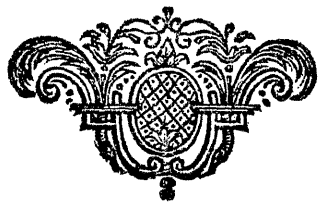
XXIII. Purgantia vomitoria in iis, qui sero abundant, & cacochymici sunt tandem adhibenda. Pulvere ex Scammon. aut diagryd. a gr. x. ad xx. castor. elect. pul. ℞. i. ad ℞. ii. ex syrupo aliquo nihil ad purgandum efficacius, radice ipecacuannæ pul. ad ℞. ii. ex jusculo fol. card. benedict. alterato, nihil ad vomitum promovendum pro ægrorum opportunitate valentius.

XXIV. Mirum hæc omnia in adultis, frigidisque corporibus, convulsionibus obnoxiiis veneni ad instar agere. His porro solum clysteres laxantes, potus feri destillati cum cephalicis floribus temperatis, nempe tiliæ, lilior. conval. vel eorundem decoctiones theiformes, juscula avenacea, hordeacea, aquæ nocerianæ, emulsiones ex sem. melon. quatuor frigidor. visa sunt convenire.

XXV. Extra paroxysmum, ut æger omnino restituatur, neve morbus recrudescat, venæ sectio respectu habito ad plenitudinem plurimam facit in plethoricis; cauteria in obesis, brachiis, aut collo applicanda; in serosis pilulæ Mastich. ; vel de succin. Craton. a ℞. ii. ad ℞. i. cum castor. pul. gr. vi. quolibet octavo, aut sexto die propinandæ. Horum dierum intermedio decoctiones theiformes fol. chamæd. melif. bettonic. primulæ veris flor. anthos, additis gut. aliquot spirit. cor. cer. vel cran. human., vel præmissis pulveris viperini ℞. s. sal. volat. succin. corn. cerv. gr. iv. ex conserva bettonic. vel primul. ver. eximiam operam præstant.

XXVI. Usus feri lactis destillati cum cichor. endiv. boragin. portulac., aq. nocerianæ, balnea aquæ dulcis, lac asinum in temperamentis fervidioribus biliosis, ut ajunt, calidisque locum habent.

XXVII. Viæ ratio in paroxysmo sit tenuis, jusculis æger contentus sit carn. pullor. vitul. quibus postea addantur vitella ovorum.



COMMENTARIA, ATQUE ANIMADVERSIONES IN APHORISMOS DE COGNOSCENDIS, & CURANDIS MORBIS

LIBER I.

CAPUT I.

I. **A** *Poplexia est subita &c.*) Qui Apoplexia corripuntur quasi fulmine, aut fidere percussi in terram concidunt, hinc orta ejus denominatio: Apoplexia enim latine nihil aliud, quam percussione significat. Sideratus etiam, & attonitus morbus dicitur, quod sensus externi, internique, motusque a voluntate pendentes abolentur. Αἰωνίαν Hippocrates 4. de vict. ratione 6. & 7. aph. 58. appellavit, vel quod ægris Apoplexia detentis vox deficiat, vel quod sublata vocis nomine (quod græcum verbum αἰωνία sonat) reliquæ operationes læsæ intelliguntur, ut plerique cum Galeno com. 5. lib. aph. & 51, 6, & 58, 7, 4. de victus rat. in acut. 23. sunt arbitrati.

Motuumque a voluntate pendentium privatio superflite interdum pulsu, & respiratione.] Duo motuum genera constitui a Medicis, quorum alter a voluntate dependet, alter sine voluntatis imperio propagatur, notum omnibus est, atque perspectum. Proprius hic est musculo cordis, vasis, & visceribus, quæ volentibus, nolentibusque Animalibus continuo moventur. Cum vero a motu cordis sanguinem in pulmones, & universum corpus projicientis pulsus, a motu vero pulmonum, & musculorum thoracis elevationi, & depressioni inferventium respiratione dependeat, quæ functiones ad naturales motus spectant, adjicimus *superflite interdum pulsu, & respiratione*, quo magis appareat una cum motibus voluntariis minime cessare motus naturales, ideoque subito in terram casu hominibus vitam minime auferri. Sed hac de re plura inferius.

II. *Causa ejus proxima est impeditus spirituum Animalium a cerebro ad organa sensui, & motui destinata &c.*] Organa sensuum externorum, internorumque esse membranas, & nervos, ac tenuissima filamenta eosdem componentia, motuum vero nervos, & musculos variis fibris compositos, membranisque nervis obductos debita tensione, elatere, tono gaudentes, omnes fere Medici uno ore concedunt. De modo autem, quo hæc peraguntur lis orta maxime illustris. (a) Sunt enim, qui nervos impervios, ac spiritus animales commentitios faciunt. Atque hi quidem in ea sunt opinione, ut credant motus in nervorum extremitates ab objecto externo inductos eodem motu, eodemque tempore secundum sui continuationem ferri ad cerebrum usque eo prorsus modo, quo motus unius chordæ extremo impulsus alteri extremo eodem momento com-

(a) *Gulielm. Harvey, ut colligere licet ex libro de Gen. Animal. exercit. 71. de calore innato.*

Melchior Frizzius in Paradox. Paradox. 2.

Martinus Lister, Bidlous, Couper. Vide Petrum Antonium Michelottum Dissert. de eparat. in corpore animali. cap. 2.

municatur. Cerebro sic affecto varias ideas, ac perceptiones pro vario tremore excitato exoriri. Dum immediate afficiuntur nervi in cerebro, nullum spiritibus motum imprimi, nulloque modo eosdem concurrere ad sensus internos perficiendos sustinent, multo minus ad motum voluntarium, & naturalem.

Alii e contra, a quibus nos sumus, rem omnem referunt ad subtilissimum quoddam liquidum, quod in cerebro separatur, ac per nervos eidem appensos per univ.ersum corpus quaquaversum diffunditur. (a) Nullam siquidem seu in nervis, seu tunicarum nervos involventium filamentis tensionem, tonum, vim esse posse putant, nisi debita liquidi illius, seu spirituum copia vigorentur. A cerebro autem separari si non vera, (quænam autem ejuscemodi?) verosimillima saltem ratione evincunt. Quæ quidem desumitur primo a cineritia cerebri parte, quæ sive glandulosa sit juxta Malpighium (b) sive vasculosa juxta Ruy-schium (c) ad fluidi alicujus secretionem comparata videtur. Fluidum autem istud a cerebro in nervos influere a continuatione eorundem cum cerebro deducitur. Quod vero istud per nervos influens in partes omnes nostri corporis cum sensui, tum motui inserviat, experimento confirmatur. Denudato enim nervo aliquo, digitoque compresso motum, & sensum illius partis, ad quam nervus ille transmittitur, desinere, remoto vero digito, vel paulo post nervi portione inter digitum prementem, & partem resolutam intercepta sic compressa, ut si quid fluidi in ea subsistit, calcar eidem addatur, & in partem exprimi valeat, redire rursus haud injucundo spectaculo deprehensum est. Ad hæc responderi solet ab aliis: Si fluidum aliquod in nervis continetur, cur iisdem recisis nihil humoris effluit, cur nervo ligato nulla supra vinculum intumescencia sequitur? Qui tamen a nostris adeo præclare refutantur, ut & falsa eos sentire, & ignorare prorsus, quæ scitu necessaria sunt, luce clarius appareat. Fluidum enim, quod a cerebro secernitur, & per nervos in partes omnes nostri corporis transmittitur tantæ tenuitatis est, ut momento fere temporis alio divertere possit, ad vicinas nempe nervorum propagines (communicare enim inter se nervos, non minus, ac cetera vasa putat Boerhaavius;) vel per membranarum poros labi, vel saltem in minimum volumen redigi nulla interea in loco, in quo continetur, vi illata. Arguit eandem incredibilis vasculorum, quibus corticalis cerebri substantia contexta est, tenuitas, ut nulla manifesta cavitate prædita videantur, arguit experimentum, quo compertum est, lympham in cerebro dissecto repertam igni appositam citissime totam exhalare, neque crescere, quod sane magnæ in illa, multo magis in fluido nerveo, quod multo subtilius est, tenuitatis indicium est. Alia rationum momenta, quibus evinci potest spiritus in nervis contineri clare exponuntur a Cl. Heistero (compend. anat. Neurologia 301.) Legi propterea eadem ex fonte malumus, quam hic referri. Neuro quærendum restat, qua potissimum ratione motus partium, ac sensus peragantur, ut proximam Apoplexiæ causam facilius assequamur. Putant nonnulli impressas animæ voluntate cerebro motiones ad partes, organis vero sensuum ad sensorium commune, nempe cerebrum, traduci per nerveas fibrillas ab eodem in organa motuum, ac sensuum exporrectas tunicis, seu tubis meningum, intra quæ fibrillæ illæ continentur spiritibus dissentis, ut iis veluti innatantes nerveæ fibrillæ susceptos motus facilius deferant ab una in alteram extremitatem, atque ita præpediatur, ne invicem iisdem compressis motus langu-

(a) Vide Villisium de Cerebri Anatome cap. 19. & Raymundum Vieussenum in Neurographia Universali lib. 3. de nervis cap. 1.

(b) Exercit. Anat. de cortice Cerebri, & de structura glandularum Epist. R. Societati Londinensi missa.

(c) In Prodiom. thes. Anat. 6. & in thesauro Anatom. 10.

si fiant, atque sensationes debiles, aut confusæ. Ab hisce tamen tam nos dissentimus, quam ii dissentiunt a veritate. Nervi enim non rigidi sunt, sed laxi, ac flexiles, variisque in locis nodos constituunt insignes, & quasi cartilagineos, unde motus uni nervorum extremitati impressus in alteram extremitatem dispergi non facile potest. Quare statuimus fieri hæc mediante spirituum animalium influxu, & eorundem recessu quodam, dum nempe nervorum extrema ab objectis sensibilibus excitata motionem spiritibus ibi præsentibus, & in universo nervi ductu simili modo communicant, atque ita & spiritus illi sibi vicinos, immo connexos, & continuatos momento fere temporis concutiunt a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum, cujus deinde motus occasione certa in musculis adjuvante liquidi arteriosi influxu, & naturali fibrarum dispositione ad se contrahendum tensio, in cerebro certæ ideæ, ac perceptiones proficiuntur. Nec mirum videatur motum spirituum ad partes non interrumpi ab alio qui sensui inservit. Phænomenon explicat luculentissime Anatomicorum facile princeps Jo. Baptista Morgagnius exemplo præclarissimo in radiis in primis ipsius lucis, qui ut diversis contrariisque motibus sese interfecent, non tamen propterea suum quisque iter non servant (Ad. 2. an. 8.) Quæ cum ita sint, Apoplexiam non ad aliam causam, quam ad impeditum spirituum animalium a cerebro ad organa sensui & motui dicata, & ab his ad cerebrum excursum referendam esse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari; quæ fere Hippocratis, Galeni, Sennerti, & Recentiorum fere omnium opinio fuit.

Ob vitium in cerebro.] Qua ratione Apoplexia differat a Paralyfi dubitatur. Sunt enim qui putant differre Apoplexiam a Paralyfi, quod in Apoplexia amittatur motus, & sensus corporis totius, in Paralyfi vero particularium partium, dimidiæ scilicet partis dexteræ, vel sinistræ, vel plurium membrorum, vel unius tantum membri. Eam opinionem strenue defendunt Cælius Aurelianus, Aretæus, Trallianus, & Galenus ipse de differ. sympt. cap. 3. Alii e contra existimant cum Hippocrate lib. de morb. sacr. sect. 3. in coac. sect. 3. num. 27. & Epidem. lib. 7. sect. 1. num. 27. Apoplexiam a Paralyfi differre, quod in Apoplexia amittatur motus, & sensus totius corporis, vel partium particularium ob vitium quod est in cerebro, in paralyfi vero ob vitium extra cerebrum. Cum his autem pugnanæ nolimus. Et sane nec observationibus, & experimentis, nec rationibus ab iisdem ductis destituuntur. Primum enim compertum est observationibus tum ipsius Hippocratis, tum Aretæi, Cælii Aureliani, aliorumque in Apoplexia lædi principes animæ operationes. Nulla autem ratione lædi posse principes animæ operationes, nisi cerebrum, quod omnium fere saniorum Philosophorum consensu animæ sedes statuitur, afficiatur, manifestissima res est. Quod cum in paralyfi minime contingat, luce clarius apparet, ejusdem sedem extra cerebrum statuendam esse. Huc accedit ob contusionem insignem capitis resolvi quandoque inferiores partes, & quidem oppositas parti cerebri affectæ. Idque Veteres, ac Recentiores fere omnes concedunt. E contra in paralyfi eandem partem resolvi videmus, cui vitium inhæret, indicio manifestissimo non secretionem spirituum in cerebro impediti, sed eorundem secretorum jam derivationem in partes, ob nervorum obstructionem, compressionem, vel læsam structuram prohiberi. Sed plura alibi dicemus. Hæc potissimum, atque alia ejuscemodi protenus quasi digito commonstrant, non aliunde petendum esse discrimen quod intercedit inter Apoplexiam, & Paralyfim, quam ex eo quod in illa cerebrum afficitur, in hac partes infra cerebrum.

III. Cum vasa sanguifera perpetuo, perennique motu non deserunt sanguinem ad glandulas, ductus, atque emissaria cerebri &c.] Ob defectum spirituum animalium

lium oriri Apoplexiam opinantur nonnulli. Quam quidem opinionem id maxime fulcit, quod deficientibus spiritibus animalibus, eorundem a cerebro in partes influxus haberi nequeat, neque a partibus in cerebrum excursus, unde motus, ac sensus aboleri contingit, atque Animal Apoplecticum fieri. Verum cum animadverterim revera Animal Apoplexia corripitur, cum amisso motu, & sensu, improvise quasi fulmine ictum in terram concidit, nihil sane inveni, cur Apoplexia ad hanc causam referri satis apte posset. Cum spiritus sensum sensumque deficient, Animal neque improvise in terram cadere, nec motu sensumque privari posse, sed languescentibus omnino viribus, paulatim animo delinquere, ac tabe potius consumptum interire, haud equidem intutum crediderim pronuntiare. Atque hanc philosophandi rationem multæ confirmant observationes Sennerti, Cælii Aureliani, & Fernelii, quibus compertum est in Apoplexia superstites esse naturales motus, eosque validiores, vehementioresque; ut silentio illud præteream robustos, atque in perfectissimæ valetudinis statu constitutos homines Apoplexiam invadere, quæ quidem perbelle evincunt Apoplexiam a defectu spirituum animalium oriri non posse. Quibus sic constitutis licet colligere liberum spirituum animalium a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum excursum præpediri, vel vitio tantum vasorum sanguiferorum, ne perpetuo, perennique motu deferant sanguinem ad glandulas, ductus, atque emissaria cerebri, vel vero vitio glandularum, ne perpetuo spiritus percolent in nervos, quæ primum post proximam causam tenent locum. Ad cuius rei statum melius intelligendum illud notandum est, secretiones humorum rite tunc peragi, cum sanguis, qui materia est proxima omnium humorum, qui fecernendi sunt, iusta quantitate ad glandulas, seu organa secretioni dicata appellit, deinde glandulæ, atque organa eadem satis patula sunt, atque aperta, eaque ratione constituta, qua opus est ad peculiarem humorem e sanguine diversum percolandum. Si itaque in vasis sanguiferis certum sit impedimentum, quominus sanguis, qui materia est proxima spirituum, ad glandulas deferatur, vel in iisdem glandulis, quominus eorundem percolatio, ac derivatio in nervos habeatur, intercipi debere spirituum Animalium a cerebro in partes, a partibus in cerebrum excursum manifestissima res est.

IV. *Huc spectant Carotidum, & vertebraliū compressio &c.*] Inter impedimenta vasorum sanguiferorum, ne perpetuo, perennique motu deferant sanguinem ad glandulas, ductus, atque emissaria cerebri, recensetur primo compressio carotidum, ac vertebraliū. Id quod experimento etiam confirmatur Cl. Louveri in canibus, quos vinculo eorundem carotidibus injecto somnolentos primum, & suspensivos reddi observat, ac tandem concidere. Vinculo enim carotidibus injecto liber sanguinis ad glandulas cerebri motus, atque spirituum, quorum parens sanguis est, secretio inhibetur, unde somnus primum, deinde partium resolutio.

Disruptio] Non quorumcumque vasorum disruptio Apoplexiam progignere valet, sed solum insignium, e quibus propterea momento fere temporis sanguis magna quantitate educitur, unde ad glandulas, ductus, atque emissaria cerebri ea portio ejusdem non appellat, quæ ad spirituum animalium secretionem sufficiat. Hinc si Carotides, puta magno vulnere, aut aneurysmate disrumpantur, cum per eandem tota sanguinis pars ad cerebrum trajiciatur, quæ necessaria est ad spirituum animalium secretionem; (tanta autem est, ut juxta supputationem Cl. Malpighii tertiam fere massæ sanguineæ partem constituat) nil mirum si spirituum secretionem prohiberi contingat, atque Animal Apoplecticum cadere.

Earundem, ac venarum jugularium, & sinuum cerebri obstructio] Frequentissima si quæ alia causa est arteriosorum ductuum obstructio, sive a materia aliqua con-

creta

creta e. g. polypo, grumis sanguinis, sive a tenaci ac difficili humore eisdem impacto, aut simili causa eadem nascatur. Cl. Willisus lib. de an. brutor. loquens de Apoplexia, cum sedulo perpenderit Carotides, ac vertebrales multiplices osculatione se invicem conjungere, ac communicare inter se, in eam venit opinionem ut crederet, obstructo uno, aut altero earundem ramo, eam cruoris copiam, quæ ad spirituum secretionem necessaria est per ramos non obstructos ad cerebrum, ejusdemque glandulas appellere, ideoque ex obstructione carotidum, ac vertebraliū Apoplexiam nunquam exoriri. Verum si rem sedulo pro ingenii modulo ad examen revocemus, quidni liceat conjectare sanguinem crassum, viscidum, ac lentum eo usque cogi, ac condensari posse, ut ramos omnes carotidum, ac vertebraliū obstruat, atque impedimento sit, quominus necessaria ad sensum, & motum spirituum secretio habeatur, unde Apoplexia? Quod non dicerem, nisi observationes idem plane evincerent. Quid quod in plerisque Apoplecticis post mortem nihil aliud præter carotidum, vertebraliū, ac reliquorum vasorum sanguinem ad cerebrum deferentium obstructionem a polypo, aneurysmate, grumis sanguinis, & similibus causis deprehendere licuit? V. Malpighius unus instar omnium tract. de cerebro; & polypo cordis, ut Bonetum, Wepfferum, aliosque mittam. Paulo obscurior res videtur de venarum jugularium, & sinuum cerebri obstructione; quomodo scilicet impedimento esse possit, ne sanguis, qui materia est proxima spirituum, ad glandulas, ac ductus cerebri appellat, unde eorundem secretio præpediatur. Si tamen illud animadvertas, obstructis jugularibus, ac sinibus cerebri prohiberi recessum sanguinis, qui reliquus est a secretionem spirituum jam facta; accessum vero novi affluentis sanguinis, a quo spiritus fecernendi sunt, quid est tandem, cur ab hac causa Apoplexiam oriri posse neges? Omnia hæc paucis complecti visus est Hippocrates 4. de vict. rat. in acut., ubi ait: *Cum quis repente obmutescit* (id est apoplexia corripitur) *id venarum interceptiones, oclusionesque faciunt.* Quod etiam confirmat lib. 2. de morb. Hac de re plura apud Rolsinkium dissert. anatom. libr. 6. cap. 5.; apud Fernelium 2. de abditis rer. caus. cap. 15.

Huc compressio, disruptio, obstructio glandularum.] Jam ventum est ad vitia glandularum, quas multo facilius comprimi, disrumpi, atque obstrui facit potissimum, quod multo mollior, quam vasorum sanguiferorum sit earundem textura; nec non meatus, ac ductus adeo angusti, ut vix ac ne vix quidem oculis exquisitissimo microscopio armatis apparere intuenti possint. Ex quibus liquido constat, levi quacumque de causa comprimi, aut alia ratione affici posse qua opus est, ut spiritibus in nervos percolandis, derivandisque ineptæ reddantur, unde Apoplexia.

V. *Glandula porro comprimuntur a sanguinis plethora, vel vera, vel apparente.*] Compressio glandularum duobus modis contingere potest, a causis nempe intra vasa cerebri existentibus, vel extra. Si primum, frequentissima est causa sanguinis plethora, quam duplicem faciunt Medici, veram scilicet, & apparentem: illam quidem, quotiescumque materia, & moles sanguinis augetur, hanc, quotiescumque materia non aucta augetur tantum ejus moles, hoc est sanguis nimis rarefcit, & expanditur. Alterutrum horum, aut utrumque contingat, cum moles sanguinis cum vasis continentibus comparata nimis magnam cum illis rationem habeat, distendi præter modum contingit, distentione vero subjectas glandulas comprimi, & spirituum animalium percolationem in nervos impediri.

Ejusdem motu nimis veloci in cerebrum.] Haud infrequens est, ut æquabilis, & ordinata sanguinis circulatio per vasa corporis perturbetur, & sanguis in hanc potius, quam illam partem influat, & uberius, & velocius. Si in pectus,

ac pulmones, spiritus diffiultatem atque angustiam parit; si in cerebrum, dolorem capitis, ruborem faciei, & oculorum, aliaque id genus symptomata. Quod si sanguis pleniore flumine, & insigni velocitate irruens totus eodem momento temporis a minimis arteriis in venulas libera circulatione trajici non possit, turgere vasa ea ratione tandem debere qua opus est ad glandulas ibi subjectas comprimendas, ac spirituum separationem prohibendam adeo manifestum est, ut probatione nullatenus indigere posse putem.

[*A sero, lymphæ, sanguine, pure intra ejusdem cavitates, & sinus effusis.*] Si compressio glandularum a caulis extra vasa contingat, deberi potissimum sero, lymphæ, sanguini, puri intra cavitates, & sinus effusis cum multæ, ac frequentes, tum certæ, ac constantes observationes evincunt. Sic Bartholinus *hystor. anat. c. 2. obs. 60.* In cadavere apoplectici omnes ventriculos concreto sanguine turgidos, ut ne guttam amplius exciperent, vidisse testatus est. Totam cerebri basin cruore obductam memorat Bonetus in *Sepulchr. lib. 1. sect. 2. obs. 12.* Insignis sanguinis extravasatio in cerebro facta extat apud Ferne- lium *de abd. r. caus. & Tulpium obs. 13.* Eadem observationes habet Willius *lib. de an. brut. cap. 9.* Warthonus in *adenograph. cap. 2.* præter illas, quæ describuntur in *M. N. C. Dec. 3. an. 1. obs. 154.*, quas brevitatis gratia præ- termittere libuit. Quid plura? Wepfferus, qui unus instar omnium solertissimum malum hoc inquisivit, fere semper extravasatum sanguinem ex plexu choroi- de prodeuntem reperisse testatus est. Plurimum aquæ in apoplecticorum cadaveribus intra caput inventum fuisse, & ejusdem Tulpii, & Henrici ab Heer, a- liorumque observationes in *M. N. C. Dec. 2. an. 10. obs. 161.* testantur.

[*A tumore, ulcere, polypo, aneurysmate intra ipsum factis.*] Frequentissimam Apoplexiæ causam ad tumores in cerebro genitos, aneurysmata, & polypos, & his similia vitia referendam esse nemo unus negaverit; qui adierit Cl. Lanci- sium in tractatu illo nobili de subitaneis mortibus, & Malpighium loc. cit. & Harderum *obs. 34.* aliosque graves Auctores, qui ejusmodi vitia in plerisque cadaveribus Apoplecticorum deprehendisse testati sunt.

[*A craniî fracturis, percussioibus.*] Quamvis craniî fracturæ, ac percussiones ea- quandoque non sint, ut valeant comprimere glandulas ac ductus cerebri, unde spirituum motus a cerebro in partes, a partibus in cerebrum intercipiatur, mag- ni tamen semper faciendæ sunt. Neglectis siquidem stagnationes humorum, congestionesque facile subsequuntur, quæ progressu temporis in abscessum dege- nerant Apoplexiæ ansam daturum. Cujus rei locupletissimum testem habemus Thomam Bartholinum *de Angina Epid. exercit. 3.* affirmantem ex levi capitis contusione neglectis per imprudentiam remediorum præsidiiis primo pedum bra- chiorumque paralytum in nobili quodam viro abortam, mox maturo indofato eundem cessisse. In elevati vero cerebri systemate nullum alicujus momenti vitium præter abscessum in opposito latere enatum comparuisse. Quid quod per- cussorum exempla non desunt a Cardano, Schenkioque relata sine cerebri inte- rioris offensa a solo concussu exitiosa? Nempe violentiori motu turbari spiritus contingit, ac constringi, qui nisi mora tridui ad se locumque redierint, de Apoplexia conclamatum, ut Hippocrates tacite expressisse perhibetur. An ita res habeat dubitant alii. Quætionem pertractavit Bartholinus loc. cit. quo le- storem amandamus.

[*A tumore, polypo, aneurysmate extra ipsum genitis, sero, sanguine, pure inter meninges, & cranium effusis.*] Comprimi etiam possunt glandulæ a caulis ex- tra cerebrum existentibus, atque hinc est in Apoplecticorum cadaveribus poly- pos, aneurysmata, serum, sanguinem inter Meninges, & cranium effusum, & concretum inveniri. Verum hoc loco animadvertendum est feri extravasatio- nem

nem non raro quidem esse Apoplexiæ causam, quandoque vero effectum ejus causæ quæ Apoplexiæ excitavit. Fateri quidem licet in hominibus valde ple- thorici vasa sanguifera facile dirumpi, & sanguinem tanta vi, atque impetu erumpere, ut glandulas non solum comprimat, sed etiam dirumpat. Idem de vasis lymphaticis, si feri copia turgeant, dictum velim. Quid tamen quod san- guinis, ac ductuum lymphaticorum diruptio, ac propterea sanguinis, ac lym- phæ extravasatio effectus esse possit convulsionis insignis meningum, qua retar- data fluidorum libera per vasa capitis circulatione, eadem majorem in modum distendantur, dirumpanturque, unde sanguis, vel ejus serum effundatur?

[*Earundem convulsione*] Convulsio Meningum licet frequentissima Apoplexiæ causa sit, a paucis tamen adnotata est. Facit in hanc rem experimentum Cl. Valsalva de aur. human. a præstantissimo Morgagnio confirmatum (Adver- s. Anat. 2. p. m. 70.) Cum enim nervos cordis ad jugulum ligasset, ac statim vinculum solvisset, canis tamen intra paucos dies perinde mortuus est, ac si nervi amputati fuissent. Mirum in nervo diligenti inquisitione facta læsionem comparuisse nullam. Qui spiritus animales in partes per nervos influere putant, rem paucis absolvunt. Ad credendum enim adducuntur vinculo minimorum ner- veorum tubulorum, quorum singuli a pia matre, atque aracnoidea tunica invol- vuntur, universi vero a dura Meninge mirabili prorsus artificio arcte simul uniuntur, & quasi in fasciculum colligantur, structuram ita labefactari, ut sen- sim, sensimque languescat spirituum animalium excursus, tandem omnino cesset, unde canis pereat necessum est. Ex his colligunt Meningum convulsione glandularum cerebri, nervorumque minimos poros adeo constringi, ut spiritibus a- nimalibus secernendis, derivandisque impares evadant, unde Apoplexia. Cum nimirum vehementer convelluntur, crispanturque membranæ cerebri (præsertim dura Meninx, quæ, si fides habenda sit Pachiono de novo Meningum usu, atque structura, conservandis, moderandisque motibus machinæ Animalis comparata est) ubi e foraminibus craniî exeuntes nervos obducere, eisque qua fieri pot- est vim, ac robur addere incipiunt, nerveorum vasculorum orificia coar- ctant, eorumque structuram lædunt, perinde ac vinculum nervo canis inje- ctum. Quid si a forti meningum convulsione tota medullaris cerebri substantia comprimat? Glandulas nimirum spiritibus in nervos percolandis, derivandisque ineptas fieri, atque hinc Apoplexiæ subsequi adeo manifesta res est, ut ma- nifestior sit nulla. Atque hinc liquido constat, cur in plerisque cadaveribus Apoplexia interemptis nullum adnotante Cl. Vallisnerio vitium neque in Me- ningibus, neque in corticali, & medullari cerebri substantia, neque in ventri- culis, vasis sanguiferis, ac lymphaticis observari queat. Cum enim morbi causa vel in glandularum tantum, nervorumque læsa structura a vehementi convulsio- ne lateat, nulla ne vel lynceo quidem oculo læsio cerni potest, quemadmodum in nervo extincti canis viri præstantissimi Valsalva, & Morgagnius cit. loco vidisse nullum testati sunt.

[*Dirumpuntur a vulnere cerebrum penetrante, forti ictu. Obstruuntur a materia crassa, viscida, & lenta.*] De diruptione glandularum a vulnere cerebrum pe- netrans &c. nihil dicendum suppetit, cum res sit luce clarior. Obstructionem vero quod attinet adnotatione digna est observatio quam refert doctissimus Pe- trus Paulus Molinellus in comment. A. B. p. 139. Diffecto enim cadavere cu- jusdam hominis, quem vehemens Apoplexia oppresserat, exiguis corpusculis fere ut grana millii sunt, & figuræ ovalis universam piam Meningem, qua præser- tim in sulcos cerebri altius penetrat adpersam & plenam materiæ difficilis, & lentæ, & fere flavescens, in eisque sanguifera vascula exilissima terminari vi- disse se, testatus est. Quibus sic constitutis licet colligere ab obstructione glandu-

dularum cerebri (glandulas autem fuisse illas , nemo unus qui Malpighianus , inficiabitur) spirituum secretionem , ac derivationem in nervos præpediente mortuum fuisse .

VI. *Atque hinc liquet cur Senes .*] In senectute notat Bacco de Verulamio hist. vit. & mort. calorem innatum , atque humidum radicale consumi . Res eodem fere recidit , si dicas languescere solidarum partium elaterem , fluidarum vero volatilizationem , vasa minima , quæ contexta majorum membranas efficiunt , exsucca reddi , sanguinis , reliquorumque succorum liberam circulationem prohiberi , partes tabescere , functiones fere omnes humani corporis perverti , unde innumeri morbi præsto sunt . Et sane humanum corpus machina est in certa quadam fibrarum , tubulorum , vesicularum , folliculorum , vestium , cribrorum , valvarum , & similibus machinularum dispositione , & liquidorum per solidorum fibras , ac tubulos excursu admirabili quadam lege in se mutuo agentibus consistens . Si igitur alterutrum horum deficiat , aut plurimum saltem languescat , in pulmonibus puta infarctus , in renibus calculi , in cerebro tumores , polypi , aliaque in aliis visceribus vitia , & ex his plurimæ fenum ægritudines proficiuntur , dyspræa scilicet cum catarrho , nephritis , vertigo , Apoplexia , aliæque ejusmodi , quas integro aphorismo 31. sect. 3. fuse commemorat Hippocrates , quem Cl. Andreas Ellingerus Medicinæ in Jenensi Academia Professor in paraphr. aphorism. poet. numeris latinis reddidit , unde de senibus dici jure meritoque potest , quod Juvenalis Satyra 10.

Circumsilit agmine facto

*Morborum genus omne ; quorum si nomina queras ,
Promptius expediam , quot amaverit Hippia machos
Quot Themison agros autumnno occiderit uno .*

Qui plethorici sunt , qui affectionibus convulsivis obnoxii .] Qui nimia sanguinis copia abundant facile iisdem vasorum disruptiones contingunt , quæ si ampliora fuerint , ac sanguinem ad glandulas , ductus , atque emissaria cerebri deferant pro spiritu separatione , manifestum est , e disruptis vasis erumpente sanguine , neque justam ejusdem quantitatem ad glandulas appellere , nec spiritus discerni posse ad sensum , & motum necessarios . Quod si vasa proprie ad cerebrum spectent , e vasis erumpens sanguis glandulas comprimit , hinc spirituum animalium interceptio , hinc Apoplexia . In convulsionibus diuturnis , ac pertinacibus cerebri , ejusque glandularum structura facile pervertitur , atque spiritibus fecerendis impares evadunt ; immo paroxysmus inrerendum adeo vehemens est , ut occludantur omnino ductus glandularum earumdem , atque ægri qui prius diris , horridisque corporis concussionibus premebantur , in profundum somnum inopinate labantur , a quo postea excitari nulla arte queant .

Qui collo lato , & brevi donantur .] Dum sanguis velocius , & uberius , quam par est in cerebrum defertur comprimi glandulas , & vasa sanguifera non raro dirumpi supra ostendimus . Velociori , atque uberiori sanguinis motui in cerebrum plurimum tribuit amplitudo , atque brevitates arteriarum carotidum , ac vertebraliū . Per ampliores enim canales multum sanguinis effundi nemo est qui non videat : si breviores sint carotides , ac vertebrales , sanguinem majori vi , atque impetu trudi a corde in cerebrum nota res est . Liqueat propterea cur ii , qui collo lato , ac brevi donantur , in Apoplexiam labantur ; illis siquidem carotidum , ac vertebraliū diameter capacior adest , atque minor earumdem longitudo . Brevitas efficit , ne curvæ sint quemadmodum naturæ ordo postulat . Quo loco silentio prætereundum non est , quod docet Cl. Willisius anat. cerebr. cap. 8. Carotides arterias antequam cerebrum attingant curvaturam ad instar litteræ S efficere provido naturæ consilio , ne sanguis vi atque impetu majori , quam

par

par est in cerebrum deferretur . Ex mechanicis quippe constat : si corpus data vi in impedimentum aliquod feratur ; ictus magnitudinem esse , ut sinus anguli incidentiæ , ita ut ictus magnitudinem major censenda sit quo magis incurvatur canalis , idque in ratione sinus anguli incidentiæ . Cum vero major sit ictus magnitudo , tanto magis de motu suo deperdat necesse est , cum alterum illud invaluerit : in percutientibus corporibus , ictuum magnitudinem motui deperdito proportionalem esse . Quibus sic constitutis licet colligere curvaturam carotidum , ac vertebraliū plurimum facere ad velocem nimis validumque sanguinis motum in caput imminuendum , propterea minus curvis iisdem existentibus eos morbos præsto esse , qui a nimis veloci sanguinis motu proficiuntur , inter hos haud infrequenter Apoplexiam .

Qui tumoribus imi , vel medii ventris prope truncum arteriæ Aortæ descendentem &c .] Notum est ex hydrostaticis legibus , obstructis aliquibus ramis fluminis , quod in plures divisum sit , fluidum majore vi , copia , & velocitate in non obstructos moveri . Obicem enim offendens ramorum , qui sunt obstructi majorem vim in non obstructos exercet , & pleniori flumine in eosdem irruit . Rem si placet illustremus . Motus sanguinis per vasa inferiora cohibitus efficit , ut sanguis majore copia , velocitate , atque impetu in superiores feratur . Hinc ea omnia , quibus motus sanguinis per inferiores partes cohibetur , sanguinem celerius , uberius , ac majore impetu in cerebrum cogendo Apoplexiæ occasionem præbere luce clarius apparet . In horum censu tumores medii , vel imi ventris insignes veniunt , uteri gestatio &c . Si enim de tumoribus sermo sit , comprimendo vasa insignia , præsertim vero truncum Aortæ , descendentem motum sanguinis per vasa inferiora impediunt , atque in superiores partes cogunt . Idem & de uteri gestatione , & de hydrope dicendum .

Quibus suppressi sunt improvise menses .] Nihil frequentius accidit quam ut subsistentibus improvise mensibus ; libera sanguinis per vasa imi ventris circulatione præpedita , sanguis in superiores partes cogatur , unde atroces funestique morbi subsequuntur , Apoplexia , Epilepsia , deliria , alique ejusmodi . V. Hippocratem lib. de virginum morbis §. 120. M. N. C. Dec. 1. an. 1. obs. 85. acta Hassnienfia vol. 2. obs. 78.

VII. *His accedunt motus corporis vehementissimi , ac præsertim in homine plethorico .*] Nemo ignorat in motibus corporis violentissimis sanguinem magna velocitate moveri per universum corpus , ac magna vi trudi in caput , unde facies , & oculi rubent , tument , dolor capitis , aliaque ejusmodi symptomata superveniunt . Aucto sanguinis motu sulphureas , subtilioresque ejusdem particulas atteri majorem in modum contingit , attenuari , exsolvi , hinc universam sanguinis massam rarefcere atque expandi . Cum ergo plethoricus homo sit , vasa cerebri vel dirumpi necessum est , vel subjectas glandulas comprimi , hinc spirituum animalium secretionem , ac derivationem præpediri , unde Apoplexia .

Immodica venus .] Qui apoplexiam a defectu spirituum animalium oriri putant , hi apoplexiam , quæ fit a nimia venere præcipue in senibus , in scenam ducunt , eandemque ad spirituofarum partium dispendium referunt . Verum cum supra ostenderit a defectu spirituum animalium oriri non posse apoplexiam , corruere illorum sententiam luce clarius apparet . Apoplexia porro a nimia venere exoritur ob id potissimum , quod deficiente sero roscido spirituoso , quo semen constat , debitum fibris robur addituro vires imminuuntur , solidæ partes ad humores impellendos , humores vero ad angustissimos meatus , ac ductus permeandos impares evadunt , unde vasorum sanguiferorum vel glandularum cerebri obstructions , aliaque ejusmodi vitia subsequuntur , quæ necessariam spirituum animalium secretionem , derivationemque valent inhibere . Quam apte

Hip-

Hippocrates lib. 2. prædicit. *Uxore, inquit, semel usus & acrior fuerit, & magis expeditus. At si sæpius venerem exercuerit, durior evadet cum quodam squalore, corpusque decoloratus erit, & majore lassitudine tentatum.* Et Celsus lib. 1. cap. 1. *Concubitus neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est. Rarus corpus excitat, frequens solvit. Moderata igitur Venus corpus agilius, & se ipso levius reddit, ut immoderata depravat, pigrum, languidum, & effectum efficit: vires, roburque exsolvit &c.* Quid quod corpora quæ minus sana, ac vegeta sunt, etiam si moderate Venere utantur, necessario robore facile defraudantur?

Quare interrogatus Pythagoras quando celebrandus esset concubitus; sapienter respondit: *Tunc quando te ipso vis infirmior fieri;* teste Laertio in vit. Pythag.

Atque hinc fortasse est quod Apoplexia nostra hac ætate adeo frequens sit morbus, qua immaturus fœminarum complexus in deliciis est, ut vix, ac ne vix quidem, pueri esse desinant, qui non gerant *prælia conjugibus loquenda*, ut canit poeta.

Vini, & rerum acidarum, spirituum fermentatione confectorum abusus.] Vinum quamvis lene, & molle sit, acidas semper tartareasque continet particulas, ut experimentis Cl. Boerhavii, Frider. Hoffmanni, aliorumque compertum est. Sulphuræ autem partes in vino præsertim meraco, ac generoso abundant. Duplex ergo de causa vini abusus Apoplexiam progignere valet, nimirum sulphureis particulis sanguinem exagitando, ac rarefaciendo, unde glandulæ cerebri comprimuntur, deinde acidis tartareisque remanentibus, ipsum cogendo figendoque, unde difficillime per vasa cerebri moveri contingit, atque obstructionibus, tumoribus, aliisque ejuscemodi malis ansam præbere. Cum nonnulli viderint post assumptus liberaliter ardentis spiritus ruborem faciei, calorem, æstum oriri, vim, robur homines acquirere, in eam opinionem venerunt, ut crederent fundendi, solvendique vim eisdem inesse, hinc adversus morbos ex viscido, ac lento oriundos summis laudibus extollunt. Ast pessimo consilio. Siquidem licet, simul ac assumpti sunt, sanguinem attenuari, exsolvi que evincere videantur effecta, quæ in iis observantur, qui ejuscemodi spiritus liberaliter hauriunt, post breve tamen tempus inspissari, & cogi censendum est; hi quippe spiritus salivam, albumen ovi, educunt e vena sanguinem, ejusque serum coagulare valent, ut multi præeunte Boyle in histor. natur. sanguin. demonstrarunt. Ratio ex dictis de vino satis liquet. Cum enim acidas particulas præter sulphureas contineant, attenuare quidem, atque exsolvere primum valent, deinde vero inspissare, sulphureis exhalantibus particulis, ac mirum in modum cogere. Huc accedit, quod salinæ istæ, ac sulphuræ partes summopere attenuatæ meatus, ac poros membranarum subeunt, in iisdem facile subsistunt, & solidescunt, unde vasorum sanguiferorum fibræ ventriculi præsertim rigidæ fiunt, atque hæc quidem terendis alimentis, illæ vero sanguinem fundendo terendoque ineptæ, hinc obstructiones vasorum sanguiferorum, & glandularum cerebri, hinc Apoplexia. Cl. Rolfinkius ord. & meth. medend. comment. sect. 3. cap. 89. meminit cujusdam quartana febre laborantis, qui ad eandem profligandam vini spiritum ad ebrietatem usque ingurgitavit, brevi insequente convulsione, & inopinata morte. Plures historias eorum, qui abusu horum spirituum Apoplectici facti sunt videtis in Hoestædtero Dec. 10. cap. 6. Wepffero tract. de cicut. aquat., Hollerio in com. sect. 5. aph. 5. Platero, aliisque.

Aer austrinus nimis calidus, pluviosus, humidus.] Lenis austris utilitates egregie tradidit Cl. Lancisius de nat. Rom. cæl. qual. cap. 4. ubi ait: *Hic si quidem ventus quemadmodum in frugibus arboribusque florum eruptionem aut austerorum fructuum maturitatem citissime promover, ita nostris corporibus uberiore etiam transpiratione nare blanditur. Dulce enim sulphur, quod a Zona torrida cum*

*austris defertur, leniter ingeritur laxatque tam solida, quam fluida, viventium machinas constituentia. Uno autem omnium fere medicorum consensu statutum est austrum ventorum esse insaluberrimum. Quod eo magis affirmare licet, quando status aeris austrini modum excedit, unde solidas nostris corporis partes relaxari ea ratione contingit, qua sanguis libera circulatione trajici non possit, qui propterea in vasis consistens secretionem spirituum, ac derivationem prohibere valet, ac funestos morbos procreare. Quam apte Hippocrates aphor. 5. sect. 3. *Austri, inquit, auditum hebetant, illique graves sunt, caliginosi, & tenebrosi, nec non capitis gravitatem, segnitiam, seu lenitudinem, & corporis laxitatem afferunt. Quod & lib. de humor. sect. 2. confirmat, & Rhazes lib. 3. & Celsus lib. 2. cap. 1. ut nullus superstit dubitandi locus. Quid porro si humidus, & pluviosus fuerit auster? Declaravit id ipsum Hippocrates aph. 16. sect. 6. inquit. *Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt febres longæ ----- morbi comitiales, & attoniti, quas Apoplexias Græci vocant. Quo loco minus mirari subit austrum vel apud poetas male audire. Plumbeum enim appellavit Horatius lib. 2. Satyr. 6.***

Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus auster.

Insolatus, vel contra aer nimis frigidus, & borealis.] Plurima incommoda insolatum sequuntur, quæ non aliunde repetenda sunt, quam ex eo quod solidæ capitis partes, quæ præ cæteris externis injuriis sunt expositæ, rigescant, indurenturque, fluidæ vero assentur, hinc in vasis facile subsistunt, obstructiones eorumdem, ac glandularum cerebri progignunt, spirituum secretionem, derivationemque prohibentes, unde Apoplexiæ similesve ægritudines proficiunt. Si de aere nimis frigidus, & borealis sermo sit, non alia de causa Apoplexiæ producendæ opportunus existit, nisi quod poros, ac meatus materiæ perspirabilis majorem in modum constringit, atque coarctat, solidas partes rigidiores efficit, fluidas vero condensat, cogit, atque ad libere fluendum ineptas reddit, unde obstructiones vasorum cerebri, vel glandularum facile subsequuntur. Id quod præclare demonstravit Hippocrates 3. aphor. 23. cum inquit: *Hieme (qua rigidus, frigidus, asperosque ventos maxime flare notum est) morbi laterales ----- capitis dolores, vertigines, Apoplexia.*

Ob id potissimum, quod tales venti summopere cohibeant poros seminum, & comprimendo, & constringendo, unde vis plastica explicari minime potest, & vegetabilium nutritio, & augmentum haberi, sterilitatem frugum perbelle deducit Bodinus theatr. nat. lib. 2.

Studia immoderata.] In studiis immoderatis spirituosarum sanguinis partium dispendium summum fieri contingit, solidas vero partes debito elatere, ac tono destitui, unde gravissimi morbi haud raro præsto sunt. Quam apte assiduus mentis labor ab Hippocrate *animi deambulatio* appellatur! Quemadmodum enim immodicis exercitationibus corporis singulæ & universæ partes infirmiores fiunt, atque insigni lassitudine tentantur, ita in violentis assiduisque mentis laboribus, membrana cerebri necessario debitoque robore facile destituuntur, unde humores huc appellentes facile hæerere coguntur, propterea vel vasorum sanguiferorum, vel glandularum cerebri obstructiones facile subsequuntur, quæ Apoplexiæ producendæ opportunissimæ existunt.

Vehementes animi commotiones, ira præsertim, improvisus timor in pueris, ingens strepitus.] In ira peculiare in cerebri fibras inducuntur motiones, quibus spiritus determinantur ad influendum in eos musculos, quibus motus illi peraguntur, qui ad fugam cum objecto iram movente sunt opportuni. Si vehemens fuerit ira, spiritus animales hac illac cæco impetu irruentes, totius corporis concussionem, tremoremque, cordis palpitationem, pulsus inæqualitatem progignunt.

Si talis fuerit convulsio, ut ductus ac meatus secretioni, ac derivationi spirituum comparati occludantur, Apoplexiam supervenire necesse est. *Novi*, inquit *Cl. Tozzi* (prax. med. cap. de Apopl.) *lanionem quemdam, qui cum vellet quemdam adoriri, a quo fuerat injuria affectus, ab illo frusto carnis ictus, ira simul, & timore commotus repente concidit, & mortuus est.*

Convulsiones fibrarum cerebri, ac meningum ab improvise timore præsertim in puerili ætate apoplexiam progignere Aretæus testatus est. Plures ex solo vehementi terrore extinctos notavit Galenus *lib. de caus. Symptom. cap. 5.* idemque confirmant *M. N. C. Dec. 3. an. 9. & 10. obs. 57.* Bonetus in sepulcret. Fortun. *Fidelis de relat. medic. lib. 4. cap. 3.* Raygerus *obs. med. 96.*, Bartholinus *histor. 76. cent. 4.* Plinius *lib. 7. hist. nat. cap. 3. 36.*, & Valerius Maximus, ut sacras litteras mittam, ex quibus constat Heli Judæorum Pontificem, & Judicem nunciata Arcæ captione, filiorumque ipsius occisione a Palæstinæ hostibus illata, vehementi terrore percussum illico exspirasse. Apoplexiam ob ingentem sonum, ac strepitum exoriri observationibus Zacuti Lusitani aliorumque compertum est.

Inedia.] Singularis plane observatio est canes propter inediam Apoplecticos fieri. Si cerebrum mortui canis spectetur, mirum medullares cerebri fibras corrosas comparere; quod sane corrosivam sanguinis, ac spirituum diathesim manifesto evincit. Dignum etiam observatione est in animalibus, quæ fame perierunt, viscera limpidissima sanguine omnino vacua, vel in tam modica quantitate, ut pro nullo haberi posset, eoque carente omnino gelatinosa illa parte, quæ in aliis apparet, reperiri. Haud igitur dissentire a veritate is videatur, qui ad credendum adducatur, eos qui ob inediam pereunt non ob defectum spirituum perire, sed ob fluidorum acrimoniam cerebrum, medullaresque ipsius fibras non solum convellentem, sed exedentem plane, atque erodentem, unde convulsiones, quæ in Apoplexiam tandem degenerant.

VIII. *Apoplexia alia universalis est, alia particularis.*] Qui Apoplexiam a paralyti differre volunt, quod in apoplexia amittatur motus, & sensus corporis totius, in paralyti vero particularium partium, hi unam tantum apoplexiæ speciem constituunt, in qua scilicet motus, & sensus totius corporis amittitur; sensus, & motus læsionem dimidiæ tantum partis corporis, vel plurium membrorum, vel unius tantum membri paralyseos speciebus accensent. *Cl. Pitcarnius* (Element. medic. phys. math. cap. 3. sect. 4.) ab his est, ac propterea Etmullerum carpit, ut qui rem minus diligenter ad examen revocans sensus, & motus læsionem particularium partium a paralyti tamquam diversa morbi genera distinxit. Cum supra demonstratum sit Apoplexiæ differentiam a paralyti in hoc potissimum sitam esse, quod Apoplexia nascitur ob vitium, quod est in cerebro, paralyti vero ob vitium extra cerebrum, Pitcarnii sententiam, quidquid aliis videatur, nullatenus sectari ausim. Quod si manifestum fiat vitio cerebri amitti posse motum, & sensum totius corporis, vel partium particularium, quid est tandem cur Apoplexiæ divisio, quam præeunte Etmullero plerique tradunt, in universalem scilicet, & particularem, minime probetur, excipiatque?

Totius in illa medullaris, & corticalis cerebri substantia afficitur, in hac unius tantum partis.] Corticalem, & medullarem cerebri substantiam affici cum dicimus, veram, ac genuinam apoplexiæ sedem in alterutra, aut utraque simul statuendam esse intelligimus, cum vero dicimus *totius cerebri*, sedem apoplexiæ universalis tantum assignamus. Cum enim corticalis cerebri substantia spirituum secretioni destinata sit, medullaris vero eorumdem in nervos derivationi: proxima autem apoplexiæ causa sit impeditus spirituum animalium a cerebro ad organa sensus, & motus, & ab his ad cerebrum excursus, apoplexiæ sedem in

cor-

corticali, & medullari cerebri substantia statuendam esse manifestum est. Cum vero nulla in toto cerebro fiat spirituum secretio, atque in appensos nervos derivatio, jam apoplexiæ speciem, in qua motus, & sensus totius corporis cessat, & universalem dicimus oriri debere, luce clarius apparet. Quod si in aliqua cerebri parte non prohibeatur spirituum animalium secretio, ac derivatio, sed a parte quadam peculiari cerebri in certa quædam organa, & ab his ad eandem liber detur excursus, non universalem, sed particularem tantum oriri apoplexiam manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Ex his liquet quanti facienda sit Galenistarum opinio qui ventriculos cerebri apoplexiæ sedem statuerunt, an illorum qui corticalem tantum, aut medullarem cerebri substantiam, aut corpus callosum, meninges, sinus cerebri, & horum concursum in certo quodam puncto, quod torcular Herophili dicitur, prætendunt, firmo steto, vel tamquam fictitium commentum sit prorsus rejicienda. Galenistarum opinionem hodie in tanta philosophiæ dignitate ac splendore equis sectari ausit? Qui corticalem tantum cerebri substantiam accusant, hi quidem explicant, quomodo deficiente spirituum animalium secretionem cesset earundem in partes, & ab his ad cerebrum excursus, ideoque sensus, & motus pereat; sed verendum iis est, ne secreti spiritus ob impedimenta in medullari cerebri substantia hærentia derivari in partes nequeant. E contra dicendum de iis, qui medullarem tantum cerebri substantiam sedem apoplexiæ constituunt, siquidem nullo eidem vitio inhærente cessare potest liber spirituum a cerebro ad partes, ab his ad cerebrum excursus, si corticalis eisdem secernendis impar sit. Si corpus callosum apoplexiæ sedes statuenda esset, oporteret spirituum secretionem, ac derivationem idem comparatum fuisse, quod tamen nemo unus adhuc ausus est pronuntiare. Cæteræ partes quæ in cerebro sunt, vel deferunt sanguinem ad glandulas cerebri pro spirituum separatione, vel secretis jam spiritibus revehunt ad cor. Igitur apoplexiæ potius causæ quatenus compressæ, obstructæ, aut alio modo læsæ sunt, quam sedes videntur. Si enim secus res habeat, quid est quæso, cur & carotides, & vertebrales aliaque insignia vasa sanguinem ad cerebrum deferentia apoplexiæ sedem esse minime arbitremur?

Ille rursus in levem, fortem, fortissimam. In levi cerebrum tantum stricte dictum afficitur, hinc pulsus &c.] A cerebro stricte dicto originem mutuari nervos, a quibus proficiscitur motus voluntarius, a cerebello vero illos, a quibus dependet motus naturalis, cordis scilicet, viscerum respirationi inservientium, arteriarum, viscerumque fere omnium Willisius primus ostendit. Quod si verum est, nihil fere negotii faceffit explicatio symptomatum, quæ cum in forti tum levi apoplexia observantur. In levi nimirum apoplexia pulsus in principio saltem naturali vehementiorem esse viri præstantissimi Sennertus, Cælius Aurelianus, Fernelius, aliique testati sunt. Pitcarnius e contra aliique naturali debiliorem. Verum hunc sefellit hæc ratio. Cum apoplexia non aliunde repetenda sit quam ab intercepto motu spirituum animalium a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum, arduum, atque insolens explicatu ei visum fuit, quomodo cessante motu voluntario, superesse posset cordis motus validior, & vehementior, quam sit in statu naturali. Itaque ad vehementer credendum adductus est pulsus naturali debiliorem esse. Debiliorem porro saltem remanere, non omnino deficere, facere id potissimum putat, quod ad movendum cor minima portione liquidi nervosi opus sit. Cor enim musculum esse antagonista carentem, ideoque minore copia succi nervei opus esse ut moveatur, quam alii muscoli motui voluntario dicati arbitratur. Quare si minima portio succi ejusdem per nervos possit elabi, at non sufficiens inflandis musculorum fibris antagonista gaudentium, contrahi tamen posse cor antagonista carens statuit. Ingeniosa quidem ardui problematis solutio: tamen

Tom. I.

C

faci-

facile conjicio non defuturos, quibus hæc philosophandi ratio displiceat. Licet enim a Pitcarnio fuerim cor carere musculo antagonista, haud tamen propterea concesserim carere viribus antagonistis. Vires antagonistas cordis esse venam cavam, venam pulmonalem, & aerem quem inspiramus, facile equidem judicaverim. Venam cavam, & venam pulmonalem magnam vim habere ad impellendum sanguinem in auriculas & ventriculos cordis manifestum est. Nimirum venas prope cor carneas esse, fere ut muscoli sunt, & pulsus habere Anatomici passim tradunt. Prius deficere motum cordis, quam venæ cavæ prope, cor viri præstantissimi Steno; & Lancisius se vidisse testati sunt. Quid de aere dicam? Nonne patet aerem & pondere, & vi elastica pellere sanguinem a vena pulmonali in sinistram auriculam, & ventriculum cordis vi atque impetu summo, eundem attenuare, rarefacere, & exsolvere? Hæc autem esse vires antagonistas, æquiparantes vim antagonistæ muscoli neminem crediderim futurum, qui inficias ire auit. Quæ cum ita sint, licet colligere minimam portionem liquidi nervosi satis esse non posse ad cor movendum; ideoque aliunde repetendum esse, cur deficiente motu voluntario in apoplexia levi naturalis motus, cordis scilicet, pulmonum, ac reliquorum viscerum validior superfit, vel saltem naturali similis, quemadmodum Bellinus testatus est. Res igitur tota in hoc potissimum sita videtur, quod in apoplexia levi cerebrum tantum afficitur, illæso cerebello, ideoque animales spiritus, qui secernendi fuissent pro motibus voluntariis, una cum sanguine ad cerebelli glandulas appellentes & uberius, & copiosius ex iisdem secernuntur, atque in nervos ad cor, & partes respiratori inservientes percolantur, hinc pulsus naturalis vehementior, respiratio profunda, lenta, æqualis. Quod plane in somno naturali contingit, in quo musculos voluntariis motibus destinatos collabi, & flaccescere deprehendimus, cum motus cordis, & vasorum nobis dormientibus fiat fortior, lentior, æquabilior, respiratio item eidem persimilis. Quod vix, ac ne vix quidem explicaveris, nisi contendas somni tempore solas cerebelli fibras, non cerebelli laxari, spirituumque animalium a cerebro, non cerebello, in partes excursum præpediri. Quando majore quantitate fecerni debeant spiritus paucis ostendam. Fac obstructos esse, vel compressos ramos carotidum, ac vertebrali-um, qui ad glandulas cerebelli sanguinem deferunt. Jam vides sanguinem per hosce ramos carotidum, aut vertebrali-um, vel penitus consistere, vel segniter moveri. Cum vero in hydraulicis canalibus fluidum in aliqua parte consistens, vel segniter motum causa sit cur in alia parte celerius illud, & velocius moveatur, illud sequitur, ut sanguis in ramis carotidum ac vertebrali-um vel consistens vel segniter motus ansam præbeat alteri parti sanguinis ad celerius, & velocius percurrendum per ramos qui sanguinem deferunt ad cerebellum & quod magis est remanente in eadem copia spirituum, qui cæteroquin fecerni debuissent in cerebro. Cum igitur major sit sanguinis celeritas ad glandulas cerebelli, major sit spirituum una cum sanguine ad easdem appulsus, majorem hinc fieri eorundem separationem & in partes motibus naturalibus inservientes derivationem, lippis æque, ac tonforibus notum est, plus, quam ipsorum digiti, atque unguis.

In forti, & fortissima præter cerebrum, etiam cerebellum plus minus læditur, hinc respiratio violenta, difficilis &c.] Ex hæcenus dictis illud liquido constare arbitror, tunc quando cerebellum afficiatur, imminui plurimum debere spirituum animalium secretionem, atque derivationem in nervos ad cor, & partes respiratori dicatas, hinc pulsus debiles, languidi, ac respiratoris vitia. Immo si tanta sit cerebelli læsio, ut cesset omnino in eodem spirituum animalium secretio, & quod consequens est, eorundem in prædictas partes influxus, & pul-

sussum & respirationem deficere debere, atque hominem, veluti fulmine ictum interire luce clarius apparet. Quibus experimenta Bohaii, & Berraultii adeo præclare respondent, ut qui aliter sentiat garrire, & somnia narrare videatur. Compertum enim est cerebrum totum fere ex cranio canis frustulatum eximi posse salvo motu cordis, & vita, exempto autem cerebello, integro quantumvis manente cerebro, illico vitam desinere. Galenus 3. de loc. affect. 4. & 2. aph. 42. recensitis apoplexiæ differentis quartam addebat, quam minus fortem, & vehementem appellabat, in qua respiratio solum inæqualis, & interrupta fit. Eam tamen peculiari titulo insignire supervacaneum videtur, quoticumque sub generali fortis apoplexiæ nomine comprehendendi potest, quæ a cerebelli læsione plus minus insigni ortum traducit. Nec desunt qui apoplexiam fortem illam esse opinantur, in qua adest disruptio vasorum, aut puris, & sanguinis per cerebrum effusio. Quæcumque tamen sit causa, quæ valeat in cerebro spirituum secretionem prohibere, nisi etiam cerebellum afficiatur, nunquam apoplexiam fortem dicendam traderem. Si enim secus res habeat, qua tandem ratione explicari possint symptomata, quæ apoplexiæ fortis sunt, vel ab eodem Galeno adnotata omnino non video.

IX. In apoplexia particulari vel dimidia tantum pars cerebri resolvitur, & hemiplegia dicitur, &c.] Jam ad apoplexiam particularem ventum est, in qua non cerebrum universum afficitur, sed pars ejus tantum aliqua. Ita si id quod spirituum animalium in organa sensui, & motui destinata liberum excursus prohibet dimidiam solum cerebri partem afficiat, motum, & sensum dimidiæ tantum partis Corporis cessare contingit, quæ apoplexiæ species hemiplegia dicitur: si vero ad initia spinalis medullæ, aut ad ventriculum quartum cerebri subsistant, sensus, & motus cessat in musculis omnibus infra caput nervos a cerebro sub cranio egressos habentibus, eaque apoplexiæ species paraplegia nuncupatur contra illorum opinionem qui paralyseos speciebus accensent, qua de re supra a nobis satis ut arbitror dictum est.

Mirum parte cerebri dextra affecta resolvi sinistram, & contra sinistra affecta resolvi dextram.] Parte cerebri dextra affecta resolvi sinistram, & contra sinistra affecta resolvi dextram vetustissima observatio est. Si Hippocratem consulamus, hic lib. epidem. 7. sect. 1. n. 19. postquam multas narravit historias eorum, qui ob vulnus capitis mortui sunt, hæc habet: *Contingit autem talibus etiam vomitus accedere, & ad finem convulsiones, ut & clangosam vocem edant, ac impotententes fiant, & si in dextris fuerit vulnus, in sinistra parte; si vero in sinistris, in dextera.* Per impotentiam, quam ἀρτηρία vocat Hippocrates, eam absque dubio intellexisse, per quam partes motu, vel etiam sensu privantur, quæ a posterioribus paralytis dicta est, & ab eodem Hippocrate universali nomine apoplexia alicujus partis corporis appellatur, contendit Prosper Martianus, interpres accuratissimus si quis alius. Hoc siquidem symptoma, ait, ipse vulneribus capitis lethalibus supervenire Hippocrates testatus est lib. de vulneribus c. ver. 114. quo loco: *Sunt, inquit, & qui apoplectici sunt, & sic pereunt.* Et lib. coac. prænot. sect. 3. ver. 209. *Quibus cerebrum vulneratur, febris plerumque, ac bilis vomitus accedit & corporis apoplexia.* Quam sententiam clarius expressit, & quid per corporis impotentiam intelligendum sit manifestò indicasse lib. 1. de mor. ver. 66. ostendit, ubi ait: *Si cerebrum vulneratum fuerit, febrem necesse est supervenire, & bilis vomitum, & aliquam partem corporis apoplecticam fieri, ac perire: ex quibus locis, per impotentiam Hippocratem partis cujusdam resolutionem intellexisse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Easdem fere observationes habet Martianus super text. Hippocrat. & Aretæus lib. 1. de caus. & notis diuturnorum affect. cap. 7. atque inter nostros Cl. Valsalva in nobili*

de aure humana tractatu. Phœnomeni claritas ansam dedit Petro Paulo Mollino Chirurgo, & Medico apud Bononienses solertissimo, ut experimento hanc eandem rem illustraret. (V. Com. B. t. 1. p. 139.) Hoc erat experimentum. Sinistram cranii partem cani vivo aperuit, tum sinistram cerebri lobum extraxit. Cecidisse extemplo canem in dexterum latus non injucundo spectaculo deprehendit, cum sinistram & sensum, & motum retinisset. Quibus sic constitutis licet colligere sapienter admodum pro more sensisse viros præstantissimos Morgagnium, & Lancisium, quod in Hemiplecticis ex eo latere, in quod procubuerint, ultra cerebri pars offensam acceperit, conjici facile posse existimarunt. Utrumlibet enim in latus ceciderint, putant illi in opposita cerebri parte vitium esse. Cujus quidem phœnomeni rationem non aliunde repetendam esse facile judicaverim, quam ex eo quod filamenta nervorum, quæ incipiunt a lobo cerebri dextero desinant in partem sinistram medullæ oblongatæ, & quæ a lobo sinistro in dexteram ejusdem medullæ partem, sic ut invicem decussata litteram X efforment. Quam decussationem licet nemo unus adhuc intueri poterit, cum tamen ad præclari phœnomeni explicationem apprime faciat, æquid tandem est cur eam non fingamus? Si qui idem non sentiant ad meliores alias causas confugiant necesse est. Ubi vero easdem invenerint, in eorum sententiam priore relicta nos quoque pedibus ituros esse pollicemur.

X. *Signa præsentis apoplexiæ sunt improvisus in terram casus, subita sensuum internorum externorumque &c. cessatio.*] Impedito spirituum animalium a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum, ob vitium ipsiusmet cerebri, attacktu vel immediato, vel mediato exteriorum objectorum certa quædam mutatio, seu motio varia pro varia objectorum eorundem figura, duritie, præsertim vero motu in nervorum extremitates organa constituentium induci non potest, quæ per continuatos nervos ad Cerebrum, seu medullares ejus fibras peculiarem cum iis nervis connexionem habentes delata peculiarem in iisdem fibris motionem excitet, peculiaremque tremorem, quarum motionum occasione excitantur in anima ideæ, ac perceptiones quædam peculiare pro vario gradu motus, quo applicatur actio objecti, pro discrimine organi, pro varietate nervi affecti, indeque subsequuta affectione in cerebro, diversæ. Neque a causis in corpore nostro latentibus, non vero occasione ullius motionis aliunde propagatæ, nervea filamenta cerebrum constituentia ea ratione affici possunt, qua opus est ad ideam quamdam excitandam, quæ imaginatio vocatur: multo minus talis motio in eadem induci, quæ animam determinet ad aliquid de re apprehensa affirmandum aut negandum, unde oritur illa facultas, quæ ratiocinatio dicitur, neque ab anima fieri comparatio, & recognitio motuum fibrarum cerebri cum motibus, qui præterito tempore excitati fuerint (etsi hi motus nullam habeant similitudinem cum rebus alias perceptis) unde memoria excitatur: neque membrana choroidea, seu, ut accuratiores tradunt philosophi, retina, quæ nervi optici expansio est, visus pars primaria, neque membrana mucosa, seu pituitaria Schneideri dicta, quæ nervo olfactorio paris primi, & ramis nervosis paris quinti elaborata est, odoratus organum, neque subtilissima membrana per labyrinthum distributa ab expansione nervi auditorii, seu zonæ sonoræ Valsalvæ organum auditus, neque membrana papillaris nervosa continens papillas nerveas pyramidales limacum cornubus affines, organum gustus, neque papillæ pyramidales per rete Malpighianum in cuticulam protensæ organum tactus constituentes, tensione, elatere, tono gaudere possunt ad munera sua obeunda, necessario neque masculi motibus spontaneis famulantes tendi, inflari, aut ea ratione affici, qua opus est ad eorundem actionem. En sensuum omnium internorum, externorumque motuumque a voluntate pendentium cessationem.

Puk.

Pulsus, & respiratio pro vario apoplexiæ gradu, varia.] Vid. com. in aphor. 8. *Vocis ablatio, ægri decubitus qualis dormientis, aut semimortui; faciei color sano similis.*] Deficit vox, quia spiritus animales motuum linguæ actionibus destituti interceptantur, atque organa vocis resolvuntur, unde nulla fieri potest aeris modulatio, quæ ad eandem edendam sufficiat. Resolutis musculis motui voluntario intervientibus, necessario corporis lapsus sequitur, ac decubitus, quemadmodum in somno naturali experimur superflite motu cordis, & sanguinis per univertum corpus (nisi fortissima sit apoplexia, quo casu perit extemplo Animal) unde faciei color sano similis.

Spuma circa os.] Apoplectici frequentissime ex ore, & naribus salivam emittunt quamdam, quæ spumæ specie minus peritis imponit. Quo loco monitos volo Adolescentes ne eidem plus tribuant, quam par est. Cum enim inter alia symptomata apoplexiæ fortem designantia sit spuma ex ore affluens, in fraudem facile induci possent apoplexiæ fortem pronuntiantes, cum revera ex hac rem nullum tunc capi possit indicium. Spuma porro vera ex pectore sursum fertur, augeturque aeris bullis magnis, & copiosis intermixtis, atque impeditum sanguinis per pulmones circuitum, ob deficientem spirituum animalium in cor, & partes respiratorii intervenientes influxum arguit, quo fit ut lymphæ excludat, atque una cum aere extra os educatur. Atque hinc etiam peti potest ratio observationis quam Tulpius lib. 1. observat. cap. 17. scriptam reliquit, eos qui apoplexia moriuntur asperam arteriam habere post mortem spumoso sanguine repletam.

Excrementorum, urine involuntarius exitus.] Deficiente spirituum animalium in organa sensui, & motui dicata influxu, relaxari debere ani, & vesicæ sphincterem, quo excrementa in intestinorum cavo, urina in vesica detinentur perspicuum est, hinc involuntarius eorundem exitus.

Oris detorsio.] Quotiescumque musculis os ad latus adducentibus denegatur spirituum animalium influxus, liber vero præbetur musculis eidem muneri dicatis, in latere opposito cum tendantur isti, inflectiturque nulla vi contranitente, oris detorsio emergit hemiplecticorum symptoma frequentissimum si quod aliud. Contingit oris detorsio & in spasmo cynico, quæ tamen non a resolutione, sed a convulsione ortum traducit. Ne in fraudem inducantur Medentes facit Etmulleri monitum. Si enim oris detorsio oritur a resolutione, pars illa, quæ trahitur & resoluta est mollis, & flaccida percipitur, & ad partem sanam trahitur, & hæc ipsa pars potest facile in naturalem ope manus restitui; si vero a convulsione nascatur, pars sana trahitur, atque illa, quæ convulsa est, dura, & firmiter contracta percipitur, & si retrahere eandem velis, non sine insigni dolore possis.

XI. *Signa venturæ apoplexiæ sunt insignis in somnum proclivitas, difficultas ad motum &c.*] Signa venturæ apoplexiæ unus instar omnium diligentissime tradidit Hippocrates *coac. præn. n. 161., & 164.* Ea autem Medentibus probe tenenda sunt, ut imminens apoplexiæ insultus avertatur. Jam vero ad illa spectatim quod spectat, animadvertendum est pleraque non aliunde esse repetenda, quam ab eadem causa, a qua potissimum apoplexia, tamquam rivulus a fonte ortum traducit levius tamen operante. Aptius ne insignem in somnum proclivitatem, difficultatem ad motum, aliaque ejusmodi symptomata, quam ad spiritus animales in organa sensuum, & motuum ægre admodum, ac segniter influentes, retuleris?

Vertigines diuturnæ.] Vertiginem primum quasi apoplexiæ gradum appellare ausim. Languescente nimirum spirituum animalium influxu in organa sensibus, ac motibus externis dicata, aliquas nervos opticos constituentes fibrillas eodem desti-

destitit. verosimile videtur; has iccirco inæqualiter tendi necessum est. Hinc sequitur quod radii solis modo in hoc, modo in illud filamentum incidant, unde objecta locum mutare videantur. Fieri etiam potest ut multi radii ab objectis in oculum missi, cum in eas oculi partes incidant, quæ naturali tensione, atque robore spoliata sunt, nullam fere motionem in iis partibus excitent, sicque objecta languide percipiuntur, qui alter vertiginis gradus est. Quod si omnes fere nostri corporis fibræ eadem de causa inæqualiter tendantur, vacillare coguntur, hinc corpus corruere necesse est, qui vertiginis gradus apoplexiæ congener est.

Tremor præcipue capitis, dentium fridor in somno, incubus.] Quid quod ab inæquali hac tensione nerveorum filamentorum tremores capitis, dentium fridorem in somno, incubum exoriri censendum est? Cum nempe inæqualiter tenduntur nervi in musculos rectores capitis se insinuantes, fit ut, cum iidem relaxentur, suo ipso pondere dilabatur caput liberum a facultate retinente, cum vero contrahuntur vi facta, rursus sustentetur, adeo ut ex alterna horum musculorum actione motus tremulus capitis superveniat. Si muscoli maxillas moventes relaxati ob languescentem spirituum animalium in eosdem influxum, influentibus rursus spiritibus vi extemplo contrahantur, illisio dentium contingit, hinc fridor. Neque rarum est, in musculos respirationi famulantes, pectoris videlicet, & diaphragmatis prædictum spirituum influxum per nervos impediri, unde muneris suo obeundo inepti evadant; hinc sensus ponderis, & compressionis thoracis. Ex adverso inæqualiter tensis ob impedimenta eorundem spirituum nerveis filamentis nervos constituentibus ad musculos faucium, & gutturis tendentes eosdem convelli contingit, hinc constrictio eorundem tanta, ut suffocari sentiat, quæ affectio incubus nominatur.

Palpitatio cordis per noctem invadens, aurium tinnitus.] Prout impedimentum cerebro inhærens magis, vel minus spirituum animalium in cor influxum prohibet, fit ut modo validius, modo infirmius cor moveatur, interdum vero eisdem copiosius, atque uberius fluentibus, maxima vi, atque impetu facto, præter naturam contrahatur, hinc palpitatio cordis. Quæ quidem omnia per intervalla homines invadunt ob id potissimum, quod glandulæ cerebri, ductusque nervei iidem appensi suas nativas dimensiones acquirant, adeoque spiritus animales libere, & in sufficienti quantitate antiquas semitas repetere valent. Horum nonnulla per noctem invadere facit ea ratio quia tempore somni spiritus animales ægrius moventur, ideoque liber eorundem excursus facilius intercipitur. Ob inæqualem hanc spirituum secretionem, ac derivationem in nervos, atque abhinc prodeuntem nerveorum filamentorum inæqualem tensionem, fit ut in sensorio communi soni cujusdam extrinsecus, mediante aere advenientis, idea formetur, hinc aurium tinnitus.

Jugularium, arteriarumque temporalium turgentia, oculorum & fasciæ rubor &c.] Quamvis apoplexia diversissimæ naturæ homines invadat, qui abundant sanguine, qui plethorici sunt, qui robusti, qui calido, ut ajunt, temperamento, qui exsucci, qui humidi ex adverso, & molli habitu donantur, illos tamen qui venarum colli jugularium, & arteriarum temporalium turgentiam, qui totius corporis, & faciei præsertim ruborem habent, vel contra pallidi, quibus feri, mucii, salivæ per os, nares evacuationes suppressæ sunt, quique sero, & pituita abundant, facile in apoplexiam labi observationibus compertum est. In his enim feri, ac lymphæ in cerebro effusiones contingunt, solidæ partes atonia corripuntur, hinc stagnationes materiæ lentæ, ac difficilis, glandularum obstructions, in illis vero vasorum nimia distentiones, disrptiones, glandularum compressiones, aneurysmata, polypi, atque alia ejusmodi mala suble-

quantur.

quantur, quæ cum spirituum animalium secretionem, derivationemque in nervos prohibeant, apoplexiam valent procreare. Ex quibus liquet, ad habitum etiam ægrorum, temperamentum, constitutionem respiciendum esse, ut venturam apoplexiam facile dignoscamus, atque ei prompte, si fieri ullo modo potest, succurramus.

Extremorum refrigeratio sine causa manifesta, urina atra modicæ cum subsidentia crassa, & tenaci spuma.] Invasuram apoplexiam portendit extremorum refrigeratio sine causa manifesta ob id potissimum, quod indicio est perductos extemplo ad extrema corporis humores lentos, ac difficiles, qui cum frigus in extremitatibus, tum vasorum, glandularumque cerebri obstructions valent progignere, hinc apoplexiam. Colorem ærugineum, atrum, & parvam quantitatem urinæ provenire a quantitate liquidi minore, quam quæ naturaliter contineri in urina deberet præclare ostendit Cl. Bellinus de morb. capit. cap. de apopl. Quare illam liquidi portionem intra corpus subsistere alicubi oportere, & cum cætera apoplexiam portendant, subsistere ad cerebrum haud dubie affirmat. Seditamentum porro crassum cum tenaci spuma, crassorum, viscidorumque humorum copiam arguit, qui cum ægre per vasa moveantur, hæere alicubi necesse est; hæere autem & retineri ad cerebrum contingit, cum certus in solidis partibus tonus deficiat, qui ad impellendos eosdem valeat.

XII. *Apoplexiam fortem solvere, impossibile, debilem vero, non facile.*] Hippoc. In forti apoplexia præter cerebrum, etiam cerebellum affici demonstratum est. Cum a cerebello juxta Cl. Willisium originem mutentur nervi, qui in partes naturalibus motibus dicatas inferuntur, læso eodem, sanguinis per pulmonum vasa, & universi corporis perturbari contingit, insigne respirationis opus perverti, sine qua Animal vivere non posse tam certum est, quam quod certissimum. Si magna fuerit læsio, homines momento fere temporis, vel saltem intra viginti quatuor horas de medio tolli haud infrequenter observatum est. Sin minus, eodem revertente morbo tertia, aut quarta die hominem profligari expectandum. Septimam certe, aut undecimam raro attingit. Quod autem debilem solvere non sit facile facit potissimum nerveorum tubulorum exquisitissima structura, atque eorum cavitas adeo angusta, ut cum semel vitati fuerint, suas antiquas dimensiones reacquirere, ideoque spiritus animales suas antiquas semitas repetere non valeant. Eandem describere viri præstantissimi Levvenoekeus, Ruyfchius, Vicussenius alique. Ita Hippocrates contumaciores morbos nervorum facit, quam venarum, quia in his humores facile fluunt propter amplitudinem, ac diametri capacitatem, & facilem tunicarum quibus donantur distentionem, quod de nervis æque dici non potest.

XIII. *Universali apoplexia particularis plerumque succedit.*) Filamentorum nerveorum structuram facile perverti experimentum supra allatum Cl. Valsalvæ a præstantissimo Morgagnio confirmatum adeo egregie evincit, ut nullus super sit dubitandi locus. Ligatos enim nervos ad cordis jugulum, licet vinculum statim solutum fuerit, perinde læsos fuisse, ac si amputati fuissent, mors quæ paulo post sequuta, satis abunde declaravit. Et tamen nervos exeuntes a cerebro, & spinali medulla meninges induere, robustiores fieri, firmioresque passim tradunt Anatomici. Quid si morbi causa in cerebro subsistat, ac nervos qui ibidem multo molliores sunt afficiat? Vel fortis obstructio sit, vel compressio, vel disruptio vasorum sanguiferorum, & glandularum cerebri, quibus inhibeat, spirituum animalium secretio, atque in nervos derivatio, nerveorum filamentorum structuram sic perverti contingit, ut naturalis spirituum animalium a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum excursus restitui nulla ratione queat. Hinc est cessante, vel natura, vel arte apoplexia universali, ob certam in quibusdam fila

filamentis offensam remanentem, vel ob heterogeneum quid, & extrinsecum in glandulas, & nervorum cavitates expressum, altiusque penetrans, atque obstruens apoplexiam particularem, vel alterutrius lateris paralyticam sequi. Propterea sapienter a Cornelio dictum lib. 3. cap. 27. apoplexiam debilem non acutum quidem esse morbum, sed plerunque incurabilem.

XIV. *Febris de genere ephemerarum vehemens aegro nondum debilitato superveniens &c. Quicumque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt (græce aphoni,) & stertunt, ii septem diebus pereunt, nisi febris eos apprehenderit.* Ita perbelle Hippocrates 6. aph. 51. Per vocis privationem apoplexiam intellexisse Hippocratem, in qua ægrotantes non voce tantum, sed sensu, motuque privantur cum Galeno supra adnotatum est. Quibus sic constitutis licet colligere febrem per Hippocratem Apoplexiæ remedium esse. Cum vero apoplexia plures ac contrarias inter se causas agnoscat, & sua eidem sint tempora (sunt autem omnibus fere morbis) & plurima sint febrium genera, quærendum restat quodnam febris genus esse debeat, cujusnam apoplexiæ remedium, quo tempore eidem supervenire necessum sit, ut solvere ipsam valeat. Ne diutius quam par est in morbi physiologia immoremur, paucis habeto. Febris hic intelligitur de genere ephemerarum, qua materia lenta, ac difficilis resolvatur, serum ac pituita abundantia absorbatur, sanguis fundatur, unde major spirituum copia corticalibus glandulis suppeditetur, relaxatæ partes congruo eorumdem influxu vigorentur. Apoplexiam porro ab hac eadem materia lenta, ac difficili originem mutuari necessum est. Secus enim vel sanguinis copia vera, vel apparens morbo ansam dederit, vel nimis velox ejusdem motus in cerebrum, vel vasorum sanguiferorum, ac lymphaticorum disruptio, vel tumor, vel aneurysma, vel polypus, atque alia hujusmodi fere innumera, tantum abest ut salutaris sit, ut potius in summam perniciem, ac damnum cedere possit. Cum enim febres ejuscemodi sanguinem majorem in modum exagitent, commoveant, fundant, exsolvant, plethoram sive veram, sive apparentem, ac velocem motum sanguinis in cerebrum augeri, tumores, aneurysmata facile disrupti nemo est qui non videat. Aucta vero morbi causa, morbum imminui, credat *Judaus apella, non ego*. Quamquam si aucto sanguinis motu abripiantur acres, mordacesque sanguinis particulæ, quæ nerveas fibrillas pungendo, ac mordendo convulsionem membranarum cerebri progignunt, sanguini fluenti per vasa corporis immisceantur, unde a stimulo, ac morsu liberentur, apoplexiam a convulsione membranarum cerebri profligari spes est aliqua. Occasionem dedit Hippocrates qui 5. aph. 5. *Si ebrius, inquit, repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut &c.* Cum enim ab ebrietate oritur apoplexia, ob convulsionem meningum oriri uno accuratiorum fere omnium interpretum ore perhibetur, propterea colligi illud posse videtur febrem acres, mordacesque particulas abripiendo, ac circulo restituendo, apoplexiæ a convulsione prodeuntis remedium esse. Res autem dubia, & discriminis plena, nisi prædictis muneribus obeundis par sit. Debet tandem febris, ut salutaris sit, aegro nondum per morbi diurnitatem debilitato supervenire. Secus enim confirmata morbi causa non solum eidem profligando apta existit, sed symptomata cum sit, atque ex eo fortasse exoritur, quod effusi sint e vasibus humores, corruptique, malum portendit. Id quod idem Hippocrates in Coac. affirmavit, inquit. *Apoplectica affectiones de repente exsolutorio modo fientes, febre progressu succedente, perniciose.* Si de febre convulsioni superveniente speciatim sermo sit, legi meretur Prosperi Martiani locus in adnotationibus ad aphor. 5. sect. 5. supra allatum. Cum enim ei contigerit observare mulierem quandam ex vini potu apoplecticam factam superveniente febre die sequenti a febris invasione mortuam fuisse, aphorismum sibi suspectum red-

redditum fuisse testatus est. Cum vero contemplaretur, quæ habet (lib. 2. de mor. vers. 283.) *Si quis ex ebrietate voce privetur, & statim etiam sanus ipsum & febris corripiat, sanus sit, si vero non corripiat, die tertia moritur*, demptam sibi esse omnem difficultatem confessus est. Statim enim, seu nulla interposita mora febrem supervenire debere, ut salutaris sit, Hippocratem tradidisse conjecit scite admodum sapienterque.

XV. *In insultu apoplexiæ si aeger plethoricus, succique plenus &c. sanguis nulla interposita mora detrahendus.* Ut curatio apoplexiæ rite succederet, oporteret singularum causarum, quæ ad intercipiendum motum spirituum animalium faciunt, rationem assignare, ut congruæ inde indicationes ad easdem removendas elici tuto possent. Quod de quibuscumque morbis affirmavit generatim Galenus lib. 1. de medend. method. ubi habet: *Perfecta curatio a causis exoritur*. Et Celsus inquit: *Is recte curat, quem cause origo non fallit, quia cause investigatio, ejusdemque primordia, & occasio in affectionis, & remedium cogitatione amplissimam deducunt*, ut mittat, quod in eandem sententiam tulit Fernelius lib. 1. cap. 4. med. meth. *Morbos absque causarum præcognitione nec præcaveri, nec feliciter curari posse.* Id autem facere in tanta causarum diversitate, & rerum angustia alex plena res est.

Quare salubre est accuratiorum practicum consilium ad generalissima remedia confugere, pro causarum, quæ subtilitatem omnem artis minime superant, varietate, varia. Ubi aeger plethoricus sit, succique plenus, ejus facies intense rubeat &c. garrire is minime videatur, qui apoplexiam ad plethoram seu veram, seu apparentem glandulas cerebri comprimentem, vel ad obstructionem vasorum sanguiferorum ob sanguinis crassitiam, visciditatem, congelationem, assationem, vel eorumdem vasorum disruptionem referat. Tunc vero quodnam remedium genus efficacius venæ sectione, aut pro ægrotum opportunitate valentius? Profecto depletis sanguine vasibus minus distendi eadem contingit, minus distenta minorem compressionem efficere glandularum cerebri, hinc spiritus facilius secerni. Huc accedit vasa minus distenta validius, & fortius contrahi, hinc majore velocitate sanguinem impellere, & crassamenta si quæ sunt dissolvere, id quod tenaciter vasibus adheret, & obstructionem, aut motus tarditatem efficit, ideoque turgentiam dimovere, attenuare, exsolvere, circulo restituere. tandem e disruptis vasibus minorem fieri sanguinis effusionem, immo exhaustis venis effusum jam reabsorberi, ac circulo reddi. Verbo dixerim: in apoplexia a compressione, obstructione, disruptione vasorum sanguiferorum illud est remedium genus venæ sectio, ut si in summa rerum angustia sperari possit, id ab una venæ sectione sperari jure possit. Quamquam vero si de vasorum sanguiferorum disruptione sermo sit, venæ sectio ad protrahendam quidem vitam valet, ad ægrum vero in pristinum valetudinis statum restituendum nullatenus valet; eoque magis si ab erumpente sanguine læsa fuerit glandularum structura. In principio autem apoplexiæ sanguinem detrahendum esse facit potissimum, quod tunc vires ægri adhuc constant, ac firmæ sunt, & morbus eas adhuc radices non egit, quæ evelli non possint. Detractione sanguinis, priusquam apoplexia hominem invadat, celebrata nonnullos ab ejusdem discrimine liberatos fuisse compertum est. Quo magis patet non solum in principio apoplexiæ, sed ubi futuræ signa apparuerint, sanguinem commodissime detrahi posse.

Ex basilica brachii lateris sani (nisi &c.) Ut ex latere sano detrahatur sanguis rem esse debere cum ægro, qui apoplexia particulari oppressus sit, necessum est; si enim universalis fuerit inter initia saltem, utrumque latus resolvi manifestum est. Sanum autem cum sit, ex eadem detrahendum esse sanguinem faciunt potissimum duo a præstantissimo Aretæo indicata. Primum quod sanguis uberius, & velocius ex parte lateris sani effluit (unde etiam salubre practico-

rum consilium sanguinem lato vulnere imperato mittendum) deinde, quod sanguinem ex illa parte educit, quæ offensa est pars cerebri, propterea fit ab eadem revulsio. Ad cuius rei statum melius intelligendum, duo animadvertenda sunt. Primum secta vena, quæ sanguinem haurit a parte sana fieri, ut multum sanguinis effluat ex arteria ejusdem partis sanæ, sectæ venæ correspondentis, deinde ut sanguis ex eodem ramo arteriæ partis sanæ velocitate magna in venam effundatur; atqui sanguis velocitate magna fluens per arteriam partis sanæ efficit, ut sanguis per arteriam partis affectæ tardius moveatur, & ab eadem sanguinem revellat; ergo secta vena, aut arteria partis sanæ fit revulsio a parte affecta.

Postea si opus sit ex jugularibus.] Cum animadverterint nonnulli sectam venam, quæ sanguinem haurit ab arteria, quæ proxima est arteriæ partis affectæ, efficere debere, ut sanguis velocitate magna per illam moveatur, atque cum velocitate magna per eandem moveatur, sequi oportere, ut per arteriam proximam parti affectæ tarde moveatur sanguis, & a parte affecta plurimum revellatur, in eam opinionem venerunt, ut crederent, in apoplexia, cæterisque gravissimis capitis affectionibus jugulares venas aperiendas esse. Cum enim jugularis

Cerebrum A

externæ præpaginæ extremæ arteriæ carotidis exterræ ramis inserantur; fit ut secta vena jugulari externa sanguinem hauriat ex carotide externa, quæ sanguinem mittit in externas partes capitis: cum vero carotis externa proxima sit carotidi internæ, fit ut educto sanguine a jugulari velocitate majore moveatur per carotidem externam, hinc sequitur, ut minore velocitate influat in internam, quæ cranium intrando cerebrum, ejusque membranas adit, ut præ cæteris ostendit Cl. Freindius com. ad lib. Epid. Hippocrat. 2. qui præclare adeo doctrinam hanc pertractavit, ut nullus supra. Satius tamen duxerim prius sanguinem emittere ex basilica, quam ex jugularibus, quæ quidem vena cum sanguinem hauriat ex ramo arteriæ subclaviæ, revulsionem ex carotidibus moderatam efficit, ac citra noxæ periculum.

Certe autem, ne suppressæ sint improvise excretionis sanguinis ex utero, aut hæmorrhoidibus; tunc enim prius saphæna pedis secanda &c.] Saphæna pedis omnium maxime distat a parte affecta. Fit propterea, ut per arterias proximas parti affectæ eadem fere velocitate moveatur sanguis, nulla, vel insensibilis fiat ab eadem revulsio. Rem si placet illustremus. Si obstructio e.g. fit in A venam feces in B, quamvis in B sanguis magna affluat velocitate, cum tamen infiniti sint ramuli venularum correspondentes arteriarum ramulis, quæ sanguinem deferunt a B in C & infiniti ramuli arteriarum, per quos sanguis a C defertur in A nemo est qui non videat in distantia illa

Extrema inferiorum artuum.

illa insigni vasorum B A vix ac ne vix quidem motum sanguinis versus A imminui, hinc nullam aut fere nullam revulsionem fieri a parte affecta. Cum nempe saphæna pedis sanguinem hauriat a ramis arteriæ cruralis, hæc autem longissime distat a carotidibus, licet per cruales ramos velocitate magna moveatur sanguis, velocitas tamen per illos ramos minime prohibere valet, quominus eadem fere velocitate feratur in carotides, ab his in cerebrum, ac propterea fiat ab eadem revulsio. Ex quibus liquido constat in quanta obscuritate versentur, qui cum revulsionis causa sanguinem emittere volunt, venam secandam imperant in parte maxime distita ab illa, quæ offensa est, in eam spem adducti, quamminimum sanguinis ad locum affectum perventurum. Contingit vero non raro a partibus longe ab affectis distitis sanguinem summa velocitate in affectas irruere, quod familiare maxime est iis, quibus suppressæ sunt improvise evacuationes sanguinis ex utero, aut hæmorrhoidibus. Tunc vero ad hunc sanguinis affluxum saltem per aliquod tempus cohibendum præstat venam in partibus inferioribus e.g. saphænam in pede incidere. Illuc enim velociter accurret sanguis, ideoque minore celeritate, vi, atque impetu ab inferioribus in superiores partes. Hac ratione imminuto sanguinis affluxu ad caput poterunt superiorum partium venæ proximæ arteriis partis affectæ secari, ut optato fine potiamur.

XVI. *In pueris, & valde senibus, in iis, qui præhumido sunt corpore &c. nunquam vena sectio imperanda.*] Si obstructio vasorum sanguiferorum cerebri vel glandularum orta sit a feri copia, vel vasorum eorundem, ac fibrillarum medullarum flacciditate, tantum abest, ut juvet venæ sectio, ut in summam ægri perniciem, ac damnum cessura sit. Ubi adest feri copia adest solidarum partium flacciditas, ubi flacciditas ibi inopia spirituum animalium, hinc si detrahatur sanguis, una cum sanguine materia proxima spirituum educitur, ac nervæ fibrillæ eorumdem influxu destitutas magis magisque flaccescere, ac morbi causam augeri necessum est. Quare salubre accuratiorum practicum consilium in pueris, & valde senibus, qui cachectici sunt, & a prægressorum morborum diuturnitate debilitati, a venæ sectione abstinendum esse. Eadem enim plures immaturo fato interemptos fuisse observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus compertum. Quod diligenter tenendum est, ut in eadem administranda cautissime procedamus. Illud enim est, quod, ut inquit Celsus lib. 3. cap. 27. vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix unquam sanitatem restituit, sæpe mortem tantum differt, vitam interim instat. Lib. 3. cap. 18. Post sanguinis missionem si non redit & motus, & mens, nihil spei superest.

XVII. *Ut summum cucurbitula magna occipiti admoveri potest.*] Incisionem loci in quo est vena occipitalis, & cucurbitulam admotam sanguinem exfugere magno cum fructu in violentis capitis affectionibus, ac citra virium imbecillitatem, præsertim in apoplexia novere practici felicissimi. Zacutus Lusitanus hist. 31. lib. 1. de med. prin. hist. desperatam apoplexiam hoc solo remedii genere profligatam fuisse testatus est. Situs venæ occipitalis (quæ si secari posset ad sanguinem immediate e cerebro educendum valeret) ansam dedit præstantissimo Morgagnio in advers. ad errorem tollendum eorum, qui collo cucurbitulam admoveri jubent, occipiti enim admovendum esse unus instar omnium luculenter ostendit.

XVIII. *Cæterum uti dolorifica omnis generis, atque extirpulantia medicamenta vel initio in hac apoplexia specie efficacissima sunt &c. ita in illa &c.*] Minus docti medici, simul ac apoplecticum invisunt, ad remedia revellentia, ac stimulantia omnis generis confugiunt, Illa quidem ad humorum affluxum in caput,

ac turgentiam minuendam, hæc vero ad solidarum partium tonum restituendum, quo fluidis, ac spiritibus calcar addatur, atque organa sensui, & motui dicata debita eorumdem copia vigorentur. Neque sane eos fallunt rationes multæ eæque satis firmæ, si apoplexia, quod hæud infrequens contingit, obstructio nem vel vasorum sanguiferorum vel glandularum cerebri a lenta, ac difficili materia eisdem tenaciter adhærente pro causa agnoscat, vel feri copiam, vel vasorum eorumdem sanguiferorum, ac fibrarum cerebri medullarium flacciditatem. Cum enim operentur ejuscemodi remedia asperum sensum, ac dolorem inducendo, universum nervorum genus eodem percelli, easque partes nostri corporis in reciproco motu constrictionis, & relaxationis excitari contingit, crassos, viscidos, inertesque humores attenuari, serum absumi, fibras flaccescentes in pristinum sui elaterii statum restitui.

Huc spectant cucurbitulæ sicca &c. frictionses ex sale &c. vesicantia &c. Clysteres acres &c. Hæc porro duplicis sunt generis: alia simpliciter dolorifica in solidas tantum partes agunt eandem tendendo, alia quæ in solidas & fluidas simul operantur, sales acres, mordaces, fundendique virtute pollentes eisdem immiscendo. Primi generis sunt cucurbitulæ sicca, frictionses dolorificæ, vesicantia, & hujusmodi alia. Licet crura, ac plantæ pedum longissime dislent a parte affecta, mirabilis tamen intercedit inter easdem consensus, ut his stimulis, caput quoque in consensum trahatur, atque ea ratione afficiatur, quæ opus est ad fibrarum tonum restituendum, torpentes spiritus excitandos, obstructions vasorum sanguiferorum, vel glandularum cerebri referandas. Memorabilis est observatio, quam habet Sachus in *ampelographia sect. 2. cap. 3.* in aqua submersos sine vita, ac motu jacentes, vitæ restitutos fuisse diuturna pedum percussione, qua spiritus excitantur, ac fibræ in pristinum elaterii tonum restituantur. Idem plane dictum velim de frictionsibus, quæ asperæ vocantur, & vesicantibus. Quamquam vero vesicantia vires suas exercere a plerisque reputant non solum stimulando, sed acres, urentesque particulas in sanguinem introducendo, quæ sanguinis principia fundant, & si quid viscidum, ac lentum est, abstergant. De his erit alibi dicendi locus. Sed nullum fere efficacius remedium in soporosis affectibus, clysteribus acris sæpe injiciendis. His enim non solum intestinum rectum stimulat, unde ejus fibræ contractis, & contractione ad colon producta contentæ in ipso fæces ad inferiora protruduntur, sed totus intestinorum canalis & cum eodem mire consentiens caput in validiores motus sollicitatur, unde medullares cerebri, ac meningum fibras tendi, hærentes ibidem humores dimoveri contingit, spiritus erigi, atque ægrum a profundo somno excitari.

Pulp. colocynt. &c.] Colocynthidis pulpa vehementissimum purgans est, vinque suam cum malignitate conjunctam habet, unde nauseam, animi defectiones, atque alia ejuscemodi symptomata inducit. Varias præparaciones, & utendi modos videre est apud Cl. Boulducium H. R. S. A. P. & apud Etmulleum; nullum tamen certissimis experimentis confirmatum. Quare salubre practicum consilium ab ejusdem usu interno per os abstinendum esse. Commodissime autem in clysteres acres recipitur nodulo inclusa, & decocta, additis pulveribus salinis irritantibus, cujusmodi sunt sal communis, gem. alique.

Huc suppositoria ex sal. gem. 3 ii. Diagyrd. gr. x. &c.] Exsolutis recti intestini sphincteris fibris clysteres injecti cum retineri nequeant, statim rejiciuntur. His autem suppositoria substituuntur eventum felicissimo. Quæ ex melle ad ignem inspissato, & salinis pulveribus parantur, intestinum rectum stimulant quidem, ejuscemodi tamen fibras non scindunt, nec hæmorrhoidalia vasa referant, quemadmodum metus esset si acriora incaute adhiberemus, eaque præsertim in quæ aloes

aloes ingreditur, cujusmodi sunt hiera picra & hujusmodi alia. Hujusce enim acutissimis spiculis hæmorrhoidalia vasa in iis præsertim, qui hæmorrhoidibus antea obnoxii fuerint, facile aperiuntur, vel vehementi irritatione facta inflammantur, ac dolor fere intolerabilis inducitur.

XIX. *Interim haustus ex aq. suc. melis. Betton. &c. cum spirit. sanguin. human. gut. anglican. &c.*] Ad remedia quod spectat per os propinanda, quæ non solum solidas partes percillant, eandem stimulando, sed sanguini immixta tenui oleo, sale, seu spiritu, quo facta sunt, eundem fundunt, atque exolvunt, obstructions referant, ac spirituum animalium secretionem derivationemque promovent, plurima medicinam facientibus præsto sunt. Primum cephalica omnis generis simplicia, quorum alia odore, & sapore grata sunt, & calida vocantur, ut abrotanum, bettonica, lavendula, majorana, melissa, saliva; alia vero odore grato nares afficiunt absque calore, ut liliū vulgare, liliū conival. & frigida appellari consueverunt. Confer. libel. qui inscribitur *de virib. medicam. Boerhaav.* In calidorum censu numerantur spiritus alchali volatiles, sal. armoni. Cornu cer. fuligin. sanguin. & cran. human., guttæ Anglicanæ dictæ spirit. feric. aliaque ejuscemodi. Huc spectant sales volatiles oleosi in forma lit ajunt solida, quorum mentionem silentio præterivimus, ne pompam magis, quam selectum quærere videremur. Nihil vero aliud sunt, quam sales volatiles alchali urinosi, oleis essentialibus quarundam plantarum uniti, quæ his, vel illis nostri corporis partibus specificè opulari creduntur. In horum censu veniunt sales illi Anglicani, qui hoc vel illo odore donantur, prout hoc, vel illo oleo essentiali inbuti fuerit, unde alia odorem roris marini, lavendulæ, menthæ, vel aliorum simplicium referunt. Plures sunt modi hosce sales volatiles oleosos componendi, quos describere viri præstantissimi Boerhaavius in sua Chem. & Fridericus Hoffmannus in observationibus chemico-physicis, qui doctrinam hanc solertissime pertractarunt.

Sed ad sales volatiles oleosos in forma, ut ajunt, liquida redeamus, de quibus notandum est, nihil esse aliud, quam spiritus volatiles alchalicos cum spiritu vini, & spiritu salis armoniaci in oleum tanquam in elixirium receptos. Neque illud silentio prætereundum est, quoscumque spiritus volatiles adhiberi posse in hoc opere, dummodo optime fuerint volatilizzati. Nullum enim discrimen intercedit inter spiritum ver. gr. sanguinis, & cranii humani, & cornu cervi, & similes, si æque omnes volatilifentur, ut supra laudati Boerhaavius, & Hoffmannus testati sunt. Quid de celeberrimis illis guttis Anglicanis dicendum? Scire licet ab aliis spiritibus volatilibus oleosis in hoc tantum differre, quod loco spiritus salis armoniaci, spiritus quidam ex ferico destillatus adhibetur. Quamquam non solum ex ferico, ut Angli solent, sed ex aliis etiam filis, ac telis ejici possunt hi spiritus, quod Gallis Anglos amulantibus solemne est.

Cæterum ad usum quod spectat horum medicamentorum sedulo cavendum est, ne in fraudem facile inducamur, quibuscumque apoplecticis præscribentes, quemadmodum Sylvio alique accidisse novimus. Licet enim grates habendæ sint Sylvio, quod inventis hisce medicinam ampliore fecerit, plurima tamen incommoda, ac detrimenta hinc emanasse dolendum, cum in quacumque apoplexia, cæterisque ejuscemodi morbis miris laudibus extolleret. Quorsum hæc dicam etiam me tacente facile omnes intelligunt. Nimirum in humorum visciditate, lentore, in serosa colluvie, in solidarum partium atonia, atque ab hinc prodeuntibus vasorum sanguiferorum, vel glandularum cerebri obstructions locum quidem habere, in iis tamen in quibus venæ sectio indicatur non esse adhibenda priusquam vasa fuerint eadem depleta. Periculum enim est ne im-

impetus humorum ad caput, & inde stagnatio, neve irritatio, & constrictio, major, quam par est, promoveatur.

XX. *Aque antapoplectica dicta minus ardent.*] Idem plane dictum velim de spiritibus quibusdam ardentibus, aut tincturis per spiritum vini ex simplicibus cephalicis paratis, quæ specioso aquarum antapoplecticarum titulo insigniuntur, quæ præterquamquod tunc solum locum habere videntur, cum humores lenti, ac difficiles, vel serosi, vel atonia solidarum partium morbo ansam dederit, non autem plethora, seu vera, seu apparens, vel convulsio, accedit præterea horum spirituum repetito usu spiritus animales magis magisque figi, ac cogi, quemadmodum in ebrietate contingit. Et sane ardentis spiritus licet simili ac assumpti sunt, fundendi, exsolvendique virtute præditi esse videantur (id quod calor, vis, robur, facies, & oculorum robur manifestant) post breve tamen tempus fluidis condensandis, cogendisque opportunos existere supra a nobis demonstratum est. Quare ab istis vel omnino abstinendum est, vel cautissime saltem utendum, ne summa in ægros detrimenta emanent, ac damna.

Salis volatilis succini grana aliquot.] Distinguendus est sal volatilis succini ab aliis omnibus salibus volatilibus; cum his enim nihil fere commune habet. Acidum mite, ac blandum est, quod cum renum, tum pulmonum, ac cerebri, ac viscerum fere omnium amicitia clarum fecit. Ut in renibus blanda titillatione seri urinarii separationem promovet, in pulmonibus crassarum, viscidarumque sordium expectorationem, ita in cerebro, qua leniter stimulando, quales, ac difficiles humores resolvendo, acidus aut alio quovis modo irritantes sapores corrigendo, uberiorem spirituum secretionem excitare valet, atque eorundem in nervos derivationem, unde ægros alacriores fieri contingit, atque ad motum voluntarium, & sensum expeditiores. Ex unione hujusce salis volatilis cum spiritu cornu cervi fit mixtum quodam medicamentum, liquor cornu cervi fuccinatus dictum in violentis capitis affectionibus convulsivis præstantissimum, si quod aliud.

XXI. *Si paroxysmus diutius protrahatur, spirituosæ naribus admoveantur. Ejusmodi sunt spiritus sal. armoniaci &c.*] Spirituosæ, quæque odore acutissimo sunt prædita, naribus admoveere principio apoplexiæ periculosum est. Cum enim in nulla corporis parte nervi magis conspicui sint, quam in membrana Schneidheriana olfactus organo, a tenuissimis illis, ac subtilissimis particulis naribus exceptis nervorum rami, qui per eandem distribuuntur, vehementissime irritantur, vellicanturque. Verendum est autem, ne si inter initia statim, & priusquam fuerint vel venæ sectione, vel morbi diuturnitate depleta, in partes cerebri turgidas, & nimis impeditas irritatio, & constrictio major, quam par sit, promoveatur, ac major inde stagnatio, aut humorum e vasis expressio, aut tumoris disruptio succedat. Quare salubre practicoꝝ consilium, ad spirituosæ hæc naribus admovenda solum paroxysmo plus æquo perdurante, ac cæteris frustra adhibitis deveniendum. Quæ quomodo accepta esse possint iis, qui ejusmodi medicamenta non solum initio morbi, sed quod magis est in apoplexia ab effuso intra cranium cruore, aut ab infarctu inflammatorio, aut plethora nimis distendente prodeunte, in usum vocant, viderint alii. De effluviis efficacibus legi meretur Boyle in tract. de mira eorundem subtilitate, item Kerchringius in *Spicileg. anat. obs.* 15. ex quo habemus odorifera corpora unico temporis momento vel prodesse, vel nocere posse.

XXII. *Sternutatoria in hominibus præsertim laxioris structure &c.*] Sternutatoria medicamenta cum membranam Schneidherianam, tum nervos omnes cum eadem consentientes, maxime in organa respirationi dicata sese inserentes in convulsiones agunt, unde capitis, thoracis, abdominis, ac totius corporis

vali-

validissima convulsio sequitur. Si igitur principio morbi adhibeantur corpore non bene prius præparato, vasisque depletis apoplexiam potius confirmare valent, quam tollere, ac profligare. Nec desunt exempla eorum, qui tales evaserunt propter sternutatoria. Vid. Rhodyana lecta ad Septalii librum *sect.* 17. item Niemannus de *apoplexia cap.* 46. Quid pulvere nicotiano hodie familiarius? Nullam enimvero ex eo noxam unquam obortam crederes. Et tamen eodem nimia quantitate assumpto quemdam civem Ferrariensem comate somnolento adeo potenti correptum fuisse, ut nulla arte excitari potuerit, tandem septima die mortuum fuisse, alterum vero eadem de causa ex phrenitide misere interemptum memorat Josephus Lanzarius in *M. N. C. Dec.* 1. an. 2. *obs.* 131. Animadversione dignum est, quod tradit Sigonius, multos tempore Gregorii Magni sternutando mortuos fuisse, hinc morem sternutantes salutandi obortum. Quo plerique ad vehementer credendum adducti sunt apoplexiæ causam fuisse cerebri convulsionem, quæ sternutando peragitur. Verum præterquamquod & Thucydides *lib. de bello Pelopon. sect.* 131. lethalis cujusdam sternutationis mentionem facit in famosa Atheniensium peste grassantis, & Polydorus Virgilius *lib. 6. de invent. rerum*, fallum esse sternutantes salutandi consuetudinem tempore solum Gregorii Magni obortam esse, cum antiquissimam esse consuetudinem, & Aristotelis, & Plutarchi aliorumque testimonia evincant, affirmantium id facere solitos Veteres, ob summam erga cerebrum, quod principem hominis partem, nervorum, spirituum, omniumque sensationum originem animæ intelligentis sedem constituiebant, venerationem (Vid. quæst. Academi. Cl. Morini cui titulus: *Per qual ragione si auguri del bene a chi stannuta: nelle memorie per la Storia delle Scienze, e belle arti. trasportate dalla lingua francese nell' italiana, in Venezia appresso Antonio Groppo*) Præterea accedit sternutando cerebrum ita concuti non posse, ut apoplexia subsequatur. Quare satius est credere sternutationem esse signum convulsionis meningum, qua facile occludi possunt ductus, atque emissaria spirituum, unde apoplexia. Id quod confirmant alia gravissima incommoda, quæ sternutationem sequuntur, quæ non ad alias causas quam ad convulsionem apte retuleris. Vid. Guilielm. Fabricius *cent.* 1. *obs.* 24. Platerus *lib.* 1. *prax.*, Wagnerus in *M. N. cur. an.* 1. *obs.* 26. Theodor. Kerchringius *obs. anat. cap.* 2.

Quare ex hyssop. Satur. pul. &c.] Quamvis sternutationem excitare valeat irritatio quæcumque cum penna, vel cum papyro convoluta facta, vel transitus repentinus ex loco obscuro in valde lucidum, Aristotele ac Cl. Schneidero (tract. de sternut.) testantibus; quæ tamen acris, stimulantibusque particulis constant. quæque nerveas fibras, quæ in membranam narium interiora occupantem desunt pungere, mordere apta sunt, emrhinorum titulo insigniuntur. Quo acriora sunt corpora, eo majorem faciunt irritationem. Sic errhina ex hyssop. Satur. & ejusmodi aliis parata levem excitant sternutationem, nec tanti faciendæ, quanti illa, quæ ab euphorbio, helleboro, aliisque acrioribus, corrugantibusque majorem in modum nerveas fibrillas, unde convulsio interdum lethalis meningum supervenit.

XXIII. *Purgantia, vomitoria in iis qui sero abundant, & cacochymici sunt tandem adhibenda.* Inter præsidia generalia, quæ apoplexiæ profligandæ apta censentur, numerantur quoque purgantia, atque vomitoria. Illud tamen hoc pariter loco animadvertendum est in principio morbi, quod & de plerisque aliis dictum est, pessime cedere. Quare sapienter admodum, ac scite statutum est a Cl. Rondeletio, monito Tralliani aliorumque exhibenda non esse nisi morbi decursu. Periculum enim est, ne irritatio major, & contractio quam par est, promoveatur, unde obstructions vasorum sanguiferorum, vel glandularum cerebri augeantur,

antur, aut confirmantur, Quid si apoplecticus homo factus sit ob plethoram seu veram, seu apparentem vasa plus æquo distendentem, glandulas, ac ductus cerebri comprimentem, ob velocem nimis motum sanguinis in cerebrum, vel effusionem ejusdem e vasis cerebri, vel convulsionem?

Quo magis patet, non solum morbo diutius protracto purgantia, atque vomitoria medicamenta esse adhibenda, sed in ea tantum apoplexiæ specie, quæ seri copiam, aut crassiores, difficilesque humores vasa cerebri obstruentes pro causa agnoscit. Purgantia enim medicamenta cum serum educant, quo solidæ nostræ corporis partes flaccescunt, sylvaticum etiam earumdem motum intendunt, efficacissima esse medicamenta ad prodeuntes abhinc obstructions tollendas, torpentisque spiritus excitandos nemo est, qui non videat. Manifestior adhuc res est de vomitoriis; convulsio enim fibrarum ventriculi cerebro facile communicatur; hinc crassos, inertesque humores eidem tenaciter inhaerentes dissolvi contingit; atque obstructions, spirituum secretionem, derivationemque prohibentes referant. Huc accedit; quod in plerisque adest pravorum humorum in primis viis apparatus, qui ab emeticis medicamentis tolli commodissime potest. Solò usu emeticorum nonnullos apoplexia liberatos fuisse compertum est. Id quod Helmontius præ cæteris testatur in libro in quo morborum sedem in anima sensitiva ponit, ac Wedelius confirmat in pathologia dogmatica aperte scribens, Jensenem quemdam regularium, qui in apoplexiam incidit, hoc remedii genere in primum valetudinis statum restitutum fuisse, ac Riverius *lib. 1. prax. cap. 20.* memorans nobilem virum ter intra biennium apoplecticum factum ab obstructione usu emeticorum felicissime curatum. Quo loco animadvertendum est, hisce fere rationibus ductum Cl. Pitcairium Etmullerum carpere, qui miratur, atque ignorare se affirmat cur vomitoria utiliter præscribantur in apoplexia. *Elem. med. phys. math. lib. 2. cap. 11. sect. 18.*

Pulvere ex Scammon. aut diagryd. a gr. x. ad xx. Castor. elect. pul. ʒ i. ad ʒ ii. &c. radice Ipecacuan. &c.] Haud equidem purgantia quævis, & emetica, quæ passim a Scripторibus commendantur in usum vocaverim; sed ea tantum, quæ præstantissimum virorum cum multis, ac frequentibus tum certis, ac constantibus observationibus utilia inventa fuerunt, & rationibus ab experimentis ductis confirmata. Purgante ex Scammonio Castor. &c. mira se in soporosis affectibus gravissimis præstitisse testatus est Cl. Trallianus, qui primus fere eodem uti cepit, unde etiam pulvis Tralliani dicitur. Etiam Scammonio ad pondus scrupuli unius, Castoreo vero duorum, qua dosi fere Trallianus solebat uti, minus tutum videatur, tamen pulcherrima hujusce laus est neque nimium motum, neque nimiam irritationem inducere. Si de Scammonio sermo sit, succo videlicet lacteo plantæ cujusdam Scammonæ dictæ, ex genere lactiferarum concreto, & ad solis radios siccato, quamvis uti ex planta colligitur succus iste homini infestus sit, innocuum tamen reddere conati sunt Veteres fere medici. Itaque alii succo acido cydoniorum, alii fumo sulphuris corrigebant. Cl. Boulducius in A. R. S. A. P. plurima experimenta de Scammonio, variorumque præparandi modos proponit. Quinam laudabiliores non facile dixerim. Vel Scammonio fumo sulphuris correcto utamur, vel succo cydoniorum soluto, deinde inspissato, quæ preparatio diagrydii titulo insignitur, vel alio quovis modo; illud certum est humores omnes sine ullo discrimine, & in quocumque subiecto educere.

Castoreum præ cæteris omnibus volatilibus remediis valere plurimum adversus soporosos affectus cum Veteres, tum Recentiores fere omnes Medici testati sunt. Quibus quemadmodum explicandæ sint Juncheri observationes, qui Castoreum non solum remedium soporis esse vult, sed soporiferam eidem virtutem tribuit, viderint alii.

Radice

Radice Ipecacuanæ ex Brasilia non ita pridem ad nos advecta ad emesum promovendam tandiu utar, quandiu tutiora eadem, ac meliora inventa esse noverim. Ea est enim, quæ cum leniter stimulando nerveas ventriculi, & intestinorum fibras per superiora, vel inferiora purgat, tum stipticas communicando particulas, solidas partes atonia correptas mire corroborat, atque earum tonum restituit; hinc eximius etiam ejusdem usus in dysentericis, atque omnibus fere alvi fluxibus. Sed de eadem plura alibi.

XXIV. *Mirum hæc omnia in adustis strigosisque corporibus &c.*] Divisio apoplexiæ in calidam, & frigidam, quam Veteres Medici duce Hippocrate tradiderunt, si juxta modernorum doctrinas explicetur, nihil est cur placere non debeat. Quam calidam ipsi appellarunt, moderni ab acri irritante materia nerveas cerebri, ac meningum fibrillas pungente, vellicante, convellente reputant. Hæc porro eos adoritur, quorum fluida sulphureis subtilioribusque particulis onusta sunt, solida vero nimium tensa, atque ad oscillandum parata. Adusta, ac strigosa corpora hisce de causis apoplexiæ calida frequentius corripi censendum est. Quæ cum ita sit, spiritus volatiles oleosos, salia volatilia, elixiria, frictions dolorificas, sternutatoria, purgantia, emetica, atque alia ejusmodi, quæ in solidas partes agunt eas stimulando, atque in crebriores, validioresque contractiones cogendo, in fluidas vero, eadem fundendo, ac collidendo infensissima esse nemo est qui non videat. Novit damna, quæ in ægros emanarunt ex usu istorum medicamentorum Prosper Martianus sapientissimus Hippocratis commentator *lib. 2. de morb. p. m. 133.*, ac merito conquestus est. *Cum hæc igitur, inquit, sint apoplexiæ differentia (nempe ab Hippocrate descriptæ) earumque enarrata cause, videant posteriores, quantum a præceptoris doctrinæ, & ex consequenti a veritate recedant, dum cujuslibet apoplexiæ causam, aut saltem pro majori parte in pituitam frigidam, & humidam referentes, curationem perpetuo calefacientibus, & exsiccantibus instituunt, quandoquidem facta totius corporis purgatione, si morbus præter inducias, ad vulgata sua decocta ex Guajaco, Sassafras, aliisque similibus, tamquam ad columnas Herculis (non plus ultra) conjugiunt, cum animadvertere deberent ex tribus apoplexiæ speciebus unicam tantum, & de raro contingentem in frigidis succos Hippocratis consilio referendam esse.*

His porro solis Clysteres laxantes, potus seri destillati cum cephalicis floribus temperatis &c. Ea igitur in hac apoplexiæ specie probantur, commendanturque Hippocratis, & Martiani præeunte exemplo, quæ refrigerare, diluere, humectare habent, acrium humorum spicula obtundere, salesque detergere, qui nerveas cerebri fibrillas pungunt, ac dilaniant. Hac enim ratione tollitur spasmodica nervearum fibrillarum contractio, qua ductus atque emissaria spirituum occluduntur, unde eisdem suas nativas dimensiones reacquirere contingit, ac spiritus animales suas antiquas semitas repetere. Huc spectant Clysteres laxantes, serum lactis, juscula avenacea, aquæ insipidæ, nulloque activo sapore præditæ, aliaque ejusmodi, ut unicuique apparere facile potest. Hac fere methodo Mulierem quandam fervidioris temperamenti, adustique corporis, convulsionibus obnoxiam, cum in apoplexiam incidisset, ab eadem felicissime liberatam fuisse bona fide testor. Quam optandum esset, ut medentes missis innumeris fere medicamentis, quæ in auratis fulgentibus propolarum vasis ad ostentationem, & pompam servantur, ejusmodi morbos solius aquæ usu pertractarent! Proclive est credere tot obviosos sensu, motuque carentes, qui præpostera methodo medendi letho traduntur, ad extremam usque senectutem facile perventuros.

XXV. *Extra paroxysmum, ut ager omnino restituatur, neve morbus recrudescat ve-*

na sectio &c. in plethoricis. Caustica in obesibus &c.] Animadversione dignum est quod

Tom. I.

E

Stabilia

Stahliani tradunt apoplecticos, epilepticos, aliosque similes affectus ab assuetudine quadam fieri, qua certis statisque temporibus, præsertim vero Lunæ phasibus recurrunt, quæ assuetudo si vitetur, morbus ipse certo, feliciterque debellari potest. Illud igitur enixe curandum est, ut novus paroxysmus præcaveatur, ubi enim semel unum præpediveris, alterum quoque præpedire non ita difficile erit, alios autem, atque alios rursus præcavendo fieri poterit, ut morbi radices penitus evellantur. Si igitur plethora causa morbi sit, quid venæ sectione ad novum paroxysmum prohibendum efficacius?

Quo loco memorabile est, quod ipse compertum habui, nobilem quemdam virum valde plethoricum, quem debilis apoplexia semel opprefferat, repetita venæ sectione, non solum felicissime tunc sanatum fuisse, sed eadem singulis mensibus ante Lunæ phases instituta, a recidiva, quam vehemens dolor capitis, vertigines, aurium tinnitus, aliaque hujusmodi symptomata prope easdem Lunæ phases invadentia portendebant, diu immunem servatum. Mirum dictu suscepti itineris causa spreto per imprudentiam remedio in fortem apoplexiam incidisse, quam paralysis sequuta est, tandem mors. Si de cauteriis sermo sit fonticulis excitatis, nova naturæ emunctoria parantur, quibus pravi incongruique humores, si qui tersam cerebri substantiam obnubilent, ac liberam spirituum secretionem, derivationemque prohibeant, extra corporis confinia educantur. Nec defunt exempla eorum, qui fonticulis excitatis a gravissimis capitis morbis liberati sunt, iisdem vero aut natura, aut arte oclusis in eisdem relapsi sunt. Sed de his plura inferius.

Illud solum hoc loco animadvertendum est cavendumque quam diligenter, ne adultus sit æger, atque exsuccus, ne apoplexiam præcavere studentes a copia crassorum, viscidorumque humorum cerebri glandulas obstruentium eidem a nimia fibrarum rigiditate, nec non bonis, laudabilibusque succis eductis, a defectu roridæ substantiæ cerebri fibras obliuientis, ansam præbeamus.

In serosis pillule mastich. vel de succin. Craton. &c. quolibet octavo, aut sexto die &c.] Cum solvitur apoplexia, per aliquam sensibilem evacuationem, urinas scilicet, sudorem, aut salivæ copiam, qualis esse solet lue venerea laborantibus post usum Mercurialium remediorum solvi deprehensum est. Alvi autem fluxum præ cæteris morbis capitis opitulari, vel lippis, ac tonso ribus notum est. Et sane intestinorum canalis omnium commodissima videtur esse via, atque incongruis humoribus sanguinis, ac spirituum crassum conspurcantibus, ac cerebri substantiam obnubilantibus educendis opportunissima. Bilis enim, succus pancreaticus, lymphæ a glandulis Peyerii extillans, quæ varia natura sunt prædita, perpetuo, & copiose depluunt in horum cavitatem. Quidni igitur liceat conjectare magnam fieri a capite revulsionem, quærentes in eodem humores cujuscumque tandem naturæ sint facile dimoveri, atque abhinc prodeuntes morbos vel profligari penitus, vel plurimum saltem imminui? Quare salubre practico- rum consilium, nisi sponte alvus aperiatur, eandem arte sollicitandam. Id autem facere fortioribus purgantibus minus prudentis est. Periculum enim est, ne sanguinis massam fundendo, exagitando, salesque ipsius acuendo in summam ægrotorum perniciem facile cedant. Mitissimæ porro, atque efficacissimæ sunt pillulæ Mastichinæ, vel de succino Cratonis, illæ quidem ratione mastiches stomacho, hæc vero ratione succini Cerebro amicissimæ, utraq; ratione aloes, quarum basis est ad serosos, crassos, viscidos, ac difficiles humores expurgandos opportunissima.

XXVI. *Ujus feri lactis cum cichor. endiv. &c. in temperamentis fervidioribus &c.*] Quemadmodum in ea apoplexiæ specie, quæ lentam crassioremque pituitam, crassiores viscidioresque humores pro causa agnoscit, ea quæ sale volatili oleoso

oleoso donantur, visa sunt convenire ad heterogeneas quasque, omnesque impuritates eliminandas, atque e sanguinis massa præcipitandas, qui propterea in tota sua crassi depuratus optimum partibus nutrimentum, ac materiam spiritibus præbeat convenientissimam, ita ex adverso in ea, quæ nimiam humorum tenuitatem, acrimoniam, mobilitatem, illa quæ diluere habent, temperare, acria humorum spicula obtundere, laves politasque particulas in sanguinem introducere, nimiam fibrarum rigiditatem tollere, spasmodicas constrictiones relaxare, cujusmodi sunt serum lactis, cum herbis refrigerantibus destillatum, aquæ insipidæ, manifestius quidem est quam ut ullis rationibus possit comprobari. Verò dixerim quæ methodus in curatione, eadem plane in præservatione adhibenda. Vide com. in aph. 24.

XXVII. *Vicius ratio in paroxysmo sit tenuis: jusculis æger contentus sit &c.*] Longe utilissimam esse ad sanitatis conservationem abstinentiam a cibis docuit Hippocrates lib. de morbis, inquit: *Sanitatis studium non satiari a cibis; & alibi: nihil magis ad sanitatem facit, quam non satiari cibis, & impigrum esse ad labores.* Item: *Si quis pauca edat, nullum morbum experietur:* ut mittam quod habet lib. de prisca medicina, ubi ait: *Fames plurimum potest in hominum natura ad sanitatem: & quod Celsus in eadem sententiam tulit lib. 2. cap. 16. Non ulla res magis adjuvat laborantem, quam tempesteria abstinentia.* Quæ si vera sunt, cur non optima in cibis temperantia quamplurimis morbis profligandis opportunissima est? Id quidem maxime valet in morbis capitis plerisque. Animadversioni occasionem dedit Plinius lib. 18. cap. 5. *Ut enim, inquit, tempesteria abstinentia summam in valetudine partes sibi vindicat: ita quoque in adversa plurimum momenti obtinet. Sana enim plenitudinem, nimirum obesos, pituitosos, vitiaque ex pituita nata, apoplexiam, epilepsiam, commata, vertigines, & id genus alia.*

C A P U T II.

De Paralyfi.

I. **P**aralyseos tres sunt gradus; primus motum aufert a partibus, non sensum, aut vicissim sensum externarum, & internarum partium, non motum; alter & sensum, & motum aufert superflite partis calore; tertius sublato sensu, & motu partem frigidam relinquit, quæ propterea paulatim extenuatur, & contabescit.

II. Si sanguis crassus, viscidus, lentusque sit, vel fibræ musculorum duræ, rigidæ, vel contra nimis debiles, & atonia correptæ, influentibus in ipsas spiritibus, motus cessat, salvo sensu.

III. Si talis sit muscularium fibrarum constitutio, ut spirituum influxu insententur, tendanturque, nervi autem ad ipsas pertinentes ita flaccescant, ut motum ab objectis externis in organa inductum in sensorium commune transmittere nequeant, sensus cessabit salvo motu.

IV. Uterque cessabit si nervi extra cerebrum ita obstruantur, comprimantur, lædanturque in sua structura, ut neque spirituum influxus in partes, neque eorumdem e partibus in cerebrum excursus haberi queat.

V. Superflite quidem partis calore, ac nutritione, si succi nutritii motus minime intercipiatur, ex adverso si intercipiatur cum frigore, & macie.

VI. Causæ externæ sunt immodicum frigus, immoderata exercitia, natio frequens, tumores prope spinalem medullam geniti, fracturæ ossium, vulnus, contusio, ligatura fortis, fumi e fodinis arsenici, antimonii, mercurii aliorumque mineralium exhalantes.

VII. Tremorem partium resolutioni supervenire bonum.

VIII. Curationem hujusce morbi aggressurus, si æger sit laxioris, debiorisque structuræ, cujus facies, & universum corpus pallidum sit, atque humidum, pilulas de succino Craton. vel capital. Paracels. a 3 .s. ad 3 i. trochiscor. alhand. a gr. ii. ad v. qualibet octava die exhibere soleo. Horum intermedio in usu sit decoctio theiformis fol. primulæ ver. salv. ivg artheti. chamædr. fl. anth. cum sequenti pulvere 2. Cor. Cer. limat. antim. diaphor. a 3 i. Cinnaber. nativ. vel antim. 3 i. m. f. pul. a 3 .s. ad 3 i. exhibendus ut dixi per quadraginta dies.

IX. Ineunte vere eximii usus est decoctio ex Sars. peril. elect. lign. Guajac. cort. ejusdem a 3 ii. rasur. Cor. Cervi ebor. a 3 i. fol. bettoni. Sal. flor. anth. M. i. Viper. montan. femin. medietat. Aq. font. lib. i. f. M. ebul. ad consumpt. mediet. colatura detur mane jejuno stomacho per triginta dies. Ex reffid. quod est lign. sassaphr. rad. gram. a 3 i. s. cinnom. 3 ii. aq. font. lib. x. fiat coctio ad consumpt. tert. partis pro potu ordinario. Horum intermedio qualibet octava die prædictis pilulis purgantibus utendum.

X. Progressu temporis frictions sunt præstantissimæ. Quare mastiches, olibanum, succinum, flores anth. lavendul. betton. super prunas accensas spargantur, fumus excipiatur panno sicco ex lana, & fricentur partes paralyticæ. Eodem postea ol. succin. lavendul. ror. marin. lumbricor. terrestr. liniantur.

XI. Ad luta thermalia opportuno tempore deveniendum tandem.

XII. Victus sit ex carnibus, & jusculis volucrum, columborum sylvestrium; ab acidis, caseosis, a vino vel prorsus absteineat eger, vel dilutum sit. Hujusce loco sit aqua Kalype, lentisco, vel flor. til. lilior. conv. alterata. Curru vehatur Cælo sereno, non humido, nec ventis australibus flantibus.

XIII. In adestis, strigosisque corporibus solis clysteribus contentus sum ex lacte, jure, aut aqua hordei, vel lenientibus tantum pharmacis.

XIV. Vere autem succis Cichor. Portulac. Endiv. taraxac. ex jusculo tenerioris pulli, vel sero lactis cum iisdem plantis destillato ad 3 x. quotidie per xxx. circiter dies; juscula quoque avenacea, hordeacea, emulsiones ex semin. melon. quat. frigidior. nec non balnea aque dulcis emollientibus plantis alteratæ, lac alinum ex decoct. Sar. peril. & radic. chin., unctiones ex pingued. animalium præsertim humana mirum in modum conferre visa sunt.

XV. Quæ lesam nervorum structuram pro causa agnoscit, incurabilis est. Cur remediorum farragine fatigetur eger?

I. **P**aralyseos tres sunt gradus: primus motum aufert a partibus, non sensum &c.] Quinam morbus paralyseos nomine insigniri debet nondum constat inter veteres Medicos. Alii cum Galeno, & Aretæo voluerunt paralyseos nomen tribuendum esse morbo, in quo aboletur sensus unius alicujus partis, alii cum Tralliano in quo & motus, & sensus pereunt, alii demum cum Cælio Aureliano paralyseos nomen latissime sumentes vocarunt illum morbum, in quo non solum amittitur motus, & sensus, sed illum quoque, in quo torpescunt. Recentiores porro Medici dubitationem omnem sustulerunt paralysem in certos quasi gradus dividentes. Tres autem sunt maxime illustres. Horum primus motum aufert a partibus, non sensum, aut vicissim sensum aufert externarum, & internarum partium salvo motu. Illam quidem speciem, in qua amittitur sensus externarum partium, frequenter contingere historiarum medicarum passim testantur. Sic Fernelius *path. lib. 5. cap. 3.* testatur virum ob immodicum vini usum, & temulentiam amisisse sensum cutis superstitæ: altera, in qua amittitur sensus externarum, internarumque partium, rarissima est, ut propterea non desint, qui cum Cl. Diambroekio Anat. lib. 8. cap. 1. fieri posse negent. Quos tamen falsum sentire liquido constat ex observatione Cl. Boylei de virgine quadam, quæ amisit sensum manus, ut acicula perforata nullo sensu doloris premeretur, carpum vero, & digitos moveret commodissime. Mirum postea, viro traditam sensum recuperasse. De aliis duobus omnes fere conveniunt. His addunt alii speciem quamdam omnium levissimam, in qua & motus, & sensus torpescunt tantum, arque alteram in qua remanet sensus tactus cum dolore conjunctus, quæ paresis appellatur. Sed hæc differentiarum sunt minus spectabiles, atque ad primas reduci facile possunt.

II. *Si sanguis crassus, viscidus, lentusque sit, vel fibræ musculorum duræ &c.*] In primo gradu paralyseos explicando, in quo scilicet motus cessat, salvo sensu, aut e contra, plerique hærent. Rem tamen facillime expediunt, qui ad motum musculorum non spiritum tantum, sed subtiliorem etiam sanguinis partem, seu liquidum arteriosum dictum, ac certam fibrarum muscularium, tendinarumque constitutionem necessariam esse existimarunt. Nempe fibras musculares cavas faciunt Medici fere omnes, si Stenonem, & Schelhammerum excipias; atque illi quidem motum musculorum non explicant, quin spiritus animales, ac liquidum arteriosum in muneris partem vocent, quamvis de modo dissentiant inter se. Si enim Borellum, Willisium, Bernoullium aliosque plurimos audimus, putant causam moventem musculos esse ebullitionem quamdam; sive effervescentiam a liquido nerveo, & sanguine simul commixtis excitatam; qua musculorum fibræ ita ditenduntur, ut quantum in longitudine amittunt, tantum in latitudine acquirant, sicque membrum versus principium trahentes varias motus determinationes exhibeant. Quam sententiam nullatenus sectari ausim, quidquid aliis videatur, cum Cl. Boerhaavio, ac Cyrillo existimantibus nullam esse effervescentiarum necessitatem, ac sufficere spiritus animales, seu lympham nerveam fluidissimam, tenuissimam maxime mobilem, & quacumque vi extra musculus applicabilem a nervis in fibras eisdem correspondentes fluentem, easque dilatantem, ita ut permanente eadem causa momento fere temporis omnes fibræ musculi turgeant, & contractæ maneant: cum enim turgentibus fibræ arctent sibi interposita intervalla, & vasa sanguifera ibi posita, venas evacuari

cuari contingit, & arterias compressas repellere crassiora, seu rubra sanguinis, subtilissima vero vi cordis, & sua in exilissimos canales urgere, sicque expulso sanguine totum musculi corpus subtili humore per nervos, & arterias concurrente allato turgere, & contrahi, cessante autem hac causa flaccescere musculum, & vigente fibrarum elatere restitui æquabile in omnibus partibus æquilibrium. Dicitur vix potest quantum infirmetur illorum opinio, qui ebullitionem, seu effervescentiam a liquido nerveo, & sanguine simul commixtis excitatam causam moventem musculos præterdunt, solum affirmando gratis assumi, ac necessariam non esse; immo tale phænomenon multo facilius explicari posse, & observationibus anatomicis suffulta ratione, & mechanica. Tollitur enim principium illud sufficientis rationis Leibnitii ad rem comprobendam, quod cum nihil aliud sit in rebus probabilibus, quam necessitas effectum connectendi cum causa, si ea dematur, nullum suppetit principium rationis sufficientis, ergo nihil dictum. Atqui nulla est necessitas connectendi muscutorum motum, qui effectus est, cum effervescentia, sive ebullitione a liquido nerveo, & sanguine simul commixtis excitata, quæ causa, ergo per se corrumpit illorum opinio.

Cæterum non spiritus tantum, ac sanguinem, sed etiam naturalem quamdam dispositionem fibrarum muscularium ad se contrahendum, necessariam esse ad muscutorum actionem, manifesta res est. Hæc porro dependere videtur a structura fibrarum mechanicam, qualiscumque ea sit, & quæ ad instar chordarum tensæ in continuo sese contrahendi, & corrugandi nisu sunt præditæ, ut præ cæteris ostendit Cl. Etmullerus. Et sane observationibus compertum est, arterias, nervos, fibras omnes, utcumque tenas crispas esse, ac vi contractili naturaliter præditas, scissas multum abbreviari, longitudinemque minuere, & in undularem quasi superficiem se contrahere, hinc semper esse ubique in statu sibi violento, ac suæ elongationi reniti, ac nisu facere ut contrahantur. Ex his liquido constare arbitror cur motus interdum auferatur salvo sensu. Insistentibus enim adhuc spiritibus animalibus, si sanguis crassus, viscidus, lentusque sit, in partibus facile subsistit, congelaturque, si fibræ muscutorum nimis duræ, rigidæ, aut contra debiles, & atonia correptæ naturalem illam dispositionem ad se contrahendum amittunt, hinc vel quantum opus est turgere non possunt, ac breviores fieri, unde cessare motum necessum est. Cum impressiones ab objectis externis in nervorum extremitates inductæ (seu per nervorum tremores, atque oscillationes, seu spirituum, & medullaris substantiæ undulationes) usque ad cerebrum transmittantur, sensus remanet. Sensus enim non in parte sit, sed in sensorio communi, nempe cerebro. Partes instrumenta sunt, quibus impressiones objectorum externorum per nervorum ductum ad cerebrum deferuntur.

III. *Si talis sit muscularium fibrarum constitutio, ut spirituum influxu inflentur &c.*] Ex hæcenus allatis constat, quod si musculares fibræ ita sint constitutæ, ut spirituosas partibus a sanguine fortasse sibi communicatis vigorentur, inflentur, tendantur, nervi autem ad easdem pertinentes, vel quæ deficiat spirituum animalium in easdem influxus, vel quod spiritus nimis crassi, viscidi, lentique sint, aut serosorum humorum cœpia adsit, flaccescentes sint, ac laxi, motus quidem habetur, cum vero impressionum ab exterioribus objectis receptorum excursus usque ad cerebrum per nervi flaccescentis ductum continuari non possit, superflite motu sensus aufertur. Quod sine admiratione minime accipietur ab iis, qui cum Diamerbroekio cit. loc. hanc paralyseos speciem cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum dari posse negant, quod ad motum majore spirituum copia opus sit, quam ad sensum, ideoque vix, ac ne vix quidem fieri possit, ut tanta spirituum copia influat in nervos, qui sufficient ad muscutorum actionem, non influat tanta, qui ad sensus satis sint. Qui dicit vix potest

potest in quanta obscuritate versentur. Quid enim quod majore copia spirituum opus sit ad sensum quam motum non validissimum quidem, quemadmodum in viro robusto, atque in perfectissimo valetudinis statu constituto, sed debilem, languidum, qualis demum esse potest in membro paralytico? Qui nimirum sedentes crus cruri imponunt, sensum amittunt pedis, digitorum motum autem non amittunt. Iis qui calculo renum laborant, crus quod est e directo renis, cui calculus inhæret, stupidum sit, motu autem non privatur. Et tamen compresso in illis nervo crurali, in illis vero, qui ad musculos lumbares Psoas pertinet, spirituum animalium motus intercipitur, evidenti satis argumento majore copia spirituum opus esse ad sensum, quam ad motum.

Quamquam vero si demus etiam majore spirituum copia opus esse ad motum, quam ad sensum, vix in oppositam nostræ ire poterit sententiam, qui rem sedulo ad trutinam revocans animadverterit fibras, & musculos, a quibus dependet sensus manus, vel pedis in eadem manu, vel pede esse, musculos vero, a quibus manus, vel pes movetur, ante manum esse, vel pedem, ut observationibus anatomicis compertum est. Ita potuit virgo cujus meminit Boyleus amittere sensum manus, ut acicula eadem perforata nullo dolore afficeretur, carpi tamen, & digitos moveret.

IV. *Uterque cessabit, si nervi extra cerebrum ita obstruantur, comprimantur, lædanturque &c.*] Tertius paralyseos gradus, in quo amittitur motus, & sensus partium, explicatu omnium facillimus est, ut unicuique consideranti apparere potest. Non opus est igitur hac in re diutius immorari. Illud potius hoc loco animadvertendum est distinctionem esse faciendam inter impedimenta motuum spirituum animalium, quæ hærent in cerebro, & quæ extra cerebrum sita sunt, vel nervorum obstructio hæc sit, vel compressio, vel læsa structura. Si enim in cerebro hæreant, vel medullari ejus parte ex filamentis contexta, ex quibus nervi originem mutuantur, manifestum est apoplexiam supervenire debere. Si vero extra cerebrum, paralysem, quod diligenter tenendum est, cum in hoc sita sit potissimum paralyseos ab apoplexia differentia, ut ostendimus cap. 1. de apoplexiâ. com. in aph. 2.

V. *Superflite quidem partis calore, ac nutritione, si succi nutritii motus minime intercipiatur &c.*] Veteribus Medicis persuasum erat partes omnes sanguine nutrirî, & augeri. Et quia sanguis penes ipsos quatuor constat humoribus, in eam opinionem venerunt, ut crederent, unamquamque corporis partem convenientem sibi portionem ex sanguine elicere. Non est cur singula rationum momenta afferamus, quibus opinionem hanc suam firmabant, utpote quæ a viris præstantissimis Glissonio, Willifio, Warthone aliisque pugnantis pro succo nutritio jam dudum in Scholis invalescens profligata. Iis igitur materia nutritionis nihil aliud esse videtur, quam humor quidam defæcatissimus a cerebro per nervos ad partes omnes descendens, quem & ratione viæ, & usus succum nutritium appellarunt, atque illud quidem a spiritibus differre, quod & crassior sit, & glutinosior, immo ipsorum vehiculum. Quare cum in paralyfi diuturna, ac contumaci pervertatur plerumque nervorum structura, vel perversa structura nervorum causa ejusdem sit, fieri minus vix potest, quin succi nutritii per eandem excursus prohibeatur, unde macies.

VI. *Causa externa sunt immodicum frigus, immoderata exercitia &c.*] Quæcumque sanguinem, ac spiritus congelare habent, fibras musculares duras, rigidas, vel contra nimis debiles efficere, vel nervos obstruere, aut aliter afficere, ut munere suo fungi non possint, ea paralyfi producendæ opportunissima existunt. Immodicum frigus sanguinem, & spiritus congelare adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quid de immoderatis exercitiis dicam? Observatione dignum

gnum est rusticis, & bajulis qui pane, & vino miserrimo utuntur, robur insignè adesse, divitibus contra, lautioribusque alimentis utentibus nullam fere energiam, ac vim: indicio satis manifesto in illis fibras assidua exercitatione roborari, tendi, ac crispari, suumque elaterem intendentes magnos, vividosque motus, atque insignes vires eorum corporibus communicare, in his ex adverso exercitationis defectu laxari minimorum componentium fibras compagem, indeque debilitatem exoriri, minoreque ad motum aptitudinem. Hinc cordate Cl. Mercurialis ostendit veteres Græcorum, & Romanorum athletas, nec non gladiatores non aliunde robur sibi addiscere solitos fuisse, quam a vi, elatere, ac crispatura fibrarum, quam assidua exercitatione acquirebant. Quod monere volui, ut intelligerent adolescentes exercitia potissimum in solidas partes operari eas tendendo, crispandoque, ita, ut si immoderata fuerint, & diuturna, minimorum componentium fibras compages dura, quasiq; cornea reddatur, unde paralysis.

Natatio frequens.] Contraria omnino ratione natatio frequens paralysis tribuit, fibras nimirum musculares laxando, ac resolvendo. Quæ causa frequentissima est si quæ alia. Hinc est infantum crura nutare sic, ut corpus sustinere non valeant. Spiritus enim animales, & liquidum arteriosum in fibras musculares influere manifestum est. Reliquum est igitur, ut musculares, ac tendineæ fibræ ita molles sint, ac flaccidescentes; ut licet infletur, turgere tamen, abbreviarique non valeant ea ratione qua opus est ad corpus sustinendum.

Tumores prope spinalem medullam geniti, fractura ossium &c.] Non possunt tumores prope spinalem medullam exoriri, quin eorundem mole nervi ab eadem proficiscentes comprimantur, compressione vero intercipiatur liber spirituum animalium in partes influxus. Hinc paralysis non raro præsto sunt. Quæ causa cum ignota sit Medicis, dici vix potest quam facile in fraudem inducantur ad unctiones, balnea, fatus, atque sexcenta alia remedia extrinsecus applicanda membris paralyticis confugientes, quin affectæ parti occurrant, in eam spem adducti ut credant morbum hac ratione profligatum iri. Idem plane dictum velim, si vulnera, contusio, ligatura fortis, quibus nervorum structura pervertitur, morbo ansam dederit.

Fumi e fodinis arsenici, antim. &c.] Ex fumis mineralium paralysis frequenter oboriri observationibus cum Veterum, tum Recentiorum Medicorum compertum est. Doctrinam hanc egregie pertractarunt viri præstantissimi, *Ramazinus de morbis artificum*, & *Fridericus Hoffmannus metallur. morbifer.* Fumi nempe ejuscemodi nervi sunt insensibilissimi. Partibus excepti contractionem tantam nervorum progignunt, ut eorundem structura pervertatur, ac spiritibus transmittendis, evahendisque inepti evadant. Hinc est metallorum fossores præ cæteris omnibus huic morbo in iisdem plane incurabili obnoxios esse.

VII. *Tremorem partium resolutioni supervenire bonum.*] Quotiescumque spiritus animales æqualiter, ac pleno flumine per nervos in fibras musculares deferuntur, easdem concurrente necessaria sanguinis arteriosi quantitate tendunt, atque optima fibrarum dispositione ad se contrahendum vigente, muscoli munere suo egregie funguntur. Si ob impedimenta, quæcumque tandem sint, vel in nervis, vel in fibris muscularibus existentia æqualis spirituum animalium motus interrumpatur, quasdam fibras inflari, ac tendi contingit, quasdam vero iisdem penitus destitutas flaccescere, hinc musculos inæqualiter, atque inconcinne moveri, unde tremor supervenit. Quoniam vero resolutio partium ab intercepto spirituum animalium influxu dependet, si tremor superveniat, quidni liceat conjectare nervos suas naturales dimensiones reacquirere, spiritusque animales suas antiquas semitas repetere? Quod ubi contigerit, paralysis certo, feliciterque debellari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

VIII.

VIII. *Curacionem hujusce morbi aggressurus, si ager sit laxioris, debiliorsque structure &c. pilulas de succin. Crat.*] Curatio ut in omnibus fere morbis, ita in Paralyti varianda pro causarum diversitate. Alexandri Tralliani monitum fere est perbella observatione illustratum. Refert enim de viro quodam, qui ob diuturnum mœrorem improvise cecidit in paralysis. Cum quidam Medicus Hieram picram adhibuisset (purgans satis stimulans rationes aloes, quam continet) ita in pejus ruit, ut mortui proximus videretur. Humectantibus, atque emollientibus in usum vocatis in pristinum valetudinis statum restitutus est. Et sane cum a mœrore exsiccentur, aridæque fiant fibræ corporis, purgantia, atque ea quæ stimulo operantur, morbum augere, aut confirmare nemo est, qui non videat. Causæ paralytice, quæ medicam opem exposcunt, vel sunt serum abundans, musculares, ac tendineas fibras relaxans, vel materia crassa, lenta, ac difficilis easdem, ac nervos obstruens, vel contra Musculorum, seu tendinum ariditas nimia, aut humor quidam iisdem impactus, aut nimis contrahens, exsiccans. Nervorum læsam structuram restituere velle ridiculum plane videtur. Itaque ad paralyticum accersitus, ubi deprehenderit eundem laxiori, ac debiliori habitu donari, ejus faciem, atque universum corpus pallore perfundi, timere, nonne satis evidens suppetit argumentum non aliunde paralysis repetendam esse, quam a laxitate solidarum partium, ab humore pituitoso, seu mavis crasso, lento, ac difficili obstruente, aut sero copioso nerveas, ac tendineas fibras plus æquo relaxante? Si ita res habet, luce clarius appareat, ea in usum esse vocanda, quæ serum, & pituitam educunt, quæ exsiccant, quæ obstructions referant. Huc spectant primum purgantia non quidem fortiora, quæ sanguinis massam fundere, agitare, salesque ipsius acere valent non mediocri ægotantis periculo, sed solum leniter stimulantia, cujusmodi sunt massæ pilularum, quæ in officinis prostant, quarum non paucas, licet fateri fas sit minus practicis commendandas esse, si tamen sermo sit de pilulis de succin. Craton. capit. Paracelsi. aliisque similibus, dici vix potest quantæ sint efficaciæ in plerisque chronicis morbis capitis a viscido, ac lento oriundis, nec non solidarum cerebri partium atonia.

Trochisc. alchand.] Colocyntis raro apud nos in usum vocatur (utcumque multi infensam ejus vim corrigere conati sint, ut cap. i. de apoplex. com. in aph. 18. ostendimus,) nisi in alias compositiones recepta sit, quarum in censu veniunt trochisci alhandal, idest de colocyntide, quæ Arabibus alhandal dicitur.

Horum porro trochiscorum in parca dosi usus eximius est ad addendum pilulis stimulum. Etenim sine eodem parum vel nihil fere purgare compertum est.

Horum intermedio ex usu sit decoctio theiform. fol. primula ver. salv. &c.] Præter purgantia ea sunt adhibenda quæ depurare, ac rarefacere sanguinem valent, obstructions sensim, sensimque referare, ac superfluitates omnes extra corporis confinia educere. In horum censu veniunt cephalica medicamenta, cujusmodi sunt primula ver. salv. aliaque ejusmodi, quorum virtus ex sale potissimum pendet volatili sulphureo, quæ sanguinis, & humorum volatilizationem, ut ajunt, promoveri valent, & resinosa, ac balsamica substantia, qua nimis laxos, & obstructos nervos corroborant, ac confirmant.

Corn. cer. limat. antim. diaphor. &c.] Sanguinis quoque motum accelerare, tenuitatem fluiditatemque eidem conciliare, omnesque impuritates e sanguine educere communiter reputantur nonnulla quæ diaphoreticorum nomine veniunt; unde in tota sua crasi depuratus optimum partibus nutrimentum, ac materiam spiritibus præbeat convenientissimam. Diaphoretica vi pollere creduntur cornu cerv. antimoni. diaphor. aliaque hujusmodi. Verum animadvertendum est horum virtutem non adeo manifestam esse, quin in dubium revocari possit illorum operatio. Arridet potius illorum opinio, qui putant acorem, quo succi

Tom. I.

F

pri-

primarum viarum imbibuntur, corrigere, a quo sanguinis, & humorum densitas, & arctior compages oriebatur, unde ad resolutionem disponantur.

Cinnabar. nativ., vel antimon.] Si tamen de cinnabari sermo sit, cum sulphuris, & mercurii particularum dives sit, mercuriales autem subtilitate summa, tenuitate, mobilitateque præditæ sint, arctam ejusdem sanguinis, atque humorum compagem penetrare, crassamenta quæque incidere, obstructions, atque infarctus referere valet.

Ubi ad mercurialia medicamenta pervenerint Medici in paralyfi, ad columnas Herculis (non plus ultra) se pervenisse putant: salivationem per unctiones mercuriales, panaceas, diaphoresim per mercurium diaphoreticum dictam ex descriptione Thompson promovent. Dolendum tamen eventi felicitatem plerumque deesse. Novi paralyticos, qui salivatione mercuriali sic in pejus ruerunt, ut venenum hausisse viderentur. Ipse non semel sola cinnabari contentus fui, ejusdemque pulcherrimam laudem esse deprehendi, nocere non posse. Quid aliud in hisce morbis optandum?

IX. Incunte vere eximii usus est decact. ex sans. peril. lign. Guajac. &c.] Illud summopere attendendum est in resolventium usu, ut ab iis, quæ humores ad fluendum, disponunt, exordiamur. Sarsa perilla, ligna Guajac. & hujusmodi alia sudorifera, ac resolvente vi maxima pollere, viscidiores sanguinis partes, & quæ facile in musculorum, ac ligamentorum interstitiis hærent, acorem omnem præsertim fixiorem corrigere, & universam fluidorum massam valide refermentare communiter reputantur. Hinc ubi contumax fuerit Paralyfis, & cætera mitiora frustra tentata, ad eadem tandem deveniendum. Extracta ex viperis, & aliis animalibus spiritibus plurimum paralyfi curandæ conferre creduntur; tum quod contentorum spirituum augendo activitatem nervis filamentis tensionem comparant, tum etiam quod nutrientes, & summe activas particulas filamentorum, meatibus inferendo, & validiorem tonum, & solidiorem texturam adipiscuntur. Sed plura ubi de Scorbuto.

Horum intermedio qualibet octava die prædictis pilulis purgantibus utendum.] Cum resolvuntur humores, aut ad resolutionem disponuntur, ut plurimum impuritates quædam deponuntur, quarum propterea eliminandarum cura habenda. Secus enim vel nobiliora membra invadant, vel iidem extra corporis confinia minime eductis, vix, ac ne vix quidem optato fine potiri poterimus. Consultum hinc medentibus visum est, resolventium usui nunc diureticorum, nunc purgantium usum interponere.

X. Progressu temporis frictiones sunt præstantissima. Quare mastiches &c.] Ubi ægri multo sero, ac pituita abundant, frictiones in principio morbi adhibendas non esse facit potissimum ea ratio, quia per frictiones nondum absumpto sero, resolutisque humoribus per interna medicamenta novi attrahuntur humores ad partes, & paralyfis augetur. Frictiones sicæ non solis manibus, sed panno nunc asperiore, nunc minus aspero peraguntur. Hisce virtus plurimum resolvendi tribuitur. Quid si fumus ex mastiche, olibano, succino, atque aromaticis, cephalicisque plantis super prunas ardentes sparsis exhalans eodem excipiatur? Resina nimirum balsamica, ac tenui, volatilique sulphure, quibus eadem seta sunt, hærentes in musculorum fibris humores dimoveri, serum omne superfluum absumi contingit, nervos nimis laxos, & lentis, ac difficilibus humoribus obsessos corroborari, obstructionem omnem penitus tolli, aut plurimum saltem imminui.

Equis justis laudibus æquare valeat olea stillatitia multa, lavendulæ, roris marini, & hujusmodi alia, quæ subtilissima cum sint, ac sale volatili sulphureo tenuissimo prædita, poros cutis citissime subire valent, in fibrarum interstitia sese insinuare, arctiora quæque penetrare, solidorum elaterem intendere? Quid aliud requiritur ad membra paralytica restituenda? At prob dolor! quam

sæpe

sæpe oleum, & operam perdimus! Quam raro votis eventus respondent!

XI. Ad luta thermalia opportuno tempore deveniendum tandem. De lulis thermalibus testatur Petrus Forestus *obs. lib. 10. obs. 85.* egregie illa conducere ad Paralyfim, idque a se, cum Patavii esset, vidisse confirmat. Luta ac balnea Apennina prope Patavium sita frequenti in usu nobis sunt. In horum operandi ratione non est cur diutius immoremur, cum perbelle admodum, atque eleganter tradiderit Jo. Gratianus in eorundem examine *cap. 7.* Cum enim modico, ac tenui sale, nec non sulphure lutum scateat, poros circa subire, atque interstitia quæque fibrarum penetrare contingit, impactam membræ materiem commoveri, ac comminui; fundi eandem, ac dissipari, tandem tonum partis restitui. Balnea, & luta thermalia solent circa veris finem usque ad autumnii declinationem celebrari. Observationibus autem compertum est, circa finem veris, & autumnali tempore instituta debilius agere. Quod tunc præsertim contingit, cum aer, uti Vere, & Autumnio solet, pluviosus, atque humidus est. Baccius *lib. 2. de therm. cap. 8.* Hæ autem, inquit, *evidenter ex pluviiis contaminantur tum præsentibus, tum prægressis, ac vernalibus ante alias.* Et paulo post subdit: *Quamobrem magnis imbribus inter usum balnei fientibus superfedendum aliquantum est.*

Licet porro eidem probetur balneorum usus circa finem æstatis, atque autumnii principium; nihilominus tamen debilius agere tunc temporis instituta ostendit *cap. 15.* *Tum quia ante balneum corpora sunt rescicata, ac lassata prægressis æstibus; tum ob incommoda supervenientis hyemis, quæ non adeo fausta solet esse balnei operationibus.*

XII. Victus sit ex carnibus, & jusculis volucrum &c.] Inter animantia, plus gelatinosæ substantiæ inest in quadrupedibus domesticis, quam in sylvestribus, & volucris, quæ propter vehementiorem corporis motum puriorem, & liberio-rem aerem, in quo degunt, & sicciore cibos plus habent subtilis, levioris, & mobilioris substantiæ, hinc in morbis a crassa, viscida, ac difficili materia oriundis, a laxitate fibrarum, ac spirituum jactura eximius eorundem usus.

Curru vehatur, celo sereno &c.] Multa sunt exercitiorum genera, ambulatio, saltus, pilæ lusus, armorum tractatio, equitatio, currus, & hujusmodi alia. Propter motus impedimenta curru tantum exerceri possunt paralytici, cujus quidem, uti & cæterorum omnium motuum hi fere sunt effectus. Partes solida robustiores fiunt, fluida vero alterna musculorum contracti- & relaxatione attenuantur, fundunturque, unde sanguinis, ac spirituum motum augeri contingit, in partes, quæ eorundem influxu destitutæ sunt, promptius influere, atque membra paralytica corroborari, firmarique.

XIII. In adustis, frigidisque corporibus solis Clysteribus contentus sum &c.] Ubi res sit cum adustis, frigidisque corporibus statui citra ullius erroris suspicionem illud posse videtur, paralyfim a fibrarum muscularium, ac tendinearum ariditate nimia ortum traducere. Tunc vero cane pejus, & angue vitanda sunt omnia medicamenta, quæ exsiccare, arefacere valent, quæ sanguinis massam fundere, exagitare, saleque ipsius acuere. In horum censu veniunt in primis purgantia, decoctiones ex lignis sudoriferis, ex vegetabilibus sale volatili oleoso facta, frictions sicæ, asperæ, aliaque id genus supra recensita. Corpus enim istorum remedium usu exsiccat majorem in modum, & fibroso generi stimuli adduntur, unde musculos, ac tendines arefcere magis contingit, atque abhinc paralyfim augeri, aut confirmari. Ea igitur, quæ ariditatem nimiam, siccitatemque tollunt, quæ universum corpus refrigerant, humorum massam temperant, ac nutritio rore humectant, visa sunt convenire. Primum locum sibi vindicant Clysteres emollientes. Hisce enim totus intestinorum canalus, ejusdemque tuni-

cæ aridæ, atque exsuccæ, & viscera imi ventris mirum in modum refrigerantur, atque universum corpus, caput præsertim, cujus adeo insignis cum illis communicatio est, mirifice recreatur.

XIV. Vere autem succi cichor., portulac. &c.] Egregie scriptum reliquit Hippocrates lib. de loc. in hom. *Morbus qui in sicco est stabilitur, & non cessat.* Quod sane ansam dat medentibus ad paralytim a siccitate nimia, & ariditate fibrarum muscularium, ac tendinearum continuo emollientium, atque humectantium usu pertractandam. Hinc succi plantarum, quæ nullo activo sapore sunt præditæ, quæ odoris expertes, ac succo plenæ, quæ farinosa sunt, & blando, mitique oleo demulcente donantur, cujusmodi sunt emulsiones ex seminibus frigidis, juscula avenacea, hordeacea, lac præsertim aluminum, utpote serosus, & ad diluendum aptius, cæteris posthabitis adhiberi solent.

Unctiones ex pinguedine animalium &c.] In nervorum affectibus a nimia tensione, & contractione abortis pinguedines animalium præ cæteris convenire, facit potissimum ea ratio, quia sale volatili blando, demulcente, naturæ animalium amico nervos, ac fibras laxante, atque ab ulteriori stimulo tuente præditæ sunt. Quid naturæ hominis congruum magis, quam ipsius hominis pinguedo? Id diligenter tenentes empirici desperatos istiusmodi morbos felicissime curant non sine illorum admiratione, qui pretiosis chymiatorum remediis indulgent. V. Hoffman. an. in Poter. obs. cent. i. cap. 45.

C A P U T III.

De Comate vigili, Caro, Comate somnolento, & Lethargo.

I. **S**Omni contra naturam, eique vim inferentis, ac gravissimis symptomatibus stipati quatuor sunt species. Coma vigil, Carus, Coma somnolentum, Lethargus.

II. Coma vigil somnus est contra naturam, in quo æger externis plerunque sensibus dormit, internis vero vigilat, ac delirat.

III. Causa ejus proxima est partim spirituum animalium penuria, partim vero eorumdem acrimonia, veneni ad instar medullares Cerebri fibras, hisque appensos nervos mordens, ac vellicans.

IV. Plerunque comes est febrium malignarum.

V. Signa sunt, oculi clausi, & conniventes, decubitus qualis dormientium non raro supinus, si excitetur æger, oculos aperit, mox vero claudit, quandoque e lecto profiliens adstantes impetit ad instar furentis, facie torva intuetur, mox decumbit, summa inquietudine afficitur, dormiendi impotentia, rerum terribilium imagine, clamat, absurda loquitur, fixo delirio tenetur, manus, brachia, crura, aut totum etiam corpus inordinate jactat.

VI. Curatio omnis ad febrem, cujus symptoma est, dirigenda. Febris peculiari veneni naturæ adversantibus remediis tractanda.

VII. Somnus profundissimus, & ad Apoplexiam primus quasi gradus Carus est morbus ab exteriori aliqua causa productus, aut alterius morbi symptoma.

VIII. Huc Opii, Nucis Moschatae, Croci, Hyosciami, Mandragoræ immodicus usus, necnon Opii, Croci, Hyosciami Mandragoræ effluvia, vinorum, & rerum fermentescentium fumus, uti pariter carbonum, nucum juglandium, nucis vomicæ, hydrargyri, aliorumque fossilium, locorumque diu clausorum halitus, accessiones febrium intermittentium, quæ perniciosæ vocantur, huc causæ singulæ, & universæ apoplexiæ remissius operantes, præsertim ictus, percussiones cranii, perforatio ejusdem.

IX. Signa sunt profundissimus somnus ægrum subito invadens, a quo nonnisi magno clamore, aut acus punctura excitatur, sed ægre admotum; oculos enim aperit, puncta membra contrahit, sed interrogatus non respondet, ac eodem fere momento conniventibus oculis, membrisque quiescentibus in eundem soporem relabitur, respirat libere, non stertit, febre caret, nisi in accessionibus febrium perniciosarum id contingat, atque earundem symptoma sit.

X. In Caro a narcoticis præpostere adhibitis, vel halitibus ante memoratis oriundo, frictiones, & cucurbitulæ siccæ, clysteres acres, affusio aquæ frigidæ in caput mira præstant.

XI. Acetum tamen cum naribus admotum, tum intus propinatum cæteris palmam præripit.

XII. Ubi accessiones febrium intermittentium morbo ansam dederint, Quinquina quam citissime, & antequam alter paroxysmus invadat etiam ad unciam partis vicibus exhibenda.

XIII. Coma somnolentum nihil est aliud, quam sopor profundus, a quo si excitetur æger, oculos aperit, & interrogatus respondet, neque valde obliviosus est, statim vero in eandem somni imaginem delabitur, dormitque ut plurimum hiantem ore, maxillaque inferiore demissa, febre vel caret, vel exigua admodum tenetur.

XIV. Causæ eadem sunt, ac aliorum soporosorum affectuum remissius operantes, quam in Caro, & Lethargo.

XV. Est Lethargus profundissima somni species cum febre continua, & lenta, delirio, atque oblivione.

XVI. A redundantia humoris aquei, serosique fibrarum Cerebri tonum enervante, a sanguine crasso, viscidoque, vel materia lenta, ac difficili corticalem cerebri substantiam obstruente, quandoque cum phlogosi ejusdem ortum traducens.

XVII. Causæ antecedentes, & externæ sunt ciborum, potuum, & rerum frigidarum abusus, aer palustris, locorum humidorum incolatus, ætas senilis, puerilis, vini, & veneris immodicus usus, corporis segnities, vel immoderata exercitia, somni longi.

XVIII. Signa sunt perpetua dormiendi necessitas, difficilis a somno excitatio, & statim in ipsum relapsus, oblivio, delirium, supinus decubitus, rerum apprehensarum e manibus delapsus, palpebræ imperfecte clau-

CAPUT III.

De Comate vigili, Caro &c.

I. **S**omni contra naturam, eique vim inferentis, ac gravissimis &c.] Nemo ignorat quandiu cerebrum, ejusque medulla, & abhiuc prodeuntes nervi, & muscoli debita spirituum copia turgent, adeoque debita tensione gaudent, tandiu externorum internorumque sensuum organa, motuum item voluntariorum instrumenta ita esse disposita, ut ab objectis facile affici, facile item consuetos motus exercere possint. Hæc porro dispositio vigilia naturalis dicitur. Si medullaribus cerebri fibris, hisque appensis nervis, & reliquis fibris debitus spirituum animalium influxus denegetur, unde minima, ac subtilissima vascula exinanita flaccescant, externorum sensuum motuumque a voluntate pendantium organa libere, atque expedite munera sua obire non poterunt, hinc sensus externos obtundi primum, deinde aboleri, motus a voluntate pendentes retardari primum, deinde cessare, organa iisdem destinata collabi, resolvi, ac paralytica fieri, ac demum internos sensus inconcinne, ac non adeo prompte exerceri manifesta res est. Qui status fere somnus appellatur. Somnus autem alius naturalis est, alius non naturalis. Naturalis, dummodo modum fervet, tantum abest, ut hominem lædat, ut plurima ab eo emolumenta nascuntur. Cum enim muscoli voluntariis motibus destinati in somno collabantur, & flaccescant, motusque eorum cessent, motus vero cordis, vasorum, & viscerum fiat fortior, æquabilior, robustior, ut cap. de apop. com. in aph. 8. demonstratum est, hinc humorum circuitum per vasa majora, & a corde non multum distita validiorem, & æquabiliorem fieri contingit, secretiones omnes promoveri, ciborum coctionem, perspirationem, nutritionem perfectius peragi, vires quamplurimum refici, ac roborari. Ciborum coctionem multo facilius, & melius peragi somni tempore, quam vigilia veteres fere medici Hippocrates, Galenus tradiderunt. Ex quo liquet prudenter admodum sapienterque se gerere solitos fuisse, qui parcissimo cibo in prandio, uberiori autem in cœna utebantur. Quam quidem consuetudinem Veterum Romanorum fuisse constat ex Cl. Mercuriali, qui testimonio Plutarchi aliorumque refert id agere solitos non tantum ob vitæ commodum, cum occupationibus privatis, publicisque mane distinerentur, sed ad valetudinem conservandam, quod multo facilius, ac perfectius concoctio ciborum peragatur dormiendo, quam vigilando. Vim somni naturalis ad nutritionem augendam manifestant præ cæteris ea animalia, quæ cum bonam anni partem somno consumant, pinguiora sunt. Ejusmodi sunt Glires, Hystrices, Tassi, & alia, de quibus Martialis:

*Tota mihi dormitur hiems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus habet.*

Uberiorem fieri insensibilem perspirationem doctissimus Sanctorius in sua medicina statica expertus est. Quadraginta enim uncias sanguinis somni tempore emitti, vigiliæ vero solum viginti æquali temporis spatio deprehendit.

Somnus non naturalis in somnum præter naturam dividitur, & contra naturam. Somnus præter naturam, naturæ quidem modum non servat, ei tamen vim non inferit, & morbosus non est. Inter hujusce somni species eminet ille qui deficit a somno naturali, seu pars somni, & vigiliæ est, in quo homines sensibus internis, & externis partim vigilant, partim dormiunt, quo somno corripiuntur noctambuli, somnambuli, qui dormientes ad interrogata respondent, quorum exempla extant apud Aristotelem, Diogenem Laertium, Galenum,

46 DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

læ, os diductum, dilapsus in pedes, febris lenta sub noctem quotidie ingravescens (nisi forte Lethargus symptoma sit inflammationis viscerum, vel male affecti ventriculi, aut accessionum febrium intermittentium, quo casu febris varia est pro vario morbi statu, ac conditione) respiratio debilis, & rara, pulsus tardus, rarus, undosus, inæqualis, & quandoque intermittens, alvus liquida, urina vel tenuis, & aquosa, vel turbida qualis jumentorum, facies tumida, & pallida, lingua mollis, & alba.

XIX. Lethargici septem diebus moriuntur, si vero hos evaserint, sani fiunt. Hip. 2. de morb.

XX. Dolor capitis vehemens, febris intensior facta, universi corporis tremor, paralysis lethargo superveniens brevi ægrum moriurum portendunt.

XXI. Si parotides erumpant, præsertim die critico, aut multa per nares, & sputum excernantur, febrisque, & cætera symptomata mitescant, spes est ægrum servatum iri.

XXII. Qui ex Lethargo sanantur Empyci fiunt. in coac. & 3. de morb.

XXIII. Melius est phrenitidem supervenire lethargo, quam phrenitidi lethargum. Uterque transitus semper magni faciendus.

XXIV. In lethargi curatione, ubi febris acuta sit, fervidior ægri temperies, faciei, & oculorum rubor, viresque consistant, venæ sectionem instituo, primum quidem basilicæ brachii, tum si suppressæ sint improviso naturales evacuationes sanguinis, mensum præsertim in Mulieribus, saphanæ pedis.

XXV. Cucurbitula magna Occipiti applicata cui prodesse non valet.

XXVI. Si vero febris lenta sit, ægri temperies frigida, ut ajunt, & humida, facies, & universum corpus pallidum, consuetas per os, nares feri, & pituitæ excretiones suppressas habeat, cucurbitulas, frictiones siccas per universum corpus, cataplasmata ex seminibus Sinapeos fermento acerrimo, vel sapone nigro commixtis, aut ex limacibus cum cortice contusis plantis pedum applicari jubeo, naribus spongiæ aceto forti imbutas admoveri.

XXVII. Si urina turbida, & qualis jumentorum appareat, purgans ex scam. sulphur., vel diagryd. a gr. x. ad ℥ i. castor. elect. ℥ ii. cum syr. acetos. simplic. exhibeatur.

XXVIII. Si Lethargus febris alicujus, vel inflammationis, aut alterius morbi symptoma sit, a purgantibus prorsus abstineo, contentusque sum solis Clysteribus bis, ter, quaterque in die injiciendis.

XXIX. In Lethargo primario, & frigido, ut ajunt, cæteris frustra adhibitis, ad sternutatoria devenio, aquam frigidam capiti affundi, vesicantia tandem brachiis, & cruribus applicari jubeo.

XXX. Suis nominibus exclamati excitentur ægri, deque rebus, quarum cura summa iis fuit ante morbum, sermo habeatur. In cubili lucido, bene clauso, aere intrus contento, vapore aceti, castorei, pulegii, hyssopo, Majorana alterato ferventur.

um, Horstium, Jonstorum, Schenckium, Tassonum, Clauderum, Grebnerum aliosque eximios Scriptores relatos a Jo. Maria Pigatto Medico apud Vicentinos supra ætatem florentissimo, qui singularem plane, mirabilemque historiam somnambuli cujusdam adhuc viventis Italico sermone conscripsit (1743. In Venezia per Giuseppe Bettineli.) Hoc eodem somno corripiuntur Sagæ, quarum phantasie variae rerum ideæ a Diabolo obijciuntur, imprimunturque adeo vehementer, ut dormientes non solum varia imaginentur, sed eadem sibi contigisse pro certo credant expectatæ. Somnus tandem contra naturam non solum naturæ modum non servat, sed eidem vim infert, atque inter gravissimos morbos recensetur. Quod erat Adolescentibus declarandum, ut traditæ somni divisionis momentum assequi commode possent.

II. *Coma vigil somnus est contra naturam, in quo ager externis plerunque sensibus dormit &c.*] Coma vigil lethargus spurius a nonnullis dicitur, a Galeno typhomania, cæteris autem Græcis coma *ἀπρον*, idest coma vigil, medium quasi inter pervigilium, & coma hypnodes, idest soporiferum. Cum dicimus hominem comate detentum externis sensibus dormire, nihil jam aliud intelligimus, quam defectum dispositionis organorum, quæ iidem dicata sunt ad assuetudinem obeunda, unde obtundi primum, deinde desinere necessum est: non illorum, quæ sensibus internis sunt destinata; unde eosdem inordinate, nec ita vivide exerceri contingat (in quo potissimum essentia somni naturalis sita est) tantum enim abest, ut proxima dispositio organorum ad internos sensus exercendos deficiat, aut languescat, ut potius aucta sit; ex quo sequitur, ut non solum vividius iidem exercentur, & continuo homo vigilet, sed cum medullarium cerebri fibrarum, nerveorumque filamentorum, seu organorum sensibus internis dicatorum motus inordinati, inconcinni, ac convulsivi sequantur, anima falsum de rebus apprehensis iudicium ferat, ac vigiliæ delirium superveniat, quod palam fit per ea verba, *internis vero (nempe sensibus) vigilat, ac delirat.*

III. *Causa ejus proxima est partim spirituum animalium penuria, partim vero eorumdem acrimonia &c.*] Ubi adest penuria spirituum animalium, medullares cerebri fibras, hisque appensos nervos, ac musculos flaccescere præter modum debere manifestum est; hinc exteriorum sensuum, motuumque voluntariorum organa inepta evadere ad actiones suas exercendas necessum est. Hinc est cessantibus omnino externis sensibus, motibusque a voluntate pendentibus, nec non organis iisdem comparatis collabentibus, corpus decumbere profundo veluti sopore detentum.

Quod si adsit acrimonia eorumdem, medullares cerebri fibras, immo & nervorum his appensorum filamenta inordinatis, atque inconcinnis cieri motibus, mire agitari, ac concuti contingit, hinc delirium, ac vigiliam supervenire.

IV. *Plerunque comes est febrium malignarum.*] Quamvis febres malignæ dicendæ sint, quæstio est. In hac tamen opus non est diutius immorari. Sive enim illæ febres malignæ appellandæ sint, quæ fraudulenter, veluti maligni homines procedunt, ac sub alterius morbi specie invadunt, sive illæ, quæ symptomatibus inter se discrepantibus, pulsum nimirum celeritate, ac modico calore, linguæ ariditate, ac nulla fere siti, ac morbi generali statu cum urinarum cruditate, ac tenuitate conjuncto stipatæ sunt, sive demum illæ, quæ virium collapsu, pulsum parvitate inter initia statim se produnt sine causa manifesta, illud citra ullius erroris suspensionem statui posse videtur, non aliam malignarum febrium esse causam quam venenum. An venenum febrium malignarum vim coagulandi, figendique sortitum sit, ut placuit Cl. Willisio, vel dissolvendi corrodendique, quemadmodum Sylvius arbitratus est, non facile dixerim.

Credi-

Crediderim enim quasdam esse febres malignas, quarum causa venenum sit dissolvens, ac colliquans, quorum in censu veniunt illæ, quæ pestilentiales strictè dicuntur, quasdam e contra, quarum causa venenum sit cogendi figendique vi præditum, cum solidarum partium gangræna, ac sphacelo, quasdam demum non aliunde, quam a veneno partim coagulandi, partim solvendi facultatem nactæ repetendas, quæ omnium frequentissimæ sunt, atque a medicis vix, ac ne vix quidem animadvertæ. Illud porro quam diligenter hoc loco tenendum est, venenum cujuscumque tandem naturæ fuerit, spiritibus maxime infestum esse, profligare eosdem, atque incongruarum particularum admixtione inquinare, unde eorumdem inopia, atque acrimonia peccante coma vigil subsequi necessum est.

V. *Signa sunt oculi clausi.*] Tentemus vires ingenioli nostri, an per assignatam inopiam, atque acrimoniam spirituum singula hujusce comatis symptomata explicare valeamus. Nemo ignorat oculorum occlusionem fieri per contractionem Musculi contringentis palpebras, cujus naturalis vis major est vi naturali Musculi easdem attollentis. Cum ob inopiam spirituum musculi palpebras attollentes non satis vigorentur, ab actione sua feriuntur, unde oculi conniventes, & fere clausi, volentibus, nolentibusque animalibus apparent.

Decubitus qualis dormientium non raro supinus.] Quotiescumque spiritus parcius per nervos fluunt, quam ut organis sensibus externis, ac motui voluntario dicatis roborandis sufficiant, eadem concidere, ac collabi necessum est, hisce autem collabentibus corpus non secus ac in dormientibus decumbere manifestum. Si vero spiritus parcius adhuc fluant, quam sufficiant contrahendis tot Musculis, quot sunt necessario contrahendi, ut Animal vel in latus, vel contractis cruribus, vel plicatis, complicatisque brachiis decumbere valeat, supinum decumbere cogetur vi ipsiusmet sui ponderis concidente corpore.

Si excitetur ager, oculos aperit, mox vero claudit, quandoque e lecto profiliens &c.] Si nervi musculorum attollentium palpebras majore copia spirituum in eosdem influente infidentur, tendanturque, vel sponte id contingat, vel occasione impressionis alicujus extrinsecus advenientis, oculos aperiet ager, sed iisdem spiritibus propter inopiam intra musculos quiescentibus, ac flaccescentibus nervis rursus claudere cogetur. Ob id potissimum exiit e lecto, manus infert, mox decumbit. Cum enim spiritus particulis venenatis, acribus admixti per nervos cæco impetu irrumpant, medullaresque cerebri fibras, hisque appensorum nervorum filamenta confuse, varie, inordinateque concutiant, species excitant irarum, injuriarum, & hujusmodi, hinc ii musculorum motus præsto sunt, qui ad odium, ad indignationem sunt opportuni; deficiente autem necessaria spirituum copia ad eos motus diu conservandos, collapsis nervis rursus Animal decumbit.

Summa inquietudine afficitur dormiendi impotentia &c.] An ad alias causas melius, quam ad medullarium cerebri fibrarum, nerveorumque his appensorum filamentorum inordinatam concussionem retuleris inquietudinem, dormiendi impotentiam, rerum terribilium imaginem? Si inordinata hac nervorum concussionem, perturbatoque motu terroris, rerum absurdarum species excitentur, clamat pavens, absurda loquitur: immo si certæ solum fibræ certa semper ratione tendantur, fixum contra definitam aliquam rem delirium orietur. Undenam tandem inordinatos motus manuum, brachiorum, crurum, ac totius corporis aptius repetas, quam ex perturbato, atque irregulari spiritu, ac nervorum motu, atque abhinc prodeunte inculcata toties varia concussionem? Tamen facile conjicio non defuturos, quibus hæc philosophandi ratio displiceat, cum in ea sint sententia, ut credant motus inordinatos corporis, delirium vix, ac ne vix

quidem oriri posse, nisi spiritus summo impetu, concitato motu hac illac irumpant. Cum vero impetus, seu quantitas motus ex massa corporis moti multiplicata per celeritatem æstimetur, ac spirituum in huiusmodi affectibus inopia addit, apparet eam fieri non posse concitationem, quæ ad motus inordinatos sufficiat. Recte illi quidem, nisi redargueret eosdem observatio tremere, ac delirare senes, convelli, ac delirare, qui enormem aliquam evacuationem passi sunt, in quibus maximam adesse spirituum jacturam manifestum est. Nempe ad inordinatos motus, ad delirium sufficit perturbatus spirituum animalium motus, inæqualis fibrarum, nerveorumque filamentorum tensio. Id autem contingere, ubi adest spirituum animalium penuria, & quod magis est, ubi peccet eorundem acrimonia, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Sed hac de re plura alibi dicemus.

VI. *Curatio omnis ad febrem cujus symptoma est dirigenda, Febris peculiari veneni natura adversantibus remediis tractanda.*] In quanta obscuritate versentur, qui multorum præeunte exemplo, (a) qui de affectibus soporosis generatim agentes, una eademque methodo eosdem pertractare solent, dici vix potest. Cum enim sibi in animum induxerint affectus soporosos ab inopia spirituum animalium exoriri, ne somniantes quidem de morbis, a quibus ortum traducunt, excitantia omnis generis, emetica, purgantia, odoramenta spiritiuosa, sternutatoria, vesicantia, volatilia in usum vocant eventu plerumque funestissimo. Cum coma vigil symptoma sit febris malignæ, huic autem anam triplicem venenum natura quammaxime inter se discrepans præbeat, apparet manifestissime, pro ejusdem varietate varia esse adhibenda remedia. Theriaca Andromachi, auro potabili, lapide philosophorum, aliisque pretiosis chymiatricorum medicamentis, quæ catholica vocantur, quæ omnibus speciebus venenorum massam sanguinis, ac solidarum partium texturam corruptentium opposita vi, & natura mæderi communiter reputantur, stulti omnino, ac desipientis est uti velle. Cum venena alia sanguinem cogant, ac figant, ac solvant, ac colliquant, alia partim coagulandi, partim dissolvendi virtute prædita sint, æquis est, qui non videat nullum dari posse universale medicamentum, quod omnibus venenis natura, & vi opponatur? Quod si detur sibi metipsum & vi, & natura contrarium esse debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VII. *Somnus profundissimus, & ad apoplexiam primus quasi gradus Carus est &c.*] Somnus profundissimus haberi nequit, nisi medullares Cerebri fibræ, hincque appensi nervi debita spirituum copia destituantur, unde exteriorum sensuum, motuumque voluntariorum organa inepta reddantur ad actiones suas exercendas, quo fit ut non solum iidem languescant, sed omnino desinant, interni etiam sensus cessent plane, atque aboleantur. En proximam Cerebri causam, quam licet expresse non significaverim; non aliam tamen, etiam me tacente, assignari aptius posse unusquisque facile intelligere poterat, quotiescumque primum quasi ad apoplexiam gradum esse affirmavi. Cum enim apoplexia pro causa proxima agnoscat interceptum spirituum animalium a cerebro ad organa motui, & sensui dicata, & ab his ad cerebrum excursum, languescentem majorem in modum esse debere in Caro, qui primus ad eandem gradum est, lippis æque, ac tonforibus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque unguis. Quæ potissimum effecerunt, ut eandem silentio prætermittens, eas quæ extrinsecus advenientes profundissimo somno occasionem præbent, attigerim.

VIII. *Huc spectant Opii, Nucis moschata, Croci, Hyosciami, Mandragoræ immodicus usus.*] Succus ex vulneratis papaveris albi capitibus stillans Opium est, quod in placentas hodie nobis ex Natolia, Ægypto, & India affertur. Moderatus

ratus hujusce medicamenti usus, quemadmodum sanguinis, & spirituum immanes motus compescit, dolores demulcet, corpus laboribus gravatum sublevat, ac gratum soporem inducit, sic immoderatus membrorum relaxationem, ac imbecillitatem, vertigines, oculorum caligines, sensuum externorum, internorumque, motuumque a voluntate pendentium privationem progignit, ut non desint exempla eorum, qui somno adeo profundo detenti sunt, ut excitari nulla arte potuerint. Sic Dioscorides: *Opium, inquit, sumptum Tenui magnitudine dolorem finit: concoquit, & somnum allicit: tussi atque caliacorum valetudini auxiliatur. Verum si copiosius hauriatur, nocet, cum lethargicos efficiens interimat &c.*

Non ita frequentes sunt de *Nucis moschatae* noxa observationes, licet in conviviis ad ciborum condimenta frequentissime usurpetur. Ex immoderato tamen illius usu non parum periclitatos fuisse, qui per diem unum, aut alterum Caro correpti immobiles, & muti jacuerunt, observatio est Cl. Jacobi Bontii in *notis ad Garziam*. Batavi quoque referente D. Geoffroi mat. medic. p. 2. art. 24. observant nuces conditas quotidie assidue, aut majore copia sumptas caput afficere, & affectus soporosos procreare, unde homines somnolenti, pigri, & obliviosi dicuntur.

Crocum pariter qui a populis quamplurimis pro optimo ciborum condimento habetur, atque eximias in medicina habet facultates, nisi opportune, & iusta dosi usurpetur, vi inebriante, & narcotica donari, capitis gravitatem insignem, somnum, interdum risum convulsivum, saepe lethum inferre observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus comperitur est. Quemdam aromatarium ex plurimo Croci, qua carnes pro cœna decoquebantur injecto, post earumdem esum in tantum solutum esse risum, ut non multum abfuerit, quin medios inter cachinnos animam efflaverit, testatus est Amatus Lusitanus. Virginem quamdam ex croci usu ad revocandos menses enormibus, & continuis capitis doloribus per totum suæ vitæ cursum affectam fuisse observatione se didicisse narrat Simon Pauli *Quadrup. Botan.* Hicce adde sis observationes Cl. Hoffmanni, Emanuelis Konig, aliorumque, quæ cum eodem fere recidunt, brevitate gratia prætermitto.

Hyosciamum.] Intus assumptum soporem, & stuporem inducere cum mentis alienatione, observationes Jo. Jac. Wepfferi *tract. de cicuta aquat.* & Simonis Schulzii in *ephem. N. C. An. 4.* & 5. Dec. 1. obs. 124. nec non aliæ in eisdem *eph. Dec. 3. an. 9.* & 10. in appendice & alibi testantur. Memorabilis locus extat apud Scribonium Largum cap. 181. ubi ait: *Hyosciamum qui biberunt caput grave, venisque distentum habent, mente abalienantur &c. postea sopiuntur, & sensu carent livescentibus membris eorum.*

Mandragoram inter narcotica, & soporifera medicamenta recenserit debere nemo insiciabitur, qui odorem ejus ingratum, virosum, caput feriens percepit. Soporiferam hujusce plantæ virtutem novisse veteres medicos censendum est, si siquidem vinum, in quo Mandragoræ radix infusa fuerat, ægris, quibus membrum aliquod amputandum erat, ad narcosim inducendam propinabant. Novere & Recentiores Medici, sed cum grano salis eandem adhibere consueverunt. Cum enim sopores gravissimos ac perniciosissimos abortos viderint ab usu interno, eamdem exploserunt.

Nec non Opii, Croci, Hyosciami, Mandragoræ effluvia.] Solo odoratu opium soporiferum esse affirmat citatus Dioscorides, & Plutarchus in *Sympos. lib. 3. quest. 1.* memorat vaporem a papavere prodeuntem non caute observantibus iis, qui succum collegerunt, homines subvertisse.

Ipsiismet *Croci* odorem capiti infestum esse Galenus testatus est. Celebris est historia apud Borellum (observat. cent. 3.) de quodam famulo Mercatoris,

qui cum decubisset, dormissetque juxta magnam croci copiam tanto dolore capitis, tantaque nervorum imbecillitate correptus est, ut vitam cum morte commutasset.

Multos croci sacculo pulvinaris instar usos, oborto insigni capitis dolore cum incredibili gravitate interiisse Costæus litteris tradidit.

Effluvia ex *hyosciami* feminibus in hypocausto reconditis exhalantia eosdem effectus producere, quos ex interno ejusdem usu oriri supra ostendimus, observatione compertum habuit Christianus Fridericus Garmannus in eph. G. an. 7., & 8. Decur. 3. Fumum ex *hyosciami* semine prunis imposito, qui adversus capitis, aut dentium dolores ab Agyrtis plurimum laudatur, stuporem, & imbecillitatem capitis procreasse in ancilla quadam odontalgia immani diu vexata deprehendit Matthæus Jacobæus in act. Hafniensibus T. 1. obs. 14. p. 209. Sed infinitus sim si singula velim persequi.

Carbonum, nucum juglandium, nucis vomica, hydrargyri aliorumque fossilium, locorumque diu clausorum halitus.] Si carbones ardentes in recipiente apto, puta illo, quo utuntur phisici ad experimenta Machinæ Guericianæ immittantur, ut flamma extincta, insigniter fument, atque volucra animalia intus occludantur, carotica fieri, omnique fere sensu motuque privari haud injucundo spectaculo deprehensum est. Mirum autem quædam alto sopore detenta in aere libero, & aperto in aquam frigidam immeria ab eodem excitari. Neque desunt exempla eorum qui integre valentes a solo accensorum carbonum fumo intra angustum cubile concluso affectibus apoplecticis soporosis, & similibus correpti sunt. Ita Cæsarem Jovinianum fumo carbonum in conclavi mortuum esse testatur Eutropius, & Cellarius in notis ad lib. 10. cap. 10. item Galenus lib. 7. de usu partium cap. 8. Plures historias vide in Marcello Donato *histor. memorab. pag. 107. Velschio in sylloge curation. & observatio. inter. Rhumelianas obs. 54. Solenandri consiliis sect. 5., Foresto lib. 4. obs. 4. Chesneau obs. lib. 1. Amato Lusitano cent. 7. curat. 33. Cælio Aureliano lib. 2. cap. 10. Histor. Reg. Sc. Ac. Par. an. 1710. Loffio in obser. lib. 1. cap. 4. obs. 2., Lancisio de subitan. morti. lib. 1. cap. 4. obs. 2. Ramazzini in supplemento diatribes de morb. artificum, quorum meminit Frid. Hoffmannus M. S. T. 2. cap. 9. ut mittam quæ in eodem legi possunt de noxa carbonum accensorum, qui quam plurimis etiam exemplis ex Livio, Plutarcho, Hieronymo eandem confirmat, ut nullus hac de re superfit dubitandi locus.*

Umbram *nucum juglandium* cum humano capiti, tum stirpibus omnibus juxta satis infestam nonnulli pronuntiare ausi sunt. Hinc a græcis *Κάρυα* dictas volunt, quod *Κάρυα*, idest caput sua umbra lædant. Atque hinc est quod in hortis, & agris extremis partibus locatur ac plantatur: unde versus:

Me, sata ne ledam, quoniam sata ledere dicor,

Cultus in extremo margine fundus habet.

Quamquam decubitu sub hac arbore nonnullis caput gravari experientia comprobatum est, id tamen a graveolentibus halitibus ex foliis arboris emanantibus provenire, Jo. Rayus alique testati sunt.

Nux Vomica ab Arabibus inter alexipharmaca recensetur, unde electuarium de ovo ingreditur. Et Wepfferus refert se ipsum peste correptum electuarii de ovo portiunculam non solum innoxie, sed felici cum successu sumpsisse. At vero si quid sentio, nunquam eodem cum Celso utendum traderem. Narcotico enim sulphure foeta est *nux vomica*, quod animalia certissime necat, hominibus vero insensibilissimum est, unde soporosi affectus, interdum mors ipsa subsequitur. Id quod Matthioli in com. ad Dioscorid. libr. 4. cap. 73. Fallop. t. 1. tract. de tumoribus præternaturalibus cap. 27. Antonii de Heyde obs. cent.

50. laudati Wepfferi tract. de cicut. aquat., Geoffroi Mat. Med. p. 12. de nuc. Vomica. observationibus compertum est. Quamobrem Cl. Hoffmannus lib. 2. de medicament. officin. ab electuario de ovo propter nucem vomicam abstinendum esse tradidit, ut liquet etiam ex Cratone lib. 1. de peste ejusque epist. med. ad Camerarium lib. 5. Qui plura cupit adeat Cl. Sennertum lib. 6. part. 7. cap. 20. qui de nuc. vomica, ejusque effectibus, & symptomatibus ab ejus usu prodeuntibus diligentissime scripsit.

Hydrargyri aliorumque fossilium locorumque diu clausorum halitus.] Fossiles atque artifices hydrargyri licet robustissimi fuerint temperamenti, in hoc opere vix quadriennium vivere incolumes, sed vel Caro aliique soporosis affectibus corripitur, vel tremore, & paralyfi manuum infellos mori compertum est. De his legi meretur Ramazzinus de morb. artific. & Hoffmannus Metallurg. morbif., qui unus instar omnium noxam Mineralium, metallorumque exhalationum exposuit, atque observationibus prope innumerabilibus virorum præstantissimorum confirmavit. Sed erunt molesti quidam qui a nobis quærent, qua potissimum ratione Opium, Crocus, aliaque recensita corpora, atque eorundem effluvia Carum inducant. Quo loco quæstio occurrit perdifficilis, quæque Veterum, & Recentiorum Medicorum ingenia plurimum torst. Mitto Veterum opinionem, qui cum narcotica medicamenta frigida esse existimaverint, obid potissimum soporem inducere voluerunt, quod universa sanguinis massa mirum in modum refrigeretur, fumi frigidi in cerebrum eleventur, quibus ejusdem pori consistentur, unde spirituum secretio, ac diffusio in universas corporis partes inhibeat. Sennertus enim adeo firmis eam confutavit argumentis, ut nullus supersit dicendi locus. Opium inter Narcotica Medicamenta principem obtinere locum manifesta res est. Frigidissimum idcirco Veteres prætendebant. Si tamen ejus sapor, odor, effectus, qui ab ejusdem usu nascuntur, resolutione chymica ad trutinam, ut ajunt, revocentur, tantum aebet, ut frigidum dici possit, ut inter calida primatum fere obtinere videatur. Odor ei virosus, graveolens est, sapor amarus, acris; quæ graveolentia sunt, quæ acria, amara, calida, seu particulis volatilibus donari extra omnem dubitationis aleam positum est: externe adhibitum frigidisque tumoribus admotum incidit eosdem, resolvit, discutit, pruritus in cute excitat, interdum exulcerat, & in vesiculas eandem attollit, atque alia id genus symptomata progignit. Equis a frigido corpore fieri hæc posse putet? Analyfi opii instituta præstantiores Chymici multum salis volatilis urinosi in eodem deprehenderunt. Alii quidem cum Cl. Pitcarnio solum prætendunt, alii vero unitum salis acido, & quidem potenti, atque vulgatissimo experimento opinionem suam confirmant. Si enim solutio opii in Heliotropii tincturam affundatur, calorem rubrum, igneam huic conciliat, acidi præsentia indicio manifestissimo. Idque Pitcarnius, Boyleus, atque Hombergius facile concedunt. Ex sale cum acido, tum alchali & oleo simul arte unitis compositum exurgere volunt resinofum, & gumosum, quod igne inflammabile est, & summæ raritatis capax. Quæ omnia an frigidum opium evincant alii viderint. Opium sequitur *nux moschata*, *crocus* &c. Si nucis moschata odorem aromaticum gratum, saporem acrem aromaticum consideremus, sulphure turgere ambigendum non est. Turgere multo magis simili sulphure *crocum* nemo inficiabitur, qui odorem peculiarem, jucundum, acrem, aromaticum, subtilem, & late spirantem, oculos nonnihil mordicantem, saporem amarisculum eidem inesse deprehenderit. Id poro experimentis compertum habuerunt Chymici. Quid plura? Sulphur atque oleum cum tenue, tum crassum divisibilitatis, rarefactionis, atque expansionis capax continent *Hyosciamum*, *Mandragora*, *Vinum*, alique liquores fermentefcentes, carbones accensi, & alia hujuscemodi. Quæ quidem omnia protenso quasi digito commonstrant propter frigi-

frigiditatem somnum inducere nulla ratione posse. Mirum supra laudatum Senertum, qui pro Galenistis acerrime pugnavit, adversus eisdem tandem tulisse, nihil in medica facultate perniciosius esse, quam omnes morbos quatuor qualitibus velle explicare. Explosa Veterum sententia, aliam invexerunt Recentiores, existimantes vim soporiferam a sulphure pendere; atque hi quidem in diversas iverunt opiniones. Sunt enim qui volunt sulphur graveolens narcoticorum, atque adustum spiritibus animalibus, qui summe tenues ac volatiles sunt, infestissimum esse, eisdemque vel solo odore, & halitu opprimere atque enecare. Ita fere Willisius. Verum ne is quidem quaestionem fugit, & difficultates. Quotiescumque enim enecentur spiritus, summam sequi debere virium prostrationem, ac debilitatem nemo non videt. Opium autem, ut observationibus compertum est, contrarios omnino effectus edit: Siquidem debita dosi exhibitum animum ad hilaritatem promovet, quemadmodum fit ex modica vini generosi potatione, curas, & mœstias abigit, animum ad sua munia obeunda alacriorem, ac vegetiorem reddit, unde audacia, seu fortitudo, magnanimitas, & periculorum contemptus ut plurimum sequuntur. Eam ob rem Turcæ ampla ejus dosi sese ad prælium accingunt. Si larga dosi hauriatur, in cute ruborem, & levem pruritum excitat, semen auget, & venereum appetitum stimulat, quæ an a sulphure narcoticorum spiritus profligante, atque enecante præstari possint, lippis, ac tonsoribus judicandum relinquo.

Hicce fere rationum momentis utitur Cl. Rolsinkius ad opinionem hancce confutandam. Mitto illorum sententiam, qui narcoticorum sulphur somnum inducere existimarunt propter ramosas partes, quæ hamorum, ac laqueorum ad instar spiritus animales irretiant, tardos ad motum reddant, unde flaccescentibus nervis Animal in somnum delabatur, atque illorum, qui voluerunt sulphur insigni qua pollet aciditate spiritus quos alchalinæ naturæ faciunt, figere, cogere, & in neutram naturam convertere. (Siquidem spiritus salis armoniaci, qui alchalinus, & volatilis est, si cum spiritu vini commisceatur, qui insigni aciditate præstat, compactum quoddam corpus exurgere, quod mediam naturam induit, experimento Cl. Helmontii compertum est.) Hos enim irridet, qui spiritus animales aere-athereæ lucidæ, aut similis naturæ esse posse negant, aut spirituosis liquoribus arte chymica paratis comparari, quippe ut ait Hofsmannus, qui lucis, ignis, ætheris, & aeris proprietates perspectas habeat, is facile judicabit, ejusmodi fluidum a sanguine per canales tenuissimos, ac summe exquisitos neque secerni posse, neque iisdem contineri, qui vero horum liquorum proprietates spectet, is facile deprehendet eas a fluidi nervei proprietatibus longe alienissimas esse. Hodie maxime illustris est Cl. Friderici Hoffmanni opinio *dissert. phys. med. chym. dis. 16.* aliorumque existimantium narcoticorum sulphur, quod igne inflammabile est, ac summæ raritatis capax, ubi ad massam sanguinis pervenit, a spirituosis sanguinis partibus in motum agi, cum sulphureis arte simul uniri, ac commisceri, eandem attenuare, dividere, sicque totam sanguinis massam majorem in modum dissolvere, expandere, rarefacere, rarefactum sanguinem per vasa cerebri permeantem arteriolas distendere, distentas arteriolas, & majus spatium occupantes nerveos canales intertextos comprimere plus minus, unde minorem fieri spirituum animalium secretionem contingit, eosque per nervos in universon corpus diffundi, membra flaccescere, atque Animal in somnum labi. Atque id quidem diligenter tenent, & observationibus comprobant. Pulsus magnus, elatus, mollis tamen, & infrequens, facies tumidior cum rubore, calor per universon corpus diffusus, fluiditas sanguinis eorum, qui opio assidue utuntur, maxime Turcarum, & Indorum in præliis occisorum, qui post unum alterumque diem æque fluidus dimanant, ac si

novis-

novissime fuissent enecati, certissima dissolutionis ac rarefactionis sanguinis præbent argumenta. Apertis cadaveribus ob nimiam narcoticorum dosim interemptis, vasa cerebri mirifice distenta observantur, indicio satis manifesto rarefactionis sanguinis, atque abhinc prodeuntis glandularum cerebri compressionis. Ingeniosa quidem arduæ quaestionis solutio, quæ tamen difficultates omnes, ut de cæteris dictum est, non fugit. Illud enim arduum, atque insolens explicatum est, quomodo hac posita narcoticorum operandi ratione, hæmorrhagiæ ab æstivante sanguine sistantur. Quid est enim cur a rarefcente magis, magisque sanguine non distrumpantur magis, magisque vasa sanguifera, atque idem pleniori flumine effundantur?

Sentio jam languescentem solidarum partium tonum in medium ferri, quo fit, ut fluida minore vi per vasa corporis moveantur, unde subsistere fere contingit, minore quantitate ad affectam partem affluere, atque e disruptis vasibus effundi. Verum præterquamquod vereor ne hæc cum solutione sanguinis conjungi possint, illud præterea accedit ab aliis narcoticis, quæ simili sulphure sunt turgida, non solum hæmorrhagias non imminui, ac sisti, sed majorem in modum augeri. Hujusmodi sunt Crocus, Nux moschata, Vinum, & alia hujusmodi. Ecquis sputo sanguinis, hæmorrhagia ab utero, vel simili immodica evacuatione laboranti Crocum, Meracum liberaliter hauriendum præscribat? Nemo ignorat in mensum suppressionibus, in cachexiis, Cholorosis, viscerum obstructionibus adhibitum Crocum cum grano salis summum attenuans, incidens, deobstruens esse. Qui baccho abutuntur in hæmorrhagias maxime proclives esse manifesta res est. Quid plura? *Galenus lib. 3. de simpl. Med. facul. cap. 19.* vinum calidum, vetus, generosum, polyphorum præsentissimum opio sumpto remedium esse docet. Dioscorides lib. 6. cap. de Meconio, & Opio, ubi plura ad assumptum opium commemorat, Merum cum absyntio, aut cinnamomo miris laudibus extollit. Eisdem fere observationes & Rondeletius, & Grevinus alique habuerunt. Ex quibus liquido constare arbitror opii vim a rarefacientibus, ac dissolventibus corporibus profligari penitus, vel majorem in modum imminui. Imminui autem quotidie experimur eas præparaciones in usum vocantes, quæ maximam partem ex aromatibus, ac volatilibus corporibus componuntur, quæ si ea dosi exhibeantur ad somnum conciliandum, doloreque sedandos, ut granum e. gr. unum opii contineant, multo debilius, atque imbecillius agere, quam si grani dimidium simplex exhibeatur compertum est. Quæ cum ita sint, citra ullius erroris suspicionem ita concludi posse videtur. Si narcotica medicamenta vi sulphuris rarefacientis, ac dissolventis sanguinem operarentur, tunc maxime eorum vim intendi oporteret, cum aromata tenui, ac volatili sulphure turgida eisdem adduntur; atqui imminui eandem videmus, ergo narcotica medicamenta vi sulphuris rarefacientis sanguinem minime operantur. Adde experimentis a Cl. Stancario *in com. A. Bon.* institutis deprehensum esse opiata maxime sanguinis ferum aggredi, & ad concrendum disponere. Semen enim hyosciami, papaveris, & paullum Opium cum sanguini recenter e vena extracto affudisset, observavit statim magnam vim sanguinis a sero secretam esse, altera vero die multo majorem vim feri apparuisse a sanguine secretam, eamque pœne totam in gelatinam concrevisse instar Cornu cervi, vel etiam concreti illius, quod in sanguine illorum, qui pleuritide affecti sunt, solet observari, superficie ejus universona quadam quasi membrana obducta, quæ cultri anatomici, vel acutissimi aciem posset effugere. Reliquo sanguinis in quodam vase adservato eo consilio, ut hujus cum illo comparatione, quæ in sanguine mutatio sequuta esset, appareret, nihil ei simile accidisse deprehendit: indicio manifestissimo constitutionem illam feri ad polyposam fere accedentem ex opiatis medicamentis exortam. Si quam

muta-

mutationem, atque alterationem efficiunt ejuscemodi medicamenta in sanguine e vena recenter extracto, eandem faciunt in sanguine per venas excurrente si intus fumantur, corruiere illorum sententiam, qui somnum a rarefactione sanguinis repetunt nemo est qui non videat. Id autem evenire verosimillimum videtur, cum & hæmorrhagiæ sanguinis egregie sistantur, & apertis cadaveribus ubi nimiam narcoticorum dosim peremptis vasa cerebri mirifice distenta observentur, sed sanguine congruato existente. V. Lentilius in *med. pract.* & Joach. Curæus *lib. 2. de sensu*. Hactenus quæstionem tractavimus implicatissimam non asserentes quidem neque intelligi, neque explicari posse qua ratione narcotica medicamenta operentur, sed illud solum probantes suas quamque hypothesim habere difficultates quæ difficillime declinari possunt. Quo loco silentio prætereundum non est sapienter admodum sensitisse Sennertum, qui narcotica medicamenta specifica, & occulta vi agere arbitratus est. In cuius sententiam quid est tandem, cur pedibus uno fœdere inito non eam hodie, dummodo per specificam, & occultam vim intelligamus complexum omnium qualitatum, quæ narcoticorum propriæ sunt, & per quas ab omnibus aliis differunt rebus? Cum nempe complexus harum qualitatum, seu magnitudo, figura, contextus, & proportio elementorum; unde eadem qualitates pendunt, constituant eorumdem essentiam, ac substantiam, haud multum a ratione aberrare videatur, qui vim narcoticorum a specifica illorum proprietate, & substantia proficisci affirmet. Cum demum magnitudo, figura, contextus, & proportio eorumdem elementorum Philosophis, & Medicis sint ignota, quid vetat, quominus dicatur, vim eorum soporiferam a specifica, & occulta proprietate, & substantia proficisci? Si id in tanta medicinæ claritate, ac splendore minus arideat, quidni liceat conjectare alia narcotica soporem inducere, quod sanguinem, ac materiam proximam spirituum figant, & cogant (sive id contingat, quod eorum sulphur ramosas cum habeat particulas, spiritus animales valde volatiles, ac tenues tamquam hamis, & laqueis irretiat, ut placuit Cartesio, sive quod acidum cum sit, ac spiritibus, qui alchalinæ naturæ creduntur sociatum, concrevant simul in medium quoddam compactum corpus, ut chymici volunt, sive demum, quod utrorumque facies, & plana sic sibi mutuo congruant, ut nimio plus se contingant, ac moleculæ lentiores fiant tardioresque, ut Mechanici putant, non decernimus) alia, quod sanguinem rarefaciant, unde comprimantur ductus, atque emissaria spirituum separationi destinata, aliaque ob utramque causam, alia demum, quod peculiare in nerveos tubulos vitium inducant? Primi generis sunt semina multa, inter quæ frigida majora, minora, & ex his paratæ emulsiões, quorum oleum probe adeo farinoso principio unitum est, ut vix percipi queat. Hæc sequuntur papaver, & ex eo de prompta medicamenta, quæ sulphure a reliquis principiis magis expedito donantur, unde majore etiam sedandi vi pollent. Inter hæc principem obtinet locum Opium, succus videlicet ex vulneratis papaveris albi capitibus stillans, quod sulphure maxime abundat, hinc est soporiferam facultatem cæteris omnibus præstantem sortitum esse.

Si consideremus Nucem moschatam ciborum concoctionem juvare, bilis actionem promovere, viscera roborare, sanguinis motum augere, in catharris, & frigidis nervorum affectionibus plurimum conducere, ut non desint, qui cum Emmullero ad paralytiam partium deglutitioni inservientium masticatam, & deglutitam commendent; Si Crocus aperit, digerit, resolvit, spiritus recreat, unde cordialis dicitur, & in syncope, palpitatione cordis, & adversus venena præscribitur, difficilem ciborum concoctionem juvat, pulmones a materia lenta, & difficili liberat, hepatis obstructionem resolvit, menses movet, foetum pellit, vim figendi, cogendique spiritui tribui eisdem non posse luce clarius apparet.

Reli-

Reliquum est igitur, ut exsolvendo nimis massam sanguinis, & rarefaciendo operentur. Si quis intra cubile degat, in quo fumus sit carbonum ardentium omni ex parte coercitus, ejus faciem, atque oculos rubere videmus, venas tumere, universum corpus tumere, angi pectore, ac suffocationis sensum percipere. Haud igitur multum a veritate aberrare videatur, qui affirmet, ab inspirato aere igneis particulis imprægnato rarefieri, atque expandi plus æquo massam sanguinis, vasa sanguifera majorem in modum distendi, glandulas, ductus, atque emissaria cerebri comprimi, & spirituum animalium influxum prohiberi in partes, hinc Animal in somnum labi. Notum est ex vini generosi, & liquorum fermentatione confectorum potu sanguinem plurimum incalescere, venas tumere, motum cordis vegetiorem fieri. Quid est cur soporem abhinc prodeuntem a rarefactione sanguinis cerebri glandulas, ac ductus comprimendis primum fieri non dicamus, postquam vero exhalatæ fuerint partes volatiles, sulphuræ, spirituosæ, salinis, acidis, & terreis remanentibus, ex eo potissimum quod sanguis, ac spiritus figantur coganturque? Virium debilitas, inertia ad motum, morbi a crassa, lenta, ac difficili materia, qui ab immodico vini, & liquorum acidorum enascuntur, id manifesto evincunt. Nihil tandem vetat, quominus a nonnullis effluviis, atque halitibus e fœdinis Mineralium, e locis diu clausis, e cloacis, vel e corporibus quibusdam fœtidissimis emanantibus membranam Schneidherianam primum, quæ exquisitissimo sensu pollet, tum membranas cerebri novelli dicamus, distorqueri, aut simili alia ratione affici qua opus est ad spirituum animalium in organa sensibus externis, & motibus a voluntate pendentibus dicata, ab his in cerebrum liberum excursum præpediendum. Quæ cum ita sint, liquido constat pluribus de causis Animal in somnum delabi posse, & si vehementius operentur, in Carum.

Accessiones febrium intermittentium, quæ perniciosæ vocantur.] De febribus intermittentibus, quæ perniciosæ vocantur, adeo egregie tractavit Ludovicus Mercatus, ut nullus supra. (V. lib. 6. de febribus) Uverlhof quoque de hisce febribus egit nomine febrium intermittentium soporolarum, & apoplecticarum. Richardus Mortonus *exercitat. prima de febribus cap. 9.* titulo de proteiformi intermittente febris genio. Franciscus demum Torti in therapeutica speciali ad febres periodicas perniciosas *lib. 3. &c.* Istarum febrium accessionibus conjungitur Carus, eo quod materia febrilis lentissima est, ac difficillima, ideoque una cum sanguine circulationem efficiens cum ad vasa capillaria universæ peripheriæ corporis subsistit, & frigus immodicum excitat, tum in vasis cerebri hærens, atque intertextorum nervorum ostiola premens spirituum secretionem, ac derivationem in nervos prohibet, hinc Carus. Repetitis cordis, & arteriarum ictibus solvi tandem sanguinem contingit, & cerebri vasa ab infarctu, atque distentione liberari, restitui denuo liberum a cerebro in partes, & ab his ad cerebrum eorumdem excursum, atque Animal a profundo somno excitari. Sed plura ubi de febribus.

Huc causæ singula & universa apoplexiæ remissius operantes, præsertim ictus &c.] Quotiescumque causæ apoplexiæ remissius operantur, spirituum animalium excursum a Cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum non intercipiunt quidem, sed plurimum tantum imminuunt, hinc Carus subsequitur. Compressionem factam a Chirurgo, qui perforavit cranium, & membranam cerebrum ambientem inter sopororum affectuum causas recenset Galenus; ac Mercurialis in prælect. Bat. p. 22. ex importuna perforatione cranii a Chirurgo vulneratum quemdam statim Caroticum factum fuisse testatur.

IX. Signa sunt profundissimus somnus agrum subito invadens, a quo non nisi magno clamore &c.] Ex eo potissimum quod Carus, non secus ac Apoplexiæ subito hominem invadat, atque ipsum ad instar profundissimi somni obruat,

Apoplexia quædam levis, & primus quasi ad eandem gradus appellari solet. Singula autem Cæri symptomata per languescentem, ac fere interceptum motum spirituum animalium commodissime explicari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Deficiente nimirum spirituum secretionem, atque eorumdem in nervos derivationem necessaria ad tot resistentias pressionum, occlusionumque superandas, sensus externos, atque internos, motusque a voluntate pendentes cessare necessum est. Forti clamore spiritus resfluere contingit in organa auditus, acus punctura in membra, hinc nonnihil excitatur æger, clamorem, ac puncturam perferens oculos aperit, puncta membra contrahit, sed neque medullares cerebri fibræ ita sunt constitutæ, ut certæ quædam motiones ad alicujus rei meditationem necessariæ excitentur, hinc interrogatus non respondet, musculi sive palpebras attollentes, sive membrorum motui intervenientes diu in contractione permanere non possunt, hinc denuo oculorum occlusio, membrorum resolutio, demum sopor.

Respirat liber, non stertit, febre caret nisi in accessionibus febrium perniciosarum &c.] Cur in apoplexia levi libere respiret Animal ostendimus cap. 1. de apopl. com. in aph. 8. Nempe solas cerebri fibras affici diximus, non Cerebelli, spirituum animalium a cerebro, non a cerebello motum in partes intercepti. Cum autem a Cerebello originem mutuentur nervi, qui naturalibus moribus inserviunt, spiritus animales per eosdem perpetuo fluere contingit; hinc motum cordis, ac respirationem non solum perturbari, sed lentiores, profundiores, & æquabiliores fieri.

Quod Carotici febre careant facit potissimum ea ratio, quia a causis extrinsecus advenientibus, atque extra sanguinem Carus progignitur, immodico nempe Opii, Nucis moschatæ, Croci, Hyosciami, Mandragoræ usu, ac similibus causis, quæ licet Cerebrum afficiant, ac spirituum animalium motum liberum in partes prohibeant, circulationem tamen sanguinis, motumque cordis minime perturbant, hinc nulla febris, nisi in accessionibus febrium perniciosarum exoritur, quo casu febris causa morbi est, non effectus.

X. In Cavo a narcoticis præpostere adhibitis &c. frictions, & cucurbitula sicca, clisteres acres &c.] Carum non morbum primarium, sed ab exterioribus causis productum, aut morbi alterius symptoma esse demonstratum cum sit, ad eandem tanquam illas, quæ in curatione principem obtinent locum, respiciendum esse manifestum est. Cum igitur ab halitibus, atque effluviis e quibusdam corporibus exhalantibus morbus exoritur, nihil aliud præstandum est, quam ut torpentibus spiritibus calcar addatur, laxatæque, ac collabentes nerveæ partes erigantur, tendanturque. Id porro efficiunt ea remedia, quæ asperum sensum, atque dolorem inducendo universum nervorum genus percellunt, omnesque partes in reciproco motu constrictionis, & relaxationis excitant. Ejusmodi sunt frictions asperæ, & cucurbitulæ sicca, præ cæteris vero Clysteres acres, quibus cum nerveæ intestinorum fibræ, tum maxime cerebrum nervorum origo in validiores contractiones agitur, unde torpentes spiritus resfluere libere contingit, atque altum profundumque somnum profigari.

Affusio aquæ frigida in caput.] Aqua frigida uti in morbis a laxo oriundis Methodicis olim solemne fuit. Cum enim duplex morborum genus facerent; alterum quod ab adstrictione, alterum quod a laxitate oriretur, duæ ipsius indicationes adimplendæ occurrebant, laxandi quod adstrictum est, & quod laxum est adstringendi. Vim porro adstringendi maximam aquæ frigida inesse putabant, eamque, ubi res, & occasio ferebat, cum intrinsecus, tum extrinsecus adhibebant. Quam methodum oblivioni fere per sæcula traditam in lucem denuo produxerunt maxime illustres Medici, quos Neapolitani præsertim alii que

novi-

novitatis amore illecti adeo sequuti sunt, ut aquæ frigida usum non certis tantum finibus coercere contenti fuerint, sed omnium fere morborum, quæcumque fuerit illorum causa, Medicinam fecerint. Quem morem nostris hæc temporibus vigentem ut cum maxime miror cur medicinæ proceres uno fœdere into altiore voce non damnent, & e medio, quantum illis fas est, aliquando non tollant. Quis enim vel e medicinæ tyronibus nesciat varia inde, & gravia in ægros detrimenta emanare? Affusionem aquæ frigida in caput ad soporem profligandum valere plurimum ultra quam quod experimentis, & observationibus compertum est, ratio præterea eisdem ducta confirmat. Frigore enim percellitur mirum in modum nervosæ partes contingit, torpentibus vero spiritibus calcar addi. Eodem fere res recidit, si dicas membranas cerebri, cum fuerint minus ad oscillandum paratæ, affusa aqua frigida, tendi, atque obrigescere, spiritus vero ad fluendum ineptos in motum adigi, atque Animal a profundo somno excitari.

XI. Acetum tamen cum naribus admotum, tum intus propinatum &c.] Spiritus cujusdam dives est acetum tantæ subtilitatis, tenuitatisque, ut poros omnes quantumvis minimos, ac recessus pervadat quam expeditissime, nihilque offendere possit, quod ipsum a fluendo retardet. In medullares usque cerebri fibræ, & appensos nervos sese insinuat nullo virium suarum detrimento, quaquaversum se se diffundens per angustissimos nervorum tubulos, torpentibus spiritibus viam sternit, & in motum concitat, quo fit, ut laxatæ partes vigorentur, tendanturque, interceptus in organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendantibus dicata influxus spirituum restituatur, atque Animal a sopore excitetur. Mirum acetum ebrietati adeo esse contrarium, ut cum spiritus Vini fermentatione confecti, unicum fere sit temulentiam quod concitat, aceti spiritus eandem jam citam domet (V. Boerhaav. Op. Chem. p. 2. proc. 50.) Quod sine admiratione accipi solet ab iis, qui subtiliorem Chêmiam aggressi, sic sæpe mutari medicamentorum vires variis præparationibus, ut contrariam omnino naturam induant, edocti fuerunt. Quid quod ex aceti distillatione ne vestigium quidem Alcoholis remaneat in magna ipsius copia, nihil Tartari, sed volatilia omnia pauca parte excepta? Ex his acetum differre tota natura non solum a vino, sed ab acidis quibuscumque notis colligitur laudatus Boerhaavus Ch. p. 2. pr. 51. Hinc est quæcumque acida sero sanguinis affusa, idem cogere, ac figere spiritu aceti excepto. Quæ cum ita sint, quid est cur pretiosis Chymiætrorum remediis multo pretio comparandis utamur adversus Carum? An sales volatiles, an spiritus quilibet volatillissimi alchali aceto pares habent vires?

Id quidem non facile concesserim, quidquid aliis videatur, qui miris laudibus extollunt spiritum salis armoniaci, aliosque similes liquores, licet haud inficias ire aulim firmis rationum momentis suam opinionem confirmare. Cum enim spiritus salis armoniaci cum spiritu vini prompte coagulari deprehenderint, simile omnino evenire in Caro ab ebrietate opinantur, coagulari nimirum cum spiritu salis armoniaci, atque in neutram naturam converti vini spiritum, qui cum acidissimus sit, spiritus animales cogit, ac figit, fieri hinc ut iidem influant in organa sensibus externis, motibusque voluntariis dicata, & æger ab alto sopore excitetur. Ne autem concedam facit ea ratio, quod hujusce spiritus efficaciam, licet non semel usus fuerim, nondum deprehendere potui, cum aceti vires mirabiles plane noverim. Quam sæpe pompa, & ambitio nos ducit ad eligenda remedia rariora, ea negligentes, quæ familiaria nobis sunt? Quam in rem apte cadit quod tradit Democritus, ut notat Cicero de Divinit.

*Quod est ante pedes nemo spectat,
Cæli scrutantur plagas.*

XII. *Ubi accessiones febrium intermittentium perniciosarum &c. Quinquima quam citissime &c.*] De tempore quo China Chinam in febribus intermittentibus sit exhibenda, lis est inter medicos longe gravissima. Nonnulli cum Sebastiano Baldo ana. corti. peruvian. cap. 21. Mortonio *exercitatione prim. de feb. cap. 5.* Uverlhof *observat. de febr. sect. 4. de prænoscendis, & præcavendis febrium recidivis*, Zendrino in libr. *trattato della China*, post primam, aut secundam accessionem exhibendam esse Chin. sustinent, ut quam celeriter febris debelletur, ac venient morbo occurratur. Si Sydenhamum, (quem quis non audiat?) audimus; *curandum esse*, ait, *ante omnia, ne præmature nimis cortex ingeratur, antequam scilicet morbus suo se Marte aliquantisper protriverit; nisi collabentes, & jam fracta vires eundem temporis suggerendum esse dicaverim.* Ex quibus liquet in ea esse sententia ut credat non prius exhibendam esse Chin. Chin. quam elapsæ fuerint aliquot accessiones, ab aliis tam dissentire, quam qui maxime. Cum Sydenhamo assentiatur aliqua ex parte Franciscus Torti, harere coguntur qui nondum ulteriorem praxim sunt assequuti. Ne diutius quam par est hæce in quæstione imporemur, animadvertendum est perniciosam febrem cum dicimus, febrem intelligere, quæ citissime ægros in summum vitæ discrimen adducit, præcipue novo invadente paroxysmo, quocum gravissima symptomata conjunguntur, Cholera scilicet, Dysenteria, Vomitus atræ bilis, Cardialgia, Syncope, vel, quod frequentissime succedit, Carus, ut præ cæteris ostendit citatus Torti. Cum igitur usu Chi. Chi. cito, & larga manu exhibitæ extinguere penitus eandem valeamus, vel saltem præcavere ne novus paroxysmus enormibus, horrendisque symptomatibus stipatus, recurat, equis non videt ad eandem posthabitis aliis omnibus remediis quamcitissime confugiendum esse? Quod ad Sydenhamum attinet, alioque qui putant elapsis aliquot accessionibus Chin. Chin. esse præscribendam, quidni liceat conjectare de febribus benignis, quæque nullum adjunctum habent symptoma, quod aut gravitatem morbi portendat, & ingens vitium humorum, aut decubitus materiæ morbificæ in aliquod viscus magni usus, verbo dixerim, de illis quæ omni periculo vacant loquutos fuisse? Si ita res habet, ab illis sumus. Sunt vero & aliæ febres, quas Hippocrates, & Galenus depuratorias vocarunt, multorum morborum remedium, & medicina. Pravi enim humores, quibus ægri ante morbum infecti erant, concoquuntur, & qua data porta per emissaria corporis foras eliminantur. In hisce porro statim concoctionis indicia apparent, quæ brevitate morbi portendunt. Si vix, ac ne vix quidem post plures accessiones ad Chin. Chin. confugas in hujusmodi febribus parum, aut nihil interest, cum sponte desinant, cessantibus vero ægri melius quam ante se habeant. Sed hæc hæc hactenus de Caro.

XV. *Et Lethargus profundissima somni species cum febre &c.*] Lethargus, qui lethargia, latine Veternus, seu ut Celso placet, inexpugnabilis dormiendi necessitas, & coma somnolentum, seu cataphora, subeta Avic. adeo affines sunt morbi, ut gradu tantum differant inter se. Dicitur *profundissima somni species cum febre*, quæ in comate somnolento, vel nulla est, vel adeo exigua, ut pro nulla haberi possit, *delirio, & memoria amissa*, quæ in comate servatur. De causa hujusce morbi proxima vix ulla dicenda erant, cum ex dictis de comate vigili, & Caro erui commode posset. Eam nimirum esse ostendimus languescentem, ac fere interceptum motum spirituum animalium ad organa sensui, & motui voluntario dicata, & ab his ad cerebrum excursus ab exterioribus causis, vel ab alio morbo productum. In hoc discrimen situm esse aliquod videtur, quod causæ remotæ a vitio sanguinis, humorumque repetendæ sunt, & primo.

XVI. *A redundantia humoris aquei, serosi &c.*] Quotiescunque adsit humoris aquei,

aquei, serosique copia, ac fibræ cerebri flaccescant, manifestum est non eam spirituum copiam secerni posse, vel non illius esse efficaciam, quæ ad nervos inflandos, ac tendendos sufficiat: hinc est Animal in profundum soporem delabi. Adesse autem in Lethargo observationibus præstantissimorum Anatomicorum comperit est, præ cæteris Willisi *lib. de ani. brutor.* qui in quodam post cephalalgiam diuturnam ex Lethargo demortuo cerebri anfractus tam exteriores, quam cavitatem internam aqua limpida impletam invenit: & cap. 9. de paralyli qui in puero trium annorum ex ophthalmia, & exanthematibus faciei soporoso, & cæco facto sub meningibus insignem lymphæ stagnantis copiam invenit, qui ventriculos, ac thalamos opticos implendo, comprimendoque cæcitate præcavit. Nisi peccet medullarium fibrarum cerebri atonia, sufficit, ut materia lenta, ac difficilis, vel sanguinis crassus, viscidusque cerebri glandulas obstruat. Hisce enim obstructis neque spirituum animalium secretionem, neque earundem derivationem in partes haberi posse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

XVII. *Causæ antecedentes, & externæ sunt ciborum, potuum, & rerum frigidarum abusus &c.*] Quæcumque serosis, lentis, ac difficilibus humoribus progignendis, vel sanguini cogendo figendoque apta existunt, ambigendum non est, ea Lethargo producendo opportunissima existere. Primi generis sunt cibi, & potus rerum frigidarum, aer palustris, locorum humorum incolatus, ætas senilis, puerilis. Si de immodico vini usu sermo sit, cum præter sulphureas, tartareas, acidasque partes contineat, illud fit, ut illis exhalantibus, hæc in sanguinem congerantur, atque ejusdem crassitiem, lentoremque progignant, solidarum vero partium tonum plurimum imminuant. Idem plane de immodica Venere dictum velim, ut etiam cap. 1. de apopl. com. in aph. 6. demonstratum est; hinc recte Poeta ille, qui Apollinem Medicorum æque, ac Poetarum parentem agnoscit, ait:

Ut Venus enervat vires, sic copia Bacchi

Et tentat gressus, debilitatque pedes.

Corporis segnities, vel immoderata exercitia.] Utilitates moderati exercitii perstrinxit Hippocrates inquires: *Labor articulis, & carnibus confert, cibus vero, & somnus visceribus.* Carnes enim, & musculosas partes per exercitia consolidari, & validiores fieri docuerat Hippocrates in *lib. 2. de diat.* observans, quod pisces undas verberantes, ac laboribus assueti solidiorem carnem habent. *Labor enim*, inquit, *siccatur, & robustum corpus facit.* Cum igitur Musculi in iis, qui otiosam, & sedentariam agunt vitam, exceptis iis, qui respiratori inveniunt, feriantur, sequitur sanguinem lente moveri per vasa corporis, præsertim minima, ac cessante alterna Musculorum contractione, & relaxatione, eundem vix, ac ne vix quidem atteri, fundi, attenuari, sulphureas subtilioresque sanguinis partes minime exfolvi, hinc totam massam refrigerari, crassis, difficilibus mucosisque quiescentibus onustam reddi, unde morbi a crasso, viscido, ac lento oriundi præsto sunt. Eadem fere incommoda sequuntur si corpus immoderate exercetur. Dissipantur enim spiritus, partium robur infringitur, fluidiores humorum partes, tenuioresque disperduntur, hinc languescente solidarum partium tono, terrestribus, crassioribusque remanentibus, obstructions, congectionesque facile subsequuntur, quæ spirituum animalium secretionem, ac derivationem in partes prohibent, unde Lethargus. Quam apte cadit in hunc locum quod cecinit Ovid. l. 1. de Ponto:

Me quoque debilitat series immensa laborum,

Ante meum tempus cogit & esse senem.

Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis:

Immodicus contra carpit utrumque labor.

Somni longi.] Idem omnino dicendum de somnis longis, & diuturnis. Musculi enim voluntario motui destinati non solum feriantur, sed omnino flaccescunt, collabuntur, & paralytici fiunt. Huc accedit sanguinem crassum, viscidum, & lentum in minimis vasis facile subsistere, iis præsertim, quæ mollia sunt, ac minimo elatere sunt prædita, ut fere sunt vasa cerebri. Nil ergo mirum si congestiones, obstructionesque glandularum cerebri facile subsequantur, quæ liberum spirituum animalium motum prohibendo Lethargum procreent. Cui quidem plurimum etiam tribuit decubitus horizontalis, quo sanguis multo facilius in caput trajicitur, unde vasorum nimia distentio, ac glandularum compressio succedit, quæ si diuturna sit, fieri minus vix potest, quin etiam earundem structura pervertatur, atque apoplexiæ impetus detur.

Quam apte dicebat Plato lib. 30. cap. 9. somnum immodicum & corpori, & animo obesse. Ipse propterea prima nocte surgebat, & non plus dormire solebat, quam quod satis esset ad vitandam ex nimia vigilia malam habitudinem. Hinc Homer. Iliad.

Turpe duci totam somno consumere noctem.

Ac jure exclamavit Hippocrates de diæt. *Multi corrumpunt corpus suum, & quod Deus dedit aptum factum ineptum, idque labefactant otio, somnolentia, vino, vigiliis veneris, & immodica libidine.*

XVIII. *Signa sunt perpetua dormiendi necessitas &c.*] Quæcumque sit lethargi causa, cum non ea spirituum copia fecernatur, quæ medullarium, nervearumque fibrarum naturali tensioni sufficiat, manifestum est, nec objectorum impressiones a sensuum organo ad cerebrum, nec vicissim a cerebro ad organa sensibus, & motibus voluntariis dicata motiones tam facile propagari posse; hinc sensus, & motus cessare necessum est, & inexpugnabilem dormiendi necessitatem exoriri.

Oblivio, delirium.] Eadem de causa fit, ut fibræ cerebri tremores, quos alias receperunt, quique animæ rerum imagines objiciebant, vix iterum possint concipere, hinc anima comparare non possit motus cum motibus, unde oblivio.

Cum vero per intervalla aliqua fiat spirituum secretio, cum quædam tenuissima filamenta nervea insentur, tendanturque, quædam vero spirituum eorundem influxu destituta flaccescant, ac collabuntur, inordinatos, atque inconcinuos motus excitari contingit, atque animam falsum de rebus apprehensis judicium ferre, unde delirium.

Supinus decubitus, rerum apprehensarum e manibus delapsus, palpebra imperfecte clausa &c.] Deficiente spirituum animalium copia, ac flaccescentibus nerveis fibris, manifestum est Musculos motui voluntario dicatos contrahi, tendi, inflari non posse, ergo ne illos quidem, qui sunt necessario contrahendi, inflandique, ut Animal vel in latus, vel contractis cruribus, vel plicatis, complicatisque brachiis decumbere possit; consequens ergo est ut supinus decumbat æger. Eadem de causa tendi, ac contrahi non possunt Musculi manus complicantes, quæ contractio necessaria est ad res apprehensas retinendas, hinc earundem e manibus delapsus.

Musculos quoque confringentes palpebras, maxillam adducentes, caput, & reliquum corpus ad posteriora trahentes ab actione sua feriari necessum est, hinc palpebræ imperfecte clausæ apparent, os diductum, ac universi capitis, & reliqui corporis moles suo ipsomet pondere ad partes anteriores cadit, seu dilapsus in pedes proficitur.

Febris lenta sub noctem quotidie ingravescens (nisi forte Lethargus symptoma sit inflammationis viscerum, vel &c.)] Cum humores crassi, viscosi, serosique sanguini admixti circulationem ejusdem perturbant, febrem quidem progignunt, sed sulphuræ, subtilioresque particule in motum non aguntur, hinc nullus calor,

lor, effervescentia nulla eandem comitatur. Æquum ac consentaneum visum fuit subnectere (*nisi forte Lethargus symptoma sit inflammationis viscerum &c.*) Lethargum enim præsertim pulmonum inflammationis succedere adnotavit præstantissimus Ballonius tex. Hipp. lib. 2. & 3. de morbis. Hoc autem casu acuta febris, & vehemens apparet, quæ tamen Lethargi non est, sed inflammationis. Interdum etiam symptoma esse affecti Ventriculi, & intestinorum notavit Riverius in prax., cum hæc ab acribus humoribus, ac præsertim vermibus mordentur. Veteres ajevabant a crassis, & copiosis vaporibus ex crudorum, & pituitosorum humorum copia elevari fumos, spiritus animales aggravari, & veluti caligine suffundi, quemadmodum nubes in majori Mundo Solis radios obtenebrant; quæ tamen sententia jamdudum obsolevit, affirmantibus aliis, & melius a morfu, atque erosione in extremitatibus nervorum intestina perreptantium convulsionem excitari, quæ ad Cerebrum usque propagata occludere valet ostiola glandularum, ac spirituum animalium liberum a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum excursum prohibere. Tunc vero febrem vagam, & inæqualem exoriri ab accuratioribus præcticis adnotatum est.

Respiratio debilis, ac rara, pulsus tardus, rarus, undosus &c.] Crassis, viscidis, serosisque peccantibus humoribus, licet Cerebellum nullam offensam acceperit, spiritus tamen vel pauci etiam in eodem separantur, vel non ejus energię quæ sufficiat nervis inflandis, ac tendendis, qui naturalibus motibus, cordis scilicet, & respirationis, famulantur, ea ratione, qua opus est ad validiores, crebrioresque contractiones, quemadmodum contingit in somno, sanguine naturaliter constituto. Reliquum est igitur, ut respiratio debilis, ac rara, pulsus item tardus, rarus subsequatur. Undosus porro pulsus non aliunde repetendus est, quam ex eo quod crassis, lentis, ac difficilibus peccantibus humoribus, in extremis corporis partibus obstructiones facile contingunt, quæ liberum sanguinis per minima capillaria vasa cursum impediunt, unde sanguinis in truncis majoribus, vi atque impetu impulsus cum obicem offendant, necesse est, ut refluat versus Cor, ut undæ maris, aut fluminum ab allisu scopulorum, riparum, aut ejusmodi, ut præ cæteris ostendit luculentissime Bellinus. Cætera symptomata, quæ Lethargum comitari solent, quoniam a laudato solertissimo viro perbelle admodum explicantur, legi ex eodem malumus, quam hic referri.

XIX. *Lethargici septem diebus moriuntur, si vero hos evaserint, sani fiunt.* Hip.] Cum cerebrum substantia mollissima sit ac tenerima, a putrescentibus in eodem humoribus sic lædi potest, ac labefactari, ut sphacelo facile corripatur: hinc est Lethargicos non sanatos cito de medio tolli. Hippocrates tempus definiit, inquiens: *Lethargici septem diebus moriuntur.* Si vero intra id tempus cerebrum sphacelo non corripatur, materia in eodem subsistens, atque vasa obstruens incipit mitescere, fluiditatem acquirere, & per insignes excretionum vias foras eliminari; hinc est elapsis septem diebus in sanitatem plerumque terminari Lethargum.

Id quidem peracutus omnibus morbis commune est, ut nisi citissime in mortem desinant, mitescente, vel aliunde translata materia peccante, vel in sanitatem, vel alios morbos terminetur.

XX. *Dolor capitis vehemens, febris intensior facta, universi corporis tremor, paralyxis &c.*] Viscera nostri corporis in sphacelum plerumque abeunt post inflammationem. Materia enim inflammans, vel corruptis solidis partibus in bonum pus convertitur, qui status suppuratio dicitur, vel acrem, causticam naturam induit, solidasque partes corrodit, putrefacit, liquidi nervei, ac sanguinis arteriosi irrigationem, atque influxum in eadem prohibet, unde omnis vitalis actio in iisdem perfecta morte destruitur, qui status proprie Sphacelus appellatur.

tur. Ad rem nostram quod spectat, hæc pauca habeto. Sphacelus cerebri fieri non potest, nisi materiæ in eodem subsistentis componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac corrumpantur. Quæ dum fiunt, acres volatiles, sulphureæ particulæ exaltatæ, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, eiusque furorem efficiunt, unde febris intensior fit, dolor capitis vehemens supervenit. Corrupta jam materie peccante, atque una cerebri substantia, inhiberi æqualem spirituum animalium secretionem, atque eorundem in organa sensuum, & motuum derivationem contingit: hinc cum quædam nervorum filamenta insentur, tendanturque, quædam vero flaccescant, ac collabuntur, tremor corporis supervenit: si corruptio tanta sit, ut spirituum animalium influxus omnino prohibeatur, paralytis. Hæc fere accidere solent iis, qui Lethargo ante septimum diem moriuntur.

XXI. *Si parotides erumpant præsertim die critico, aut multa per nares &c.*] Materia Lethargum efficiens moveri cum incipit, ac fluere, undecumque illa profluat, bonum est; si parotides appareant, materiem sanguinis circulo restitutam esse, & in glandulis parotidum depositam significatur: hinc salutis spes aliqua. Quamquam autem quocumque tempore superveniant parotides boni ominis sunt, observatione tamen compertum est diebus criticis erumpentes raro fallere. Cujus phænomeni ratio non alia esse videtur, quam quod congruo tempore materia fluere incipit, & citra violentiam.

XXII. *Qui ex Lethargo sanantur Empyci fiunt, in coac. & 2. de morb. Hip.*] Hoc Hippocratis effatum plurimorum Medicorum ingenia plurimum torisit. Prosper Martianus Hippocratis interpres accuratissimus eo adductus est, ut crederet per Lethargicos non intelligi qui somno contra naturam, qui communiter Lethargus appellatur, detinentur, sed qui vitio aliquo pectoris laborant, unde suppurata materie morbum faciente Empyci fiunt. Contrarium sustinent Willisius aliique, asserentes per Lethargicos revera intelligi illos, qui Vaterno correpti sunt, fieri tamen, ut humores in cerebro hærentes, ubi moveri, ac fluere incæperint, reabsorbentur a venis, circuitioni restituantur, & in pectus decumbant, unde Empyema. Alii demum rem paulo subtilius ad trutinam revocantes, cum animadvertissent excreto pure per nares, & aures Lethargum solvi, in eam opinionem venerunt, ut crederent, non eam, quæ in Thorace sit, suppurationem intellexisse Hippocratem, quæ communiter Empyematis nomine venit, sed quæ in singulis partibus, & in casu proposito de Lethargo ad aures, & nares contingit. Hæc fere Cl. Mercurialis interpretatio est, quam præ cæteris omnibus ad veritatem propius accedere a præstantissimis viris Fernelio, Riverio, Bellino notatum est: ut mittam hancce Empycorum acceptionem Hippocrati familiarem esse, ut Galenus *com. aph. 7. sect. 5. & aph. 44. sect. 7.* testatus est.

XXIII. *Melius est phrenitidem supervenire lethargo, quam &c.*) Cum lethargus serosam, crassam, lentam, ac difficilem materiem pro causa agnoscat, & fibrarum cerebri laxitatem, phrenitis contra acrem, mordentem, convellentem, fibrarumque cerebri elaterem insigniter auctum, si lethargo phrenitis superveniat, indicatur materiem lethargum efficientem loco dimotam esse, solutam, & ad fluendum aptissimam factam. In eam propterea spem nonnulli facile adducuntur, ut credant extra cerebrum tandem per insignes excretionum vias facile educitam, ac morbum profligatum iri. Verum cum materia nimis tenuis, acris, irritans fibras nimis tensas, & ad oscillandum nimis promptas convellat, & inflammationem membranarum cerebri progignere valeat (quæ præcipua phrenitidis causa est) verendum iis est, ne æger a lethargo liberatus phrenitide superveniente moriatur, ut præ cæteris notavit. Cl. Bellinus. Ex quo liquido constat transitum e lethargo in phrenitidem tutum omni ex parte non esse. Muto autem

autem minus e phrenitide in lethargum. Indicio enim est solidarum cerebri partium tonum labefactari, sensum, ac motum amittere, tumoremque inflammationis in Sphacelum abire.

XXIV. *In Lethargi curatione, ubi febris acuta sit, fervidior ægri temperies &c. venæ sectionem &c.*] In lethargi curatione ad febrem, & cætera quæ eundem comitantur symptomata respiciendum esse facit potissimum ea ratio, quod via nobis illorum consideratione sternitur ad dignoscendas causas, quæ principem in curatione obtinent locum. Quæ res a plerisque neglecta effecit, ut lethargum una eademque methodo pertractaverint, vel in seligendis remediis, quæ causis morbum facientibus adversari reputantur, dubii, atque ancipites hæere coacti fuerint. Ut a fonte Chirurgico exordiamur, utrum in Lethargo detrahendum sit sanguis lis est.

Nonnulli ad spirituum animalium inopiam respicientes, quæ proxima lethargi causa est, nec non ad crassos, viscidos, serososque humores, quibus imbuta corticali cerebri substantia iisdem secernendis impar redditur, qui remotæ causæ sunt, detrahendum non esse sanguinem pugnacissime sustinent. Primum enim verentur, ne sanguinis missione materia proxima spirituum exhauriatur, ac flaccelcentibus magis, magisque nervis virium collapsis major, ac somnus profundior excitetur, hinc morbus augeatur, aut confirmetur. Atque hi quidem, humores crassos, lentos, serososque non venæ sectione, sed purgantibus medicamentis esse educendos haud dubie affirmant.

Alii e contra non solum venæ sectionem pertimescunt, sed illud esse remedii genus, quo nullum præstantius, aut pro ægrorum opportunitate valentius excogitari potest, arbitrantur. Si crassi, lentis, ac difficiles peccent humores, cum imminuta sanguinis copia amplior vasis concedatur diameter, validius, & fortius se se contrahendo, quod crassum est attenuare valent, quod tenaciter adhæret dimovere, ac circulo restituere. Si serosi, vel effusi ii sint e propriis vasis, diffusique per cerebri substantiam, vel in parte peculiari collecti reabsorberi a venis possunt, hinc a serosa colluvie liberato cerebro, majorem fieri spirituum animalium secretionem contingit, atque ægrum a lethargo excitari. Ne in fraudem inducerentur Adolescentes per opiniones duas maxime celebres, placuit cautiones nonnullas in medium afferre, quæ dubitationem iis tollant omnem. Ubi enim febris acuta sit, calida temperies, faciei, & oculorum rubor adfit, suppressæ sint naturales evacuationes sanguinis, ecquis non solum ad suspicandum, sed ad credendum vehementer adducatur cerebri phlogosim, vel plenitudinem tantam adesse, ut eadem minuter? Nisi virium debilitas venæ sectionem prohibeat, curationem ab eadem exordium esse cum Cl. Tralliano facile judicaverim. Ex basilica quidem brachii sanguinem prius mittere in capitis affectionibus ostendimus *cap. 1. de apopl. com. in aph. 15.*, nisi ob velocem motum sanguinis in caput ob suppressos improviso Menses, aut Hæmorrhoides aliter Medico videatur.

Sunt qui venas frontis, vel jugulares secandas imperant, verum si quid sentio, solum in summa rerum angustia, & ubi morbus ad apoplexiam accedat, id præstandum traderem.

XXV. *Cucurbitula magna Occipiti applicata, cui prodesse non valeat?*] Cucurbitula Occipiti applicata magna fit sanguinis derivatio a parte affecta, hinc illud est remedii genus, quo certo feliciterque debellari desperatas fere istiusmodi affectiones testatus est Zacutus Lusitanus *de Medic. princ. histor. lib. 1. his. 31.* Hoc idem remedii genus insignis Medicus, ac Poeta Fracastoreus Apoplexia correptus nutibus suis indicasse fertur, sed non intellectus periit.

Cum nempe vires suas exercent citra virium jacturam, in quocumque sub-

jecto utiliter applicari potest. De loco Vid. Com. in Aph. 17. Cap. 1.

XXVI. Si vero febris lenta sit, ægri temperies frigida &c. Cucurbitulas, frictiones siccas &c. cataplasmata ex seminibus Sinap. &c. aut ex limacibus &c.] Nullum adeo ignarum inveniri posse crediderim, qui ad febrem lentam respiciens, ægri temperiem frigidam, ut ajunt, & humidam ad universum corpus pallidum, aliaque supra recensita, ad credendum non adducatur lethargum a redundantia humorum serosorum, crassorum, ac difficilium, a solidarum partium laxitate ortum traducere. Tunc vero ad repetitam venæ sectionem devenire, nihil per me licet aliud est, quam ægrum in summum vitæ discrimen adducere. Exhausta enim materia proxima spirituum, solidæ partes magis, magisque flaccescunt, sanguinis compages solvitur, unde serosa pars a reliquarum nexu secedens facile e glandularum, & membranarum poris elabitur, atque inde vel in cavitates cerebri transfudat, vel intra partium laxam structuram subsistit, unde lethargum augeri contingit, aut confirmari. Alia propterea suppetunt auxilia, ut necessaria spirituum copia in cerebro secernatur, ac nervæ fibræ debito eorumdem influxu vigorentur, insentur, tendantur. Ejusmodi porro sunt illa, quæ asperum sensum, ac dolorem inducendo universum nervorum genus percussunt, atque in reciproco motu constrictionis; & relaxationis excitant, unde crassos, viscidosque humores attenuari, serum omnem superfluum absumi contingit, fibras flaccescentes firmari, spirituum motum liberum in partes redire. Huc spectant cucurbitulæ, frictiones siccæ, cataplasmata stimulantia æria, vel rubefacientia plantis pedum applicata, quorum in censu veniunt quæ ex feminibus sinap. fermento acerrimo, vel saponi nigro commixtis parantur, aut ex limacibus cum cortice contusis, quod Bononiæ præsertim frequenti in usu est, idque magno cum fructu. Grates habendæ sunt viri præstantissimo Hippolyto Francisco Albertino, quod primus fere Bononiæ uti eodem cœperit (narrantibus id mihi, testantibusque viris fide dignissimis) & ad lethargum profugandum tutissimum æque, atque efficacissimum, si quod aliud remedium reliquerit.

De aceti viribus in soporosis affectionibus V. com. in aph. 11. cap. 3.

XXVII. Si urina turbida, & quibus jumentorum appareat, purgans ex Scam. &c.] Utrum purgantia medicamenta in principio morbi conveniant quaestio est perdifficilis, & a plerisque pertractata quidem, verum a paucis discussa. Qui in ea sunt opinione ut credant humores crassos, viscidos, serososque lethargo occasionem præbere, existimant eosdem educendos esse dum adhuc fluunt, turgent, & nondum firmam in cerebro sedem statuerunt. Non solum igitur purgantia in principio morbi adhibenda esse volunt, sed vehementia. Alii ex adverso verentes, ne vasa sanguifera cerebri obstructa sint, & phlogosi tentata, a purgantibus abstinendum esse pugnacissime sustinent, ne scilicet tenuioribus ductis humoribus, crassioribusque remanentibus, ac præ stimulo solidis partibus plus æquo constrictis, obstructions, stagnationesque augeantur; atque in veram inflammationem desinant. In fraudem vix, ac ne vix quidem induci poterunt Adolescentes per opiniones duas maxime illustres, si ad cautiones allatas diligenter attendant. Primum enim de lethargo sermo est, qui morbus primarius est, non vero alterius morbi symptoma, quique a crassis, lentis, serosisque humoribus tersam, perspicuamque cerebri substantiam obnubilantibus citra phlogosim, & inflammationem ortum traducit.

Hujusce indicia præterquamquod supra ostendimus esse febrem lentam, ægri temperiem frigidam, & humidam, aliaque id genus, unum præterea omnium tutissimum, & quo ad purgantia adhibenda manu ducimur adjecimus, urinam scilicet turbidam, jumentorum urinæ similem, quæ crassos viscidosque humores adhuc in motu esse,

turge-

turgere, & per purgantia commode educi posse profero quasi digito commostrarat, ut Prosper Martianus com. in aph. Hippoc. 22. sect. 1. præ cæteris adnotavit.

Si de purgatione hisce cautelis instituenda loquutus sit Etmullerus, mirari minus subit, cur in ea procuranda nec timidum, nec cunctabundum esse debere medicum pronuciaverit. Inter cætera purgantia pillulæ cochii ad Zi. Foresti, & aliorum experimento probantur; aliis pulvis ille ex Scam. & Castor. quo multos lethargicos deploratos se restituisse doctissimus Trallianus testatus est. Qua in re quid ipse sentiam pronuciare vix audeo. Eas pillulas in ejusmodi morbis nunquam adhibui, pulvere Tralliani non semel usus sum eventum felicissimo. Quid est cur illis potius, quam hoc utar? In defectu nimirum remedium experimentis quemque a se ipso institutis credere magis, quam ab aliis debere existimo, hoc potius, an illo utatur. De Scam. & Castor. V. com. in aph. 23. cap. 1.

XXVIII. Si lethargus febris alicujus, vel inflammationis, aut alterius morbi symptoma sit, a purgantibus profus abstinere &c.] Cum lethargus est symptoma febris alicujus, vel symptoma febris acutæ, & fortis, ut vocat Hippocrates, vel febrium intermittentium, quas Ludovicus Mercatus perniciosas vocat. Si primum, purgantia in principio exhibere res plena periculi est. Cum enim humores crudi sint, & secretioni inepti, non solum nihil purgatur, nihil educitur, sed in vehementiores, validioresque contractiones acto nervoso genere febris majorem in modum intenditur. In acutis morbis, inquit Hippocrates, raro & in principiis, medicamentis purgantibus utendum est, & hoc cum præmeditatione faciendum. Raro inquit, quia id solum faciendum est cum materia turget, id est, ut, ex Phocisii versione, ait idem Hippocrates, impetu suo ad excretionem fertur. Raro autem id contingit, si eidem Hippocrati fides habenda 1. aph. 24. dicenti. Concocta medicari oportet, & moveri non cruda, neque per initia, nisi materia turgat, raro autem turgat. Quibus sic constitutis licet colligere satius esse in Lethargo quod symptoma sit febris acutæ abstinere in principio a purgantibus medicamentis, atque expectare morbi declinationem, modo feculentis humoribus eo tempore e sanguinis massa secreti ad intestinorum glandulas ablegatur. Quod evenire facile poterit, si continuo Clysterum usu eosdem invitemus.

Si lethargus symptoma sit febrium intermittentium de genere perniciosarum, a purgante medicamento abstinendum esse nemo est qui non videat. Si præter stimulum atque offensam, quam fert natura invadente morbo, etiam a purgante medicamento irriteretur, quæ damna in ægrum emanatura non sunt?

Quamquam vero si Cl. Sydenhamum audimus in epist. respons. ad Robertum Bradii vix, ac ne vix quidem ullo tempore medicamentis purgantibus uti expedit, ubi lethargus in accessione febrium invadat. Ait enim: *Quantumlibet evacuationes omnes cujuscumque demum generis sint indicari videantur, ad revelandos scilicet ex cerebro humores, ut in apoplexia primaria fieri solet; eadem tamen omnino omittenda sunt, utpote quæ originariæ hujus symptomatis causæ, febri nempe intermittenti profus adversentur, ac proinde mortem accersant.*

Purgantia exhibere medicamenta in viscerum inflammationibus, quibuscum adnotante Cl. Ballonio lethargus plerumque conjungitur, idem esse, ac experientia per mortes agere velle facile judicaverim.

XXIX. In Lethargo primario, & frigido, ut ajunt, cæteris frustra adhibitis ad sternutatoria devenio, aquam frigidam &c.] Multi cum Cælio Aureliano a sternutatoriis aliisque stimulantibus medicamentis abhorrent, verentes ne tanta in partes cerebri turgidas, & nimis impeditas irritatio, & contractio induca-

tur, ut major inde stagnatio, aut humoris e vasis expressio contingat. Quotiescumque tamen hisce utimur in lethargo ab humoribus crassis, lentis, ferrosisque cerebrum infarciuntibus, atque a solidarum partium laxitate oriundo, & solum aliis frustra adhibitis; ut viri præstantissimi Alexander Trallianus, & Ludovicus Mercatus tradiderunt, quid tandem mali ab istorum usu pertimescendum est? Augeto nimirum systaltico nervosarum partium motu, atque in pristinum sui elaterii statum iisdem restitutis, hærentibus humoribus calcar addi contingit, serum omne superfluum absumi, torpentes spiritus in motum agi, & somnum arceri. Aqua frigida, hisce cautelis servatis, uti minime veritus est Cornelius Celsus. Ne Vesicantibus quidem uti vereri medentibus fas est. Cum nimirum cantharides in horum compositione principem locum obtineant, quæ acerrimo sale abundant, non solum cutim cui applicantur extirpant eam diuellendo, lacerandoque, sed cum causticæ, ac fere urentes particulae in sanguinem introducuntur, (id quod manifestum reddunt pulsus concitatiores, mictus sanguinei, urinæ ardores, & aliquando suppressiones, vesicæ dolores, vigilæ, sitis intensissima, calor urens, & alia huiusmodi, quæ a vesicantibus admotis observari solent,) nervosum genus majorem in modum percellunt, & in validiores, vehementioresque contractiones agunt, unde circulationem sanguinis augeri contingit, ejusdem principia fundi, si quid lentum, ac viscidum est, dissolvi, torpentes spiritibus calcar addi, atque ægrum a lethargo excitari. (V. Uvaldchmidius in M. C.) Dec. i. An. 2. obs. 214. Ex quibus apparet solum in morbis a crassis, viscidis, ac difficilibus humoribus, a solidarum partium laxitate, & ubi cætera præsidia prodesse non valeant, esse adhibenda. Cæterum periculum est, ne quem excitare volumus, soporare postea non possimus, immo delirio, convulsionibus, viscerumque inflammationibus supervenientibus eundem inopinate letho tradamus. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere Georgii Baglivii monitum dissertat. de usu, & abusu vesicantium cap. 2. de incommodis, ab eorum usu cavendum esse in nervorum affectibus, & deliriis, contra Joan. Freindii opinionem, com. de feb. com. 9. qui in omnibus acutis morbis, atque iis præsertim qui caput impetunt expeditum, nec opinatum levamen Vesicantia præbere testatur, neque audiendos esse illos, qui in affectibus nervosis in febris ardentibus, & continuis, etiam si delirium accesserit, eorum usum repudiant. Sed de his etiam dicemus cap. de phrenitide.

XXX. Suis nominibus exclamati excitentur ægri, deque rebus &c.] Monitum Cl. Cæli Aureliani est satius esse lethargicos suis nominibus exclamatos excitare, quam titillatu, impressione forti, ac punctione eosdem cruciare. Postremum enim hoc facere nihil est aliud, quam stricturam asperare ob inquietudinem vexationis. Si excitati cum fuerint, de rebus, de quibus optime valentes sedulo cogitarunt, sermo habeatur, cum anima validas motiones in medullares cerebri fibras imprimat, easdem tendi aliquantisper contingit, ac spirituum animalium motum restitui. Sic avarum quemdam ope ingentis strepitus numerorum a Medico quodam excitatum fuisse a lethargo narrat Horatius, *serm. lib. 2. ferm. 3.* Quam pulchrum est paucis remediis uti, iisque tutis, quantum fas est, & pompæ nihil habentibus!

CAPUT IV.

De Delirio in genere & speciatim de Phrenitide, ac Paraphrenitide.

- I. **D**elirium cum dicimus, aberrationem a recta ratione, quæ in judicii depravatione consistit, intelligimus
- II. Quod tunc contingit cum nervæ cerebri fibræ varie, inordinateque concutiuntur, atque inconcinnis cientur motibus.
- III. Hisce porro perturbatus spirituum animalium motus occasionem præbet.
- IV. Causæ remotius operantes vel externæ sunt, vel internæ. Externæ sunt opium, crocus, hyosciamus, cicuta, belladonna, morsus venentorum animalium, philtrea.
- V. Inter deliria, quæ a causis intrinsicis fiunt, atrox, ac vehemens illud, continuam febrem adjunctam habens, a meningum, & cerebri phlogosi, vel inflammatione ortum traducens, quod phrenitis appellatur, primum obtinet.
- VI. Hujusce causæ antecedentes, & externæ sunt immoderatus vini, & spirituum ardentium, & rerum calidarum usus, aer nimis calidus, insolatus, vehementes corporis, animique motus, febres ardentes, acutæ, erysipelata, variolæ, tumoresque cujusvis generis retropulsi, contusio, vulnus capitis, & alia huiusmodi.
- VII. Signa imminentis phrenitidis sunt urinæ albæ, & lucidæ in acutis morbis, præsertim si tales ex crassis, & rubris evaserint, vigilæ, somni perturbati, inquieti, terrificæ insomniæ, ad iram proclivitas, insolita garrulitas, morum actionumque mutatio, oblivio, dolor capitis vehemens; qui
- VIII. Si eo usque increverit, ut præ atrocitate ægri perpetuo fere manus capiti admoveant, capillos avellant, e lecto profiliant, in adstantes impetant, furant, carotidum adsit & temporalium arteriarum pulsatio, & turgentia, oculorum rubor, objectorum geminatio, lucis aversatio, lacrymatio, stillæ sanguinis e naribus, aliquando rubræ; pulsus durus, celer, frequens, ac parvus, respiratio magna, ac rara, lingua arida, nigra, flava, sitis fere nulla, stridor dentium, phlocorum, & festucarum collectio cum tremore manuum, & convulsione, urinæ suppressio, de phrenitide jam ægrum dire exercente ambigendum non est.
- IX. Ægrum a garrulitate in silentium, a vigiliis in somnum, a variis membrorum gesticulationibus, convulsionibus in impotentiam ad motum, a delirio, & dolore in profundissimum somnum non remittente febre transferre, malum.
- X. Dolor capitis acutissimus in gravativum mutatus; sopor improvise

invadens, pulsus valde debiles, frequentes, parvi, virium collapsu, sc̄cum, uring involuntaria excretionē superveniētibz, egrum brevi periturum portendunt.

XI. Satius est febrem prius desinere, quam delirium.

XII. Copiosam, & largam narium hæmorrhagiam, alvi fluxum, aut insignem aliquam evacuationem phrenitidi post vigorem supervenire bonum.

XIII. Simul ac phrenitis se prodit, vireque robustę sunt, venę sectionem in brachio, & si suppressio sit Mensium, aut Hæmorrhoidum, in pede institui, tandem si morbus urgeat, ex jugularibus sanguinem detrahi jubeo.

XIV. Si vires imbecilles sint, vix salvatella secanda. Cucurbitula vero magna scharificata Occipiti applicata eximii usus est.

XV. Hirudines quoque, præsertim ubi suppressio sit hæmorrhoidum, sedalibus venis appositæ mirum in modum conferre visę sunt.

XVI. A purgantibus cujusvis generis profusus abstineo, contentusque sum ferro lactis Tamarindato ad libras duas propinando, necnon Clisteribus emollientibus bis, terque in die injiciendis.

XVII. Copiosę potiones ex ferro lactis destillato, aquę stillat. portulac. , malv. viol. nymph. lactuc. & si minus sit orgasmus, ac fervor, acetosę, additis succis, vel syrupis Ribi., Berber., Citr. Limon. eximiam operam præstant.

Decoctiones earundem plantarum ad uncias sex mane quotidie pro alterante cum nitri purissimi ꝑ i. syrup. Violar. ꝑ i. exhibendę. Emulsionēs semin. melon. quat. frigidor. in aquis supra recensitis cum eadem nitri, & syrupi quantitate vespere non omittendę.

XVIII. Depletis vasis, & impuritatibus humorum eductis ad camphoram emulsionem devenio, quam fere parare soleo ex Semin. quat. frigid. ꝑ i. s. aq. lactuc. violar. nymph. Lib. i. Emulsioni ad. nitr. puris. stib. diaph. a ꝑ i. s. Camphor. ras. ꝑ i. syrup. de suc. violar. ꝑ i. M. detur ad ꝑ i. s. quocumque bihorio semper agitando vas.

XIX. Ubi vigilię intensissimę urgeant, ac malignitas conjuncta sit, bolum ex camphor. cinnab. nativ. vel antimon. a gr. vi. cum extract. flor. papaver. rhæad. ꝑ i. ægro præscribo.

XX. Opiata, ac narcotica rasō capiti applicata, uti patiter repellentia, ac frigida minus tuta sunt. Animalibus porro vivis, & præsertim columbis per medium dissectis calidis adhuc existentibus utendum, impositis pannis calidis, ne cito frigeant.

XXI. Vesicantia perquam raro bene cedunt in phrenitide.

XXII. Victus sit tenuissimus, panis scilicet tritus juscūlo tenui dilutus: Potus præ ceteris aquę hordeacę tepidę liberalis imperandus.

XXIII. Septi transversī inflammatio frequens paraphrenitidis causa, non autem sola, ac constans: cetera enim viscera inflammata quandoque delirium inducunt.

XXIV. Signa sunt extremarum costarum, sterni, illius ventris partis

ad

ad quam circumextensum est septum ipsum dolor, præcordiorum pulsatio, sursum, & deorsum revulsio, respiratio ut plurimum parva, frequens, inæqualis, quandoque rara, vox acuta, ruffis, risus citra causam.

XXV. Curatio eadem fere, ac phrenitidis.

CAPUT IV.

De Delirio in genere, & speciatim de Phrenitide, ac Paraphrenitide.

I. **D**elirium eum dicimus, aberrationem a recta ratione, quæ &c.] Cerebrum viscus illud, quod ceteris omnibus incumbens, ac supereminens iisdem dominatur, divinum a Platone dictum, singulari plane artificio in hominibus elaboratum, ut non solum voluptate, & dolore perciti, quas Epicurus jure vocavit passiones primas, ac Gassendus, ut notat Eusebius, voluit esse nobis principia, & criteria electionis, & fuga, ea quæ ad vitam tuendam, ac conservandam faciunt, atque ad declinanda contraria agnoscerent, sed rationis splendore illustrati, atque mirabili arguendarum rerum facultate valentes, quidquid in perfectissima hac rerum congerie occurrit contemplarentur, quæ in re qualibet optima sunt, & a sensibus aliena seligerent, sic persæpe labefactatur, ut non modo sensus interni, externique, motusque a voluntate pendentes aboleantur (quod quidem miserationem hominum movet) sed ipsum rationis lumen extinguatur, atque homines brutis omni ratione carentibus simillimi evadant. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt de delirio sermonem esse, quod inter capitis affectiones, quibus principes animæ operationes alterantur, primum obtinet.

Quod latinis delirium, græcis παραληρημα audit, nihil aliud esse, quam aberrationem a recta ratione omnes fere Philosophi uno ore consentiunt. De modo autem quo Animal a recta ratione aberrat, his orta maxime illustris. Plerique in eam opinionem venerunt, ut crederent, tunc oriri delirium cum imaginatio, & ratiocinatio depravantur. Aliquando solam imaginationem depravari, illæsa ratiocinatione. Sic Theophilus Medicus (ex Galen. lib. de sympt. differ. cap. 3.) putans tibicines quosdam angulum domus ubi decumbebat occupare, tamquam sibi molestos ejiciendos exclamabat. Quandoque ratiocinationem lædi illæsa imaginatione, ut ei contigit, qui singula vasa rectissime nominans, illa tamen projecit. Errorem illorum, qui voluerunt imaginationem lædi posse, illæsa ratiocinatione, sustulisse egregie nonnullis visus est Eustachius Rudius, aliique post illum judicantes Theophilo Medico non solum imaginationem, sed etiam ratiocinationem læsam fuisse. Putabat enim tibicines adesse (qui error imaginationis est) eosque ejiciendos curabat, qui error est ratiocinationis, errorem imaginationis sequutus.

Ratiocinationem lædi quotiescumque ad imaginationem purissima afferuntur phantasmata, nec aliquo modo falsitatis vitio coinquinata, fieri nullo modo posse pugnacissime sustinent alii. Atque id quidem exemplo præclare illustant. Si enim furens aliquis recte apprehendat, & cognoscat hominem prout est v. gr. ambulantem, sedentem, vestitum, loquentem &c. & deinde eum sine causa interimat, sane facinus hoc non perpetraret, ni per delirium, odium in eum concitatum fuisset, idest imaginatio repræsentalset illum aliquo pacto odiosum, vel sibi non convenientem, vel voluptatem aliquam consequuturum, si eundem gladio confoderet. Quod pariter dicendum de illo qui omnia vasa rectissime nominans illa tamen projecit. Id enim minime effecisset, nisi imaginatio

re-

repræsentasset inutilia, atque idcirco projicienda. Quæ sane ostendunt ratiocinationem lædi non posse, illæsa imaginatione. Hæc fere communis & trita plerorumque sententia. Quam tamen profligare penitus conantur, qui omnem a recta ratione aberrationem non ad imaginationis, & ratiocinationis depravationem, sed ad falsa judicia referendam esse arbitrantur. Ab his non sumus. Cum enim Theophilus Medicus putet tibicines angulum domus occupare, rem quidem falsam apprehendit, cum tamen apprehendat, judicat rem esse, uti apprehendit, ideo tamquam sibi molestos ejiciendos exclamat. Ita qui hominem sine causa occidit, apprehendit quidem eum vel odiosum, vel sibi non convenientem, cum tamen illum apprehendat, judicat esse uti apprehendit, ideoque gladio confodit. Ergo error non imaginationis est, sed judicii. Qui ad errorem ratiocinationis eundem referunt, caveant ne falsa opinione adducti plus ei tribuant quam par est. Quem enim errorem vocant ratiocinationis, judicii error est. Quid enim est aliud ratiocinari, quam aliud de re aliqua affirmare, aut negare? Affirmare autem, aut negare judicium fere est. Apparet ergo errorem ratiocinationis ad falsum judicium referendum esse. Quapropter illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, tunc a recta ratione aberrare homines, ac delirare, cum illorum judicium depravatur. Quod tamen sic accipias velim, ut non quodcumque falsum judicium, delirium dicas, sed illud tantum, quo a communi consuetudine, & officiorum mediocritate homines desciscunt. Apte cadit in hunc locum ingeniosa celeberrimi P. Mallebranchii animadversio, insanos communiter appellari non qui dicunt, efficiuntque, quæ veritati, ac rationi repugnant, sed illos tantum, qui aut dicunt, aut efficiunt, quæ communiter falsa reputantur. Quod exemplo illustrat idiotæ cujusdam, cui Deus Opt. Max. dedisset oculos intuendis rebus longissime a nobis distitis aptos ea prorsus ratione, qua Astronomi oculis perfectissimo Telescopio armatis Cœlorum phænomena clare perspicunt. Si enim idem Lunæ faciem inspiciens & Montes, & Valles, & Maria, & Lacus, audientibus aliis, qui harum rerum apparatu minime instructi, nihil tale jurati credunt, fortasse sylvas in eadem apparere haud dubie affirmaret, quamvis verissima sint, quæ diceret, cum tamen falsa communi aliorum consensu reputentur, insani, ac desipientis reprehensionem effugere nullo modo possent.

II. *Quod tunc contingit, cum nervæ cerebri fibra varie, inordinateque concutuntur &c.*] Cum delirium in genere in judicii depravatione consistat, perspicuum est, quidquid judicium depravare valet, id delirio proxime procreando opportunissimum existere. Quo loco animadvertendum est necessarium non esse percipere, quæ sit animi, & corporis natura, quæ proprietates, quæ affectiones, quæ ratio consensus affectionum earundem. De his enim, & similibus quærere non Medicorum, immo ne Philosophorum quidem provincia est: ad magistros pertinet primæ Philosophiæ, quorum officium est, quæ ab omni sensu, & imaginatione disjuncta, & remota sunt, aut scientia comprehendere, aut conjecturis persequi. Constat enim certis mentis cogitationibus certos in corpore motus esse conjunctos, & certis motibus corporis certas mentis cogitationes. *Certis inquam mentis cogitationibus certos in corpore motus esse conjunctos*; neque enim omnes mentis cogitationes occasione aliqujus motus in corpore suscitantur, neque omnes corporis motus a cogitatione aliqua mentis dependent, sed quædam animæ cogitationes ex sola cogitatione pura, quædam ex mutata corporis conditione sequuntur: atque e contra motus quidam in corpore non advertente, non imperante anima, alii vero cum attentione, & imperio animæ, alii occasione utriusque excitantur. Quomodo autem res mere spiritualis in corpus agere possit, aut ab ea quodammodo pati, nemo

nemo adhuc satis explicavit. An propter facultates illas Veterum medias quasi inter mentem, & corpus? Verum quis mediam hanc naturam, quæ neque spiritualis sit, neque corporea, seu materialis, assignavit? An propter causas occasionales, quas P. Mallebranchius cum Cartesianis excogitavit, seu sanctam a Deo Omnipotentis legem, ut anima occasio sit, ob quam Deus ipse moveat corpus, corpus causam esse ob quam Deus perpetuo, & constanter moveat animam? An propter harmoniam præstabilitam, quam Leibnitijs Physicus magnus, & doctus inveniit, seu successivam illam motuum seriem Dei Omnipotentis virtute humano corpori communicatorum, ut unus certis temporibus oriatur vicissim ex altero, ejusque animæ inter infinitas, quæ esse poterant, eidem corpori unionem, quæ cum præstabilitis motibus conveniret? Subtilius ne an verius dicta hæc sint a Philosophis magnis, & doctis non facile dixerim (a). Ignota enimvero est nobis adhuc, & erit fortasse ratio, qua mens, & corpus substantia inter se diversissimæ in se mutuo agant, aut a se mutuo patiantur. Si quis ergo quærat quam ob causam principes animæ operationes lædantur, depraventurque, ad hæc respondebit luculentissime, si afferat vitia cerebri, nerveorumque filamentorum, quibus contextum idem est. Secus finibus artis prætergressis, quæstionem obscurissimam, & quod magis est ad primam philosophiam pertinentem pertrahat, atque in ipso quasi limine hæreere cogetur. Interea certum est nostræ mentis cogitationibus certos in fibris cerebri motus, certasque ipsarum flexiones respondere, & vicissim certis motibus, & flexionibus fibrarum cerebri certas quoque in mente cogitationes excitari, unde apparet causam proximam, & continentem, seu occasionem cogitationum, aliarumque animæ operationum esse motus fibrarum cerebri. Quod quidem aperte docuit Plato in Timæo, quo loco: *Excogitaverunt*, inquit, *Dii caput motuum omnium compos id fore*. Si enim caput motuum omnium compos est, in compote radices, & principia motuum esse debuerunt, a quibus specificis motibus singulæ, & specificæ animæ operationes exerceri quasi potuissent. Quid aliud significare voluit Hippocrates lib. 6. de morb. pop. cum dixit *animam deambulare*, quam organa animæ functionibus obeundis destinata perpetuo, & constanter specificis cieri motibus, ac varie concuti pro muneribus ejusdem animæ imperio exequendis? Quid plura? A Recentioribus Medicis stabilitum est res sensibiles nulla alia ratione sensibiles esse, & Cerebrum afficere, quam motu. Colores, odores, sapes, sonos esse motus, qui impressi organis sensibus externis dicatis per nervos usque in cerebrum transmittuntur; licet hi motus nullam habeant similitudinem cum iis rebus, quæ motus efficiunt. Quemadmodum enim voces, & characteres instituti sunt ad significandas res, quæ per voces, & characteres significantur, licet nullam hi similitudinem habeant cum rebus quas exprimunt, ita verosimile videtur legem a Deo sanctam esse, ut certis motibus fibrarum cerebri certæ ideæ conjungantur; licet motus nullam habeant similitudinem cum rebus, quæ motus iidem repræsentat. Neque illud quærendum est, an hujusmodi motus tremuli sint, an undulosi, an alterius naturæ; Satis superque est haud ignorare, ubi ii motus concinni sint, ordinati, si ad ea quæ nobis obijciuntur accommodati, eosque anima ipsa ad arbitrium moderari, ac regere possit, congruas quoque, & rationi consentaneas mentis cogitationes, ac recta judicia exoriri. Si vero inconcinni sint, inordinati, si ad ea quæ nobis obijciuntur non accommodati, & animæ imperio non subint, confusas, irregulares cogitationes, ac falsa judicia. Cum ergo delirium in falso judicio consistere ex dictis manifestum sit, proximam, & continentem causam delirii esse inordinatos, atque inconcinnos motus fibrarum cerebri, manifestius quidem est, quam ut ul-

Tom. I.

K

lis

(a) Vid. P. Tournemin. *Memoir. de Trev. Mart. 1704. pag. 231.*

lis rationibus possit comprobari. Ex quibus liquet quanti facienda sit Veterum opinio, qui causam delirii proximam, & continentem voluerunt esse imagines, & simulacra quedam in cerebro tamquam sigillo falso cusa, & impressa. Huc accedit, Cerebrum ex duplici substantia corticali, & medullari consistere. Si ergo in corticali hæc simulacra cudantur, quoniam hæc minutissimis, & microscopio vix, ac ne vix quidem conspicuis glandulis constat, sive ex glandulæ Malpighianæ sint, sive Ruyschianæ, per quas spiritus animales fecernuntur, quomodo ab hac impressione earumdem structura non pervertatur, atque ministeribus suis obeundis impares minime evadant, omnino non video. Quod si in medullari, quoniam hæc contextus est ductuum tenuissimorum, per quos continuo flumine secreti spiritus in nervos depluunt, continuum spirituum fluxum impedire, quominus cusæ, & impressæ imagines permanere possint, luce clarius apparet. An spirituum animalium incendium pro causa delirii proxima habendum, ut Willisius arbitratus est? Hæc quidem sententiâ is maxime arridet, qui spiritus animales aereo-æthereæ, lucidæ atque igneæ naturæ esse statuunt. Verum qui ignis proprietates perspectas habet, is facile iudicabit ejusmodi fluidum a sanguine per canales tenuissimos neque separari, neque contineri posse, ut præ cæteris testatus est Fr. Hoffmannus.

III. *Hæc porro perturbatus spirituum animalium motus occasionem præbet.*] Ad veritatem propius accessisse visus est Cl. Etmullerus, qui perturbatum motum spirituum animalium delirii causam præcendit, in hoc tamen falsus, quod proximam, & continentem causam constituit, cum pro remota tantum haberi possit, ac debeat.

Nempe spiritus animales cæco impetu hac illac irruentes nerveorum filamentorum inconcinnos, atque inordinatos motus eiere valent, qui motus delirio producendo proxime operantur. Quemadmodum proxime tremores, motusque chordarum citharæ, remote vero digitos citharam pulsantes ad sonum gratum, & jucundum, vel ingratum, & injucundum agere perspicuum est.

IV. *Causa remotius operantes vel externæ sunt, vel internæ. Externæ sunt opium, crocus, hyosciamus.*] Plures delirii, & insanix differentix a Medicis statuuntur. Et primo celebris est divisio in deliria a causis extrinsecus advenientibus, vel intrinsecus, atque aliquibus intra corpus latentibus. Inter causas, quæ extrinsecus advenientes deliria fuscitant, primum obtinent locum narcotica pleræque. Sic ab opio deliria fuscitari a Scriptoribus magnis, & doctis traditum est. Helmontius *lib. de lithiasi: Errant, inquit, insigniter, qui maniam opiatæ compescere satagunt, cum omne opiatum sit in se amens. & alibi: Narcotica vix somnum conciliant amentibus quadrupla dosi, sed amentiam insuper augent.* Plures historias eorum, qui in insaniam lapsi sunt propter opiata, vide in Willisio, Etmullero, præ cæteris vero Alexandro Thompson Anglo *dis. de Opio.*

Huc quoque spectat Crocus, quem perturbare mentem asserit Galenus 2. top. 1. & 5. simpli. 19. Quod aliis observationibus confirmarunt plerique: inter hos Joan. Michael Amatus Lusitanus, Emmanuel König Medicinæ professor Basileensis, alique.

Memorabilis est de hyosciamio locus apud Scribonium Largum cap. 18. ubi ait: *Hyosciamum qui biberunt caput grave, venisque distentum habent, mente alienantur cum verborum altercatione.* Perbellas, atque elegantes observationes vid. in Uveffero tract. de cicuta aquatica, de hyosciami radicibus comestis, & ab hinc deliriis curiosissimis, & plane ridiculis abortis, & in Simo. Schultzio, in Eph. N. C. an. 4., & 5. decur. 1. obs. 124. Verum, quod mirari magis subit, hyosciamio, vel exterius applicato, homines dementare, ut ex Rondeletii fide Platerus prax. T. 1. c. 3. testatur. Delirii ex hyosciami decocto Clystere excep-

pto

pto aborti mentio fit in eph. N. C. Dec. 2. obs. 73., nec non Decur. 3. an. 9. & 10. in appendice. Delirium etiam ex decocto foliorum hyosciami vaporibus, quin immo ex solis effluviis ex hyosciami seminibus in hypocausto reconditis exhalantibus refert Christian. Frider. Garmannus in iisdem eph. G. an. 7., & 8. decur. 3. p. 106.

Cicuta Belladonna.] Ex radicibus cicutæ pro petroselini radicibus comestis religiosum quemdam sic mente captum fuisse, ut in vicinum lacum se precipitaverit, in anatem se transmutatum fuisse existimantem refert Kircherus Tr. de peste. Simile quid socio accidisse memorat.

Quod homines dementent ex usu Belladonnæ, solanum furiosum, solanum maniacum a multis fuit appellata. Cujus rei exemplum prostat apud Cl. Hoechstæderum *Decad. obs. 7.* qui refert Belladonna per noctem in vino malvatico infusa, atque infuso fratri cuidam mendicanti propinato, primo breve delirium, cachinnos, gestulationes varias, dein insaniam, postea stuporem mentis, qualis est ebriorum vigilantium, supervenisse. In eandem rem legi meretur observatio 161. M. N. C. Decur. 3. an. 7., qua compertum est sex liberos assumpto rob baccarum solani somniferi (Belladonna enim, & solanum somniferum appellatur) quod loco baccarum ebulli confectum fuit, somno expergestos tantum in furorem actos fuisse, ut dimissis vestimentis, ac solo indusio velati clara die hac illac per vias plateasque discurrerent gesticulando, tripudians, cachinnando, & delira multa dicendo, peragendoque. Non solum autem homines dementant, si assument solanum istud, sed plerumque morte capiuntur. Cujus rei locupletissimos testes habemus Simon. Pauli in *quadr. Bot.*, Lobelium in adversariis, Fabrum in Strychnomania, Wepfferum tract. de cicuta. *aquat.*, ut mittam Matthiolum *com. in Dioscor. lib. 4.*, Vierum de *prestigiis demon. l. 3. cap. 17.*, Mercurialem *lib. 1. de venenis cap. 13.* Quo loco animadversione digna sunt, quæ prostant in hist. Reg. S. A. P. an. 1731. Solanum furiosum, & brassicam capitatum per analysim principia dedisse adeo similia, ut pro ejusdem plantæ principis sumi possent, cujus analysim repetita esset. Mirum illius naturam adeo malignam, & deleteriam esse, hanc vero cibum saluberrimum, ac medicinam plane singularem, qua Romanos per sexcentos annos ad omnes fere morbos usos fuisse, & cujus ope familiam suam a lue pestilenti Catonem immunem servavisse, tradunt fere Veteres rerum Scriptores. Ex quibus illud colligi jure posse videtur, vix, ac ne vix quidem fidentem esse Chymicis experimentis, quibus hodie maxime illustres Medici utuntur ad remediatorum vires indagandas. Nempe narcoticæ plantæ, ac cephalicæ calidiores, deleteriæ, alexipharmacæ, febrifugæ, catharticæ in salia, atque olea æquo penetrantia, æquo acida, aut acra resolvuntur, & a Cerealibus, ac Stramentariis stirpibus eadem eruitur salium, ac sulphurum copia, ita ut analysim ostendat non quænam sint medicamentorum principia, sed quas mutationes subeant ipsarum virium subjecta, & in quid transmutentur. (V. Macrop. pro *Empirica Secta.*) Alias observationes, quæ ad rem faciunt vid. in Willisio *lib. de an. brutor.* Helmont. *lib. Demens idea*, alioque.

Morsus venenatorum Animalium, philtrea.] Nemo ignorat ex morfu Canis, vel Lupi, Asini, Felis, aliorumque Animalium in rabiem actorum deliria suscitari, quibus homines eorum animalium mores induunt, de quibus dicemus infra cap. de Hydrophob. Morsu Tarantulæ homines ad saltandum excitari manifesta res est. Qua de re animadversione digna extant in Kirchero, Boyle, ac præ cæteris Baglivo, qui de morfu Apuli Phalangii perbellam dissertationem conscripsit. Mirum autem una cum motibus corporis mentem perturbari.

Huc referri debent *philtrea*, quæ latinis amatoria venena, seu medicamenta

audiunt. Horum etiam mentio fit a Marco Tullio amatorii poculi nomine, & ab Horatio *Epod. ode 17.* nomine desiderii poculi. Varia afferuntur a Roderico a Castro in *Med. polit.* nec non a Syl. Rattrai in *adit. ad sympath. rer.*, inter quæ meliora Semen virile, Sanguis Menstruus, Cerebrum felis, item virga lupi, scincus marinus, aliaque hujusmodi. Valere autem ad mutuam amorem ita conciliandum inter marem, & feminam, ut qui amantem non redamat, efficiant, ut redamet, cum Helmontio pugnacissimi sustinet Etmuller *Colleg. pract. p. 2. cap. 16. de deliriis in genere, & specie p. 502.* Si tamen rem paulo serius, ac diligentius ad examen revocés, nullus dubito, quin nullius plane momenti rationibus suffultam esse ejusdem opinionem deprehendas, atque propterea in illam doctissimi Sennerti, priore relicta, quasi pedibus iturus sis, qui insit. *Med. lib. 2. p. 3. sect. 2. cap. 4. & pract. lib. 1. p. 12. cap. 10.*, virtutem hanc naturalibus philtis inesse negat, licet quædam philtira dari posse concedat, quæ dum Veneris stimulos, furoremque inducunt, homines dementant. Quorum meminit Ovidius de arte amatoria *lib. 2. ver. 106.* ubi habet.

Philtira nocent animis, vimque furoris habent.

Et Juvenalis *sat. 6. v. 609.*

Thessala vendit

Philtira, quibus valeant mentem vexare mariti.

Quæ de Lucio Lucullo Imperatore, qui hausto amatorio poculo in furorem pertractus fuisse, & obiisse creditur, refert Plutarchus, & de Lucretio Poeta Hieronymus in *chronic. Euseb.* nugæ esse, ac pharmaci quidem, sed venenatis in furorem actos illos periisse extra omnem dubitationis aleam est positum. Quamquam vero si amorem conciliandi virtutem habeant, cum delirium in falso judicio consistat, amantes autem marem, aut feminam quam depereunt summum, ac sibi convenientissimum bonum, ejus possessionem summam felicitatem, privationem e contra summum infortunium falso arbitrentur, a recta ratione aberrare, & insanire eisdem manifestissima res est: unde illud

Che non è in somma amor, se non insania

A giudizio de Savj universale.

V. *Inter deliria, quæ a causis intrinsicis fiunt, atrox, ac vehemens illud, continuum &c.*] Cum dicimus phrenitidem delirium esse atrox, vehemens, continuum, eo sane dicimus, ut discrimen appareat, quod inter hoc, & illas delirii species intercedit, quæ nascuntur in progressu febrium continuarum, acutarum, quas fortes vocat Hippocrates, vel in principio febrium intermittentium, quas Ludovicus Mercatus, alique perniciosas vocant. Quæ enim in febribus acutis, & principio febrium intermittentium nascuntur deliria, neque continua sunt, neque vehementia; intermittentibus enim, vel remittentibus febribus cessant, ac desinunt.

Febrim adjunctam habens. Per febrim phrenitis ab aliis omnibus delirii speciebus, quorum pulcherrima laus est febre carere, Mania scilicet, Melancholia, amore insano distinguitur.

A meningum, & cerebri phlogosi, vel inflammatione.] Ob id tandem quod phrenitis a Meningum, & Cerebri phlogosi, vel inflammatione ortum traducatur ab aliis quibuscumque delirii speciebus discernitur, quæ a causis extrinsecis fiunt, cujusmodi sunt Opium &c. tum ab aliis, quæ ab intrinsicis causis exoriuntur citra phlogosim, & inflammationem: quæ tunc oriri creduntur, cum sanguinis circa cerebrum nimius motus, fervorque peccat, & acres stimulantisque particule in eodem exaltantur, atque una cum spiritibus animalibus in cerebri fibras illabuntur, ac tenuissima nervea filamenta pungunt, mordent, atque

atque varie, inordinateque concutiunt, unde inconcinni tremores, falsa judicia, ac delirium. Illud tantum animadvertendum est sanguinis nimium motum, fervoremque, ac sulphurearum, subtiliorumque particularum exsolutionem, seu ut cum Bellino loquar, calorem, & siccitatem haberi quoque in Meningum, & Cerebri inflammatione, aut phlogosi, quæ propterea Veteribus fere omnibus cum Hippocrate, & Galeno, ac plerisque Recentiorum ita phrenitidis propria reputatur, ut solum hoc delirium in quo adest inflammatio phrenitidem nominent. Cl. Willisius (a) cum in ea esset opinione, ut crederet causam phrenitidis esse incendium spirituum animalium, hanc sententiam multis rationibus profligare conatus est. Atque ab anatomicis quidem observationibus exordiens testatur sæpius vidisse Meninges, immo & Cerebri exteriorem ambitum tumore phlegmonode obsessas, laborantes vero minime phrenesi: verum e contra torpore affectos, a Caro, aliisque soporosis affectionibus periisse. Huic favent quoque observationes Cl. Sennerti, Heurnii, Walefii, aliorumque, quibus compertum est cerebrum, ejusque membranas inflammatas fuisse absque delirio, & phrenitidem obortam absque earumdem inflammatione. Huc accedit inflammatis Meningibus, ac Cerebro, spirituum animalium vias angustiores fieri, & secretionem eorumdem, derivationemque in nervos imminui, unde soporosi affectus, ac virium collapsus. Cum igitur in phrenitide firmiores, fortioresque sint vires, ut ægri in furorem acti in adstantes impetant, luce clarius apparet phrenitidem ab inflammatione membranarum Cerebri, atque ejusdem substantiæ exoriri non posse. Verum præterquamquod Willisium damnant observationes multæ in *M. N. C. Dec. 2. an. 5. obs. 63.*, & Blancardi in *anat. pract. obs. 3.*, & Schenckii *lib. 1. fol. 64.* & Petri Pavv. *obs. 8.* & Jo. Rhodii *obs. 39. & 40. cent. 1.* qui sectionibus cadaverum phrenitide defunctorum institutis inflammatas Meninges, ac Cerebrum deprehenderunt, accedit præterea ad furorem phreneticorum non opus esse majore copia spirituum animalium in nervos irruentium, sed inordinatum eorumdem, ac perturbatum motum sufficere. Cum enim quædam nerveæ fibrillæ eorumdem influxu vigorentur, tendantur, quædam vero destitutæ flaccescant, ac collabuntur, æquis est qui non videat varias inordinatasque corporis concussiones furoremque exoriri? Nonne etiam qui propter enormes sanguinis effusiones deficient, convelluntur? Quis tamen deficiente materia proxima spirituum, uberiorem eorumdem influxum in partes concedat? Vel si demus ab inflammatione cerebri, & meningum spirituum animalium secretionem, ac derivationem in organa sensuum, & motuum imminui, cum non æque atque in quacumque peculiari cerebri parte imminuatur, quædam nervea filamenta insari contingit, & tendi, quædam relaxari, & flaccescere, hinc inordinatæ, variæque corporis concussiones, hinc validæ membrorum concussiones præsto sunt. Quid si secreti jam spiritus tenuium, ac summe mobilium, acrium, ac stimulantium particularum admixtione coinquantur? Quotiescumque nimirum sanguis aut plus justo rarefcens, aut crassus, viscidusque non ea velocitate venularum capillarum extremitates cerebri ingreditur, qua per extremitates arteriarum advehitur, sibi metipsi liberum excursus præpedit, vel nimis adstrictis eorumdem vasculorum extremitatibus sanguis segnius, quam par est in vasis ejusdem movetur, oritur inflammatio imperfecta, quæ phlogosis appellatur. Si vero intra eadem vasa plane subsistat, a sanguine continuo huc appellente globulosæ sanguinis particule in lymphatica arteriosa coguntur, quæ propterea ob nimiam tenuitatem præternaturaliter distenduntur, atque insignem fibrillarum quibus contexta sunt distractionem patiuntur, unde tumor, rubor, dolor, verbo dixerim, vera inflammatio. Facta inflammatione, partes sanguinis componentes sensim a se mutuo

secc-

(a) *De an. brut. p. 2. c. 10.*

secedunt, subtiliores avolant, crassiores vero remanent, ac sensim sensimque corrumpuntur; hinc sulphureæ, volatiles, acres, stimulantisque particulae in sanguine exaltantur, in universam ejusdem massam diffunduntur, atque cum spiritibus animalibus in Cerebri fibras, hisque appensos nervos illabentes delirium cum furore, audacia, febre, calore progignunt.

VI. *Hujusce causæ amecedentes, & externæ sunt immoderatus vini, & spirituum ardentium, & rerum calidarum usus.*] Vinum atque ardentis spiritus valere plurimum ad sanguinem sulphureis quibus scatet particulis solvendum, ac rarefaciendum, hisce vero exhalantibus, crassis, ac terrestribus relictis, aciditate insigni qua pollent ad ipsum cogendum figendumque perspicuum est. Cum sanguis vel plus justo rarefcens, vel crassus, viscidusque, ex superius allatis, inflammationi progignendæ opportunissimus existat, jure merito inter causas phrenitidis externas recenseri nemo est, qui non videat. Quid quod sola ebrietate homines delirare coguntur? Apte cadit in hanc rem elegans Senecæ locus epist. 83. *Violentiam crudelitas sequitur, violatur enim exasperaturque exinde sanitas mentis.* Quod ipse Hollerius in com. sect. 5. aph. 5. confirmavit inquit: *Sæpe accidit nostris, ut per ebrietatem fiant phreneticis similes, & delirant.* Hinc Plauto in secundo de legibus pueris præcepisse fertur, ne usque ad duodevigesimalium annum vinum gustarent, cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum, quod partem animi rationalem hebetem, turbidamque efficit, ut Galenus lib. 1. de tuenda sanitate ostendit. Unde olim Eohanus cecinit:

Immodici sensus perturbat copia Bæchi,

Inde quis enumeret, quot mala proveniant?

Corporis exhaurit succos, animique vigorem

Opprimat, ingenium strangulat, atque necat.

Si de calidis rebus sermo sit, tenui, ac volatili sulphure, quo foetæ sunt, ubi ingeruntur, vasa, ac viscera stimulando in validiores, fortioresque contractiones agunt, unde sanguis attenuatur, exsolvitur, atque ejusdem moleculis divisus, nimis tenuis, acrisque redditur, unde capillarium vasorum extremitatibus plus æquo contractis, inflammatio.

Aer nimis calidus, insolatus.] Aerem nimis calidum sanguinem nimis fundere, rarefacere manifesta adeo res est, ut manifestior sit nulla. Illud tamen animadvertendum est, ubi calor aeris intensus, & diurnus sit, humores incrascare, viscidos lentosque reddere. Cum enim humidæ particulae, tenues, ac volatiles abscedant, crassiores vero relinquuntur, sanguinem inspissari, & cogi necessum est.

Hinc experientia compertum est post longam, & calidam ætatem, morbos a nimia crassitie, & visciditate sanguinis exoriri. A melancholia dicebant Veteres: idque pluribus locis, præsertim vero *sect. 3. aph. 22.* docuit Hippocrates. Et Prosper Alpinus in *Medicina Ægyptiorum* refert; Ægyptios morbis ex crasso oriundis multo frequentius vexari, quam qui frigidæ, & temperatæ regiones incolunt. Alterutrum vero horum contingat, cum sanguis haud rapida per vasa Cerebri circulatione trajiciatur, inflammationem exoriri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Insolatus præterquamquod fibras præcipue capitis, quæ externis injuriis expostæ sunt, arefacit, duras, corneasque, & quod consequens est, ad oscillandum ineptas reddit, sanguinem præterea assat, & congelat, hinc deficiente qua solidarum partium elatere, qua humorum fluiditate, facile obstructions, itagnationesque contingunt, & inflammationes.

Vehementes corporis, animique motus.] Per vehementes corporis motus, seu magnos labores, atque exercitationes Musculi nimis frequenter, & fortiter

con-

contrahuntur relaxanturque, hinc sanguinem majorem in modum exagitari, ac fundi manifestum est. Illud tamen etiam hoc loco animadvertendum est ab excitationibus, laboribusque corporis nimis magnis, ac diurnis atteri plus æquo, ac solvi sanguinem, tenues ejus partes, sulphureas, ac volatiles abscedere, crassiores relinqui, unde crassus, viscidus, ac lentus tandem evadit: hinc quotidiana experientia compertum est, sanguinem illorum, qui magnis, diurnisque laboribus assueti sunt, viscidiorum, lentiorumque esse sanguine eorum qui iidem non exercentur. Sanguinem seu plus justo rarefcens, seu crassum viscidum, ac lentum inflammationibus occasionem præbere adeo manifestum est, ut nihil supra.

Si de motibus animi sermo sit, præsertim vero nimia lætitia, atque ira, cum cor, & arteriæ crebrius, & fortius contrahantur, sanguis nimia velocitate movetur, atteritur, funditur, & in bilem convertitur. Hinc vel plus justo rarefcens, vel acrimonia sua extremitates capillarium vasorum cerebri convellens, atque angustans sibimet ipsi liberum excursum præpedit, unde inflammatio.

Febres ardentes, acuta, Erysipelata &c.] Symptoma febribus ardentibus frequentissime superveniens phrenitis est, seu inflammatio Meningum, ac Cerebri. Quamvis tamen hujusmodi febres cum inflammatione jungantur, sic tamen conjunguntur, ut neque febres inflammationis causæ sint, neque inflammatio causa febris, sed ex accidenti nascatur. Cum enim in febribus ardentibus Sanguis insigni peccet acredine (Hippocrates, Galenus, alique dicebant a bile flava, vel sola, vel cum pituita permixta, Etmullerus item de nomine movens a sale volatili acri oleoso) irritare habet, & mordere cor, & arterias, unde validius, & fortius iidem se se contrahentibus, sanguinem plus æquo atteri contingit, fundi, tenuem, atque acrem reddi, qui propterea minima vasa capitis permeans, nerveasque eorumdem fibrillas convellens, atque extremitates angustans liberum sibimet cursum præpedit, unde inflammatio.

A febribus magnis, acutis, & fortibus solvi humores, solutos vero in pectus, pulmones, aut cerebrum decumbere, & inflammationem procreare notissima res est.

Idem plane dictum velim de tumoribus cujusvis generis externis retropulsis, eorumque materia in cerebrum translata, a quibus frequentissime excitatas fuisse gravissimas capitis affectiones, ac phrenitides compertum est. Ex quibus liquido constare arbitror, quam caute topica medicamenta, retropellentia sint administranda in externis ejusmodi tumoribus, ut præ cæteris Cl. Aquapendens *lib. de tumorib.* testatus est.

Quælibet capitis contusiones, vulnera magni semper faciendæ sunt, licet levissima. Ex capitis enim percussionibus, accedente præsertim aliquo errore, perturbato æquabili, & ordinato per vasa cerebri sanguinis circuitu, Meningum inflammationes obortas fuisse legimus in Barthol. de angin. Epid. exerc. 3.

VII. *Signa imminenti phrenitidis sunt urine albæ, & lucidæ in acutis morbis &c.*] Quotiescunque in morbis acutis urinæ crassæ apparent, & rubræ, plurimum crassæ, acrisque materiæ in sanguine contineri portendunt. Si ex crassis, & rubris in albas, & lucidas mutantur, ejusmodi materiem in aliquam corporis partem translata esse, & decubuisse, significant. *Vigilia* autem indefinentes, ut vocat Hippocrates 2. progn. *somni perturbati, inquieti, terrificæ insomnia*, aliæque mentis perturbationes in caput translata esse, in eodem subsistere, atque ipsum lædere protenso quasi digito commonstrant, ut præ cæteris adnotavit Hippocrates ipse in *coac. prenot. sect. 5. & 1. predictor. n. 10.*, & Prosper Martianus in *adnotat.* & Laurentius Bellinus de *urinæ part. 4.* Et sane velligatis ab acri materia nerveis filamentis, quibus Cerebrum, ac Meninges const-

flatæ

flatæ sunt, sensuum exteriorum, interiorumque organa, motuumque a voluntate dependentium ita permanere disposita, ut ab objectis facile affici, facile item consuetos motus exercere possint, nemo non videt. En vigiliis. Illud saltem sequitur, omnes medullares Cerebri fibras hisque appensos nervos debito spirituum fluxu nunquam omnino destitui, atque omnia exilissima vascula collabi, sed quædam tantum, reliquis in eodem tensionis statu remanentibus, unde somni perturbati; excitata vero extemplo phantasia variis imaginibus terretur, hinc terrificæ insomniæ.

Ad iram proclivitas, insolita garrulitas &c.] Eadem de causa medullares cerebri fibræ cum varie inordinateque concutiantur, confusa mentis cogitationes, ac falsa iudicia ortum traducunt, species quædam excitantur, quæ ad minas, ad indignationem movent, insolita quædam garrulitas, morum, actionumque mutatio, qua æger si mitis alias, aut taciturnus aut modestus fuerit, ferocius, aut prompte, ac temere interrogantibus respondeat, aut indecora loquatur, & faciat: cum vero anima comparare non possit motus fibrarum cerebri cum motibus, quos alias conceperunt, nihil recordatur eorum, quæ sibi acciderunt.

Dolor capitis vehemens.] Dolor præ cæteris ille vehemens, qui a materia in vasis Cerebri, ac Meningum congesta, ac nerveas fibrillas acriter pungente, vel contactum particularum, ex quibus eadem componuntur, auferente, seu quod eodem recidit continuum solvente exoritur, animadversionem meretur, quippe quo ægrum dire exercente, & urinis albis, ac mentis perturbationibus apparentibus, adduci possumus non solum ad suspicandum, sed ad vehementer credendum phrenitidem facile subsequi.

VIII. *Si eo usque increverit, ut præ atrocitate ægri perpetuo fere manus capiti admoveant &c.*] Inflammationis rationem in eo sitam esse, ut partes rubræ sanguinis in lymphatica arteriosa cogantur supra ostendimus: hinc pars inflammata tumet, rubet. Id ubi contigerit Meningibus, quæ exquisitissimo sensu sunt præditæ, oriri debere immanissimum capitis dolorem manifesta res est. Hinc anima confusa, doloris tamen atrocitatem persentiens, spiritus dirigit ad eas partes, quibus spinam quasi capiti infixam avelli posse putat. En cur ægri manus continuo capiti admoveant, capillos avellant. Permanente porro eadem doloris causa, & varie inordinateque concussis medullaribus cerebri fibris, indignationis, odii imagines excitantur, unde ægri profusientes e lecto in adstantes impetunt, furunt.

Carotidum adsit, & temporalium arteriarum pulsatio, & turgentia, oculorum rubor.] Intercepto sanguinis per vasa cerebri circuitu necesse est, ut vasa sanguinem ad cerebrum deferentia, cujusmodi sunt Carotides, & temporales arteriæ, nimia sanguinis copia distenta turgeant, vi autem, atque impetu in eorum latera irruente sanguine, atque obicem offendente præter modum pulsent. Ab eodem fonte emanare oculorum ruborem adeo manifestum est, ut probatione nullatenus indigere existimem.

Objectorum geminatio, lucis averfatio, lacrymatio, stilla sanguinis e naribus.] Nemo ignorat partes universas oculi plurimis vasis sanguiferis, arteriis scilicet a Carotidibus internis, & externis, venis a jugularibus, vasis lymphaticis a Valsalva detectis, nervis plurimis, quorum princeps opticus est, donari; Carotidum majores truncos oculorum nervis allabi manifesta res est. Cum igitur sanguis carotidibus occurrat impetu, ac vi summa ob inflammationis obicem, & quod magis est inæquali, utrumque opticum ab axe optico dimoveri, & objecta videri gemina necessum est. Cum vero in tunica adnatæ vasa tenuissima, atque exilissima præter subtiliorem, & pellucidam sanguinis partem rubra crasiorque exprimatur, aliusque penetret, oculi rubri, ac cruenti apparebunt.

Quæ

Quæ dum fiunt, vasa eadem ob nimiam distentionem, ac tenuissimorum filamentorum, quibus contexta sunt, distractionem, a re qualibet, præsertim vero a radiis luminosis moleste afficiuntur, hinc lucis averfatio exoritur. Stagnante autem ibidem sanguine, ex glandulis lacrymalibus major lymphæ copia exprimitur, hinc lacrymatio, disruptis vero extremitatibus capillarum vasculorum, stilla sanguinis e naribus.

Pulsus durus, celer, frequens &c.] Illud inflammationibus fere omnibus, atque iis præsertim, quæ membranofas occupant partes commune est, ut pulsus duritiem conjunctam habeant. Cujus phænomeni ratio non alia esse videtur, quam quod membrana sensu exquisitissimo sunt præditæ, a stagnante autem in eorumdem vasis sanguine in validiores, vehementioresque contractiones aguntur, majorem in modum tenduntur, ac tensionem per mirabilem nervorum consensum cordi, & arteriis communicant, unde pulsus durities; ex concitato vero, ac celeri spirituum motu, celeritas, ac frequentia; ex magna sanguinis copia ad inflammatam partem detenti, parvitas exoritur.

Respiratio magna, ac rara.] Affluente magna spirituum copia ad sedem stimuli, diffusisque vi, atque impetu per nervos a cerebro prodeuntes in partes sensibus externis, motibusque a voluntate dependentibus dicatas, reliquum est, ut parciore in Cerebelli fibras, indeque in nervos, & Musculos naturalibus motibus destinatos influant, ac Musculi præsertim pectoris respiratori inervienses otientur fere, ac rarius moveantur, unde respiratio rara: Cumulata vero in nervis copia spirituum animalium majore, atque intra musculos tandem delata, magna.

Lingua arida, nigra, flava.] Exagitata majorem in modum universa sanguinis massa, tenuibus, subtilibusque particulis exhalantibus, humidis absumptis, lymphæ secretio in ore, faucibusque inhibetur; hinc arida fit lingua, erectisque, atque obrigescentibus pilis, qui per ipsam distribuuntur, aspera evadit, superficie quidem nigri coloris obducta, si sanguis solus assatus subsistit; flavi vero, si sero ejusdem flavo, bilioso, ut ajunt, permixtus.

Sitis fere nulla.] Quotiescumque Animal mentis compos est, cum ariditas illa linguæ, membranarumque oris, & faucium haberi nequeat sine corrugatione, & contractione majore, quam naturæ ordo postulat, hæc autem sine mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, ideoque sine molesta sensatione cum incommodo, ac displicentia summa eandem percipiens ad potum assumendum excitatur. Ubi arida, atque aspera sit lingua, sitis vero urgeat nulla, quid aliud tandem arguendum, si delirium excipias? Cum nimirum varie, inordinateque concutiantur, vellicenturque nerveæ cerebri fibræ, atque Animal deliret, a molesta illa sensatione minime excitatur; hinc ad potum assumendum nulla proclivitas, cum intensissima sitis præ linguæ ariditate esse deberet.

Stridor dentium, phlocorum, & festucarum collectio cum tremore manuum &c.] Spiritibus animalibus hac illac cæco impetu irruentibus maxillæ inferioris musculos nunc relaxari, nunc vi summa contrahi contingit, hinc dentium stridor, quosdam alios sic moveri, ut ægri phlocos, & festucas colligere videantur; verbo dixerim universi corporis partes, ac viscera secretionibus humorum, excretionibus dicata varie inordinateque moveri, agitari, convelli, unde tremores, urinæ suppressiones, aliaque ejusmodi præsto sunt.

IX. *Ægrum a garrulitate in silentium, a vigiliis in somnum &c.*] Phrenitis, de qua hæctenus sermo est habitus, mior phrenitis, seu ut ajunt in dispositione nominatur. Est porro alia cujus meminit Hippocrates in coac. præn. sect. 1. n. 81., quæ phrenitis in habitu, & hectica nominatur, ejusdemque causa ingens, & confirmata inflammatio Cerebri, ac Meningum esse creditur, qua fit,

Tom. I.

L

ut

ut valde tumentibus Meningibus, vel plus æquo contractis glandulæ cerebri spiritibus secernendis, nimium compressæ, impares reddantur. Quæ dum fiunt, sensuum omnium, motuumque a voluntate pendentium interceptio contingit, atque ægri actiones omnes moresque mutant. Hic autem status minus peritis somni naturalis specie facile imponit: ac propterea ad credendum vehementer adducunt morbum certo, feliciterque profligatum iri. Vim animis addidit Hippocratis aphorismus 2. *sect. 2. Ubi somnus delirium sedat, bonum.* Et vero somnus in omnibus delirantibus optimum significat. Ad febrem tamen, quæ phrenitidem certo certius comitatur, si respicias, vix ac ne vix quidem simulata hac mansuetudine falli poteris. Ut enim delirium ab inflammatione Cerebri, ac Meningum sedari dicatur, necesse est, ut cum somno cesset febris; siquidem cessante febre, delirii causam, inflammationem scilicet cerebri, vel membranarum ejus removeri ambigendum non est. Si vero transitus improviso fiat a summa sensuum, & motuum perturbatione in eorundem interceptionem, eadem permanente febre, de inflammatione jam confirmata si non certo statuendum, at vehementer suspicandum.

X. *Dolor capitis acutissimus in gravatuum mutatus, sopor improvise invadens, pulsus &c.*] Acutissimus morbus phrenitis est, & 3. 4. aut 7. die plerumque hominem occidit, ut testatur Hippocrates lib. 3. de morb. n. 9. Mortis causa sæpe inflammationis vehementia tanta est, ut substantia cerebri corrumpatur, & corrupta diffuat. Quod ubi contingat, sensatio tristis, ac dolor cessat, ac sopor invadit, quæ duo si solum spectentur, bonum significare videntur.

At si ad pulsuum attendatur, vires nempe cordis atque abhinc prodeuntes actiones corporis non solum languescentes, sed fere sublatas, unde ægri fœcum, urinæ involuntaria excretionem tenentur, cuiusmodi quæso non veniat in mentem suspicari inflammationem cerebri in sphaelum transisse, argumentum mortis prope certissimum? Enimvero quamvis non desint exempla eorum, qui per os, & aures excreto pure sunt sanati, rarissimum tamen est, inflammationem hanc si ad suppurationem devenerit, in salutem terminari. Cui quidem rei plurimum tribuit flacciditas Cerebri, ac mollis nimis, ac tenera ejusdem substantia, unde loco boni, ac laudabilis puris, partis corruptio, mortificatio, ac sphaelus exoritur.

XI. *Satius est febrem prius desinere quam delirium.*] Sunt quædam deliria, quæ in accessionibus febrium intermittentium exoriuntur, hæc autem soluto paroxysmo statim sedantur: sunt quædam quæ in principiis febrium acutarum apparent sine coctionis signis, & pessima censentur, vel coctionis signis apparentibus, & salutaria creduntur, nonnulla tandem sunt, quæ etiam post febrilem solutionem durant. Isthæc porro nihili facienda sunt. Vel enim accessiones febrium intermittentium occasionem dederint, vel febris acuta, illa materia in cerebrum translata, ubi febris cessat, non aliud ominari fas est, quam varias adhuc fibrarum cerebri concussionem, motusque inordinatos a prægressa irritatione in eisdem inducta, quæ tandem sensim, sensimque, ac sponte desinere solent.

XII. *Copiosam, & largam narium hæmorrhagiam, alvi fluxum &c.*] Quamvis omnes evacuationes post vigorem supervenientes significant materiam secretioni jam aptam per emissaria naturalia amandari, unde sperandum sit morbum debellatum iri, illud tamen observationibus cum Veterum, tum Recentiorum Medicorum compertum est, in plerisque morbis capitis, narium, aut largam hæmorrhagiam, aut alvi fluxum levamen afferre plane mirabile. Si de hæmorrhagia sermo sit, manifesta res est. Depletis enim sanguiferis vasis præterquamquod validius, & fortius iisdem sese contrahentibus, quod hærens est dimove-

tur,

tur, quod crassum attenuatur, effusus præterea in lymphatica vasa particulis locus datur, unde circulo restituta cerebrum, ac Meninges ab inflammatione liberant. Paulo obscurior res videtur de alvi fluxu. Si tamen consideremus canalem intestinorum longissimum esse, omnisque generis vasculis, glandulis, emissariis donari, unde humores diversissimæ naturæ separantur, quidni liceat conjectare, magnam fieri a capite revulsionem humorum, qui Cerebrum, ac Meninges vellicando, vel vasa earundem sanguifera obstruendo inflammationem efficiunt?

XIII. *Simul ac phrenitis se prodit, viresque robuste sint, venæ sectionem in brachio &c.*] Phrenitidem curaturo nihil aliud præstandum esse, quam ut hærentem sanguinem, vel in insolitas vias effusum circulo reddat, ejusdem affluxum ad caput impediatur, calorem, fervoremque temperet, inconcinnos motus fibrarum Cerebri compescat, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quæ singulis satisfaciunt indicationibus videamus. In fonte Chirurgico Veterum, & Recentiorum consensu principem obtinet locum venæ sectio. Depletis enim, atque exinanitis vasis sanguiferis, præterquamquod subsistens sanguis, vel extra vasa sanguifera effusus circulo restituitur, accedit præterea mutuas partium sanguinis allisiones, atque abhinc prodeuntem sulphurearum, volatiliam, subtiliorumque particularum exsolutionem tolli, fervorem temperari, tandem prohiberi, ne præ vasorum turgentia acres, stimulantisque particulæ in tenuissima filamenta cerebri sese insinuent, altiusque penetrent.

Quo ex loco detrahendus sit sanguis hic orta. Nonnulli venæ sectionem revulsionis gratia instituunt in pede: in eam spem facile adducti, ut credant quam minimum sanguinis affluere ad locum affectum saltem per aliquod tempus, quo tempore fieri posse putant, ut fibræ affectæ partis non adeo irruentis sanguinis impetu distractæ se se validius, & fortius contrahant, stagnantesque humores propellant, atque discutiant. Venam deinde brachii secandam curant, rati fore, ut succedens sanguis, qui per axillarem arteriam advehitur, minus a præcedente impediatur, & amplius in vasis spatium nactus velocius per illa moveatur, quam per reliqua; hinc a corde propulsus minorem resistentiam inveniens, quam ad inferiores, illuc velociter fluat, atque hærentem jam sanguinem dimoveat, unde effusus in vasa iterum se se recipiat, ac circulo restituatur. Quo facto si adhuc urgeat morbus circa affectam partem venas incidunt; alii quidem cum Tralliano venas frontis, alii cum Freindio venas jugulares; alii venis narium, & aurium hirudines applicant. Non est cur diutius in hac questione immoremur, cum satis liquido constet ex dictis cap. 1. de apop. com. in aph. 15. secta vena pedis nullam, vel fere insensibilem fieri ab affecta parte revulsionem, moderatam si secetur vena brachii, maximam omnium si jugulares; ac tum solum ad sectionem saphenæ deveniendum esse, cum suppressis Menibus, aut Hæmorrhoidibus motus est sanguinis a partibus inferioribus ad caput nimis velox, qui secta eadem vena præpediri, aut plurimum saltem immui potest.

XIV. *Si vires imbecilles sint, vix Salvatella secunda. Cucurbitula vero &c.*] Animadvertendum est repetitis vicibus, & liberaliter detrahendum esse sanguinem, ubi vires ægri firmæ, robustæque sint. Non desunt enim observationes Medicorum, Lindani præsertim, quibus compertum est plusquam octo libras sanguinis quatuor dierum spatio optimo successu phreneticis fuisse detractas.

Et si vel ob ætatem senilem, vel ob evacuationes prægressas, vel ob morbi diuturnitatem vires fractæ jam sint, licet in sanguine evacuando in vehementioribus affectibus timidum Medicum esse non decet, verendum tamen, ne cum ægri damno sit liberalis. Solum igitur Salvatella aperienda, cujus perbella

laus est sanguinem educere, minori virium detrimento. Si ex valis majoribus, & insignibus detrahatur sanguis in virium debilitate, verendum est, ne experimenta per mortes agere videamur, atque Asclepiadis reprehensionem incurramus, qui ut refert Celsus *lib. 3. cap. 18.* scriptum reliquit perinde esse phreneticis sanguinem mitti, ac si trucidarentur. Cui porro prodesse non valeat cucurbitula magna scarificata occipiti applicata, cum vasa majora secari minus tuto queant? Hoc remedii genus frequenti in usu fuit veteribus Medicis, præsertim Cornelio Celso, & Cœlio Aureliano, ac sanguinem in violentis capitis affectionibus exfugere magno cum fructu testatus est Zacutus Lusitanus *lib. 1. de medic. princip. hist. 31.*

XV. *Hirudines quoque, præsertim ubi suppressio sit hæmorrhoidum &c.*] Hirudines Animalcula quædam sunt in paludibus degentia minutissimis, & acutissimis dentibus prædita, quibus cutim apprehendunt, scindunt, & sanguinem exfugunt in plerisque morbis magno cum fructu. Quamvis autem iis partibus quæ aut affectæ sunt, aut iisdem proximæ applicari possint, ut in capitis, & oculorum morbis post aures, in temporibus, sub naribus, & similibus, locus tamen omnium usitatissimus, cui applicari solent, hæmorrhoides sunt, ubi præsertim earum fluxus suppressus, aut imminutus est, unde plurima mala præsertim vero capitis cum delirio exoriuntur. In his autem affectionibus hirudines sedalibus venis applicatæ mira præstare observantur.

XVI. *A purgantibus cujusvis generis prorsus abstinere, contentusque sum sero lactis Tamarindato &c.*] Sunt qui in deliriis, atque iis præsertim, in quibus adest pravorum humorum primas vias occupantium copia, purgantia medicamenta præscribunt, verentes ne sanguinis massam subeuntes, & ad Cerebrum delati morbum augeant, aut confirment. Ansam dedit Hippocrates, qui ut notat Martianus *de vict. rat. in acut. n. 36.*, & *lib. 3. de morb. n. 9.* a purgatione non abstinuit in omnibus inflammationibus, præsertim cum Cacoehymia viget, & materia turget, idest ut ex Phœsii versione ait idem Hippocrates, impetu suo ad excretionem fertur. Raro autem id contingit si eidem Hippocrati fides habenda sit *1. aph. 24.* quo loco inquit: *Concocta medicari oportet non cruda, neque per initia, nisi materia turgeat, raro autem turget.* Ex quibus liquet suspectam esse purgationem in ejusmodi morbis, nec citra noxæ periculum institui posse. Cum vero munus Medicorum sit tuis remediis, quantum fas est, morbos aggredi, luce clarius apparet a purgantibus in phrenitide abstinendum esse. Quæ res sic a plerisque accipitur, ut omnis purgantibus stricte dictis, ad lenientia confugiant. Nos ab his sumus. Non autem lenientia cujusvis generis adhibenda, sed ea tantum, quæ biliosis humoribus evacuandis, & ex massa sanguinea præcipitandis, ut ajunt, & nimia sanguinis effervescentiæ compescendæ opportunissima existunt. Inter hæc principem obtinere locum serum lactis, tamarindis blando, suavique acore præditis alteratum, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Nec non Clysteribus emollientibus.] Ea est inter nervosas partes connexio, ut una affecta, aliæ quoque licet longe distatæ afficiantur. Hinc non raro medentibus solemne est in quibusdam partibus cæteroquin sanis remedia applicare, ut quæ infirmæ sint, licet longe distent, levantur. Cum enim aliqua sit istarum partium per nervos communicatio, fit ut unius fibræ laxatis, aut contractis aliarum quoque tendantur, relaxenturque. Ex his liquet, cur in deliriis, aliisque capitis morbis Clysteres emollientes tantopere opulentur. Non solum enim qui in crassis intestinis existunt humores evacuantur, unde tenuia etiam facile exonerantur, ac facultati humores e sanguinis massa secreti ad intestinorum glandulas ablegantur, sed quod magis est, nervosæ capitis partes, quæ nimis

mis tensæ sunt, & spasmo contractæ ob mutuum cum intestinis singularem plane, ac mirabilem consensum relaxantur, atque ea ratione, qua opus est, ad salutem efficiuntur. Quo loco minus mirari subit inter refrigerantia medicamenta Clysteres principem obtinere locum voluisse, (quem quis non audiat?) Sydenhamum.

XVII. *Copiosæ rationes ex sero lactis destillato, aquæ stillat. portulac. malv. &c.*] Aquæ stillatitiæ Portulac. Malvar. non solum diluendi vim habent, quod aquis omnibus solemne est, sed acres, volatiles, sulphureas particulas in sanguine exaltatas, atque in universam sanguinis massam diffusas, rationes salis cujusdam nitrosi, aut huic per similes temperant, fervoremque nimium, atque effervescentiam compescunt. Quod eo magis evenire censendum est, si moderate acida, cujusmodi sunt acetosa, ribes, Berberis una adhibeantur, quibus etiam ejus dissolutio facile præcaveri potest. Aqua anagalidis flore phaniceo tamquam specificum phrenitidis remedium a Sennerto, Hartmanno, Willifio, Etmullero aliisque commendatur. Eamdem ipse non semel adhibui, verum vix ullo laudabili eventu. Quæ res effecit, ut deinceps non plus ei tribuerem, quam cæteris aquis nulla alia facultate magis præstantibus, quam diluente.

Decoction, earumdem plantarum &c. cum nitri puri &c.] Tantus fervor, atque effervescentia est in phrenitide, ut non uno remedii genere temperari queat. Quare præstat decoctiones plantarum refrigerantium mane exhibere, vespere autem emulsionem seminum oleosorum in aquis ex iisdem elicitis paratas, addendo nitrum purissimum, quod quidem blande attenuando, sed simul sanguinis motum compescendo, fervoremque temperando efficere potest, ut hærentes in vas sanguiferis humores blande dimoveantur, effusi in ea iterum recipiant, ac demum, ne præ impetu incongruæ particule in Cerebri filamenta exprimantur, altiusque penetrent. Mirum autem hac motus retardatione, serosi laticis a reliquis partibus secessum, ejusdemque ad renales porulos justam applicationem, atque abhinc prodeuntem separationem promoveri. Cum in phreneticis urina sæpe sæpius supprimitur, quod contractis nimium præ convulsione renalibus porulis, vel sanguis nimis rapida circulatione per vasa corporis trajectus, ita iisdem applicari nequeat, ut feri separatio habeatur, illud etiam commodi sequitur ex illius usu, ut suppressa urina revocetur. Quod tunc præsertim continget, cum nitri particule divisæ, solutæ, & sociatæ oleosis aqueisque particulis, quibus constant emulsionem, venas lacteas facile subeuntes, in sanguinem evehuntur, atque ad renales porulos una cum seroso latice promptissime appellant. Celebre est experimentum Cl. Malpighii *lib. de polyto cordis*, quo ab infuso cani robusto per venam jugularem nitro ad drachmas sex, nullam observatam fuisse mutationem præter urinæ copiam majorem compertum est.

XVIII. *Depletis vasis, & impuritatibus humorum educitis, ad camphoratam emulsionem devenio, quam &c.*] Utrum opiata, & narcotica in phrenitide conveniant, quæstio est inter Medicos longe gravissima. Alii cum Celso *lib. 3. cap. 18.* in ea sunt opinione ut credant, quotiescumque somnus aliis medicamentis conciliari minime potest, tum demum opiatis conciliandum esse. Atque hi quidem in deliriis, tamquam ad sacram anchoram, ad opiata, & narcotica, eaque fortissima confugiunt. Alii e contra cum Cælio Aureliano *lib. 1. cap. 4.* ab opiatis abstinendum esse sustinent, cum stricturam, & inflammationem augere valeant, aut confirmare. Alii demum mediam tenent viam, atque in illorum usu cautissime procedendum esse arbitrantur. Cum enim in phrenitide præ vasorum turgentia incongruæ particule in cerebri filamenta exprimantur, verendum est, ne horum usu vel nimium figantur spiritus, vel magis adhuc perturbetur eorum motus, unde phrenitis in soporosum affectum muretur, aut æger

ger magis delirus fiat, ut cum Alexandro Tralliano, & Celso, viri præstantissimi Willifius, & Etmullerus animadverterunt. Illud præ cæteris cavendum est, ne ante universalia remedia opiatum utamur. Nisi enim morbifica materia aut penitus eiiciatur, aut plurimum saltem minuatur, vasaque depleantur, non solum incassum opiatum utemur, sed periculum est, ne materiam organum sumfeitantem ad exitum paratam intra corpus cohibeamus. Sic in febribus cum cruda adhuc, & inconcocta est materia, dici vix potest quam infidus sit opiatorum usus. Si circa statum adhibeantur, in quo delirium plerumque supervenit, vel circa declinationem, propter crism, quam supprimunt veneni ad instar agere, præclare ostendit Ballonius *lib. 1. consil. cap. 65.* idque multis exemplis confirmat. Quemadmodum autem ante universalia remedia opiatum uti minus licet, ita ubi vires fractæ sint, opiatum cane pejus, & angue fugienda sunt. Periculum enim est, ne quem obdormire volumus, excitare postea non possimus, ut perbelle Celsus agebat loc. cit. Plures historias eorum, qui ex improvido opiatorum usu pessime habuerunt vid. in Sanctorio *de method. vitandi errores lib. 7. c. 12.*, Willifio *in pharmac. rat. p. 1.*, Sennerto *Prax. lib. 6. cap. 1.*, & Foresto *lib. 9. obs. 14.* Multi infestam Opii vim corrigere conati sunt. Alii quidem Castoreo, & Croco, alii salibus alchalicis tum fixis, tum volatilibus, alii spiritu vini, alii succo cydoniorum fermentescente, alii acidis liquoribus, spiritu nempe vitrioli, sulphuris, in primis vero aceto. Quam mira res videtur, sic sæpe dissentire Medicos inter se, ut quæ gravissimorum morborum medicinam plane singularem nonnulli credunt, alii tamquam venena homini infestissima altiori voce damnant, cum interim quisque sua sine ullo discrimine ægris præscribant. Quid Castoreo, Croco, aliisque volatilibus cum spiritu vini, vitrioli, sulphuris, aliisque viscidis liquoribus commune? Si quid in re ardua, ac perdifficili sentio, quandoquidem Opium ad somnum conciliandum præscribitur, cum simplici aqua præparatum, cæteris omnibus præparationibus anteponendum esse cum doctissimo Wedelio traderem; si quidem hac ratione præparatum non solum a fordibus, terra, arena, aut aliis inquinamentis, quibus conspurcatur ad nos solet pervenire, expurgatur, sed sua illa resina reformidanda spoliatur, ut præ cæteris ostendit Cl. Geoffroi *Mat. Med. p. 2. De Op.* Et sane usu tincturæ opii cum spiritu vini paratæ hypochondriacum quemdam insomniis affectum, phrenitide divexatum sæpius vidisse testatus est, cum usu tincturæ Opii cum aqua paratæ somno placido corripere. Opii tincturam aceto paratam urinas nonnunquam suppressere Jacob. Le Mort Chymicæ peritissimum observasse refert. Quæ cum alchalinis, urinosi, ac volatilibus salibus præparatur, acrimonia sua membranas sollicitando, vellicandoque ad somnum conciliandum parum utilem esse lippis æque, ac tonforibus notum est plus, quam ipsorum digiti atque unguis.

In delirantibus autem phrenitide divexatis Opii usum, quacumque tandem ratione præparatum, ac correctum fuerit, minus tutum censemus: multo minus Mandragoræ, Hyosciami, & alia hujusmodi, quæ a multis Heraclidis præeunte exemplo usurpari solent. Cur enim id quod morbi alicujus causa sit, ejusdem remedium esse queat, omnino non video. Nonne Opium, Hyosciamus, aliaque id genus deliria suscitant? Ex dictis de delirio in genere propositio patet. Huc accedit, *Opiata nequaquam affectiones ipsas, in quibus dolores sunt curare, verum stuporem, & sensus hebetationem membris inducendo, quietem quamdam doloribus obducere*, ut præclare ostendit Aetius noxas ab opiatum ferm. 12. describens: quod confirmat *lib. 9. p. 102.* dum ait: *Sedant cessesim dolores, causam vero intus reservant, & aut paulo post animi deliquium inserunt, & mortem, aut diuturnos, & indissolubiles affectus reddunt.* Plures historias eorum, qui impune

impune enecati fuerunt propter opiata vid. in Cl. Stahlio *diff. de impostura Opii.* Ea igitur nobis maxime probantur, commendanturque, quæ acres stimulantefque, ac nimium mobiles humorum particulas demulcendo, ac refrænando, ac motrices fibras laxando, atque emolliendo spiritus cæco impetu hac illac ruentes ad placidum & æquabilem motum redigunt, ut moderate in fibras influendo moderatam etiam in ipsis tensionem efficiant. Talia porro sunt, non quæ strictè narcotica, idest soporem inducentia, appellantur, sed quæ anodyna, seu quod eodem recidit, demulcentia. Huc spectant femina frigida majora, ex quibus emulsiões parantur, huc aquæ ex plantis refrigerantibus elicite, cujusmodi sunt Endivia, Lactuca, Nymph. & similia. Nitrosa præ cæteris virtute hac anodyna præstant, ac camphora. Est camphora succus concretus, qui ex arbore quadam in Japoniæ sylvis absque cultura sponteque crescit, ut liquet ex Cl. Breynio in *exot. plant. cent. 2. & Kleyro in annotat.*, qui succus vel naturaliter disructo cortice stillat, vel inciso. De ejusdem vero succi natura quæstio est. Nonnullis persuasum est camphoram esse resinam similem omnino aliis resinis, quæ ex plantis resiniferis habentur. Verum hanc opinionem rejecit præclare Cl. Fridericus Hoffmannus, qui accuratissime hujusce concreti naturam perscrutatus est. Ne diutius quam par est in hac re immoremur, paucis habeto. Postquam ostenderit præclarus Auctor differentias, quæ intercedunt inter resinas tum naturales, tum artificiales, & camphoram, hoc etiam fundamento evincit discrimen interesse summum. Observat nimirum camphoram egregie dissolvi spiritu vini, & partes spirituosas vini attrahi invicem a camphora, & arte simul uniri. Cui addi posset non solum spiritu vini dissolvi camphoram, sed etiam vino, quod maximam partem aqueam est. Quæ de resinis affirmari non possunt. Reliquum est igitur, ut in oleorum censu veniat. Duplex autem est spirituum volatilium genus: oleosorum fluidorum, & alchalicorum, qui spiritus locum habere possunt in febribus acutis pro varietate causarum, a quibus originem suam mutuantur. Ubi adest humorum crassities, visciditas, & lentor, adhiberi solent spiritus alchalicus, qui attenuandi, dissolvendi virtute donati creduntur, ita tamen ut interdum humores ipsos nimis exagitant, fervoremque nimium, atque effervescentiam progignant. Quæ virtus maxime elucet in volatilibus oleosis corporibus, quæ diutius in actione perennant, cumque obicem offendant, eo magis vires suas exerunt, exagitant, commovent, caloremque summum, ac fervorem excitant. Nihil fere commune cum his habet camphora, quæ adeo tenuibus, ac volatilibus, subtilibusque particulis constat, ut cito e corpore avolet, in omnes partes, ac recessus sese insinuet, poros omnes intime penetret, absque eo quod calorem, fervoremque intendat, sed potius sedet, ac compefcit. Si alia ætherea olea exalari sinamus, crassam relinqui portionem, propter quam in actione perennant, deprehendimus, si camphoram, nihil crassi, nihil fixi remanere, summæ tenuitatis, ac volatilitatis argumento. Frigidam propterea facultatem tribuebant Veteres camphoræ. Quod tamen non ita accipias velim, ut intelligas camphoram actu frigidam esse, sed qua demulcendo, qua obstructions referando, qua coagulationem humorum resolvendo, solutæque particulas per apertos cutis poros, aut excretoria compellendo, caloris causam remove, atque hac ratione calorem ipsum, ac nimium fervorem temperare. Cum tenuissimis, ac volatilissimis constat particulis, in medullares usque cerebri fibras, & appensos nervos sese insinuat, cumque spiritus offendat sibi homogeneos, viam ipsis sternit, & in ordinem redigit: hinc fit ut laxatæ partes vigorentur, æqualiter tendantur, interceptus in quasdam partes motus restituatur, æquabilis redatur sanguinis circuitus, spasmodici motus sedentur, somnus, quies conciliatur. Veteres Medici parca dosi camphoram exhibere solebant. Quo loco notatu

dignum est Cratonem robore maxime valentibus subjectis vix tria grana præscribere ausum fuisse: Daniele vero Ludovici in Pharmacia affirmare non dubitasse angustias insignes, solutiones virium funestas, ebullitiones, & id genus alia excitare. Qui tamen dici vix potest in quanta obscuritate versetur, cum multis, ac frequentibus, certis ac constantibus observationibus compertum sit camphoram etiam in magna dosi exhibitam non modo calorem augere, sed potius manifestum refrigerium efficere. Laudatus Hoffmannus experimento sæpius facto ex camphoræ usu ad scrupulum unum, & ad drachmam semis exhibitæ nullam neque in urina, neque in pulsu, neque in calore mutationem vidisse testatus est. Grates habendæ sunt Cl. Riverio, quod primus fere camphora uti cæperit magna dosi in plerisque morbis, præsertim vero febre maligna cum delirio, ac motibus convulsivis, eventu felicissimo, ut liquet ex ejus observationibus *cent. 1. obs. 24. 29. cent. 2. obs. 18. 62. 64. 72.* Quem postea Angli adeo sequuti sunt, ut in omnibus fere morbis, in quibus spiritibus placida exoptanda tranquillitas concilianda sit, eandem magna dosi usurpare non dubitaverint. Mirum immania delicia, diras convulsiones eadem profligatas fuisse. V. *transact. ph. Angl.* Dici autem vix potest quam utiliter uniatur aliis remediis, quæ causæ morbum facienti adversantur: in primis nitro, quod ad nimiam humorum effervescentiam, fervoremque temperandum plurimum valet: tum stibio diaphoret. aliisque similibus, quæ acorem, quo succi præsertim primarum viarum, a quo sanguinis densitas exoritur, imbibendo, ad diaphoresim egregie disponunt. Æque felici connubio conjungitur camphora cum emulsionibus, & aquis refrigerantibus. Cum enim emulsionem ex oleosis partibus, & aqueis ope farinæ arte simul unitis consistit, fit ut subtilissimæ camphoræ particulæ dissociantur, disgregenturque, hinc facilius venas lacteas subeuntes in sanguinem propellantur. Mirum neminem adhuc delirantem, cui mature hæc emulsio propinata fuerit, vidisse, qui in pristinum valetudinis statum restitutus non sit.

XIX. *Ubi vigilie intensissima urgeant, ac malignitas conjuncta sit, solum ex camphor. cinnaber. &c.*] Ea etiam est camphoræ præstantia, ut cum remediis aliis, quæ parem sedandi virtutem habent, commisceri queat. In horum censu venit Cinnabaris cum nativa, tum antimon. parata; vires enim æquales utramque habere crediderim, licet nonnulli antimoniam præferant, præstantiorrem, aut saltem mitiorem censentes. Hujusce porro medicamenti vis anodyna est, & in deliriis, ubi præsertim malignitas conjuncta est, eximii usus. Certe in phrenitide quæ febribus malignis supervenit quam maxime efficacem esse cinnaberim expertus sum, cum alia remedia minus commode responderint: neque efficacem tantummodo, sed & adeo tutam, ut valde mirer de ejusdem inutilitate, ac noxa Eoerhaavii præeunte exemplo, varia vago Medicorum rumore circumferri. Præ cæteris omnibus papaverina remedia, sed quæ ex papavere cum sativo, tum erratico, ac sylvestri, quod rhæas dicitur, parantur, somno conciliando præstant. Hinc florum extractum, seu succus eorum inspissatus, si cum camphora, & cinnaberi exhibeatur, ad vigilias in deliriis intensissimas moderandas aptissimum si quod aliud medicamen exiit.

XX. *Opiata, ac narcotica raso capiti applicata, uti pariter repellentia &c.*] Sunt qui remedia fronti, & raso capiti admovenda ex Opio, Croco, Sale Saturni, aliisque cum stuporem, tum frigus inducentibus parant. Sic Etmullerus ex Rulando epithema linteis duplicatis fronti applicandum describit ex aqua rosarum, Opio, & Croco, atque aliud ad imitationem ejusdem ex aqua spermaranarum, succo cancerum fluviatilium contusorum expresso, Opio, Camphora, Croco certa ratione mixtis, & temperatis componit. Quidquid tamen aliis videatur, si quid sentio, vix, ac ne vix quidem ejuscemodi medicamenti externe

ne

ne admovendis utendum traderem. Cum enim externas capitis partes vel plus æquo relaxent, vel constringant, efficiunt, ut segnius quam par est moveatur per eandem sanguis, ideoque velocius, & uberius fluat in internas. Constat enim ex hydrostaticis legibus stagnantem, aut segniter motum in aliqua parte sanguinem ansam præbere, ut in aliis uberius, & velocius excurrat.

Aucto autem sanguinis motu per vasa Cerebri, & Meningum, verendum est ne si obstructioni tollendæ par sit, quod certo certius evenire censendum est, si sanguis in vias insolitas effusus iisdem tenaciter adhæreat, inflammationem augeat, aut confirmet.

Quam apte de repellentibus frigidis Cælius Aurelianus *acut. morb. lib. 1. cap. 16.* loquutus est, eorum usum condemnans, quod *cum frigida, & contractiva virtutis sint, corporis densitatem, & adstrictionem efficiunt, inflammationem adaugent.*

Quamquam si de illis etiam sermo sit, in quæ Crocus ipse recipitur, sciendum est periculosissimum esse eadem applicare, cum insignes mentis læsiones, nervorum affectiones subsequantur. Hinc recte monet Cl. Hoffmannus de emplastro Oxycroceo, ne in fracturis usurpetur, dum adhuc affluxus pertimescitur; experientia enim docuit magna in ægrum detrimenta emanare.

Quod sua quoque experientia Simon Paulli quadr. Botan. confirmavit. Satius igitur est animalia viva, & præsertim columbos per medium dissectos capiti raso applicare suppositis pannis, ne cito frigescant, quorum pulcherrima laus est naturali calore consistentem sanguinem dissolvere, perspirationem promovere, vasorum systalticam vim confirmare, hærentis quicubi sanguinis fluxilitatem, ac motum conciliare. Remedii sane genus, quod a Veteribus Medicis tamquam efficacissimum adversus inflammationem Cerebri, ac Meningum miris laudibus prædicatur. Uno remoto, alterum substituendum esse Lindani monitum est. Sic enim & dolorem, & delirium mitescere testatur, additque Animal horulæ spatio relictum fadissimum odorem contrahere, ut proinde in aqua sit immergendum.

XXI. *Vesicantia perquam raro bene cedunt in phrenitide.*] Commoda quæ ex usu Vesicantium in plerisque morbis exoriuntur supra recensuimus cap. 3. de Leth. com. in aph. 29. Non raro tamen vigilias contumaciores, deliria, convulsiones, viscerumque inflammationes producere ostendimus. An est igitur, cur corpora eorum, qui phrenitide detinentur, iis pertractemus, quæ deliria sæpius excitant, vigilias, convulsiones? Non semel vidi, quod sancta fide testor, in acutis febribus cum delirio, ac convulsivis motibus conjunctis, admotis per imprudentiam vesicatoriis tristissimos sequutos esse eventus; ita quidem, ut alii in mortis discrimine prope certissimo versati fuerint, alii minus sex horis convulsi mortem obierint. Id quod confirmant etiam observationes Cl. Thoneri *lib. obs. 20.* & Baglivii *de incom. ab usu vesicantium*, ut mittam observationem 13. *Decur. 2. An. 9. M. N. C.* ubi Cl. König. exempla affert febre maligna laborantium, quos deliria, vigiliæ, & inquietudo dire exercebant, quibus admoda vesicatoria, intensissimos dolores, ardores summos, ac si pars ætneo igne torreretur, & capitis incendium cum convulsionibus funestis concitarunt. Quid si jam urgeat inflammatio membranarum cerebri, spiritusque animales hac illac irruentes cæco impetu, inordinatos, atque effrænes motus excitent?

Cum nimirum vesicantia operentur acerrimo sale cantaridum nervosum genus mirum in modum percillante, vasa proritante, ac convellente, periculum est, ne dum inflammationem Cerebri, ac Meningum discutere volumus, vel rarecente plus æquo sanguine, vel extremitatibus capillarum vasorum plus æquo

constrictis eamdem augeamus, aut confirmemus. Qui ab ætate senili, a temperamento præhumido, & phlegmatico, ab hiemali, vernalique tempore certum capi posse argumentum putant crassæ, ac difficilis materiæ, lentique sanguinis vasa Cerebri obstruentis, atque in eam spem adducuntur, ut credant particulas cantaridum acres, mordacesque solvere eadem posse, ac vasa sanguifera stimulando, eademque in validiores, vehementioresque contractiones agendo obstructionem, atque abhinc prodeuntem inflammationem tollere. vereor ne falsa opinione adducti plus vesicantibus tribuant, quam par est. Pronum enim est credere a frigidis, ut ajunt, humoribus non phrenitidem, sed soporosos affectus exoriri, qui spirituum animalium penuria existente, delirium conjunctum habent. Tunc vero vesicantia qua attenuando, & incidendo, qua extimulando, & systalticam vasorum vim augendo ad obstructionem, atque abhinc prodeuntem mentis perturbationem auferendam efficacissima sunt, si quæ alia. Si inflammatio vera sit phlegmonodes, ut ajunt, quoniam acres, volatiles, sulphuræ particulæ exaltantur, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, ejusque furorem augent, atque nervos insigniter vellicando, mordendo, deliria, convulsiones, vigiliæ enormes excitant, si urentes cantharidum particulæ in sanguinem introducuntur, an sperandum sit fore ut agitatio, furor temperetur, effrænes motus, convulsiones sedentur, viderint alii.

Quidquid aliis videatur, qui cum Freindio *com. de feb. com. 9. 289.* vesicantibus in nervorum affectionibus convulsivis, in delirio, nullo habito discrimine, in quocumque subiecto utuntur, nisi aliæ me rationes, observationibus, atque experimentis ductæ in posterum moveriat, testor corpora eorum, qui febribus acutis cum delirio, ac convulsione premuntur, hoc remedii genere cum Baglivo nunquam esse pertractaturum. Si unius alicujus audaciæ robur addat Laurentius Bellinus, qui vesicantia in iis morbis convenire affirmat, *præ quorum vi salus in ancipiti, ac fere conclamata est:* (Vid. de miss. Sang. titulo de stimulis) moveat illum alterum illud: *Si non profis, saltem ne ladas:* nisi forte eos pessimo consilio imitari velit, qui *discunt agrorum periculis, & experimenta per mortes agunt*, quod indignabundus ajebat perbelle Plinius. Quem turpissimum morem miror cur Medicinæ præceres uno fædere inito, atque altiori voce non damnent, & e medio quantumvis fas est aliquando non tollant.

XXII. *Victus sit tenuissimus &c. Potus præ cæteris aqua hordeacea tepida liberalis sit.*] Celsus in victus ratione moderationem commendat: nam neque implendus est, inquit, æger, ne insaniat, neque jejuni vexandus est, ne imbecillitate in cardiacum incidat affectum. Quod sic accipiendum est, ut potulenta potius larga manu exhibeantur, a quibus phrenetici vim stimuli minime percipientes abhorreere solent. Num autem potulenta frigida convenient quæstio est. Ne in hac diutius immoremur, animadvertendum est Trallianum ad veritatem propius accessisse affirmantem a frigidis potionibus, licet febris ex genere biliosarum sit, quæ phrenitidem conjunctam habet, abstinendum esse. Quamvis enim frigida potio mitigare videatur, tamen majores postea, & malignas febres excitat, ut etiam alienatio mentis augeatur; breviter omnia ad deterius maligniusque convertuntur; quare *Tutius est tepida, quam frigida aqua uti.*

Hæc fere Trallianus, quibus nihil utilius Medentibus dictum. A vino abstinendum esse in phrenitide nemo inficiabitur, qui sedulo perpenderit sulphureis scatere particulis, quibus ergasum, atque effervescentiam humorum excitari, febrem atque inflammationem augeri perspicuum est. Id quidem præcepit Hippocrates *lib. de morb. n. 3.* quem omnes Medici sequuti sunt, Asclepiade excepto, qui ut notat Cælius Aurelianus *lib. 1. acut. morb. cap. 15.* phreneticos inebriando curabat.

XXIII.

XXIII. *Septi transversæ inflammatio frequens phrenitidis causa, non autem sola &c.*] Veteres Medici Septi transversæ tantum inflammationem paraphrenitidem, seu phrenitidem spuriam, & per consensum appellarunt. Quæ res sic a plerisque accepta est, ut omnem paraphrenitidem ad solam diaphragmatis inflammationem contraxerint, ac propterea quicumque paraphrenitide laboraverit, eum diaphragmatis inflammatione, & abhinc prodeunte delirio detineri haud dubie affirmaverint. His adversatus est Cl. Willisius, qui cum ex dissectis cadaveribus compertum habuerit diaphragma inflammatum fuisse citra delirium, eo facile adductus est, ut crederet non ab inflammatione diaphragmatis, sed ab incendio spirituum animalium paraphrenitidem exoriri, quemadmodum est phrenitide opinatus est. Neutram tenent sententiam alii, quibus persuasum est non solum ob diaphragmatis, sed etiam aliorum viscerum inflammationem & febrem, & perpetuum delirium exoriri. Nos ab his sumus; ita tamen ut ab inflammatione diaphragmatis, aut alterius visceris non semper paraphrenitidem excitari intelligamus, sed tunc solum cum inflammatio vehemens est, & magnam visceris partem occupat, a sanguine proprie dicto, vel tenuiori ejus, subtiliori, ac mobiliori parte in vias insolitas effusis, æger juvenis sit, ac fibras habeat exquisitissimo sensu polientes, unde spasmi per nervorum ductum facile Cerebro communicari possint, fibras varie, inordinateque concutere, ex quibus confusæ mentis cogitationes, ac falsa judicia proficiuntur. Diaphragma nervis plurimis donari, ideoque summum eidem esse cum Cerebro consensum manifestum est. En quid sit cur inflammatio diaphragma occupans frequentius delirium procreet, quam cætera viscera. Si inflammatio levis sit, & non vera sanguinis, aut bilis, sed phlegmatis potius, ajebant Veteres, seu sanguinis crassa, viscida, ac difficili lymphæ onusti, si æger senex sit, atque nervosum genus atonia laboret, fieri posse inflammationes diaphragmatis, aut alterius visceris citra delirium tam certum est, quam quod certissimum.

Quidni liceat conjectare Willisium, qui ob id potissimum, quod sectione cadaverum deprehendit inflammatum esse diaphragma, citra delirium paraphrenitidem oriri non posse arbitratus est, deceptum fuisse?

Signa sunt extremarum costarum, sterni, &c. dolor.] Nemo ignorat Septum transversum abdomen transverse a thorace distinguere, unde orta ejus denominatio. Cum Sterno, collis spuris, pericardio, mediastino, & vertebrae lumborum connecti manifesta res est. Hinc nil mirum eodem inflammato dolorem percipi debere ad eam ventris partem, ad quam circum extensum est, quæ propterea jugulo quasi quodam videtur constriangi molestissimo spasmodicæ contractionis nervearum, quibus constatum est, fibrarum, argumento prope certissimo.

Præcordiorum pulsatio, sursum, & deorsum revulsio. Quæ spasmodica contractio, quoniam per membranam, qua cingitur superne a Pleura, inferne a peritonæo, per septum transversum communicatur Musculis præsertim transversis Abdominis, eadem peritonæi tunica succinctis, trahuntur, & ipsi, qua parte per hypochondria Diaphragmati proxima ducuntur, hinc præcordiorum pulsatio exoritur. Eadem de causa cum non possit diaphragma ex toto contrahi, & deorsum moveri in inspiratione, Musculos Abdominis introrsum contrahi libere posse, & viscera contenta sursum agi contingit, hinc hypochondria introrsum, & sursum revulsa apparent.

Respiratio ut plurimum parva, frequens, inequalis &c.] Quamquam cum libere deorsum moveri nequeat diaphragma in inspiratione, necesse est, ut crebrius, & frequentius sursum moveatur in cavum thoracis in expiratione, ac parum aeris unaquaque vice emittatur, unde respiratio frequens, ac parva. Quoniam vero diaphragmatis contractio plus minus valida, ac frequens est,

pro majore minoreque stimulo in nerveas fibras inducto, hinc etiam inæqualem quandoque oriri respirationem necesse est. Vox ob læsam respirationem acuta apparet; ob spasmus Tracheæ, & Bronchiis communicatum, tussim, Musculis faciei ob communem originem nervorum sextiparis, qui Diaphragma, & Musculos faciei tendunt, risum supervenire perspicuum est. Risum affecto Diaphragmate contingere liquet præ cæteris ex Hippocrate, qui 5. *Epid. agr.* 94. Tichonem, Septo transverso vulnerato, & relicta intra vulnus hastilis parte risisse affirmat.

XXV. Vid. aph. 13.

C A P U T V.

De Mania.

- I. **M**Ania est delirium cum audacia, & furore a causa intrinseca productum plerunque sine febre homines affligens.
- II. Perversa solidarum partium structura in hoc morbo potissimam partem agit.
- III. Tum spiritus animales, qui vel nimia quantitate peccant, vel nimis subtilibus, atque acuminatis particulis constant, vel fortibus, duris, solidisque.
- IV. Remote tandem sanguinis optime, & naturaliter constituti cerebrum appellentis copia, dummodo obstructionem non faciat, fluxilis, & fixi, vel acribus alchalescentibus acidis, austeris, acerbis, ponticis, ac similibus particulis coinquinati.
- V. Signa sunt delirium sine febre, cum audacia, & furore, virium immenso robore, vigiliis contumacissimis, frigoris intensissimi tolerantia, diuturna a cibo, potuque abstinentia.
- VI. Intensione tantum differt altera Maniæ species, in qua placidi, & mites, hilaresque sunt ægri, acutiem quamdam, & sagacitatem ostendunt in deliriis, ridicula & jocosa loquuntur, efficiuntque, amicorum consuetudine fruuntur. Mitior porro censetur.
- VII. Cæterum Mania incurabilis plerunque morbus est, ad extremum usque vitæ saltem per intervalla homines affligens. Eo magis si hæreditarius sit.
- VIII. Infans si varices, & hæmorrhoides superveniant, bonum. Hipp.
- IX. A Mania Dysenteria, Hydrops, vel Ecstasis bonum. Hipp. Quandoque tamen morbo deterius.
- X. Si æger sanguine abundet, ejus facies, & oculi intense rubeant, juvenis sit, adustus, sæviat, furat, sanguinem liberali manu ex brachio detrahendum impero, tum si suppressio hæmorrhoidum, vel Mensium ex pede, tandem ex jugularibus vel arteria temporali.
- XI. Quod invaluit in temperamentis biliosis non esse detrahendum sanguinem, nihil movet me, quominus sanguinem detraham Maniacis.

XII.

XII. Si vero res mihi sit cum ægro, qui languidus, ac debilis sit, pallidum faciei colorem habeat, moestus, ac moesticulosus sit, hirudines tantum sedalibus venis, cucurbitulam magnam scarificatam Occipiti applicari jubeo, nuchæ, aut brachiis cauteria.

XIII. Huic pariter radicem Hellebori nigri acido aliquo succo correctam a ʒ i. ad ʒ ii. cum conserva violar., vel ejus extractum aqua simpliciter cum sale tartari paratum a gr. x. ad xx. præscribo.

XIV. In illo e contra solo sero lactis tamarindato contentus sum, vel solis Clysteribus emollientibus, quibus alvum lubricam fervem.

XV. Cæterum Serum lactis destillatum cum fol. Cichor. Fumar. Borag. Endiv. Lactuc. Violar. ad lib. i. quotidie assumendum in quocumque subiecto mira præstat. Detur primo vere per xx. circiter dies.

XVI. Æstivosa tempestate ægrum in aqua tepida demitti, ibique per horam integram detineri, ac dein in lectulum, quo levis abstergatur sudor, transferri jubeo per xxx. circiter dies.

XVII. Autumno tandem ad Lac asininum devenio, primum quidem ex asina herbis temperantibus pasta expressum ad ʒ iii. successive dosim augendo usque ad ʒ vi. aut viii. ægro propinandum per mensem, & ultra; somni quietem imperando, ac post leve tantum corporis exercitium, postque sex horarum spatium, ut minimum, prandium concedens.

XVIII. Si austeri, acidi peccent humores, & viscerum imi ventris infartus, præmittere expedit per xxx. circiter dies tinctur. Mart. suc. pomor., aut aurantior. extract. a ʒ i. ad ʒ ii. ex sero lactis opt. depurato.

XIX. Somnus suavi cantillatione, Musicorumque instrumentorum concentu, leniter fluentis aquæ murmure concilietur.

XX. In hunc finem pediluvia ex Malva, Parietar. Lactuc. fl. Sambuc. Chamomil. & capitibus Papaveris albi visa sunt convenire.

XIX. Emulsionem pariter sem. quat. frigid. maj. in aq. lactuc. nymph. violar. cum nitr. purif. gr. x. Camphor. gr. iii. Syrup. de suc. violar. vel papaver. rhæad. ʒ. i. quotidie cubitum eunti propinandæ eximie virtutis sunt. Interdum eadem emulsione cum camphor. ʒ ii. viginti quatuor horarum spatio uti expedit.

XXII. Carnium vitulorum, pullorum, & similibus elixarum usus moderatus concedatur, pulmenta ex hordeo, avena cum paucis amygdalis confusis, ex cucurbita, Endivia, Lactuca, & similibus præstantissima sunt. Vinum omnino prohibendum.

CAPUT V.

De Mania.

I. **M**ania est delirium cum audacia, & furore &c.] Udenam Mania græce dicatur quæstio fuit a Medicis aliisque plurimum agitata. Apud Cælium Aurelianum morb. chronic. lib. 1. cap. 5. plures etymologiæ rationes extant, quæ omnes si non veræ sunt, verosimilitudinis speciem quamdam præferunt. Quænam harum tamen accipienda magis, ac probanda sit, ancipites plerique hærent cum Cicerone 3. Tusc. c. 5. ubi ait: *Græci paviam unde appellant non facile dixerim.* Ut ut res est (neque enim licet istas subtilitates persequi) satis, superque judicaverim Maniam per certos quosdam, ac maxime proprios characteres describere, ut ab affectionibus, quæ insignem cum eadem affinitatem habent, apte dignoscatur. Maniam ergo delirium cum dicimus, morbum statim assequimur, in quo homines a recta ratione aberrare, atque insanire solent. Quandoquidem delirio, quod loco generis est, *audaciam*, & *furorem* adjicimus, eundem a Melancholia essentiali differre facimus, cujus laus est audacia, & furore carere, a *causa intrinseca productum*, ut a furore, qui divinus est, seu a Deo immixtus, quem in Vaticinium, Mysterium, Poësim, & Amorem divisit Plato in Phæd. nec non a causis extrinsecus advenientibus supra recensitis de delirio in genere, Opio scilicet, Croco, Hyosciamo, & similibus narcoticis: *Sine febre*, ut a deliriis quæ in principiis febrium intermittentium, quæ perniciosæ vocantur, superveniunt, vel in vigore acutarum & fortium, vel a phrenitide, qui morbus acutissimus est, & febrem vehementem adjunctam habet, distingueretur.

II. *Perversa solidarum partium structura in hoc morbo potissimam partem agit.*] De causis miserimi hujusce morbi dici vix potest quot, quam varia a Scriptoribus magnis, & doctis sint dicta. Alii quidem ad vitia sanguinis confugerunt. In his autem assignandis orta litigia. Veteres Medici uno ore atram bilem accusant, a qua cerebrum, & spiritus animales vehementer concutiantur, exagitantur, & in turbas agantur: cui opinioni accensenda est illa Plateri, qui atram bilem occulta, & maligna qualitate peccantem præterdit. Si Paracellum audimus, Maniæ causam humorem accerrimum similem Mercurio calcinato, & reverberato, & in aqua fortissima soluto, si Etmullerum acidum valde volatile, ac summe acre, quo spiritus animales inficiantur, in scenam ducit. Quæ omnes sententiæ si paulo diligentius ad trutinam, ut ajunt, revocentur, nomine tantum differre inter se, re tamen ipsa convenire ut cum maxime, tam certum est, quam quod certissimum. Cum enim Veteres Medici Maniam oriri dicant ab atra bile, idem plane sentiunt, ac Paracelsus, atque Etmullerus, cum ille ab humore accerrimo simili Mercurio calcinato &c. hic ab acido valde volatili summe acri repetendam esse tradiderit. Quid, amabo te, aliud est humor hic acerrimus, seu quod eodem omnino recidit, & Grammatici fere solent, summe acris, quam atra bilis Veterum? Atræ bili nimirum igneas, ac urentes proprietates tribuisse Veteres Medicos notum est, quas Recentiores novitatis amore illecti humoribus illis suis specioso magis titulo insignitis tribuerunt. Quam sepe quæstiones sic a Medicis pertractari solent, ut lis sit potius de nomine, quam de re. Hæc tandiu in Scholis floruerunt quamdiu alii altius, ac subtilius rem perscrutantes, ad credendum vehementer adducti fuerunt, vitia hæc a solis spiritibus animalibus, a quibus omnes fere functiones humani corporis peraguntur, esse repetenda. Orta hinc Cl. Willisii sententia *cap. de Man.* qui spiritus,

ani-

animales ab indole propria, & genuina, seu ut ipse ait, a *spirituoso-salina*, in sulphureo-salinam aquæ stygiæ æmulam desciscences accusat. Quod quidem exemplo præclare illustrat ejusdem aquæ stygiæ, cujus particulae quemadmodum summe agiles, & irrequietæ sunt, ita spiritus animales a sanguine uberiori, & quasi nitro-sulphureo secretos tali mobilitate præditos esse haud dubie affirmat. Sententiam porro suam validis rationum momentis confirmat, atque juxta eandem, singula, ac præcipua Maniæ symptomata adeo ingeniose, ac perbelle explicat, ut nullus hac de re superesse videatur dubitandi locus. Non desuere tamen, qui probare se, ac commendare nulla ratione posse fatentur, quæ de spirituum animalium vi, atque in totum corpus imperio Willisius commentus est, alique eundem sequuti. Atque hi quidem ad solidarum partium vitia confugiunt, ita ut Maniam, quemadmodum & omnes fere affectiones capitis a perturbata solidarum partium structura, elatere, aut resistentia pendere pugnantissime sustineant. Hæc fere Baglivii opinio est *tract. de fib. motric.*

Quo loco animadvertendum est solidas partes male affectas cum dicit, Meninges præsertim intelligere, quarum pro vario statu, varium in visceribus, aliisque partibus etiam quoad secretiones, progressionisque liquidorum, statum oriri existimat. Hinc se continere non potuit quin Anatomicum diligentissimum Willisium carperet, qui se plura fatuorum, stultorumque cerebra secuisse testatur, nec diversitatem ullam invenisse inter fatuorum, atque sanorum cerebrum, ratus fore, ut si statum Meningum examinasset, differentiam invenisset aliquam; quemadmodum sectione duorum Maniacorum instituta duram Matrem ad instar tabulæ duram, ac pane exsiccata detexisse testatus est. Ultraquamquod adversus Willisium faciunt observationes a viris præstantissimis institutæ, præ cæteris Henrico ab Heer. *obs. 3. p. 45.* qui Cerebrum cujusdam Maniaci siccissimum, durum vidisse, & in summa parte digitis friabile, circa ventriculos mollius, humidius, nervorum origines siccas testatus est: A Boerhaavio *aph. de co. & cur. morb. cap. de Man.* qui Cerebrum Maniacorum siccum, durum, friabile, in suo cortice flavum, vasa autem turgentia, varicosa, atro tenaci cruore distenta observavit, ut mittam quæ in *M. N. C. Dec. 2. an. 5. obs. 162.* & an. 6. p. 234. habentur, quæ a Gulielmo Ballonio lib. *paradigmatum histor. 184.* Platero *prax. lib. 1. cap. 3.* Friderico Hoffmanno *M. S. T. 4. p. 4. cap. 8.* adnotata fuerunt. Quæ sane omnia protenso quasi digito commonstrant perverfam solidarum Cerebri partium structuram in hoc morbo potissimam partem agere, quod erat nobis probandum.

III. *Tum spiritus animales, qui vel nimia quantitate peccant, vel nimis subtilibus &c.*] Quoniam humanum corpus machina est ex solidis, & fluidis partibus constituta, rationi consentaneum videtur, easdem in se mutuo agere, partes videlicet fluidas per solidarum partium fibras, & tubulos excurrentes eas ad certos motus impellere, & vicissim a solidis impelli; hinc non solum perverfam solidarum partium structuram, sed spiritus quoque animales ad Maniam operari. Si enim copia peccent spiritus animales, manifestum est tumultuario in medullares, hincque appensos nervos illabentes, easdem varie, atque inordinate concutere, vehementerque, unde inconcinni, enormes, & violenti illi motus, quibus Maniaci impetunt, furunt, atque obvia quæque indiscriminatim aggrediuntur, corpora vel solidissima diffringunt, conterunt, & immania pondera attollunt. Quod si spiritus animales nimis subtilibus, atque acuminatis consent particulis, cum medullares Cerebri fibras, immo & nervorum his appensorum filamenta mordere, vellicare habeant, varie quoque, inordinateque concutere, immania illa deliria, enormes illos Maniacorum impetus proficisci manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Quod

Quod si fortibus, duris, solidisque consent, ad enormes motus procreandos, & motuum determinationem, quam semel susceperunt conservandam opportunissimos existere facit potissimum ea ratio; quod solida corpora plus materiæ continent, seu majorem habent massam, quo magis solida, ac compacta sunt. Cum vero impetus juxta accuratiorum Philosophorum proportionalis sit massæ, & velocitati, fit ut fluida, quæ solidioribus constant particulis, licet eadem velocitate moveantur, majori tamen impetu in solidas, seu continentes partes propellantur, hinc enormes, & violenti motus exoriantur, iique diutius conserventur.

Animadvertendum est hoc loco vitia in soliditate minime distingui a plerisque a vitiis in duritie, quæ est vis, qua corporum partes a se invicem disgregari non possunt. Contrarium tamen sustinent alii asserentes soliditatem esse, per quam corpus, quod sub parva mole est, plurimum materiæ continet, seu quod eodem recidit, per quam densum est corpus. Vitium duritiei ad rigiditatem referunt. Sic aurum omnium solidissimum corpus dicitur, & tamen durum non est, sed ductile, quam quod maxime esse potest. Aurum sequitur Mercurius, & tamen duritiei contrariam affectionem sortitus est, nempe fluiditatem. Particulæ acres eæ sunt, quæ vellicare, mordere, pungere, abraderè habent. Philosophi autem mechanici acuminatam iis figuram tribuunt, quandoquidem vident artifices ad pungendum, ad abradendum instrumentis uti, quæ acuminata sunt. Ex observatione etiam crystallosum salium, quæ figura donantur angulosa, acuminata, deducunt, finguntque sibi minimas quoque humorum particulas simili præditas esse, ideoque ad erodendum aptissimas. Ubi pervenerint ad figuram arbitrato suo humoribus attribuendam, ad magna inventa se pervenisse gloriantur, systemata hæc jactis fundamentis construunt, quæ tanta cum pompa, ac rumore circumferri solent, quæ tamen si sedulo ad examen revocentur, ut Senecæ verbis utar, *multum habent inanitatis, & vani: plus sonant, quam valent*. Cavendum est igitur, ne perverse iisdem utamur, illosque pessimo consilio imitemur, qui philosophiam plane omnem, omnemque medicinam anilibus fabulis hac ratione refererunt. Formæ nimirum, ac figuræ insensibilium corpusculorum, ac molecularum effectæ magis, quam demonstratæ sunt. Eorum magnitudo ad libidinem mentis determinata, eorum motus, viresque inconspicue nullo geometrico calculo dimetri possunt. Si quis unquam Mechanicus subtiliori micrographia, atque insigni mentis acumine valuit, is certe Bellinus fuit, & tamen primas compositiones, sicuti ipsarum figuras, & figuras primorum componentium neque scire se, neque se unquam scire posse confidere haud dubie affirmavit *lib. de con. nat. p. 271*. Speciatim, & singillatim in quovis præcise, & infalibiliter assignare velle, qualis in hoc, aut illo corpore sit particularum invisibilium figura, quanta rigiditas, elasticitas, asperitas, idem esse, ac Æthiopem lavare perbelle ostendit Cl. Rhoaltius. Cæterum patet quacumque ex dictis qualitatibus præditæ fuerint particulæ, quæ cum spiritibus admiscantur, vel nimis subtiles, & acuminatæ, vel nimis solidæ, & duræ eisdem mire perturbaturas esse. Chymicus unus aliquis exempla horum quamplurima adduceret, præ cæteris pulveris pyrii compositionem. Sulphureas enim particulas nitri admixtione in vehementissimum motum agi, & concitari notum est. Verum, ut ingenue dicam quod sentio, quis vel tenuioris ingenii suaderi poterit a tormentariis machinis sulphuris, ac nitri explosivas accensiones deductas consonas esse sanguinis, & spirituum ætui, alternisque fibrarum motricium vigorationibus? An sulphureo-salinas aquæ stygiæ emulas velimus esse particulas, quæ spiritibus admixtæ eorumdem motum agi, atque universum nervorum genus mire percellunt, ut placuit Willisio supra laudato? Si Pitcarnium audi-

audimus, spiritus animales in homine vivo ita in sua naturâ mutari, ut aquæ stygiæ similes evadant, plane negat; quin exinde sequi oportere non mobilitatem ullam spirituum, & motuum in corpore vehementiam, sed coagulationem universi sanguinis sensuum, & motuum cum voluntati inservientium, tum naturalium privationem contendit. An spirituum animalium ataxia, quam Sydenhamus (differt. epist. ad Gul. Cole de affect. hyster. & hypoch. & histor. feb. intermit.) in medium invexit, ad Maniæ effrænæ impetus sufficiat? Tamen si iustis laudibus æquare non valeam, quæ hac de re diligenter tradidit vir magnus, & doctus, parcat tamen si in suam non eo sententiam, cum docet spirituum ataxiam, seu inordinatum, & confusum motum a debiliore eorumdem crasi pendere. Possunt quidem spiritus rarioris, & debilioris compagis, eo quod tales sint, in inordinatos motus agi, at non in vehementes turbas abire, quæ ad maniacorum effrænæ impetus aptæ sint. V. Nic. Cyrillus Tom. 3. *cons. med. 35*.

IV. *Remote tandem sanguinis optime, & naturaliter constituti cerebrum appellentis copia &c.*] Quandoquidem spiritus animales nihil aliud sunt, quam subtilissima, tenuissima, purissima, agilissima lymphæ a sanguine beneficio artificiosissimæ cerebri structuræ separata, nemo non videt, quo major quantitas sanguinis cæteroquin optime, & naturaliter constituti cerebrum appellat, eo majorem quoque materiæ proximæ spirituum animalium ex ejus glandulis separari, & in universum corpus per nervos diffundi, hinc Maniam ex copia spirituum oriri.

Dummodo obstructionem non faciat.] Hisce verbis difficultatem declinamus, quæ nobis plurimum officeret, quandoquidem ostendimus (cap. de Apoplex.) vasorum sanguiferorum cerebri obstructionem spirituum animalium secretionem impedire, atque apoplexiam progignere, eamque potissimum ex nimia plenitudine sanguinis vasa præter modum distendente, qua ipsorum tonus labefactetur, exoriri. Novi quemdam virum consistentis ætatis, plenioris habitus, qui singulis fere Mensibus, uti feminae solent Menstrua pati, præcedente insigni faciei, & oculorum rubore, vasorumque sanguiferorum maxime frontaliū turgentia immanissimo delirio corripiebatur, quod vix ac ne vix quidem sedari poterat, quam venæ sectio liberalis institueretur, cujus ope incantamenti ad instar in pristinum valetudinis statum restituebatur. Ecquis vel rudioris ingenii a copia sanguinis Cerebrum appellentis repetendum esse tale delirium non credat juratus?

Fluxilis, & fixi.] Laudatus supra Bellinus, qui præ cæteris morborum physiologiam mechanicè, & subtiliter admodum tradidit, in eam venit opinionem, ut crederet Maniacorum sanguinem esse fluxilem simul, & fixum. Cum enim febre non corripiantur Maniaci, talem oportet obtinere sanguinis structuram, ut neque in fermentationem fundi possit, neque lentore capillaria vasa obstruere, unde febris succedat. Non potest autem esse simul fluxilis, & fixus, nisi componatur ex particulis duris, & siccis, minimis tamen & arte inter se coherentibus, ut vix ullo modo divelli possint, ita tamen ut duo tantummodo, aut tres ipsarum minimarum particularum inter se arte uniantur. Si enim sanguis talem obtineat constitutionem, erit fixus, quia particulæ unitæ seungi non poterunt, & erit simul fluxilis, cum dictæ particulæ inter se non adhæreant; ex tali autem sanguine cerebrum appellente spiritus secerentur maxime mobiles, tenuissimi, volatillissimi, ex puro calore, ut ait, cum ex partibus duris simul coherentibus difficulter extricari valeant, qui in medullares Cerebri fibras, & hæc appensos nervos irruentes, omnia, quæ in maniacis observantur, symptomata progignant. Hæc fere Bellinus, quibus nihil ingeniosius, aut subtilius di-

sum. Qui Bellini doctrinis utuntur in phænomenis morborum explicandis caveant, ne incaute utantur. Ingeniosissimus enim cum sit, atque incomparabili mentis perspicuitate præditus, ad eas ambages facile perducit, quibus postea illaqueantur. Hac acutie, & subtilitate non egemus in quibusdam casibus. Tamen si iustis laudibus æquari non valeant, quæ Bellinus de sanguine fluxili simul, & fixo tradidit ad Maniæ effrænes impetus, quis tamen credat ob id potissimum Maniacos febre carere? Sed hac de re infra dicemus.

Acribus, alchalescentibus, acidis, austeris &c.] Quod si sanguinis massa a natura sua miti, ac benigna ad salinam, acrem, solidis partibus infestam deflectat, seu acribus proprie dictis, alchalescentibus particulis, vel acidis, austeris, ponticisque, vel quovis alio sapore præditis coinquinetur, manifestum est spiritus animales ejusdem naturæ facile separari, & in appensos nervos derivari; vel etiam infarcto Cerebro incongruas particulas in nervea filamenta exprimi, atque altius penetrare, unde vehementes, inordinatique motus subsequantur Maniam procreaturi. Atque hoc modo intellectam veram esse nemo non videt tum Veterum sententiam, qui atram bilem Maniæ causam volebant; & Paracelsi, qui humorem acerrimum (an similem Mercurio calcinato, & reverberato, & in aqua fortissima soluto non facile dixerim; siquidem duriorum corporum fusiones aquis stygiis in vitreis organis peractas mollioribus substantiis intra tenuissimos canales blando latice eliquatis comparare ridiculum videtur) & Etmulleri, qui acidum valde volatile, summe acre accusare non dubitarunt.

V. Signa sunt delirium sine febre cum audacia, & furore &c.] Cur Maniaci delirio illo vehementissimo, quo impetunt, furunt, & obvia quæque aggrediuntur, corripiantur, eorumque vires ita augeantur, ut corpora vel solidissima diffringant, conterant, atque immania pondera attollant, febre autem non corripiantur, arduum, atque insolens explicatu est. Illa quidem copiam, agilitatem, mobilitatem, tumultuarium cæcumque impetum in medullares Cerebri fibras, hisque appensos nervos, & organa motuum voluntariorum, spirituum arguunt. Mirum autem cordis, & arteriarum motum vix, ac ne vix quidem augeri, ac perturbari, atque nullam sequi febrem. Quod sane Medicorum ingenia plurimum torfit. Nonnulli cum animadvertissent posse spiritus animales incongruis particulis, atque pravis inquinamentis conspurcari propter vitiatam glandularum Cerebri structuram, ne vel minimum quidem alterata sanguinis crasi, in eam opinionem venerunt, ut crederent, ita vitari posse spiritus, ut inde Mania excitetur, sanguine optime, & naturaliter constituto, ita ut febris accendi nequeat. Quod illis arridere non potest, qui non perversam tantum solidarum cerebri partium structuram perpetuo, & constantem potissimum in Mania partem agere arbitrantur, sed vitiatam quoque sanguinis crasim, atque acrium alchalescentium, acidarum, aliarumque particularum admixtione coinquinatam. Atque hi quidem sanguinem incongruis particulis saturari, inquinarique posse censent, non inde tamen sequi oportere, ut febris excitetur, sive quod perturbationem illam, quæ ad febrem necessaria est, efficere nequeat (id quod Bellinus de sanguine fluxili simul, & fixo commentus est) vel quod subinde per Cerebri glandulas, aliasque vias expurgentur. Quæ tamen sententia quomodo probari, commendarique iis queat, qui causam febris a spiritibus animalibus altius, ac subtilius commentum sunt, quod multi cum Mortono pugnacissime sustinent, viderint alii. Si quid in re ardua, ac perdifficili sentio, non alia ratione enormes Maniæ impetus, violentosque motus contingere crediderim, quam quod cerebrum tantum, connexæque partes afficiantur in Mania, Cerebellum autem illæsum relinquantur. Ad cujus rei statum melius intelligendum ea sunt in memoria revocanda, quæ

quæ de apoplexia, & soporosis affectibus agentes juxta Cl. Willigii, aliorumque præstantissimorum Anatomicorum observationes tradidimus; nervos scilicet in musculos, & partes naturalibus motibus dicatas tendentes a Cerebello, nervos autem, qui in Musculos, & partes motibus voluntariis famulantes diffunduntur, a Cerebro originem mutuari. Huc accedit Cerebellum solidum esse, compactum, omni cavo destitutum, nullo sinu venoso vel cinctum, pressum, non expansile, non compressibile; Cerebrum vero molle, cavitatibus præditum, expansile, compressibile, ut egregie notat Cl. Boerhaavius, quæ structuræ diversitas efficit, ut in somno laxatis Cerebri fibris, spirituumque animalium a Cerebro in organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata, ab his ad Cerebrum excursu præpedito, iidem externi sensus obtundantur primum, deinde cessent, voluntarii item motus retardentur primum, deinde omnino desinant, organa ipsi destinata flaccescant, & paralytica fiant, ac demum interni sensus non adeo vivide exerceantur, cum interim perpetuo, & majori copia fluentibus spiritibus per cerebelli fibras, indeque in nervos, & musculos naturalibus motibus destinatos, cordis scilicet, vasorumque, & viscerum fere omnium eorundem motus validior fiat, respiratio item profundior, & robustior. Quæ sane omnia protenso quasi digito commonstrant in Mania Cerebrum, connexasque partes affici ea ratione posse, quæ vehementissimi illi motus, effrænes impetus nascantur, illæsum autem Cerebello nulla febris exciteretur. En ardui problematis solutionem per simplicissima principia, & observationibus Anatomicis suffulta.

Vigiliis contumacissimis, frigoris intensissimi tolerantia &c.] Adnotatione dignum est, quod refert Ferrius de Maniaco quodam, qui totos quatuordecim Menses insomnos duxit. Cujus rei causa non alia esse videtur, quam quod spiritus maxime liberi, mobiles, acresque sunt, nervea filamenta Cerebri constituenta perpetuo, ac constantiter sollicitant, in appensos nervos, & musculos motibus voluntariis, in organa sensibus externis, internisque dicata perenniter fluunt, unde eadem sic disposita manent, ut ab objectis facile affici, facile item consuetos motus exercere possint, hinc vigiliæ contumacissimæ.

Cur intensissimum frigus non noceat Maniacis explicare conatus est Sennertus ipse. Putavit nimirum non solum Cerebrum affici in Mania, sed etiam cor in consensum trahi, ejusque calorem sic augeri in Maniacis, ut externi frigoris injuriis resistere valeat. Aliquid rerum obscuritati, in qua versabantur Veteres Medici, dandum esse nemo non videt. Deinde verum quidem est Maniacos frigus intensissimum tolerare, eodem tamen lædi censendum est.

Id quod etiam de fame dictum velim. Hujusce autem rei causam in eo potissimum sitam crediderim, quod anima in Mania circa diversorum objectorum contemplationem vehementer distrahitur, ideoque quorundam objectorum impressionibus recipiendis minus apta redditur: hinc licet frigore, & fame lædantur Maniaci, nec frigoris tamen, nec famis impressiones recipiunt. Ut enim sensatio frigoris, & famis habeatur non sufficit, ut a succis in ventriculum affluentibus ejusdem tunicæ exquisitissimo sensu pollentes vellicentur, aut a particulis frigoris, vitriolicis, & nitrosi nerveæ cutis fibræ mordeantur, sed ut anima istis impressionibus recipiendis apta sit, summopere necessarium est.

Nisi problematis solutio isthæc ardeat, quidni liceat conjectare ab uberiori spirituum animalium, & sanguinis ad extremas partes appulsu, calorem cutis, qui in Maniacis deprehenditur, exoriri? Quandoquidem Cl. Sanctonii observationibus, atque experimentis competum est multo majorem esse transpirationem in somno, quam in vigilia: cum continuo fere vigilant Maniaci, parum transpirare perspicuum est. Quidam nimirum sic blaterare solent, ab hoc eodem

fonte diuturnam etiam ciborum abstinentiam repetentes. Sed perperam. Potest quidem aucta plus minus perspiratio aliquam efficere alterationem, non eam tamen, quæ in Maniacis deprehenditur.

VI. *Intentione tantum differt altera Mania species, in qua placidi, & mites hilaresque sunt ægri, acutiem &c.*] Uti apoplexia, alique morbi, sic Mania quoque in vehementem, & fortem, in mitem, & levem dividi commodissime potest. Illam nimirum furor, audacia, periculorum contemptus, alique hujusmodi comitantur; hanc placiditas, hilaritas, acuties, alique id genus. Cujus discriminis ratio ea esse videtur, quod in levi vitiosi humores multo sanguine diluti, ac temperati sunt, propterea nervea filamenta ad vividos quidem, & irregulares, non effrænes tamen motus sollicitant, quemadmodum in altera contingit. Hanc porro mitiorem esse manifesto docuit Hippocrates aph. 53. sect. 6. quo loco Maniam quæ cum hilaritate, & risu conjungitur minus periculofam, quam quæ serio, & cum ira, & furore, pronuntiavit. Et Celsus ipse lib. 3. cap. 18. ubi ait: *Neque ignorare oportet leviozem esse morbum cum risu, quam serio insanientium.* Rationem supra attigimus, cum diximus humores peccantes multo sanguine dilutos, ac temperatos esse. Ecquis enim est qui non videat, parum eisdem Cerebro herere, facile etiam corrigi, & qua data porta extra corporis confinia educi posse?

VII. *Ceterum Mania incurabilis plerumque morbus est.*] Quamvis Mania lethalis morbus non sit, diuturnus tamen est, atque agrum per virium resolutionem, & vigiliis contumacissimas interdum occidit. Perversam nempe solidarum cerebri partium structuram, quæ in hoc morbo potissimam partem agit, restitui nullo modo posse cum Aretæo facile dixerim; siquidem oporteret totum hominem renovare, quod per Jovem nec Diis ipsis, ut ipse ait, possibile fuerit. Si quod spei lumen affulget, id a provectioni ætate, qua solidæ partes mutationem in corpore subire solent, affulgere video.

Nonne dubia spes, certa semper desperatione potior? Illud autem cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus compertum est, eam esse hujusce morbi indolem, ut intermittat per aliquod tempus, certis tamen statisque temporibus, præsertim vero circa solstitia, & æquinoctia, sub quibus exortus fuit, maxime si error in sex rebus non naturalibus committatur, recrudescat, ut præstantissimus Aretæus lib. 3. testatus est. Quidni liceat conjectare acres alchalescentes, acidas, austeras, vel similes particulas in cerebro ob vitiatam, læsamve structuram congestas, ubi eo pervenerint ut contineri eodem amplius nequeant, in nervea filamenta exprimi, atque universum nervorum genus mixte perturbare, atque in violentos motus adigere? Quod si hereditarius sit morbus, seu a parentibus simili malo obnoxiiis ortum traducat, eam in primordiis vite cum solidæ cerebri partes, tum spiritus animales fortiti sunt texturam, ut illæ perpetuo incongruis separandis particulis, atque in nervea filamenta trajiciendis, hi vero cæco impetu hac illac irruendo opportunissimi existant.

VIII. *Insanis si varices, & hæmorrhoides superveniant, bonum.*] Quod remedia plerumque non valent in curandis, sanandisque morbis, solius naturæ opus felicissime præstat. Id potissimum molitur per criticas sanguinis evacuationes, sive per nares, sive uterum, sive sedales venas. Rectissime id observavit Hippocrates 6. aphor. 21. de insanientibus, quos varicibus, aut hæmorrhoidibus supervenientibus melius habere pronuntiavit. Non aliunde autem repetendum esse, quod hujusmodi evacuationes supervenientes salutares sint, quam ex eo quod peccantes humores Cerebro tenaciter adhærentes, ejusque fibras varie, inordinateque concutientes in coxas, & cru-

ra, & venas hæmorrhoidales transmittuntur, multi cum Galeno com. in aph. arbitrati sunt.

IX. *A Mania, Dysenteria, Hydrops, vel Ecstasis bonum.* Hipp.] Quamvis Dysenteria Maniæ superveniens humores pravos Maniam efficientes ad inferiora esse transmissos significet, unde ominari licet, eandem solutum iri, animadvertendum tamen est cum Cl. Etmullero non semper morbum hunc in salutem terminari; sæpius enim acerrimus ille humor intestina erodens graviores affectiones progignit, quibus ægri periclitantur.

Ad Ecstasim quod attinet, silentio prætereundum non est multipliciter exponi ab Auctoribus. Quidam enim taciturnam, & silentem desipientiam intelligunt, in quam si Mania cum audacia, & furore conjuncta a spiritu animalium perturbato, atque effræni motu dependens vertatur, indicio est morbosam materiem mitescere, ac propterea morbum sedari. Ita fere Martianus in annot. 7. aph. 5. Quæ tamen interpretatio multis minus probatur, commendaturque. Nam si Ecstasis taciturna, & silens desipientia est, ac spirituum effrænes impetus compescit, non inde tamen sequitur omnem a recta ratione aberrationem, ac delirium minui, sed augeri potius, & confirmari. Indicio enim est morbosam materiem firmitus, ac tenacius fibris Cerebri adhærere, ac difficillime educi posse.

Alii vero vehementem furorem Ecstasis nomine hoc loco sumunt, ajuntque violento illo conatu morbosam materiem eliminari, non secus ac in morbis acutis vehementissimi casus solent interdum bonas crises operari, unde homines a levi furore liberentur. Hæc fere Galenus in com. ejusd. aph. Quod quidem experientia confirmat, ajens se novisse quemdam, qui per vehementem, ac continuum furorem a levi fuit liberatus. Atque profecto nihil adhuc verosimilius dictum. Parcat tamen, si in aliam eo sententiam, cum docet Ecstasim furorem esse vehementem. Nulla enim alia de causa Ecstasi homines corripuntur, nisi quod in alicujus rei contemplatione magna, & diuturna detinentur, qua fit, ut fibræ illius partis Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum, tam valido cieantur motu, ut motum debiliorem a rebus sensibilibus profectum suscipere eodem tempore nequeant, hinc velut ex ære confectæ statuæ, apertis oculis rigidi manent. Id quod accidisse Socrati habemus apud Aulum Gellium not. Atticar. cap. 1. qui stare solitus dicitur pertinaci statu perdius, ac pernox, a summo lucis ortu ad solem alterum orientem, inconnivens, immobilis, iisdem vestigiis, ore, & oculis in eundem locum directis, cogitabundus, tamquam quodam excessu mentis, & animi facta a corpore: Et Carneadi apud Valerium Maximum lib. 8. cap. 7. qui ita defixus studio fuisse dicitur, ut ubi cibandi causa recubisset, cogitationibus inherens manum ad mensam porrigere oblivisceretur: Melissa, quam uxoris loco habebat, dexteram suis necessariis usibus aptabat. Sacerdotis quoque cujusdam meminit Divus Augustinus lib. 4. de Civitate Dei cap. 24. qui ad imitatas lamentantis hominis voces ita se a sensibus auferebat, ut simillimus mortuo jaceret, ac non solum vellicantes, & pungentes minime sentiret, sed igne admoro sine ullo doloris sensu ureretur. Quapropter satius duxerim statuere non a vehementi furore, sed a valido motu fibrarum Cerebri morbosam materiam discuti, atque per insignes excretionum vias foras eliminari, indeque Maniam solvi. Quamquam si Mania a Membranarum Cerebri siccitate exoritur, ab acris, alchalescentibus particulis easdem in vehementiores contractiones agentibus, verendum est, ne pars illa Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum, non solum motum a rebus sensibilibus impressum suscipere nequeat ob imaginationem rei, quam homines contemplantur, & motum validiorem eo, qui extrinsecus imprimitur, sed ita arescat, ut motum omnem ea-

eadem amittat, atque omnium impos fiat, unde Maniaci Cataleptici evadant, quorum Mens, ut ait Fernelius, una cum sensibus confopita est. Cujus quidem rei locupletissimos testes habemus, præsertim Henricum ab Heer, qui narrat Civem Londinensem in carcerem missum ob tristitiam acutissima febre correptum fuisse, postea furore, deinde Catalepticum factum obiisse. Secto cultu Anatomico cadavere Cerebrum siccissimum, velut friabile, nec non flavo colore tinctum apparuisse. Juvenem febre diuturna laborantem, deinde furore percitum tandem Catalepticum evasisse memorat Ballonius *lib. 3. observat.* Mirum secto cadavere in cerebro *repertas fuisse venas varicosas tabo, & sanguine nigro turgentibus, medullam Cerebri sicciorum, membranas siccissimas, quasi per Syriam, & deflagrationem arefactas, & rigentes &c. acutiei secantis resistentes, immo sectas troscare more membranarum aricularum igni adnotarum.* Quæ quidem omnia manifestissime evincunt fieri hæc mutationes in iis præsertim, qui Maniaci sunt a causis cerebri fibras siccantibus. Unde a Mania Ecstasim exoriri non semper tutum est, quod erat nobis demonstrandum.

X. *Si ager sanguine abundet, ejus facies, & oculi intense rubeant &c. sanguinem liberali manu ex brachio &c.*] Maniam curaturis nihil aliud præstandum esse, quam ut acres, vellicantæque particulas, sive biliosæ ea fuerint, sive acidæ, austeræ, ponticæ, temperent, educant, fibras Cerebri abstergant, emolliant, inordinatum, atque effrænum spirituum motum compescant, tam notum est, quam quod notissimum. In fonte Chirurgico Veterum fere omnium, & Recentiorum Medicorum consensu principem obtinet locum venæ sectio larga, qua depletis vasis sanguiferis, mutuas particularum sanguinearum allisiones, attritus, atque abhinc prodeuntem fervorem temperari, pressionem glandularum Cerebri, vasorum turgentiam tolli contingit, incongruas particulas in Cerebri filamenta minus exprimi, copiam spirituum animalium imminui, laxitatem solidis partibus conciliari, tandem dulcibus, humidis, atque attemperantibus particulis in sanguinem viam sterni. Ad quantitatem mittendi sanguinis quod spectat, nemo non videt, eam pro varia ægrorum constitutione, viribus, ac morbi vehementia variandam esse. Liberalem certe esse Medicum decet in iis, qui sanguine abundant, qui robusti sunt, qui sæviunt, furunt, quæ omnia profenso quasi digito commonstrant copiam spirituum animalium tumultuario in Cerebri fibras, hisque appensos nervos irruentium adesse, vasorum turgentiam, qua incongruæ particulæ in Cerebri filamenta exprimuntur, altiusque penetrant. De loco vix ulla suppetunt, quæ dicam, cum in violentis capitis affectionibus ex brachio primum, tum si suppressio sit naturalium sanguinis evacuationum, ex pede, tandem ex partibus affectæ proximis, jugulo videlicet, arteria temporali felicissime cedere alibi ostenderit. (V. Cap. 1. de apopl. com. in aph. 15. Cap. 2. de delirio &c. com. in aph. 13.) Arteriotomiam in temporibus institutam valde efficacem esse adversus Maniam non semel deprehendi, cum detractio sanguinis ex aliis partibus a Cerebro magis distitis minus commode responderit: neque efficacem tantummodo, sed & adeo tutam, ut valde mirer de ejusdem periculo a nonnullis blaterari, perinde ac si aneurysma sequi necessario oporteat. Verum quidem est arteriæ tunicas a lanceola vulneratas distrahi nimium, ac dilatari, ideoque Aneurysmatis periculum subesse. Si tamen de sectis arteriis temporalibus sermo sit, cum intus ossibus temporum superincumbant, extra fasciis comprimantur, facillime omnium, ac perfectissime sanescunt.

XI. *Quod invaluit in temperamentis biliosis non esse detrahendum sanguinem &c.*] Sunt qui in Mania ab acris alchalescentibus particulis (quæ plerunque contingit in iis, qui temperamento fervidiori, bilioso, ut ajunt, ac paucio san-

guine sunt præditi) a venæ sectione abstinere, verentes, ne tenuissimæ sulphuræ, subtilioresque particulæ sanguinis juxta copia non coercitæ facile sint avolaturæ, unde morbi causa augeatur. Hippocrates auctor est, ut notat Martianus in expositione *lib. 2. de morb. muli. n. 9. & in coac. prænot. sect. 3. n. 79.* Et sane quamvis detractio sanguinis ob auctam celeritatem ictus ejus particularum rariores, & debiliores sint, fortiores tamen, & crebriores esse in latera vasorum, & si sanguis tenuibus sulphureis particulis foetus sit, frequentiores tum inter se, tum inter latera vasorum a Mechanicis demonstratum est, unde in Maniacis temperamenti biliosi, sanguine tenuissimo existente, & sulphureis, ac subtilioribus particulis præditi si detrahatur sanguis, fervorem, effervescentiam augeri contingit, & morbum simul. Ego tamen ubi enormes, atque effrænes impetus compescendi fuerunt, etiam temperamento admodum bilioso existente, vel ira furentibus hominibus venam secari jussi, nec quidquam inveni, quo ab opinione mittendi sanguinem similibus in casibus desisterem. Quamvis enim simul ac venam secui, calorem, fervoremque auctum vidi, post breve tamen tempus effrænes impetus egregie sedari deprehendi. Nempe aucta per venæ sectionem sanguinis velocitate, calorem, fervoremque oriri contingit, imminuta vero copia spirituum animalium, languescere cordis, & arteriarum motu, effrænes ac violentos motus compesci.

XII. *Si vero res mihi sit cum agro, qui languidus, ac debilis sit &c. hirudines tantum sedalibus venis, cucurbitulam &c.*] Quandoque in detrahendo sanguine timidum, ac parcum esse Medicum oportet, ne cum ægrorum damno nimis sit liberalis. Ubi vires Maniacorum languidæ sint, ac debiles, ubi cacochymia adsit, & major potius, ac timor, quam furor ægrum exerceat, equis ad vehementer credendum non adducatur laxitatem solidarum partium, humores acidos, austeros, viscida, ac difficili materia involutos Cerebrum infarcientes peccare? Quod ubi contigerit, tantum abest, ut venæ sectio Maniacis proficit, ut potius obesse plurimum valeat. Flaccescere enim, ac collabi magis, magisque solidas partes perspicuum est, acidos, austeros, vel similes humores lenta, ac difficili materia involutos congeri, fibris Cerebri tenacius adhærere, & morbum augeri, aut confirmari. Verumtamen quamvis hæc vere dicantur de secta vena brachii, vel similibus magnis vasis, affirmari tamen non licet de hirudinibus sedalibus venis appositis. Nam præterquamquod hirudines in morbis capitis cum phantasæ læsione, & generatim in Melancholica temperie sedalibus venis appositas mira præstare compertum est, præterea pulcherrima earundem laus est tuto, ac citra virium discrimen, vel in infantibus, in quibus venæ sectio vel ob vasorum sanguiferorum exilitatem, vel virium languorem celebrari nequit, applicari posse. Nonne morbus iste per hæmorrhoidum fluxum solius naturæ ope resolvitur? Cur ergo Medicus, qui solius naturæ observator diligens esse debet, atque imitator hæmorrhoidum aperitionem ope hirudinum pertimescat? Idem plane dictum velim de cucurbitula magna scharificata Occipiti applicata, quam in Apoplexia, Lethargo, Phrenitide, aliisque violentis capitis affectionibus mira præstare cum Cl. Lusitano, Riverio, aliisque auctoribus magnis, & doctis adnotavimus.

Nucha, aut brachiis cauteria.] Ad Chirurgiam quoque pertinent cauteria, illud remedii genus e sanguine diversum humorem evacuans in gravissimis, ac pertinacissimis capitis affectionibus admoveri solitum nuchæ, aut brachiis magno cum fructu. Fonticulus excitandi antiquissimus mos est, ut liquet ex Cælio Aureliano, qui cauteria frequenti in usu fuisse Themisoni, Archigeni aliisque tradit, & ex Rhazis *lib. de affect. junct. tit. 16.*, qui id etiam de Arabibus confirmat, quos Veteres fere omnes, & plerique Recentiorum sequuti sunt. In capitis morbis Scultetus (*armament. chirurg. tab. 43.*) maximum, & mirandum præ-

præstare auxilium affirmare non dubitavit. Et de Mania quidem, Melancholia, Paralyfi, Cephalalgia aliisque similibus passionibus fonticulos aptissimos ad eandem certo, feliciterque debellandas esse, Viri in re Medica præstantissimi Rondeletius *meth. curand. morb.* Horstius *lib. 2. obs. 19.* Mercurialis *lib. 1. c. 27.* Crato *conf. 80.* Cælius Aurelianus *lib. 3. c. 1.* alique testantur sunt. Excitatis nempe fonticulis nova emunctoria naturæ parantur, quibus quædam excrementitia sanguinis particulæ, ac noxii humores, si qui spiritus conspurcent, & in motus inordinatos agant, vel Cerebri tersam, perspicuamque substantiam obnubilare possint, qua data porta extra corporis confinia elabi possint. Natura ipsa optima morborum medicatrix efficacissimum esse remedii genus aperte docuit; siquidem exsiccatis vulneribus, aut fistulis insanire homines, nec prius insaniam solvi, quam illa aperiantur, observationibus virorum præstantissimorum compertum est. Ita puellam Maniacam per ulcera in crure orta curatam refert Forestus *lib. 10. obs. 24.* Ab occluso ulcere Maniam cæpisse testatus est Amatus Lusitanus *cent. 2. obs. 47.* Alias observationes vid. in M. N. C. *Dec. 2. an. 3. obs. 213.* An. 6. *obs. 201.* nec non in Pechlino *lib. 2. obs. 30.* Quid ergo si eam imitemur arte vias incongruis particulis eliminandis aptas parando? Quæ si locum habent, locum habent maxime in iis, qui cacochymi sunt, qui sanguine donantur acidarum, austerarum, viscidarum, ac difficilium particularum admixtione coinquinato. In adultis vero, strigosisque corporibus, in quibus acres, alchalescentes particulæ dominantur, periculum est, ne serosarium, ac nutritivum roris, quorum insigne fit per aperta ulcera dispendium, iusta copia non coercitæ, ac libertatem naturæ cum fuerint, morbus vel exasperetur, vel tabes subsequatur.

XIII. *Huic pariter radicem Hellebori nigri acido aliquo succo correctam &c.*] Utrum purgantia Medicamenta in Mania convenient dubitatur. Si Veteres Medicos consulamus, illi quidem non solum a purgantibus nullatenus abhorruerunt, sed vehementissima usurpare minime sunt veriti. Celebris est Helleborus, cujus duo sunt genera, Albus scilicet, & Niger. Albus a Veteribus cautissime usurpabatur, atque ejus virulentiam teste Albino *lib. de meth. cum oleo, vel etiam oxymelite decoquendo* cicurabant, atque ad ipsum ferendum ægros balneatione, victuque humido, & copioso parabant, ut lethales convulsiones præcaverentur. Niger frequentius adhibebatur, atque adversus capitis morbos cum phantasie læsione tamquam specificum medicamentum valere plurimum reputabatur: hinc in proverbii consuetudinem venit Helleboro opus esse ei, qui demens vocaretur, atque egere illum in Anticiram navigare; in hac enim insula multum Hellebori nigri, quem etiam D. Tournefort legitimum Helleborum nigrum Hippocratis, & Antiquorum esse tradit, reperitur. Quamquam nasci quoque in Oris Ponti Euxini, & ad radices Montis Olympi in Asia circa Prusiam notum est. (V. Cor. *inst. R. H.*) Violentus tamen & ipse creditur, ac naturæ hominum infestus. Memorabile est, quod refert Valæus in *method. medend. helleboro fonticulis ad mundificationem imposto per vomitum, & secessum subinde purgasse, atque alterum illud, quod tradit Plinius *hist. nat. lib. 25. c. 5.* Melampodem observasse capras helleboro pastas purgari, & lac earum adhibuisse ad Prætidam furore percitas persanandas, quod tenuissimi in eodem, & summæ activitatis principii argumentum est. Quæ res effecit, ut cum certis, ac constantibus, tum multis, ac frequentibus Veterum Medicorum observationibus proficuum ad curandos Maniacos compertum fuerit, in suspicionem venerint, vel peculiari modo corpus præparare solitos fuisse, priusquam exhiberent Helleborum, vel ad ejus lenitatem, aut vehementiam plurimum facere regionum diversitatem. Et vero teste Dioscoride *lib. 4. litteris* tradita fuit a Philonide Siculo Ennensi peculiaris corporis ante usum Hellebori præparatio,*

paratio, & victus ratio, quæ tamen ad nostram usque memoriam non pervenit. Hac de re etiam videatur Schulzii dissertatio de helleborismis Veterum. Regionum diversitatem facere ad ejusdem vim immutandam facit potissimum, quod qui ad nos crevit validius, & vehemens est, qui vero Helvetiis montibus adfertur validior, atque efficacior est, ut præ cæteris testatus est Boulducius egregius Chymicus, & Academic. Parisiensis, cum illum qui ex Anglia in Galliam adportatur infirmissimum esse in sua operatione, ut nihil fere, aut parum quacumque tandem forma exhibeatur, purgare deprehenderit.

Radix in usu est, in qua sales præcipue dominantur, resnamque copia longe excedunt, ex quorum congrua portione optima purgatio sequitur. In ea autem corrigenda non desuit Medicorum accuratio. Alii lotionem, macerationem, vel in aqua, vel in vino, alii torrefactionem, alii succo rosarum infestam ejus vim emendant; quorum tamen omnium illa potior esse videtur præparatio, quæ acidis succis peragitur, cujusmodi sunt suc. cydonior. vel acet. vel simili liquore. Acidis enim omnium acrium vim majorem in modum infringi compertum est.

Vel ejus extractum aq. simplic. cum sale tartar. paratum.] Resina, quæ per vini spiritum extrahitur irritare potius, quam purgare habet. Si materię, quæ a resinæ extractione remanet, aqua affundatur, tinctura & inde extractum obtinetur, quod urinæ potius ciendæ, quam purgandæ par est. His omnibus præstat extractum per solam aquam pluvialem radicibus Hellebori tenuissime concisis affusam, salem medium aliquem addendo, cujusmodi sunt sal tartar. tartar. vitriolat. vel similis, eamque fervando in cinerario calido per 24. horas. Colatur postea, & leviter exprimitur liquor, permittiturque, ut quiescendo clarifescat. Sic parata est tinctura, cujus humiditate leni igne exhalante habetur extractum solidum, quod leniter simul, atque utiliter purgat. Hac nimirum ratione sales, quos planta continet, resinæ copiam secum trahunt, penetrant, ac dissolvunt, hinc blandum simul, & efficacem purgans constituunt. Grates habendæ sunt laudato Boulducio, qui plurimis experimentis edoctus statuit satius esse leni calore ex purgantibus medicamentis tincturas elici, quam magno; buliendi enim maximam partem eorum virtus dissipatur.

XIV. *In illo e contra solo sero lactis tamarindato contentus sum &c.*] Quamvis radix Hellebori alterutro ex dictis modo præparata leniter simul, atque utiliter purget Maniacos, ut hætenus demonstratum est, non omnibus tamen Maniacis sine præmeditatione exhibenda. Leniter atque utiliter purgat, si iis præscribatur, qui laxiori habitu donantur, & in Maniam inciderunt ob humorum acrium viscido involutorum cerebrum infarcientium copiam: Si vero adultis, strigosisque corporibus. Mania ab acrimonia alchalia, & biliosa intemperie vexatis tantum abest, ut emolumento sit, ut eisdem in discrimen vitæ adducere valeat. Humidiores enim, mitioresque sanguinis particulas educendo, cæteras acuendo, nervosas partes in validiores, vehementioresque contractiones, ac corrugationes sollicitando efficere potest, ut Maniaci furant magis, ac delirant, atque interdum convulsi moriantur; unde rectissime ab Hippocrate dictum 1. aph. sect. 5. *Convulsio ex helleboro lethalis.* An Antimonialia medicamenta, cujusmodi sunt Antimon. hycinth. hepar antimon. & ex eo paratus crocus metallorum, aqua benedicta Rhulandi, quæ passim ab Auctoribus miris laudibus extolluntur, in usum revocem? Næ isthæc ejusmodi sunt, ut cum acerrimis, ac fere corrodentibus particulis foeta sint, non solum adultis, sed quibuscumque Maniacis sint infestissima. Satius porro crediderim alvum blandis lementibus laxare, inter quæ Serum lactis Tamarindatum præstat, quod cum humoribus alchalicis, biliosis evacuandis, & ex massa sanguinea præcipitandis,

rum nimio ejusdem fervori compescendo, ac temperando existit aptissimum. Mirum irrideri Veteres Medicos distinguentes medicamenta purgantia in cholagoga, phlegmagoga &c. cum experientia compertum sit certos humores peculiaribus pharmacis facilius, commodiusque educi, ut dictum est de Helleboro, & Tamarindis, quorum ille acidis, austeris, viscido involutis humoribus in Mania peccantibus, hi vero biliosis, alchalicis eliminandis opportunissimi deprehenduntur.

XV. *Cæterum Serum lactis destillatum cum foliis Cichor. Fumar. &c.*] Sive acidi austeri, sive acres alchalescentes peccent humores, ea quæ diluendi, temperandi, cicurandi, emolliendi facultate donantur, in Mania locum habere manifestissima res est. In horum sensu venit Serum lactis destillatum cum Fumar. Cichor. aliisque plantis, quæ nitroso sale, aut nitro persimili per experimenta Cl. Boerhaavii (*Chym. tom. 2.*) foeta sunt, unde illud emergit remedii genus, quod qua nimium fervorem, atque effervescentiam compescendo, qua blande attenuando, & incongruas particulas per insignes excretionum vias extra corporis confinia educendo, qua demulcendo, ac relaxando ad hunc morbum profigandum aptissimum existit.

XVI. *Æstuosa tempestate agrum in aqua tepida &c.*] Balnea solent etiam sani in deliciis habere, Romanorum præunte exemplo, præsertim M. Agrippæ, ejus liberalitate, anno ædilitatis suæ, centum & sexaginta loca ædificata fuerunt, quibus Cives gratis aqua calida, & frigida lavari poterant. Hunc æmulati sunt Nero, Vespasianus, Titus, Domitianus, Severus, Gordianus, Aurelianus, Diocletianus, Maximianus, atque omnes fere Imperatores, quorum luxus, ut liquet ex Vitruvio (*de archi.*) Seneca (*in epist.*) Statio (*in sylvis*) Plinio (*in hist. natur.*) nulla in re clarius enituit, quam in magnificis balnearum fabricis. Cæterum magno in honore habita semper fuerunt balnea a vetustissimis Medicis, maxime vero a Methodicis, qui uti in omnibus fere morbis ad solidaram partium vitia diligenter respiciebant, ita iisdem earumdem tonum modo augendo, modo imminuendo prompte succurrebant. Ac speciatim loquendo de Mania equis inficiabitur totius corporis fibras, quæ nimio robore, atque elatere sunt præditæ, quæ nimium aridæ plerumque, atque exsuccæ sunt, balneo aquæ dulcis tepidæ relaxari, atque emolli? Ea re fit ut sanguinis minore impetu propellatur in caput, neve incongruæ particulæ in Cerebri filamenta exprimantur, aliusque penetrent, unde nerveorum filamentorum varias, inordinatasque concussiones sedari contingit, atque abhinc prodeuntes Maniacorum imperus coerceri. Illorum consuetudinem, qui ægros in mare, & flumina mergunt, diuque immeros tenent, Veteres plerosque Medicos imitantes, qui, ut docent Hippocrates (*de humidorum usu*) Plinius (*in histor. natur. lib. 29. cap. 1.*) Strabo (*in Geographia lib. 65.*) Oribasius (*lib. 7. cap. 27.*) balnea frigida in adversa valetudine plurimum commendabant, laudare nescio. Quamvis enim Melancholicorum, & Maniacorum balneo frigido curatorum exempla non desint, quale de Mania curata refert Michellottus in *M. N. C. vol. 1. obs. 102. p. 10.* tepida tamen multo tutiora crediderim, ubi partes nimis firmæ, atque adstrictæ relaxandæ sint. Tepore enim vix dixi potest quantum mollescent fibræ universi corporis, cum interim apertis cutis foraminibus, & levi sudore subsequente, quidquid sanguinem, cæteroque succos conspurcaverit, extra corporis confinia educatur; quæ de balneo frigido affirmari non possunt. Quam apte Trallianus *lib. 7. Ægri* (melancholici nempe) *in balneo moventur diutius, ac in calidam descendere cogantur, omnino etiam, si astas fuerit, in eo diutius desideant.* Quibus addenda, quæ in hanc sententiam tulit Aretæus *lib. 7. Melancholici in aquis sponte calidis sepe commoventur; rara enim, & molles carnes ad ægritudinis remif-*

missionem maxime faciunt, verum sicca, & tensa Melancholia laborantibus carnes sunt.

XVII. *Autumno tandem ad Lac asinum &c.*] Balnea sequitur lactis asinini usus, quod adversus Maniam præstantissimum medicamen est, si quod aliud. Cum enim ad acres, stimulantresque particulas invertendas caseosa ipsius parte plurimum valet, serosa autem ad diluendum, tum ad læves, politasque, humidis, atque temperantes in sanguinem invehendas, ad demulcendum, ad laxandum existit opportunissimum. Ob majorem tenuitatem & Caprino, & Vaccino Asinum lac longe efficacius, & pro agrorum opportunitate valentius creditur. Remedii genus quod adversus morbos ex acri oriundos, ac solidaram partium adstrictione nimia, siccitateque Hippocrates usque, aliique in re Medica præstantissimi viri præ cæteris nostra hac ætate florentissimi Boerhaavii, Hoffmannus, Cyrillus tanti faciunt, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, ab uno lacte sperari posse confidant.

XVIII. *Si austeri, acidi peccent humores, & viscerum imi ventris infarctus &c. tincturam Mart. suc. pomorum, aut aurantior. extr. &c.*] Præquam Lac exhibeatur, illud enixe curandum est, ut ea vitia tollantur, quæ impedimento esse queunt, quominus a Stomacho rite subigi, & in sanguinis massam per venas lacteas invehi commode possit, unde acescens in stomacho gravissima mala hypochondriaca progignat. Id præsertim contingit, ubi primæ viæ acidis, aliisque pravis humoribus onusta sint, ac viscerum imi ventris infarctus adsint. Hinc salubre practicum consilium ea in usum vocare, quæ cum acidis, aliisque peccantibus humoribus absorbendi, tum laxatas solidas partes corroborandi, obstructions, infarctus referandi facultate donantur. Martialia Medicamenta id maxime præstant. Terrea enim parte absorbent potentissime, & corrigunt aciditatem omnem humorum, fibras Ventriculi, intestinorum, & adjacentium viscerum membranas constituentes confirmant, ad assueta munia aptas reddunt, unde mucosas quiescencias arteri contingit, infarctus viscerum referari, & liberum per venas lacteas in sanguinis massam lacti aditum pateferi. Usurpatur Mars vel in forma solida, ut ajunt, vel in liquorem redactus. Si in forma solida exhibeatur, vel in tenuissimum pollinem teritur, vel in rubiginem, seu crocum redigitur. Uterque eximie virtutis est. Inter Martis præparaciones magno in pretio, & honore habentur tincturæ, atque illæ præsertim, quæ cum liquore non admodum acido parantur. Cum acido limonum, pomorum, & similibus fructuum blandissimæ tincturæ eliciuntur, quæ ex conveniente vehiculo propinatæ mira præstant; eo quod leniter operentur, in istiusmodi affectionibus, in quibus verendum est, ne plus æquo solidæ partes obrigescant, ac turbæ excitentur, cæteris Martis præparaciones anteponuntur tincturæ.

XIX. *Somnus suavi cantillatione, Musicorumque instrumentorum concentu &c.*] Scite admodum prudenterque somnus ab antiquis Poetis appellatur pax, & tranquillitas omnium rerum, nec non quies spirituum. Ita Ovidius:

Somne quies rerum, placidissime somne Deorum,

Pax animi, quem cura fugit, & pectora duris

Fessa ministerii mulces, reparasque labori.

Et Seneca in Hercule furente

Tu o domitor

Somne malorum, requies animi,

Pars humana vita melior.

Cum igitur quiete spirituum, ac placida tranquillitate opus sit in Mania, nemo non videt omni studio esse procurandum. Huic autem operi apprime faciunt suaves cantillationes, musicorumque instrumentorum concentus. Hisce

porro multos gravissimosque morbos & animi, & corporis profligatos fuisse Veterum, & Recentiorum Medicorum observationibus compertum est. Qua de re vid. histor. in act. Reg. Scient. Acad. Paris. an. 1702. 1707. 1709. ut mitam testimonium Sacrarum litterarum, ex quibus habemus Saulem furore, & infania percitum modulamine citharæ non semel a Davide fuisse placatum; Alexandri ab Alexandr. qui refert Asclepiadem nulla re magis, quam symphonia, & vocis concentu phreneticos curare solitum fuisse; Celsi, qui phreneticorum tristes cogitationes symphonia & vocis concentu discutiendas esse tradit; Roberti Boylei, qui refert quemdam ut inimicitiam ab alio acceptam reponeret æreum cornu canere jussisse; cum hic federet cum amicis in convivio, audito sono adeo turbatum animo, & corpore fuisse, ut risum in convivio, & admirationem commoveret, & Homeri, & Plutarchi, qui pestem ex multis Græciæ civitatibus musicis instrumentis fuisse depulsam testantur. Sed quod magis mirari subit certis duntaxat Musicis sonis quosdam morbos profligari. Cujus quidem rei locupletissimum testem habemus Cælium Aurelianum morbor. chronic. lib. 1. cap. 3. ubi ait: *Alii Medici utuntur etiam cantionibus in Mania curatione, tibiaram varia modulatione, quarum alteram Phrygiam vocant, quæ sit jucunda, & salutaris iis, qui ex castitudine furere noscuntur, aliam gravem, quam Dorian appellat in iis, qui risu, & puerilibus cachinnis afficiuntur.*

Mitto demorfos a Tarantula, dum motu sensuque privati in terram concidunt, certis modulationibus tibicinum, & aulcedorum digitos primum movere leniter, mox pedes, deinde univsum corpus, donec expergefati assurgunt, & choreæ inertes, atque inexpertes, tamquam peritissimi saltatores ad numeros tripudiant, ut si forte soni deficiant a rhythmo, aut dissonent, non sine magna ægritudine, & mœrore a chorea desistant. Qua de re V. Kircherus, Boyle, Geoffroy hist. d. A. Vol. 6. Mead, Baglivus, aliique. Quod sine admiratione haud accipi solet ab iis, qui morbos omnes a sanguinis vitii repetunt, vix ac ne vix quidem ad solidas partes, maxime nervosum genus respicientes. Cum enim humanum corpus, ut Automa divino artificio constructum sit, nervosæque partes magnam vim habeant ad partes corporis movendas, elaterium, robur ipsarum variandum, nec non ad canalium diametros constringendos, aut relaxandos, summam quoque illis inesse efficaciam ad humorum motus, actionesque ab ipsis pendentes multipliciter variandas censendum est. Hinc orti infiniti prope modum morbi, qui a nervis, tamquam a præcipua causa dependent; imo paucissimi sunt morbi, in quibus nervi tandem non afficiantur, aut quorum optima remedia non sint, quæ nervorum tensionem, & elaterem congrue moderantur. His ita statutis haud difficile, atque insolens explicatu est, cur soni, ac cantillationes ad plurimos, eosque gravissimos morbos curandos plurimum valeant. Cum enim magnam vim habeant Musica instrumenta ad fibras nostri corporis commovendas, nil mirum videri debet perturbatum earum motum ad naturalem rythmum reduci, languescentem excitari, ac pro variis sonis nunc Dorio, nunc Phrygio, nunc Lydio, modo furorem & iram, modo gravitatem, lenitatemque animi, modo mœrorem, & tristitiam conciliari.

XX. *In hunc finem pediluvia ex Malva, Parietar. Lactuc. &c.*] Ea est inter nervosas partes connexio, ut una affecta, aliæ quoque licet longe distitæ afficiantur. Hinc liquido constat quare a Medicis non raro quibusdam partibus minime infirmis remedia applicentur, ut aliæ distitæ male affectæ levantur. Ita pediluvia in delirio instituantur ex emollientibus, & hypnoticis parata, ut fibris cerebri placida exoptanda tranquillitas, ac somnus concilietur. Laxatis enim harum partium fibris per summum, atque admirabilem consensum, cerebri quoque affici ea ratione contingit, qua opus est ad placidam exoptandam tranquillitatem,

ad

ad somnum. Qua de re vid. Bagliv. (*de fib. motr.*) Vieussien. (*in nervolog.*) Hoffman. (*differt. de consen. part.*) Stahlus, aliique. Sunt qui hyosciamum in ejusmodi pediluvia recipiunt; verum cum non desint observationes præsertim in Eph. N. C. delirii, furorisque oborti, solius decocti foliorum hyosciami vaporibus satius duxerim abstinere, ne dum delirium sedare volumus, eidem occasionem præbeamus.

XXI. *Emulsiones pariter sem. quat. frigid. major. &c. cum nitr. puriss. gr. x. camphor. gr. iii. &c.*] Ad effrænes nervorum, ac spirituum motus compescendos præ cæteris omnibus opiata præstant. Hinc Etmullerus statim in principio exhibenda esse docet: morbo enim magis protracto minus adjumenti ab opiatis haberi, additque Lindanum affirmare, quoties somnus conciliari potuerit, feliciter a se Maniacos fuisse curatos, secus propter morositatem parum, aut nihil juvare. Imo cum spiritus sint alio avocati, cum in opiatis, tum in aliis remediis administrandis necessarium esse consuetum modum excedere, ne eorum vires eludantur. Qua in re si quid sentio, ab opiatis omnino abstinendum traderem. Quies enim, quæ ex narcoticorum actione spiritibus accedit, torpor est potius in efferatiorem motum abiturus, quam placida exoptanda tranquillitas. V. Cyril. t. 3. cons. 35. Ne autem in principio opiata sint administranda facit potissimum ea ratio, quod ante universalia remedia, quæ morbificam materiem corrigant, & per insignes excretionum vias extra corporis confinia educant, insida sunt, cum interim neque expectandum sit, ne fractæ sint vires, neque consuetus modus in eorum administratione excedendus, ne quem obdormire volumus, ut cum Celso loquar, excitare postea non possimus. Qua de re plura vid. cap. 4. com. in aph. 13. Si igitur nimii motus compescendi sint, & somnus procurandus, iis maxime uti expedit, quæ demulcere habent, emollire solidas partes, humidas, atque temperantes particulas in sanguinem invehere, spiritus narcosis partibus irretire potius, quam penitus obruere. In horum censu veniunt semina frigida majora, aquæ plantarum quæ lacteo, mitique succo, aut nitroso sale abundant, & ex his paratæ emulsiones; in quas si nitrum purissimum, & paulum camphoræ excipias, dici vix potest, quam apte effrænes Maniacorum impetus coerceantur. Ea nimirum est hujusæ salis pulcherrima laus, ut cum nimia sanguinis, humorumque effervescentiæ compescendæ, ac temperandæ, tum blanda, mitique vi anodyna nervosis partibus placidam tranquillitatem conciliando opportunissimum existat. Miror cur Medicinæ proceres præeunte Sennerti, ac Riverii exemplo hoc simplicissimo medicamento, cæteris posthabitis, ejusmodi morborum curationem non aggrediantur. Si de camphora sermo sit, ejus anodyniam virtutem qui non cognoscit ad effrænes Maniacorum impetus coercentes, medicamentum aptissimum cognoscit plane nullum. Vel in magna dosi illam exhibeas, vel parca, & per epicrasim, mirum nunquam non bono, & emolumento esse posse. Expertus loquor. Feminam quamdam enormibus convulsionibus obnoxiam, vigiliis contumacissimis, ac sæpius furore percitam sola emulsione descripta cum camphoræ gr. iii. quotidie exhibita in pristinum valetudinis statum restitutam deprehendi, cum alia propemodum infinita minus commode responderint. Maniacum etiam quemdam eadem emulsione cum camphoræ ℥ ii. viginti quatuor horarum spatio exhibita post largam sanguinis missionem, ac purgationem helleboro, felicissime sanatum vidisse bona fide testor.

XXII. *Carnium vinulorum, pullosum, & similium elixarum usus moderatus &c.*] Carnium delicatiorum, & Animalium temperatorum elixarum usum Maniacis interdicens non esse facit potissimum ea ratio, quod in ediam ferre minus possunt, ac delirio, vigiliis, cæterisque gravioribus pathematibus exer-

cui-

centur cum tenui victu utantur, licet animo in variarum rerum contemplatione occupato famis stimulum minime perferant. Quod quidem non aliunde repetendum est, quam ex eo, quod acres, vellicantesque sanguinis, humorumque particulæ chyli iusta copia non coercitæ facile avolant, nerveas fibrillas pungunt, in vehementiores contractiones agunt, atque propterea agitationem, ac furorem augent. Illud tamen curandum est omni studio, ne debitum modum excedamus, ne sanguini, ac spiritibus nimiam vim addendo efferatoribus postea motibus ansam præbeamus. Quapropter satius est, ut pulmenta potius ex avena, hordeo, cucurbita &c. cum amygdalis liberalius concedantur, quæ vel blando acore, quo donantur, vel oleo miti ac lacteo succo, quo abundant, nimie humorum effervescentiæ, ac fervori temperando, demulcendo, relaxando, emolliendo opportunissima existunt.

C A P U T VI.

De Melancholia generatim, ac speciatim de Melancholia ab Amore.

- I. **M**elancholia est contentio animi in una cogitatione defixi, interdum cum cognitione, & conscientia, interdum sine cognitione, & conscientia homines dire exercens.
- II. Certa quædam, & constans fibrarum Cerebri inflexio, a qua nequeunt dimoveri, potissimam in hoc morbo partem agit.
- III. Tali porro inflexioni earundem fibrarum siccitas, atque ariditas ansam præbet.
- IV. Siccitati, atque ariditati fibrarum Cerebri adde sanguinem a balsamica, oleosa, tenui, mobili natura in terrestrem, atrum, crassum, intertem ad motum degenerantem.
- V. Antecedentes, & procatharticae causæ sunt temperamentum Melancholicum, consuetarum evacuationum, mensium, hæmorrhoidum suppressio, viscerum imi ventris, uteri præsertim in sæminis affectiones, febres tertianæ, quartanæ diuturnæ, assidua, atque immodica studia, graves animi curæ, terror improvisus maxime in pueris, amor ingens.
- VI. Si quis in firma, & constanti in aliqua re fixatione detineatur, quam perditus, ac perniox secum volvat, & ab eadem removeri nequeat, hinc sensim, sensimque languescente corpore, mentis aberratione primum levior tentari incipiat, solitudinem consulto quærens, & abhorrens ab amicis, & hominum consuetudine, sermones quosdam quasi cum altero habere videatur, qui non cohæreant, & nunc tristes, nunc hilares appareant, quandoque rideat, alias lugeat, interdum cantet, nonnunquam irascatur, & aliquando perpetuo silentio detineatur, noctu vagetur per sepulchra, per solitudines nesciens quid fugiat, quid velit, Luporum, & Canum more ululet, latret, carnes Animalium laceret, voret, atque ita se habens, quamquam ex intervallis videatur ad sanitatem mentis redire, brevi tamen eliciatur ab hoc statu, & in delirio

ite.

iterum constituitur, judica talem esse Melancholicum.

VII. Primus quasi ad Maniam gradus est Melancholia.

VIII. Hinc curatio iisdem fere remediis peragitur.

IX. Aquæ acidulæ, nisi morbus a depravato viscerum imi Ventris munere nascatur, aut foveatur, vix, ac ne vix quidem adhibendæ.

X. Nunquam solus relinquendus æger, conandumque, ut facietorum hominum colloquiis interfit.

XI. Ubi ex pulsu obscuro, contracto, & inconstanti, ad præsentiam, aut nomen amariæ celeri, frequenti, humili, inæquali, tremore corporis, pallore simul, & rubore genarum noveris Melancholiam ex amore proficisci, conjunctio procuranda; sæpissime tamen difficillima est, interdum impossibilis, quandoque morbo deterior.

XII. Novus quæsitus amor discriminis plenus.

XIII. Peregrinatio minus tuta; nostalgiam enim plerunque gignit.

XIV. Afflictio corporis ob illata verbera, carcerem, diætam ex pane, & aqua sæpe desperatos reddit.

XV. Camphorata medicamenta nullius plane virtutis.

XVI. Præcaveri quidem potest insanus amor, curari autem non potest.

XVII. Præstat ergo Mares præsertim a feminarum, quæ excellenti pulcritudine sunt, consuetudine, familiaritate, colloquiis amatoris, lenociniis, atque amatoris artificiis abstinere, ne in hunc truculentissimum morbum labantur.

XVIII. Ubi a vitio hypochondriorum dependeat Melancholia, curatio eadem; quæ in affectione hypochondriaca instituenda.

C A P U T VI.

De Melancholia generatim, ac speciatim de Melancholia ab amore.

- I. **M**elancholia est contentio animi in una cogitatione defixi &c.] Uti Mania delirium cum furore, & audacia, sic Melancholia cum timore, & mollestia communiter solet definiri. Ita Hippocrates 6. aph. 23. *Si timor, & mollestia longo tempore perseverent, judica talem esse Melancholicum.* Quam quidem definitionem, cum aliis ea primo cognita est, non parum fatentur placuisse, si ve quod revera habeat cur placere debeat, si ve quod idem ipsi olim conjecissent. Rem insigni perspicuitate, ac subtilitate pro more ad trutinam revocans Bellinus cum animadvertisset multos dari Melancholicos, vel certa tempora in Melancholia, in quibus per ejusdem morbi vim excitatur risus, lætitia, cantus, securitas, mirum, ait, *est quantum se torqueant, ut positam definitionem retineant, & cum ipsa has contrarias affectiones concilient.* Hæc potissimum effecerunt, ut Aretæi definitionem libentius amplecteretur, qui Melancholiam dicit *Angorem animi in una cogitatione defixi, atque in hærentis, absque febre, & furore a phantasmate Melancholico ortum.* Quod enim invaluit hujusce morbi maxime proprium esse, ut æger falsa alicujus opinionis specie illudatur, quam ta-

men

men suo malo veram credit, apte in definitione Aretæi exponi putat per verba, *in una cogitatione defixi, atque inhaerentis*; verum illud reprehendendum ipsi videtur, quod Melancholia dicatur *Angor animi*. Cum enim angor sit quid triste, & graviter, seu quodam veluti dolore afficiens animum, id omnibus Melancholicorum affectionibus minime convenire existimat, qui non semel rident, cantant, & alia edunt lætitiæ, & hilaritatis signa. Aliam igitur ipse excogitavit, quæ cum omnibus Melancholicorum affectionibus conveniat, cæteris anteponendam esse sibi in animum jure induxit. Bellini definitio fere est, quam trado: *Delirium sine febre, quo delirans imaginatur de re aliqua singulari, vel paucis aliquot, tamquam verum id, quod est falsum, & tristis est, aut lætus, timens, aut securus, prout imaginatio illa conjuncta est cum speciebus tristitiæ, lætitiæ, timoris, securitatis*. Quæ quidem est cum per se satis clara, tum propter illorum famam, qui eandem defendunt. Non is sum, qui multum laudis Bellino detrahendum esse contendam, qui Melancholiæ definitionem plus æquo longam tradidit cum paucioribus ea comprehendi potuisset; haud enim ignoro, quam varius illorum sermo futurus sit, qui ubi vera, aut quæ ad veritatem propius accedunt attingerint, brevitatis studiosos summo opere damnant, atque in scribendo minime servandum esse illorum morem, quos in Paradoxis irridet Helmontius, nempe *ut sit, in quo singulis placeant*, pugnacissime sustinent. Cum tamen Bellinus fateatur Aretæi definitionem per verba, *in una cogitatione defixi, atque inhaerentis*, quadrare egregie in communem Medicorum opinionem, quibus vehementer persuasum est Melancholiam in eo præcipue sitam esse, quod æger falsa alicujus opinionis specie illuditur, quam tamen suo malo veram credit, si per *Angorem animi*, quod loco generis est in tradita Aretæi definitione, intelligamus animi contentionem ad aliquam rem, in cuius propterea cogitatione defixus sit, non vero quid triste, & graviter, seu quodam veluti dolore afficiens animum, nihil sane est, cur Aretæi definitio placere omnino non debeat. Quamvis nimirum pulchre concinnata sint, quæ a plerisque magnis, & doctis auctoribus sunt edita, nihilominus tamen nonnulla interdum adjungere licet, nonnulla interdum mutare. Hinc sane studio multorum voluntas non defuit, in eoque maxime quorundam interpretum solertia eluxit.

Interdum cum cogitatione, & conscientia &c.] Celebris est divisio inter Melancholiam, quæ communiter cum delirio, seu delirium Melancholicum dicitur, & Melancholiam sine delirio, quæ alias perturbatio mentis vocatur. Qui Melancholia sine delirio tenentur, in fixa quidem, & constanti cogitatione sunt defixi, ejus tamen conscii sunt, eique quoad vires resistunt. Novi Mulierem quandam, quæ sæpissime excitabatur ad sese trajiciendum in puteum angulum suæ domus occupantem, mentis tamen recte compos huic cogitationi valde reluctabatur, cavebatque diligentissime, ne angulum domus adiret, valde timens, ne periculo facto cogitationi reluctari amplius non posset, atque experimentum per mortem ageret. Talis erat Mulier illa apud Platerum, quæ ad infantem interficiendum impellebatur, quamquam mens adhuc, & ratio integra eandem redarguebat, quo propterea factum, ut infantis neci reluctaretur. Qui delirio Melancholico, seu Melancholia cum delirio corripiuntur, non solum in una cogitatione sunt defixi, sed ejus præterea inscii sunt, atque modo ad mororem, timoremque, modo ad lætitiæ, ac securitatem excitantur. Hinc alii Deum se esse judicaverunt, alii stipula ferentes se Mundi centrum sustinere sunt arbitrati, alii vagientes ut infantes sustentantis manum sunt deprecati, quidam se in vitrea vasa conversos crediderunt, aliorumque viciniam, & contactum timerunt, alii in anatem, & sine aquis vivere non posse, alii desperati vitam sibi

sibi eripuerunt. Quarum rerum historias vid. in Kirchero *tract. de peste* in Wepfero *tract. de cicuta aquat.* in eph. N. C. an. 4. & 5. *decur. 1. obs. 124.* nec non an. 9. & 10. *decur. 3.* & *ejusdem decur. an. 7. & 8.* aliisque Auctoribus practi- cis. Ex quibus liquet ægros firmam, & constantem fixationem torquere, cujus conscii haudquaquam sunt, ac propterea eidem blandiuntur. Vel autem cogitatio, & conscientia adsit in Melancholicis, vel non, animum in fixa, & constanti cogitatione defixum esse tam certum est, quam quod certissimum.

II. *Certa quadam, & constans fibrarum Cerebri inflexio, a qua nequeunt dimoveri, potissimum &c.*] Quæ fixæ hujusce cogitationis causa, ac fomes sunt, ea Melancholiæ causæ erunt censenda. Quod attinet ad causam proximam, & conjunctam hæc statim innotescet, modo ea in memoriam revocemus, quæ alibi dicta sunt, nostræ videlicet mentis cogitationibus, certas in fibris cerebri motiones, certasque ipsarum flexiones respondere, & vicissim certis motibus, & flexionibus fibrarum Cerebri certas quoque in mente cogitationes excitari. Si ii motus inordinati sint, si ad ea, quæ obijciuntur non sint accommodati, ac demum anima regere pro sui voluntate, & moderari non valeat, inordinatas, confusas, & sine ulla lege cogitationum species animæ obversari, ac delirare Animal. (Vid. Cap. 4. com. in Aph. 2.) Quid ergo si talis sit fibrarum Cerebri inflexio, ut suscipere nequeat alios motus a rebus sensibilibus organis impressos? Firmam nimirum in ea idea, ac cogitatione fixationem oriri debere; quæ animæ obversabatur eo ipso momento, quo occasione inflexionis jam dictæ fibrarum Cerebri excitata est, tandiu duratura, quandiu fibræ in suscepta inflexione persistant, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

III. *Tali porro inflexioni, earundem fibrarum siccitas, atque ariditas &c.*] Ut a spiritibus per nervos fluentibus varie fluctantur, tendanturque nervæ cerebri fibrillæ, variæque, ordinatæ tamen cogitationum species animæ obversentur, necesse est ut in perfectissimo toni statu, quem Eutoniam appellant, medium inter laxitatem, & adstrictionem, sint constitutæ; hinc fit ut vel occasione exteriorum motionum ab exterioribus objectis inductarum, vel aliarum causarum in corpore nostro latentium, modo nervos, spiritus, & Cerebrum eodem modo afficiat, quo ab exterioribus objectis afficiuntur, certæ motiones excitentur, quas certæ in anima ideæ, ac perceptiones quædam peculiare sequuntur pro motionum illarum diversitate diversæ. Ad varias autem motiones impares sunt fibræ, quæ aridæ, & siccæ sunt, unde spiritus a quibus illæ in alios motus, tremoreque concitari, adeoque inflecti debent, minus agiles sunt, & expediti; hinc priorem retinent inflexionem, in eoque statu tandiu perennant, quandiu molles evadant. En mentis ad certas, eandemque semper ideam proclivitatem.

IV. *Siccitati, atque ariditati fibrarum Cerebri adde sanguinem a balsamica, oleosa &c.*] Cum Veteres Medici in ea essent opinione; ut crederent sanguinem ex quatuor humoribus coalescere, sanguine videlicet proprie dicto, bile, melancholia, & pituita, atque unicuique suum esse temperamentum, sanguini videlicet, quæ juxta eosdem est rubicundior sanguinis pars, calidum, & humidum; bili, quæ tenuior, calidum, & siccum; melancholiæ, quæ nigricantior, & terrestior, frigidum, & siccum; pituitæ tandem, quæ albidior, crudiorque sanguinis portio est, frigidum, & humidum, existimarunt alterutro ex his cæteris præpollente multos, eosque gravissimos morbos exoriri. Ita Veteres Medici una cum Galeno 3. *de loc. affect. 7.* & 2. *de symptom. caus.* melancholiam ad humorem melancholicum Cerebri substantiam occupantem referebant, qui sua nigredine, & obscuritate (non secus ac externæ tenebræ) pavorem si-

mul, & mæstitiam incuteret. Hos alios deinceps Medici præ cæteris Sennertus *inst. medic. lib. 2. p. 3. sect. 2. cap. 4. & lib. 1. præf. p. 2. c. 8.* adeo sequutus est, ut qui aliter cum Averroë sentirent, garrere, & somnia narrare viderentur. Quæ sententia postea per se omnino corrui, cum præstantissimorum in re medica virorum observationibus, atque experimentis compertum est inanem esse prorsus, ac nullius plane momenti rationem, qua ex colorum varietatibus, quæ in sanguine e vasis extracto, quatuor in eodem humores contineri Veteres deducebant, siquidem pro diversa earundem sanguinis partium dispositione, & situ diversos illos colores oriri, quorum alterum sanguinem, alium bilem, alium Melancholiam &c. indicare existimabant, manifestum est. Non hic singulas numerando percenseam, aut dicendo explicem causas, quæ rejecto quaternatio humorum numero, Melancholiæ assignatæ fuerunt a magnis, doctisque Auctoribus. Illud solum animadvertendum est plerosque, qui proximam, veram, ac genuinam Melancholiæ causam assignare sunt opinati, vix ac ne vix quidem eandem attingisse. In hunc errorem incidisse ambigendum non est Willisium, qui causam Melancholiæ a Spiritibus Animalibus reperit, atque existimat eosdem acidam conditionem nactus ita se habere, sicuti effluvia e liquoribus stillatitiis acidis, nempe aceti, vitrioli, & similibus decidentia, quorum est perpetuo moveri, haud longe pergere, & novos poros in corporibus producere, sequè in illos insinuare; non secus ac Melancholicis contingit, qui semper cogitabundi sunt, res tamen paucissimis comprehendunt, atque de ipsis rationes perperam depromunt. Præterquam enim quod spiritus animales proxime vix, ac ne vix quidem agere ad firmam, & constantem in aliqua re fixationem ex superius dictis manifestum est, accedit præterea spiritus animales nostri corporis cum spirituosus liquoribus arte chymica paratis comparari nulla ratione posse, cum eorundem proprietates eæ sint, ut in homine vivo in nervorum tubulis contineri nequeant, vel si contineantur, sensuum omnium, motuumque privationem oriri necessum sit, ut præclare ostendit Cl. Pitcarnius *elem. ph. math. lib. 2. Cap. 6.* Si de remotis causis sermo sit, ad veritatem propius accedere visi sunt Veteres Medici, qui humorem melancholicum accusarunt. Quamvis enim distinctio sanguinis in sanguinem proprie dictum, in bilem, melancholiam juxta Veterum sententiam recipienda non sit, nihil est tamen, cur omnino rejiciatur: siquidem docemur experientia non raro in toto sanguine mobilioribus, oleosis, ac balsamicis partibus dissipatis, terrestres, salinas, fixiores particulas, & ad motum minus aptas relinquere ac tunc simul unitas, unde sanguis ater, crassus, terrestris evadit. Quid est cur succi melancholici, seu atrabilarii nomine non insigniatur? Quod si ita res habeat æquus Veterum defensores continere poterit, quin altiori voce Recentiores redarguant, ceu qui novitatis amore illecti nominum potius quam rerum studiosi fuerunt? Oleosis, balsamicis, subtilibus, tenuibusque dissipatis particulis, fieri minus vix potest, quin solidæ ipsæ partes obrigescant, densæ fiant, exsiccentur. Hinc est fibrarum Cerebri ariditati, ac siccitati sanguinem terrestrem, atrum, crassum, inertem ad motum, seu quod eodem recidit, melancholicum accedere.

V. *Antecedentes, & procathartica causæ sunt temperamentum Melancholicum.*] Temperamentum Melancholicum illis inesse censendum est juxta illorum opinionem, qui temperamenta in mutua solidorum, & fluidorum habitudine, exclusa quatuor Veterum Medicorum qualitatum extemperantia, consistere arbitrati sunt, in quibus fibræ duræ, crassæ, ac densæ sunt, sanguinis, & humorum morus lentus, & segnis, crassitudo autem insignis, terrestris, salina, atque fixiores particulae excedunt, spiritus minus agiles, & expediti, unde tarditatem in omnibus functionibus, & difficultatem oriri contingit, assiduam meditationem,

nem, & gravitatem. Eiusmodi porro temperamentum ad melancholiam disponere perspicuum est. Fit enim ut fibræ Cerebri quacumque levi de causa adeo arescant, ut quam semel susceperint inflexionem in eadem perennent, hinc Melancholia.

Consuetarum evacuationum mensium, hæmorrhoidum suppressio.] Cæterum quæcumque vel fibras Cerebri, vel sanguinem ea ratione afficere valent, ut illæ exsiccentur, hic terrestribus salinis, fixioribusque particulis oneretur, ad Melancholiam agere perspicuum est. Huc spectat suppressio mensium, aut hæmorrhoidum, quo fit, ut sanguinis motus majorem in modum retardetur, excretionem omnes, secretionemque humorum mire turbentur, universa sanguinis massa incongruarum particularum admittance inquinetur, unde a balsamica, blanda, mitique natura in atrum, crassum, terrestrem, melancholicum si libet humorem degeneret.

Viscerum imi ventris, uteri præsertim in feminis affectiones.] Veteres Medici principem in Melancholia locum habere existimabant Lienem, atros, tartareos, melancholicos, atque atrabilarios succos generantem. Quæ tamen sententia ex se corrui post inventam sanguinis circulationem, qua compertum est tali munere fungi nullo modo posse, licet verus, ac genuinus ejusdem usus nondum cognitum probe sit Medicis, atque perspectus, cum nullus adhuc excretorius ductus Anatomicorum solertia innotuerit. Lien igitur vel nullam, vel si aliquam partem agit, cætera quoque viscera imi ventris, Hepar scilicet, Pancreas, Mesenterium, Ventriculus, Intestina, aliaque viscera chylosi perficiendæ dicata simul sunt accusanda. Ubi enim horum functiones pervertantur, chylosificationis opus labefactari necessum est, chylum crudum, acidum generari, qui in sanguinis massam propulsus eandem conspurcat, ad fluendum minus aptam reddit, unde ater, crassus, melancholicus evadit. Quid quod ab acrioribus succis in primis visis cumulatis, congestisque in nervorum extremitates si spasmi inducantur, qui ad Cerebrum per nervorum ductum propagati ejusdem fibras infirma, & constanti inflexione detineant? Quotiescumque Melancholia a tali causa originem mutuatur, Melancholia hypochondriaca appellatur, omnium frequentissima. Idem plane dictum velim de incongruis succis in utero secretis, qui nerveas ejusdem fibrillas certa quadam ratione vellicant, atque irritant: tremores enim abhinc prodeuntes ad Cerebrum perducti, ejusdem fibras in peculiari quadam inflexione detinent, quæ rei cuiuspiam imaginem animo representat. Si inflexio ea sit, ut impressio, sive idea venerea animæ representetur, oritur Melancholia cum insatiabili coeundi desiderio, quæ furoris uterini nomine venit. Ad hujusce rei statum melius intelligendum nonnulla de insomniorum natura explicanda sunt. Somnia igitur tunc fieri dicimus, cum nerveæ Cerebri fibrillæ in varios motus aguntur, quorum motuum occasione animæ idea objecti alias percepti representatur: talis enim motio suscitatur, qualis suscitata fuit cum tale objectum anima percepit, & talis, qualis susciteretur, si præsens esset objectum. Quoniam vero motus fibrarum Cerebri inordinati, & irregulares sunt, non solum suscitantur falsæ objectorum ideæ, verum etiam falsa judicia. Si spiritus majori copia collecti viam sibi in nervos denuo sternant, & in organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata libere excurrant, & in eos tremores nervi agantur, qui motiones suscitatas jam somni tempore excedant, deleantque, insomnium solvi manifestum est. Si fibrillæ in iis motionibus, tremoribusque perennarent, nec ab impressione objectorum deleri possent, non insomnii, sed veri delirii nomen sibi jure merito vindicaret: maniaci quidem, si effrænes essent, inconcinni, inordinati, melancholici autem, si quam inflexionem suscepissent fibræ, in ea diutius persistenter; unde firma, ac

constans fixatio. Modo hæc varias irregulares motiones, tremoresque, vel firmam, ac constantem fibrillarum inflexionem excitari sæpenumero a causa, ut ajunt, materiali nervorum extremitates afficiente perbelle evincit egregia paritas, quam desumit Etmullerus a pollutione virorum nocturna involuntaria. Sicuti enim in viris præ feminis turgentia, aut acrimonia talis in partibus genitalibus vellicatio, ac titillatio, ac talis nervearum fibrillarum motus exoritur, ut exinde excitetur insomnium exerciti actus venerei; pari modo cum insomnia dormientium sint deliria vigilantium, si a succis in utero existentibus, vel ab eodem separatis nervorum extremitates, qui per genitalia, ac pudenda mulierum mire disseminantur, certa quadam ratione vellicentur, commoveanturque, tremoresque abhinc prodeunt ad Cerebrum per nervorum ductum propagentur, qui nerveas ejusdem fibrillas in peculiari quadam inflexione detineant, vel veneris, vel alterius rei imaginem animæ obversari tandiu debere, quamdiu eandem inflexionem conservent, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quamquam ne uterus quidem diu affici potest, quin pravi, atque incongrui succi in sanguinem deriventur, ejusque motum, ac crasim pervertant, unde Melancholia ex totius corporis intemperie exoritur.

Febres tertiana, quartana diuturna, assidua, atque immodica studia.] Melancholicam hanc intemperiem, nec non fibrarum corporis siccitatem, ariditatemque valent progignere febres diuturnæ, præsertim vero tertianæ, ac quartanæ, quæ plerunque ab humoribus visciditate, crassitie, & lentore peccantibus e primis viis in sanguinem investis exoriuntur, unde universam sanguinis massam mobilioribus dissipatis particulis figi, ac cogi contingit, & corpus exsiccari. Apte cadit in hunc locum Ballonii illa observatio, quam narrat *obs. lib. 3.* de juvene, qui post febrem diuturnam in delirium incidit, & catalepsim. Aaperto cadavere Cerebrum, ejusque membranas siccissimas, arefactas, ac rigentes se deprehendisse testatus est.

De assiduis, atque immodicis studiis hæc paucis habeto. Quotiescumque animus in alicujus rei vehementi contemplatione defixus est, objectorum variorum actione minime distracti, sed certis semper, iisque assiduis, & validis mentis cogitationibus addicti spiritus animales certas sibi vias sternunt, itaque, ac reditu adeo patulus efficiunt, ut non secus ac fera per silvam promptissime eandem remetiri valeant, facilioremque perpetuo, & expeditionem sibi aditum patefaciant, quam ut alias moliantur. Fit propterea, ut nerveæ cerebri fibrillæ certa quadam ratione inflexæ in eadem inflexione diu persistant, ac facultatem sese restituendi, aliosque tremores a rebus sensibilibus organis impressos suscipiendi amittant. En mentis ad certas, eademque semper ideas proclivitatem.

Terror improvisus maxime in pueris.] Quod si terrore improviso afficiantur pueri, qui tenello cerebro donantur præ adultis, fibræ ejusdem eam inflexionem suscipiunt, a qua difficillimum est removeri posse, eo quod anima exhorrescens spiritus tanta vi, atque impetu dirigit ad eas partes, quæ ad fugam sunt opportunæ, ut tenuissimis nerveis filamentis Cerebri vitium imprimant, quæ propterea facultatem sese restituendi, aliosque tremores suscipiendi amittunt, unde perpetuo rei horrendæ species animæ representetur.

Quamquam animus in una cogitatione defixus diutius inherere nequit, quin magna mobiliorum, subtiliorumque sanguinis partium jactura fiat, solidæ partes debito spiritu influxu desituantur, ac majorem in modum flaccescant, relaxenturque, unde liquidorum secretiones, excretionisque perturbari contingit, terrestres, fixioresque particulas exaltari, sanguinem atrum, crassum, terrestrem reddi, verbo dixerim Melancholiam ex universi corporis intemperie exoriri.

Amor ingens.] Amor desiderium possessionis, & unionis rei amatae communi-

ter

ter solet definiri. Quomodo concilierur, & qua ratione Melancholiam inducat paucis est ostendendum. Quotiescumque imago, aut forma maris, aut sceminae ope reflexi, refractique luminis in spectantis retina imprimitur, hæc in nervea filamenta nervos opticos constituenta peculiarem tremorem inducit, qui cerebro propagatus, & ejusdem fibras certa quadam ratione concutiens efficit, ut percipiendi facultas formam eandem, & imaginem exprimat, & intucatur. Quæ quoniam propter sympathiam quamdam, consensumque naturæ, ob quam deformitates ipsæ, & corporis vitia in deliciis sunt, grata, & jucunda est, intueri eandem præsentem archetypo amat, eo autem absente sibi repræsentare, & contemplari. Quod tunc contingit, cum nerveæ Cerebri fibrillæ in tremorem aguntur illi persimilem, in quem eodem præsentem archetypo agebantur. Illud enim a Sapientissimo Conditoris sancitum est, ut non solum occasione exteriorum motionum ab exterioribus objectis inductarum incitari possint motiones peculiare in Cerebro, earumque comites ideæ, sed etiam ab aliis causis in corpore nostro latentibus, modo nervos, ac cerebrum eodem modo afficiant, quo ab exterioribus objectis afficerentur. Immo idea sine exterioris objecti præsentia ita vivida quandoque est, & conjuncta simul cum memoria similis ideæ occasione alicujus exterioris objecti alias excitatæ, ut ad credendum vehementer adducamur causam hujusce ideæ a causa in corpore nostro latente extra nos sitam esse. Ex repetita contemplatione nerveæ cerebri fibrillæ eam inflexionem suscipiunt, per quam idea distincta, clara, vivida ejusdem imaginis diu menti præsens obversatur. Hanc sequitur opinio summi, ac sibi convenientissimi boni, hinc desiderium unionis, seu possessionis rei amatae, hinc amor. Quam apte cadit in hunc locum, quod cecinit Ovidius! *Oculi sunt in amore duces.* Cui assentiri præclare visus est Cl. Bembo (nelle stanze) inquit:

Chi non sa come amor soglia predarne,

O pur di non amar seco propose

Fermi nè bei vostr'occhi un solo sguardo,

E fugga poi se può veloce, o tardo.

Ex quibus liquet formam, & imaginem maris, aut sceminae ope reflexi, refractique luminis principem in amore obtinere locum. Qui quoniam sæpe sæpius adeo vehemens est, ut homines qui eodem capti sunt, nil nisi de re amata cogitare possint, atque ab eadem removeri nulla ratione queant (quod tunc contingit, cum nerveæ Cerebri fibrillæ ea ratione inflexæ, qua idea clara, & distincta rei amatae animæ obversatur, facultatem sese restituendi, aliosque tremores suscipiendi amiserint) Melancholicum delirium exoritur. Id quod manifestum reddunt mœrores, tristitiæ, lacrimationes, suspiria, taciturnitas, furor, desperatio, modo vero lætitiæ, risus species, aliaque ejusmodi, quæ passim in iis, qui amore tenentur observari solent, prout modo timent, modo sperant de re amata, aut aliquid imaginantur, tamquam certum mutæ benevolentia argumentum. Harum rerum historiae legi possunt apud Forestum *lib. 10. obs. 20. & 30.* Bartholinum *cent. 2. hist. 69.* Valeriolam *lib. 2. obs. 7.* aliosque. Quamquam lætitiæ, risus species raro menti obversari possunt, cum eam dire exercent Zelotypia, de qua egregie Torquatus Tassus (Gerusal. lib.)

Oh di tema, oh d' amor figlia crudele!

Et Terminus (nelle rime sciolte)

In dubbio del mio stato or ardo, or tremo

Tra fiamme, e geli.

Tristes affectiones, quæ ab hoc fonte proficiunt egregie describere poetæ clarissimi. Desperationem quidem Cl. Preti (nelle rime)

Prenda

*Prendo a solcar un Pelago crudele,
E senz' aura di speme apro le vele.
Ch' omai tan' oltre il mio desir m' ha spinto
Per questo Mar d' amor vasto, e fallace,
Che più non credo di veder la riva.
Ma poichè d' ogni speme amor mi priva,
Deh il viver mio sia con la speme estinto.*

Delirium, furoremque Virgilius de Didone loquens:

*Uritur infelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens.*

Quid non tulit in hanc sententiam Cl. Paluzzius? (nelle rime)

*Onde il mio Cuor con tal nemiche tempre
Forma del proprio nido un vero inferno,
Ove convien, ch' egli arda, e pianga sempre.*

Quid non Marinus? (Nella lira p. 2.)

*Un inferno son io
Ricetto sol delle tue furie, amore.
Non ha strazio, o tormento
Ombra là giù nelle tartarce arene.
Eguale a quelle pene,
Ch' io nell' anima sento,
Grave duol, grave ardore,
E con tenebre eterne eterno orrore.*

Quid non tandem Plautus sub persona Acesimarchi Adolescentis?

*Jactor, crucior, agitor, stimulo, versor in amoris rota miser,
Exanimor, feror, differor, distrahor, deripior; ita nullam mentem
Animi habeo, ubi sum, ibi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt. Quod lubet non lubet jam id continuo.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, jactat, largitur: quod dat non dat, eludit:
Modo quod suavit, dissuasit: quod dissuasit id ostentat &c.*

Quid plura? Scire sufficiat amorem homines aggredi

*Con arco in mano, e con saette a' fianchi
ut perbelle Petrarcha.*

Vix autem animus hisce affectionibus vexari diutius potest, quin magna fiat spirituosarum partium jactura, solidarum partium tonus pervertatur, excretiones omnes, secretionisque humorum perturbentur, in sanguine inquinamenta, recrementaque congerantur; ac demum Melancholia a totius vitio, ut de immodicis studiis cæterisque animi curis dictum est, aliique gravissimi morbi subsequantur. Cujusce rei locupletissimos testes habemus D. Gregorium lib. 4. Moral. cap. 20. & lib. 3. Dialog. c. 24. Valerium Maximum lib. 5. cap. 7. & Plutarchum in Demet.

VI. Si quis in firma, & constanti in aliqua re fixatione detineatur, quam &c. Illud maxime proprium esse deliriis omnibus Melancholicis, ut animus in aliqua certa, & constanti cogitatione sit defixus, supra ostendimus. Hinc est cur Melancholici certo modo ratiocinentur, certa judicia ferant, his, aut illis affectionibus moveantur, & certa quædam loquantur, & agant. Quod monere volui, ut adolescentibus perspicuum fieret, cur certa quædam Symptomata, quæ inter se non cohærent, in Melancholia observentur. Juxta enim rei speciem, quæ menti assidue observatur, Melancholici modo rem unam aspiciunt, modo aliam, nunc ad securitatem fugiunt, nunc ad ma-

stitiam

stitiam lugent, nunc ob ridiculam imaginationem rident, modo ad levandum animum cantant, modo ob fixam cogitationem perpetuo silentio detinentur &c.

VII. Noctu vagetur per sepulchreta, per solitudines &c. luporum, & canum more ululet &c.] Pro symptomatum diversitate, quæ Melancholiam solent comitari, diversis nominibus solet ea a Medicis insigniri. Est quædam species Melancholix, in qua homines nequeunt ne per horam quidem quiescere, sed huc illuc, noctu præsertim, vagari coguntur per sepulchreta, per solitudines &c. Ob id potissimum errabunda latinis, Arabibus Kutubuth audit, quo nomine ipsis est Animal, quod per superficiem aquarum stagnantium huc illuc continue cursitat. Est alia etiam in qua homines in Canes, & Lupos se conversos putant, illorumque mores induunt, efficiuntque ea omnia, quæ Luporum, & Canum naturam referunt. Quotiescumque in Lupos se conversos putant Melancholici, Lycantropia laborare dicuntur, a verbo græco ΛΥΚΟΣ Lupus, & Τροπή conversio, quam Melancholix speciem descriptam legimus apud Oribasium. Istorum autem Melancholicorum est foras noctu vagari, lupos quodammodo æmulari, circa defunctorum monumenta ad instar Dæmoniæ Evangelici plerunque versari (V. Freind Hist. Medic. p. 18.) Cynantropia audit e contra, cum Melancholici canum mores induunt a verbo græco κυνός Canis, & pariter Τροπή conversio. Illam per solam opinionem firmam, qua existimant homines factos esse Lupos, hanc etiam per morsum Canis rabidi fieri passim tradunt Scriptores. Plerique tamen opinionem, qua se factos esse canes putant rejiciunt. De horrendo hoc morbo cap. sequent. dicemus.

Primus quasi ad Maniam gradus est Melancholia.] Melancholiam a Mania gradu differre docuere Veteres Medici. Sic Trallianus lib. 1. cap. 16. nihil aliud esse, quam Melancholiam ad majorem gradum redactam tradidit, unde ex uno in alterum facillimus transitus. Aretæus ipse, qui accuratissime horum morborum historiam descripsit de caus. & nor. diut. affect. lib. 1. cap. 5. p. 55. Melancholiam Maniæ initium, & originem esse ostendit. Et sane cum temporis progressu, ætatis mutatione, erratis in sex rebus non naturalibus non paucæ accedant in universo corpore mutationes, nil mirum, si spiritus animales, qui certas, easdemque semper vias remetientes, fibraque Cerebri in certa quadam inflexione detinentes Melancholicum delirium excitabant, mox cæco impetu hac illac ruentes varie, & inordinate Cerebri filamenta nervea concutientes Maniacum, & cum furore conjunctum excitent.

VIII. Hinc curatio &c. (V. Cap. 5. aph. 10. 11. 12. 13. 14. 15. &c.)

IX. Aqua acidula, nisi morbus a depravato viscerum imi ventris munere nascatur &c.] Utrum aquæ acidulæ in capitis affectionibus convenient quæstio est. Alii quidem earumdem usum miris laudibus extollunt, ceu illud remedii genus, quod sales acidos, & fixos tersam, perspicuamque cerebri substantiam obrubilantes corrigere, & per insignes excretionum vias educere foras valent, viscerum tonum roborare, ut suis apte muneribus fungi queant. Alii e contra earumdem usum summo opere damnant, certis observationibus edocti tristissimos eventus post assumptas acidulas subsequutos fuisse. Ne singulis quæstionibus diutius, quam par est, immoremur, illud sedulo perquirendum est, an capitis affectiones a depravato viscerum imi ventris munere, atque pravis succis inde jugiter emanantibus ortum traducant, vel a perversa solidarum Cerebri partium structura, aut alio simili vitio. Si primum, tantum abest, ut locum non habeant acidulæ, ut nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius excogitari possit medicamen. Sin alterum, nullum levamen, certum noxæ periculum sperandum. (V. Jo. Gratian. dissertat. de font. Recobar.)

X.

X. *Nunquam solus relinquendus æger, conandumque &c.*] Si ullo in morbo locum habet optimum illud remedium, quod ab Epicuro propositum est, & cujus mentionem facit Marcus Tullius Tuscul. disput. *Avocatio scilicet a cogitanda molestia, & revocatio ad contemplandas voluptates*, in Melancholia quidem maxime obtinet. Cum enim animæ potestas magna sit in nervos, ac spiritus, aut saltem magna sit inter illius affectiones, & istorum motus consensus, patet magnam vim habere posse animum ipsum, quatenus a fixa illa opinione, cui inhæret, avocatur ad corporis statum mutandum. Notum est Veteres philosophiam, quæ, si Tullio credimus, vera animi cultura, & medela est, non solum ad corrigenda animi vitia, sed etiam ad morbos humanum corpus exercentes, ceu medicinam tollendos commendasse. Hinc *Philosophia Medicina savor* a Terulliano nuncupatur. Ac Tyrius Maximus Platonius eum medicum magni faciebat, qui non tantum morbos corporis herbis debellare valet, sed etiam, qui per philosophiæ præcepta cupiditates animi, quæ a Stoicis pathemata dicuntur, curare didicit. Ea fuit in Æsculapio artis præstantia, referente Pindaro, ut quotquot ad ipsum accesserint ægri, omnes in pristinum suæ valetudinis statum restituti dimitterentur, alii quidem medicamentis per os assumptis, alii extrinsecus admotis, alii carminibus, & dictis. Unde illud Flacci.

Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem.

Possis, & magnam morbi deponere partem.

Recte quidem hæc omnia. Sed Melancholicum a cogitanda molestia avocare, & ad contemplandas voluptates revocare velle per philosophiæ præcepta, per moralia præsidia, idem est, ac Æthiopem lavare. De his illi ne somniant quidem. Quid ergo præstandum? Narratum mihi fuit a Viro fide dignissimo Nevvthonum in delirium melancholicum incidisse, qui quoniam in tradendis physicis præceptis, editisque ingenii, & doctrinæ monumentis clarebat, quam qui maxime omnium fere urbanorum, ac litteratorum hominum benevolentiam sibi comparaverat. Ægre propterea ferebant præ morbi vi eum docentem audire, & consuetudine ejusdem suavissima frui non posse. Quare societas quædam instituta fuit facietorum hominum ea lege, ut nunquam deesset, qui certis, statisque diei horis eundem inviseret, ac præsens præsentem de variis rebus maxime risum moventibus alloqueretur, ut animus tandem a firma illa, ac vehementi cogitatione, in qua defixus erat, avocaretur. Mirum dictu hoc callido artificio in pristinum suæ valetudinis statum restitutum fuisse. Ex quo apparet, nisi alia ratione subtrahere possimus ea, quæ animum dire exercent, quæque vires medicamentorum eludunt, stratagemate ægrum decipiendum esse aliquo.

XI. *Ubi ex pulsu obscuro, contracto, & inconstanti ad præsentiam, aut nomen amasiæ celeri &c.*] Melancholiam a vitiata sanguinis crasi, solidarumque partium vitiis oriundam ab illa Melancholiæ specie, quæ ab animi affectibus proficiscitur, ex pulsu satis distingui docet Lindanus referente Etmullero. Quotiescumque enim obscurus, contractus, inconstans fuerit, aliasque recensitas conditiones habuerit, certum animi affectionum capi posse argumentum testatus est. Et sane maximam esse vim animo ad spirituum, nervorumque motum, omnesque abhinc prodeuntes humani corporis functiones, præsertim vero placidum, & æquabilem sanguinis cursum immutandum manifesta res est. Cum vero pulsus nihil aliud sit, quam sanguinis a corde trajectio in arterias, atque ejusdem diffusio per univertum corpus, nil mirum si laxato parumper animo, vel affectibus vehementioribus percito pulsus mutationes insignes contingant. Ita Erasistratum Medicum Antiochi summa tabe confecti ob amorem Stratonicæ novercæ, quem verecundia tegebat, admota ad carpum manu, atque in fa-

ciem

ejem oculis conjectis cognovisse, & qua medicina sanandus esset Seleuco Patri demonstrasse testis est Valerius Maximus, & Plutarchus *loc. cit.* Cum enim Antiochum visitare, & summa diligentia, ac sedulitate morbi symptomata perquireret, observare ei contigit, tunc cum Stratonice noverca eundem in lecto jacentem inviseret, pulsus, faciei colorem, & vocem mutari; ea autem ex eunte e cubili, in pristinum statum sensim restitui. Quibus factum est, ut hæere ei diutius non liceret. Narrat Tulpius *lib. 1. cap. 22.* juvenem quemdam Britanicum ob inopinatam Sponsæ Mulieris, quam deperibat, privationem Catalepticum factum fuisse; quoties vero asseverabatur illam consequuturum, observabat reviviscere, alias vehementius perturbari. Illud tamen hoc loco animadvertendum est, perperam dictum, Catalepticum ægrum fuisse: in Catalepsi enim mens una cum sensibus consopita est, ut ait præclare Fernelius, & fibræ Cerebri nullum habent motum, nulliusque capaces sunt. In casu autem proposito cum juvenis sentiebat illam consequuturum, neque mens, neque sensus erant consopiti; propterea non Catalepsi, sed gravissima Melancholia ex amore, ob vehementissimam imaginationem, laborasse censendum est, unde nomen Mulieris percipiens modo reviviscebat, modo perturbabatur juxta rei speciem, quæ menti obversabatur. Simile quid puellæ cuidam accidisse refert Rondeletius, cujus historiam cum eodem recidat brevitate gratia prætermitto.

Conjunctio procuranda, sæpissime tamen difficillima est &c.] Conjunctionem maris cum foemina, aut foeminae cum mare, quem deperit, optimum esse remedium liquido constat ex Seleuci historia, qui cum callido artificio Erasistrati charissimam conjugem Stratonicem filio Antiocho cessisset, eum a morbo, quo dire exercebatur, liberavit. Simile quid narrat Aretæus *de caus. & not. diuturnarum affectionum lib. 1. c. 5.* de quodam viro, qui insano amore correptus, Medicis nihil proficientibus, ubi puellæ amatæ se conjunxit, felicissime sanitati restitutus est. Hippocrates ipse virgines ex insano amore insanientes quam citissime viris cohabitare jubet; *Si enim, inquit, conceperint, sanæ fiunt.* Hanc tamen medicinam sæpissime difficillimam esse, interdum impossibilem, quandoque morbo deteriorem adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

XII. *Novus quæstus amor discriminis plenus.*] Non desunt, qui ut animus a fixa illa opinione summi, ac convenientissimi boni, cui assidue inhæret, avertatur, novum quærendum amorem suadent, quo prior, quique hominem dire exercet, deletur: unde illud

Scaccierà nuovo amor vecchio desio.

Verum enimvero illud maxime verendum est, ne quem profigare volunt morbum, eidem denuo occasionem præbeant.

XIII. *Peregrinatio minus tuta; nostalgiam enim &c.*] Peregrinationem magnam vim habere adversus insanum amorem docuere poetæ clarissimi: inter hos Ovidius:

Tu tamen & quamvis firmis retinebere vinculis,

I procul, & longas carpere perge vias.

Guerinus ipse (Pastor fido)

Deh non si vince amor se non fuggendo.

Et alibi:

La lontananza ogni gran piaga salda.

Novitate nimirum rerum, quæ peregrinatione spectantur, sensus valde percelluntur, atque spiritibus animalibus alio avocatis firma, & constans inflexio fibrarum Cerebri, atque amoris impressio deletur. Mirum autem mutata aeris pressione, & temperie sic persæpe perturbari fibrarum corporis, indeque fluidorum motus, ut longe a patria profecti redeundi in patriam desiderio fere incredibile

dibili teneantur, ac nisi facultas detur, mærore primum capiuntur summo, & perpetuo, ad hunc accedant somni interrupti, vigilæ, virium prostratio, inappetentia, nausea, mox febres, quibus facile contabescant. Nostalgia fere audit iste morbus, qui Helvetiorum maxime proprius est. Ac de eo quidem Jo. Jacob. Scheuchzerus libellum latino sermone ad Academiam Bononiensem scripsit, qui extat in Com. ejusdem Acad. *Opus. p. 307.* Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quæ de causa hujusce morbi tradidit præclarus Vir, cum eandem ad tñtatam aeris pressionem, & temperiem, qua fit, ut perturbetur fibrarum corporis, indeque fluidorum motus, unde animi, ac corporis ægritudo, referat. Quid tamen ni liceat conjectare in iis, qui Melancholia ex amore premuntur, firmam illam, & constantem inflexionem fibrarum Cerebri, propter quam clara, & vivida amantis idea perpetuo præsens obversatur, & delicia ipsæ, rerumque spectabilium novitates odio sunt, potissimam partem agere, sequi exinde oportere animi ægritudines, & corporis gravissimas?

XIV. *Afflictio corporis ob illata verbera, carcerem &c.*] Ut fibræ Cerebri a fixa, constanti illa inflexione dimoveantur, propter quam animus in una, eademque perpetuo cogitatione defixus est, facit potissimum afflictio corporis. Aliunde enim avocatis spiritibus, vel proxima eorundem materia dissipata, fieri minus vix potest, quin fibræ debito eorundem influxu destitutæ flaccescant, atque hinc amoris impressio deleatur, aut plurimum saltem languescat. Sæpe tamen morbum mentis pathematibus fctum, novis mentis perturbationibus ob illata verbera, carcerem &c. & quod magis est summi boni falso habitui privationem in immensum excrefcere posse, atque propterea desperatos homines vitam sibi met. eripere perspicuum est.

XV. *Camphorata medicamenta nullius plane virtutis.*] Nonnulli internum camphoræ usum reformidarunt, eo quod venerem sopire vel solo odore, & libidinem compescere reputatur. Ita Veteres multi Dioscorides, Plinius, Paulus Ægineta, & schola Salernitana; unde illud:

Camphora per nares castrat odore mares.

Quo plerique ad vehementer credendum adducti sunt posse camphoram infano amore laborantibus opitulari, quatenus scilicet languescente Veneris æstro desiderium nimis vehemens unionis facile desinere, aut plurimum saltem imminui potest. Verum id experientiæ minime est consentaneum.

Observatum quippe est eos, qui apud Japonenses camphoram quotidie pertrantant, aut qui apud Batavos in camphoræ purificatione se exercent, non idcirco tamen ad venerea exercitia ineptos reddi, sed felici prole beari. Ita Takenius testatur Venetiis pharmacopæum sublimasse camphoram, ipsius tamen uxorem præter morem crebrius peperisse; ut mittam alios, qui camphora usi sunt contra libidinis incendia, multo majori veneris æstro percitos fuisse. Quo loco notatu digna sunt, quæ Cl. Paulli in obs. 245. *M. N. C. D. I. An. 6.* & in hanc sententiam tulit: *Est in vicinia juvenis vegetus, & sanus, cui meo jussu in omni fere cibo, ac potu camphora per aliquot septimanas a matre data fuit, ipse tamen minime recessit ab indole sua puellarum amantissima.*

XVI. *Præcaveri quidem potest insanus amor, curari autem non potest.*] Insanum amorem multo facilius præcaveri, quam curari notavit egregie Lucretius lib. 4. vers. 1137. ubi ait.

Melius vigilare sit ante,

Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.

Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur

Non ita difficile est quam captum retibus ipsis

Exire, & validos Veneris perumpere nodos.

Amo-

Amorem incurabilem esse Ovidius ipse testatus est:

Heu mihi, quod nullis amor est medicabilis herbis!

Et Torquatus Tassus:

Abi quanto è crudo, e nel ferrire a piaga

Ch' ei scaccia erba non giova, od arte Maga!

XVII. *Præstat ergo mares præsertim a seminarum, quæ excellenti pulchritudine sunt &c.*] Philtra nulla dari, quæ mutuuum inter marem, & feminam amorem conciliare valeant ostensum a nobis est cap. 4. Com. in aph. 4. Quod autem philtris vulgo tribuitur, id nos mutua maris, & sæminæ familiaritati, & consuetudinini, colloquiis amatoriis, lenociniis potiori jure tribuendum esse censemus. Consuetudinem nempe, ac familiaritatem amplexus, atque oscula facile sequuntur, quæ cum Venus quinta parte sui nectaris imbuat, (V. Horat. lib. 1. od. 13.) animum ad desiderium veræ unionis, ac optatissimi boni possessionem anxie quærendam alliciunt. Ita Myrtillus (de quo egregie Cl. Guerinus nel Pastor fido at. 2. sc. 1.)

Così potessi io dirti, Ergasto mio,

L' ineffabil dolcezza,

Ch' io sentii nel baciarla (a)

Ma tu da questo prendine argomento,

Che non lo pud ridir la bocca istessa,

Che l' ha provata: accogli pur insieme

Quant' anno in se di dolce

O le canne di Cipro, o i favi d' Hibla:

Tutti' è nulla rispetto

Alla soavità ch' indi gustai.

Quid is excellenti pulchritudine, & forma præsent mulieres? Intuenti nimirum hæc adeo grata, & jucunda est, ut in eodem statim excitetur fortis imaginatio, hinc opinio summi, ac convenientissimi boni, ac desiderium possessionis. Apte cadit in hunc locum, quod cecinit Cl. Bernardus Rotta:

Srali son gli occhi, e lacci i bei crim d' oro,

Carcer di perle, e di rubin la bocca

Onde impiaghi, onde legghi, onde imprigioni.

Mitto quod in eandem rem tulit egregie Marinus:

Amor dal bel sol nasce,

E sol del bel si pasce.

Nè altro è amor, che di beltà desio.

Figlio di tua bellezza è l' amor mio.

Da te dunque deriva

Quest' amor, questa sè salda, e costante:

Mentre tu farai bella, io farò amante.

Jam res luce clarior est. Ecquis nesciat mulieres, si non natura excellenti pulchritudine præsent, eandem sibi arte cunctis viribus, & toto pectore comparrare, adhibentes, uti cecinit Poeta,

Ben sagaci maestre, e gomme, & acque?

Hinc jure exclamasse fertur Olympia Philippi Macedonum Regis uxor in puellam formæ elegantia, & morum suavitate excellentem, quam perditæ is deperibat, & ut vago rumore circumferebatur, ex philtro: *Valeant calumnia, tu in te, puella, philtra habes.* Quam facile incauti juvenes colloquiis amatoriis illaqueantur, non est cur ostendere nitari, cum experimentis fortasse a se quisque factis, etiam me tacente facile compertum habuerit. Diogenes Laertius lib. 6.

Q 2

isti-

(a) Amarilli.

CAPUT VII.

De Hydrophobia,

- I. **S**I Canis morbosa rabie correptus hominem mordeat, liquidorum omnium, & aquarum potissimum abominationem parit.
- II. Rarum est sola Animalis rabidi osculatione, spumæ, carnis contactu, aut esu, infecto odore attracto, aut alterius Animalis morsu homines hoc morbo infestari.
- III. Mirum non statim post morsum, aut contactum in hydrophobiam hominem incidere, sed plerumque intra quadraginta dies, sæpe intra annos plures.
- IV. Venenum acerrimum est, nervos convellens, exsiccans, arefaciens, sanguinem fundens, ac colliquans, salivæ maxime infestum, partes ejusdem secretioni dicatas inflammans, & ad gangrænam disponens.
- V. Canes dum rabie corripiuntur cibum omnem, & potum averfantur, viscidam salivam, eamque multam ex ore, & naribus mittunt, oculos habent rubentes, igneos, torvos, demissa cauda, & sub ventre reflexa, erectis pilis, hiante ore, emissa lingua rubri, crocei, aut nigri coloris, strigati per vias velocius currunt, atque in obvios quosque impetunt notos pariter, & ignotos, eosque sine latratu, aut voce ipsis rauca mordent. Integri Canes eorum conspectum, & latratum exhorrescunt, & fugiunt.
- VI. Qui vulnus explorant per topica quædam eidem apposita, ut certiores fiant, an a cane rabido infictum sit, quam facile induci possunt in fraudem!
- VII. Si in vulnere vel consolidato vellicationis cujusdam, rosionis, ac doloris sensum æger percipiat, qui caput versus tendat, & inde vertigo exciteretur, vigiliis, somniis turbulentis, anxietate quadam, & iracundia, vel timore præter rationem, ventriculi gravitate, & vellicatione, sensu quodam velut aeris inclementioris, insolita a cibo, potuque abstinentia afficiatur, judica talem ab Animali rabido demorsum fuisse.
- VIII. Quod si ingenti circa præcordia angustia, anxietate, suspiriis, membrorum distentione pandiculationi simili, sed non assidua, tremoribus corporis totius, vomitu, singultu, ischuria, sæcum retentione corripiatur, in obvios quosque impetat, dentibus apprehendat cum cognitione, & conscientia, vel cæcus, & furens, cum febris, pulsu celeri, frequenti, irregulari, interdum duriusculo, præ cæteris vero aquæ, & liquidorum omnium aversatione, ut neque illorum adspæctum, aut recordationem, aut rerum pellucidarum, vel instar speculi reflectentium ferre possit, cum interim solidos cibos satis commode deglutiat, hydrophobia correptum esse certo certius habendum.

124 DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

istiusmodi colloquia apte vocat dulces mellis laqueos, quibus leni violentia affectus devinciuntur, atque allestantur. Hinc egregie Torquatus Tassus:

*Esce da vaghe labbra aurea catena,
Che l'alme a suo voler prende, ed affrena.*

Atque ipse Petrarcha nulla re magis in Lauræ, quam vehementissime deperibat, amorem protractum fuisse fatetur, quam ejusdem voce, ut ait ipse,

*Chiara, soave, angelica, divina,
a qua lubdit,*

Sento far del mio cor dolce rapina.

Verum inter ea quæ mutuam inter marem, & fæminam amorem conciliare habent, principem obtinent locum splendida, ac generosa munera. Ita Ovidius:

*Ipse licet venias Musis comitatus, Homere,
Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras*

Quibus subdit Catullus:

----- Auro conciliatur amor.

Quod quidem Marinus experientia confirmat ubi ait:

Fu già da un pomo d'oro

Benchè pudica, e Santa

Conquistata Atalanta.

Quæ omnia quamvis de universis, & singulis affirmari queant, de fæminis autem potiori jure affirmari posse facit potissimum ea ratio, quod nulla re magis in alterius amorem protrahi solent, quam largis, splendidisque muneribus, ac donis, ut præ cæteris testatus est Cl. C. Bonifacius (am. venal.) Dignum etiam est animadversione, quod de se ipsa loquens fæmina cecinit:

Avide per natura

Noi siamo, e per natura all'or soggette.

Quibus apparet non immerito ab Ariosto poeta clarissimo speciosis nominibus appellatas fuisse fæminas:

Importune, superbe, e dispettose,

Prive d'amor, di fede, e di consiglio,

Temerarie, crudeli, inique, ingrante,

Per pestilenza eterna al Mondo nate.

Quæ cum ita sint, liquido constare arbitror, nihil esse opportunius ad deterrimum hunc morbum præcavendum, quam a consuetudine, & familiaritate, colloquiis amatorii, aliisque artificiis abstinere, multo magis ab otio, & sensuum illecebris, docente in hanc rem perbelle Ovidio:

Otia si tollas, periire Cupidinis arcus,

Contemptæque jacent, & sine luce faces.

Quæ res cum ad animi tranquillitatem, ad ingenuarum artium studia, morum candorem, ac veræ virtutis, pietatisque cultum apprime faciat, in eam spem facile adducor, ut credam futurum fore, ut studiosi Adolefcentes, posito tantisper supercilio, quæ de insano amore serio, & accurate pro ingenii modulo scribebam, æqui, bonique consulant.

IX. Hydrophobiam post morsum Animalis rabidi supervenire semper suspicandum. Ubi autem invadat, conclamatum est de ægri salute.

X. Vulnus ergo statim, vel si consolidatum fuerit denuo aperiendum lata scharificatione, nisi ob metum hæmorrhagiæ, aut convulsione vi deatur aliter prudenti Medico.

XI. Cucurbitula fortiter attrahens applicanda.

XII. Pars ferro ignito inurenda, fotu, frictione, ex muria salis, & aceto assidue tractanda.

XIII. Eidem pariter pili, aut caro, aut alia quævis ejus animalis pars, quod vulnus infixit, amovenda.

XIV. Atque hæc quidem omnia primis a morsu diebus conferre visa sunt. Si progressu adhibeantur, oleum, & operam perdimus.

XV. Æger igitur statim etiam per vim, & metum in balneo demittatur, ibique per horam integram detineatur, dein in lectulum, quo levis abstergatur sudor, transferatur, aquam calidam copiose bibat, serum lactis, juscula tenuissima, pulmentis utatur avenaceis, hordeaceis, addendo primo, aut alteri cochleari ciner. cancror. fluviatil. sarmentor. vit. alb. a 3 i. Nuces juglandes comedantur.

XVI. Tandem ad lactis usum deveniendum.

XVII. An specificum aqua, & lacte præstantius, aut pro ægrorum opportunitate valentius?

XVIII. Periculo certe non vacat famosum illud e pipere, & cantharidibus, præsertim si adustis exhibeatur, & fervidiori temperamento præditis.

XIX. Jam ubi hydrophobia invaserit, nihil saltem inter initia efficacius ol. amygdalar. dulc. semin. lin. aut ol. rosat. ad ʒ v. circiter propinato, quo remedii genere si ad bibendum disponatur æger, aqua copia magna exhibenda.

XX. Ubi de ægrorum salute conclamatum jam sit, nihil experiendum restat præter liberalem, ac repetitam venæ sectionem, si temperamentum, vires, ægrotantis constitutio permittant, præter immersiones per vim, & metum in aqua, & perfusiones per univèrsum corpus tandiu celebrandas, quandiu aquam vix paveant ægri.

C A P U T VII.

De Hydrophobia.

I. **S**I Canis morbosa rabie correptus hominem mordeat, liquidorum omnium &c.] Quandoquidem morsus Animalium rabidorum deliria plerunque excitant, pauca hic de rabie canina, atque abhinc prodeuntibus horrendis symptomatibus erant proponenda. Multa ergo sunt Animalia, quæ ira tantum percita, nonnulla, quæ naturali rabie, alia tandem, quæ rabie morbosa affecta mordent, mordendo autem salivam ex ore emittunt, quæ vulnere inflictæ veneni vim habet. Morbosa rabie affici feles, lupos, fues, vulpes, equos, asinos, gallos, gallina-

gallinaeos, simias, & alia Animalia contra Galenum lib. 2. cap. 5. & 6. de inter. cap. 4. qui ex Veterum rerum Scriptorum fide, & auctoritate statuit præter canes nulla Animalia agi in rabiem, cum Cælio Aureliano asserere non dubitamus, quamvis canes omnium frequentissime rabidos fieri extra omnem dubitationis aleam positum sit. Canis porro mordendo liquidorum omnium, & aquæ potissimum abominationem parit, qui morbus Græcis Hydrophobia, latinis aquæ horror audit. Alias hydrophobiæ denominationes Cælius Aurelianus præ aliis plures exposuit, quarum tamen quamnam accipiendam magis, ac commendanda sit, non facile judicaverim. An venenum intra homines generari possit illi persimile, quod ab Animalibus in rabiem actis extrinsecus communicatur, unde sine Animalium venenatorum morsu rabidi fiant, quæsierunt Veterum multi; atque apud nonnullos invaluit fieri posse, ut sine manifesta causa venenum istud corporibus innascatur. Id potissimum observationibus ducti conjectabant, atque historiis eorum, qui citra canes, aut alterius Animalis rabidi morsum hydrophobia correpti sunt, in qua ægri vel cujuscumque liquidi ad spectum horrebant. Verum contrarium sustinent alii, vel suspicionis nunquam deesse locum jure existimant, qui vel vera hydrophobia non laborasse istiusmodi homines opinantur, sed potius mentis alienatione, ac delirio, quo liquida non solum bibere, sed ne aspicere quidem ob falsam quamdam, ac præposteram anticipationem vellent, vel si vera hydrophobia laborarant, eam a veneno rabidi alicujus occultissima ratione sanguini communicato abortam fuisse. Quibus libentissime ipsi nos assentimur.

II. *Rarum est sola Animalis rabidi osculatione, spuma, carnis contactu, &c.]* Cur autem assentiamur faciunt virorum in re medica præstantissimorum observationes, venenum istud in homines propagari sola Animalis rabidi osculatione, spumæ contactu, & simili alia ratione sine ejusdem morsu, ac vulnere inflictæ. Testes hujus rei locupletissimos habemus Julium Palmarium lib. de morb. contag. qui memorabile exemplum refert de rustico in rabiem acto, qui liberis suis oscula figens eisdem pari lue infectos inter necioni dedit; Cælium Aurelianus, qui sartricem quamdam in vestimentis a cane rabido dilaceratis reparandis occupatam, admoto propius ore filium præmordentem rabiem contraxisse memorat; Fabricium Hildanum, cujus historiam, cum eodem fere recidat, brevitatis gratia prætermitto. Celebres quoque hac de re prostant historiæ actis philosophicis duorum hominum hoc malo affectorum solo salivæ tactu sine recepto vulnere; itemque duorum puerorum in Hibernia sola tractatione vulneris in capite canis ab altero rabioso demorsi pariter infectorum. Quid quod laudatus Cælius Aurelianus virum hydrophobia fuisse correptum absque morsu canis rabidi, sed solo infecto odore testatur? Sed animadversione dignum non a solo cane, sed a cæteris quoque Animalibus rabidis venenum istud in homines propagari, & quod credi vix potest, per eorumdem lac, aut carnem ore mansam, & ingestam. Ita Timæus a Guldenhlee lib. 7. de morb. venet. obs. 23. refert de vacca a cane rabido admorsa, cujus lac omnes, qui eo usi fuerunt, in rabiem coniecit. Et Fernelius de abdit. morb. caus. cap. 14. lupo rabioso trucidato, & in varia obsonia a venatoribus parato, & cocto, omnes qui esitarunt paulo post in rabiem incidisse, testatur. Quibus diligenter perpensis non solum ad suspicandum, sed ad vehementer credendum facile adducor hydrophobiam citra canes, aut alterius Animalis rabidi morsum enasci non posse.

III. *Mirum non statim post morsum, aut contactum in hydrophobiam &c.]* Et sane qui sibi libentissime blandiri velit, vix poterit in oppositam ire sententiam, si illud etiam vel leviter mente volutaverit, venenum ab Animali rabido in homi-

homines propagatum diu in corpore latere, priusquam eo infecti appareant, ut non desint observationes Cl. virorum, Dioscoridis præsertim intra annos septem, & Lindani intra tredecim, quorumdam intra viginti vires suas exercuisse. In Hetruria abstinent demorfi a cane rabido per integrum annum a quorumdam lignorum, præsertim Corni contactu: siquidem si horum virgæ tantisper manibus teneantur, illico demorfos rabie exagitari narrat Matthiolus. Alii cavent diligentissime, ne sub umbra Sorbi dormiant; siquidem venenum, quod diu latuit, fuscitari, & demorfos in hydrophobiam statim incidere passim tradunt rerum Scriptores. Verum fides sit penes eosdem. Illud autem extra omnem dubitationis aleam positum est, valde penetrans, & malignum esse istud seminium. Quid ergo ni liceat conjectare, salva diu illorum vita, qui aut per morsum, aut per contactum veneno infecti fuerunt, per semen genitale in natos illud propagasse, unde hydrophobia tandem in his excitata sit? Quæ quidem omnia protenso quasi digito commonstrant, vel falsa esse exempla hydrophobiæ citra canis, aut alterius Animalis rabidi morsum enatæ, vel nihil esse cur negentur.

IV. *Venenum acerrimum est, nervos convellens, exsiccans, arefaciens.*] Quæ ratione venenum istud in canibus, & cæteris Animalibus generetur, arduum, atque insolens explicatu est. Cl. Listerus, qui elegantem tractatum de hoc affectu conscripsit, eo adductus est, ut crederet canes rabie corripit, quod cum omnium quadrupedum minime sudent etiam æstuant, & ex diurno cursu fatigati, sed lingua exerta salivam magno, & continuo anheliu effundant, omnia sanguinis inquinamenta, recrementa que nullibi extra corporis confinia elabantur, quam per os, salivam majorem in modum infici contingit, ejus crasim vitari, acrem ac virosam fieri, hinc rabiem exoriri. Verior ne, an subtilior sit ardui problematis solutio non facile dixerim. Quamvis enim demus canes omnium quadrupedum minime sudare, quis idem concedat de omnibus Animalibus, quæ in rabiem aguntur, quæ levi quacumque de causa uberrimo sudore perfunduntur? Quo loco iis fortasse reprehendemur, qui quamvis concedant licere multa in Auctoribus objicere, refellere, multa mutare, quid tandem in re ardua ac perdifficili ipsi sentiant asserere æquum, ac consentaneum arbitrantur. Verum enimvero quid quod de industria facere id studuimus, veriti ne in abditissimis naturæ operibus illustrandis in eorum errorem incideremus, qui faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant? Neque fateri pudet sapissime occurrere, quæ subtilitatem omnem artis superant. Cur vero in his perscrutandis operam perdam? Si quis est, qui tantam industriam polliceatur, ut qua ratione venenum istud in canibus, & cæteris animalibus, quæ & copiosissime sudant, nec æstuantia, & diurno cursu fatigata linguam exerunt, nec salivam effundunt, generetur, explicare se posse confidat, hunc & laudamus, & exonerari laborum nostrorum partem fatemur, illud interea pollicentes in ejusdem opinionem, si quid probabilius occurrat, pedibus ituros. Nonne satis superque est veneni vires, actionesque homini infestissimas sedula ratione explorare, licet ejusdem intima natura, agendique modus adhuc lateat in obscuro? Quemadmodum expertissimo naturæ per vastissimum æquor tuto prorsus dirigenti satis est novisse Magneticæ acus constantem conversionem ad polum, licet ejus causas fortasse hætenus inexploratas non attigerit: & fabrili solertiæ in Horologii opificio abunde sufficit chalybeæ laminæ vim elasticam comperisse, ignoratis licet ejusdem elasticitatis causis, agendique rationibus (Vid. Maccop. pro Empyr. sect. adversus theor. medic.) Jam vero Academici Parisienses observationibus in cadaveribus hydrophobia defunctis institutis œsophagum, atque organa deglutitioni dicata utcumque inflammata invenerunt, in ventriculo mucum biliosum varium, vesi-

vesiculam fellis atra bile plenam, pericardium siccum, arterias plenas sanguine fluidissimo, venas vero plane vacuas, sanguinem, quem paucis ante obitum horis extraxerunt, valde liquidum, & vix in frigidissimo aere concreverunt, omnes musculos, viscera, cerebrum, cerebellum, principium spinalis medullæ sicciora, quam in aliis cadaveribus deprehenderunt. An garrire is videatur, qui his rite perpenis haud dubie affirmet, venenum Animalis rabidi acerrimum esse, nervos convellens? Id quidem arteriæ plenæ sanguine, venæ vero vacuæ manifestant. Convulsis enim nerveis fibrillis, quibus tunicæ arteriarum contextæ sunt, earumdem diametros angustiores fieri contingit, atque extrema capillamenta omnino coarctari: hinc cum sanguis ab extremis arteriis in venas transmitti nequeat, has vacuas omnino, illas vero sanguine plenas apparere necessum est. Huc accedit blandos, oleosos, ac gelatinosos succos, quibus solidæ partes roris ad instar perpetuo humectantur, enollunturque, abradi, liquidum omne absumi, hinc solidas partes, musculos videlicet, viscera, cerebrum, & principium spinalis medullæ sicca, atque arida deprehendi, pericardium omni liquido destitutum.

Sanguinem fundens, ac colligans.] Venenum Animalium rabidorum præter convellendi, exsiccandique, fundendi etiam, colligandique vim habere, evincit manifestissime emissi cruoris observatio in hydrophobia interemptis, qui adeo liquidus est, ut ne in frigidissimo quidem aere concrecat. Quamvis judicium de sanguine emissio ab Helmontio, aliisque reprobetur, nihil est tamen cur negetur, nonnullas saltem ipsius qualitates ex ipsius inspectione innoscere posse. Ita interdum sanguinem emissum multas habere fibras, densum esse, & citissime concrecere videmus. Quid est cur aliquo principio coagulativo eundem referunt non judicemus, unde morborum a coagulatione pendentium occasio sit? Contrarium evenire aliquando experimur. Emissus enim sanguis & nullas fibras habet, & tenuis, & fluidus est, ut ne in frigidissimo quidem aere concrecat. Si quis effectum hunc referat in principium aliquod in eodem contentum, quod ipsius fusionem, & dissolutionem pariat, an garrire, & somnia narrare videatur? Cum hæc ad amissum sit constitutum sanguinis paucis ante obitum horis extracti iis, qui hydrophobia premebantur, quique in arteriis post obitum deprehensus fuit, liquet manifestissime venenum rabidi Animalis ad acre, fundens, & colligans proxime referendum esse.

Salivæ maxime infestum, partes ejusdem secretioni dicatas inflammans &c.] Justis laudibus æquare non valeo, quæ de saliva illorum, qui hydrophobia premebantur fusc tradidit Cl. Listerus in ea unicum esse virus existimans. Cui quidem sententiæ plurimum favent observationes non tantum Cæl. Aureliani, Hildani, & quæ actis prostant philosophicis, quibus compertum est solo salivæ tactu homines in hydrophobiam incidisse, & analogia desumpta ex Animalium venenatorum morsu, viperæ scilicet, aut dipadis &c. quæ non alia ratione hominibus infesta sunt, quam quod salivam venenatam vulneri dentibus infuso infundunt, sed maxime observationes in cadaveribus institutæ, quibus deprehensum est partes deglutitioni dicatas utcumque esse inflammatas. Cum enim hæ partes salivam copiose fecernant, ut masticati in ore cibi, trituratique ejusdem mixture fluxibilitatem, & lubricitatem nacti versus fauces protrudantur, oclusaque laryngis rimula, & pharynge dilatata deorsum pellantur in œsophagum, indeque in ventriculum, proclive est credere non alia de causa prædictas partes inflammatas, & exesas post obitum observari, quam ex eo quod venenata saliva insigni, qua pollet, acrimonia easdem vellicat, pungit, convellit, vasorum sanguiferorum diametros angustiores reddit, quam sanguini vehendo sufficiant, unde impedita ejusdem circulatione inflammatio exoritur. Salivam porro

cum dicimus, non succum illum tantum intelligimus, qui in glandulis oris, vel prope os sitis excernitur, sed illum etiam, qui ex œsophagi, ac totius ventriculi glandulis, & villis separatur, qui si vera saliva non est, cum eadem maximam habet affinitatem. Huc spectat succus ille a pancreate separatus, cuius natura salivæ naturæ persimilis est. Quod monere volui, ne mirum cuiquam videretur, quomodo in ventriculo varii generis humores reperiantur. Cum enim succus pancreaticus virosus & ipse sit, partes ejusdem secretioni dicatas, vicinasque sollicitat, hinc diversi consistentia, & colore humores in Duodenum, indeque in ventriculum regurgitant, unde ventriculus eisdem refertus apparet. Quid plura? si succorum salivalium acrimonia ductus quoque choledochus convellatur, ut bilis in Duodenum transmitti nequeat, nil mirum, & vesiculam fellis bile plenam inveniri, quæ diuturnæ in eadem mora varie fermentans a-trum, aut similem colore nanciscatur.

V. *Canes dum rabie corripuntur, cibum omnem &c. in obvios quosque impetunt &c.*] Ubi innotescat canem, quo aliquis demorsus fuerit, rabidum esse, vulnus inflictum peculiari methodo pertractandum esse perspicuum est; præterea cum suspicioni nunquam desit locus, idem hydrophobiæ producendæ opportunissimum existere, prudentis est ea in usum vocare, quibus truculentissimus iste morbus præcaveatur. Salubre propterea practico-rum consilium signa tradere, quibus canis rabidus dignoscatur. Mirum autem Canes, quorum tam fervida custodia, & amans dominorum adulatio est (Cicer. de nat. Deor.) rabie pressos ita furere, ut eosdem quoque, ad quorum altiorem vocem auribus, caudaque demissa, humo prostrati, reverentes accedebant, mordendo inter necioni dent. Quam malignum, quam vehementem venenum!

VI. *Qui vulnus explorant per topica &c.*] Ut dignoscatur venenatum sit, nec ne vulnus a cane inflictum, sunt qui nuces juglandes præmansas parti affectæ aliquandiu applicari, ac postea projici devorandas gallinis suadent. Si ab earum usu male se habeant, aut moriantur, ad credendum vehementer adducuntur, canem fuisse rabidum, secus e contra, si neutrum contigerit. Alii loco nucum juglandium triticum imponunt, aut sanguinem e vulnere educunt, eumque farinæ miscent, ut offa conficiatur a gallina devoranda; quæ si moriatur, canem rabidum fuisse pronuntiant. Alii demum cum Rhaze, & Avicenna medullam panis vulnere affricant, ac cani devorandam exhibent. Si Canis neque olfacere, neque comedere eandem velit, vel si comederit, in rabiem agatur, vel moriatur, canem qui momordit morbosa rabie pressum momordisse, pro certo habendum esse existimant. Verum ut ingenue dicam, quod sentio, caveant Adolescentes, ne ejuscemodi explorationibus plus tribuant, quam par est. Quidam a cane demorsus, cum in suspicionem venerit rabidum illum fuisse, consilium, & opem medicam exposcit. Accurrunt Medici, nuces juglandes, medullam panis, aliaque ejuscemodi ad experimentum adhibent, ac devoranda gallinis, canibusque integris exhibent: in perfectissimo valetudinis statu constituta hæc Animalia servari deprehendunt. Abjecta omni prorsus suspitione canem, qui momordit rabidum fuisse, vulgari methodo vulnus consolidant. Mirum post quadraginta circiter dies hydrophobiæ incipientis signis apparentibus, mox jam factæ, in mortis discrimine prope certissimo versari primum, tandem vita miserime privari. Et sane cum venenum diu latere possit in corpore, priusquam ulis se prodatur indicium, proclive est credere, vel saltem suspicioni deesse locum nunquam potest, virus a nucibus juglandibus, tritico, medulla panis, aut simili corpore ore Animalium exceptum ferius certis indicium se prodere, quam hydrophobiæ incipientis signa appareant in homine jam demorso. Quibus sic constitutis, licet colligere istiusmodi explorationibus minime fidendum esse, quin

ad

ad alia attendamus, quæ simul conjuncta clariorem, tutioremque diagnosis statuere valent.

VII. *Si in vulnere, vel consolidato vellicationis cujusdam, rosionis sensum ager percipiat, qui &c.*] Vel apertum, vel consolidatum sit vulnus, quotiescumque ab Animali quoquam in rabiem acto inflictum fuerit, sit aliquid in eodem oportet, quod nervis fibrillis per vulneratam partem disseminatis infestum sit, eadem acrimonia sua vellicans, erodens, in inordinatos, atque inconcinnos tremores adigens, hinc rosionis, doloris, ac vellicationis sensus. Tremores isti successive propagati per nervorum ductum usque ad Cerebrum, ejusdem tenuissima filamenta varie, inordinateque concutiunt, hæc similes motiones ad nervos opticos propagant, hinc sensus molestus in parte percipitur, qui caput versus tendit, hinc imago rerum circumactarum animæ obversatur, hinc vertigo. Veterum quidam fumis, & vaporibus venenatis ex vulnerata parte ad caput ascendentibus, indeque Cerebrum, & nervos ad organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata caligine sua obruentibus, tribuere effectum huncce. Fumi, aut aurae cujusdam ad caput ascendentis species iis imponebat. Ex varia, atque inordinata nervearum Cerebri fibrillarum concussionem vigiliæ, somnia turbulenta enascuntur, iræ, timoris species excitantur.

Quoniam vero diu in corpore latere nequit venenum, quin saliva, quæ in hoc morbo potissimum partem agit, inficiatur, ac partes ejusdem secretioni dicatas phlogosi primum, mox vera inflammatione corripiantur, ventriculi gravitas, & vellicatio, aliaque ejusdem affectiones subsequuntur.

VIII. *Quod si ingenti circa præcordia angustia, anxietate, suspiriis &c.*] Ex veneno pariter Animalis rabidi vires suas in nervos exerente, eos maxime, qui per ventriculum, ac partes salivalium humorum secretioni dicatas disseminantur, æsophagum scilicet, ventriculum, pancreas, & alia viscera, reperenda illa circa præcordia angustia, anxietas, mox universo nervorum genere affecto, tremores totius corporis, vomitus, singultus, ischuria, aliaque id genus symptomata, delirium maxime, unde æger obvios quosque impetit, ac dentibus apprehendit.

Cum cognitione, & conscientia, vel cæcus & furens, cum febre, pulsu celeri &c.] Si pauca sint nerveæ Cerebri fibrillæ, quæ convelluntur, seu varie inordinateque concutiuntur, ac prævalere iis minime possint, quæ placido, atque æquabili motu, quæ concinne moventur, anima agnoscit, detegitque miserimum corporis, cui compenetrata est, statum, impetus ejusdem coercere conatur, unde (mirabile dictu) æger rogat, jubetque, ut sibi vincula injiciantur, ne in amicos, & adstantes irruat, monet eosdem, ne ori manum admoveant, ne moribus lanientur; neque enim continere se posse, quin mordeat. Si vero fibræ, quæ varie, inordinateque concutiuntur, iis prævaleant, quæ æquabiliter tensæ, æquabiliter, & ordinate moventur, tunc confusæ, inordinate cogitationum species animæ obversantur, hinc rationis lumine extincto æger fuit sine cognitione, & conscientia, in adstantes impetit, ac moribus dilaniat.

Inflammatione jam facta æsophagi, tracheæ, cæterarumque partium, quæ degluttoni, ac salivalium humorum secretioni dicata sunt, nil mirum febrem exoriri, & pulsum etiam, ut in aliis inflammationibus solet contingere celerem, frequentem, & irregularem, ut Cælius Aurelianus, & Celsus testantur. Quid quod durissimum paucos ante hosce annos ipse deprehendi? Observationem ratio confirmat. Inflammatis enim membranis partibus salivæ secretioni dicatis, præternaturaliter tendi arterias contingit, hinc pulsus duritiam subsequi.

Præ cæteris vero aquæ, & liquidorum omnium aversatione, ut neque illorum aspectum &c.] Atque hæc quidem hætenus recensita symptomata non omnia

in omnibus rabidis, sed quamplurima, & plerumque observantur. Illud vero commune est omnibus hydrophobia laborantibus, ut ad conspectum aquæ, liquorumque omnium, & rerum pellucidarum, vel instar speculi reflectentium tremant, & in convulsiones quandoque adigantur, cum tamen deglutitio solidæ cujuscumque offæ possibilis sit.

Quæ res plurimorum Medicorum ingenia plurimum torfit. Multi cum Galeno in eam opinionem venerunt, ut crederent hydrophobia affectos a potu abstinere, quia delirant, ideoque ob anticipationem quamdam præposteram, ac falsam potum omnem respuunt. Hos tamen redarguit ea ratio, adeo nempe mente constare ægrum, ut sæpius roget, jubeatque, ut sibi vincula injiciantur, ne in amicos, & adstantes irruat: præterea si invitus cogatur bibere, potum ferre nullo modo posse, ut non desint observationes hydrophobos ad bibendum coactos in convulsiones enormes adactos fuisse, atque obijisse. Id contigit hydrophobo, cujus supra meminimus, qui in balneum per vim coniectus convulsus periit. Alias observationes vid. in hist. Reg. Scient. Ac. Par., Listero, aliisque Auctoribus. Neque altera illorum sententia arridere unquam potuit, qui tale phænomenon ad imaginem catulorum rabidorum in aquis existentium referebant, hydrophobis lacratu insidiantibus, ac morsum minitantiibus. Quæ referuntur de illo philosopho ex Aetio *travab.* 2. 5. 2. c. 24., qui balneum ingressus cum jam mente moveri inciperet, videreturque ibi adlatrans catulus eum terrefacere, & remorari, sibimetipsi vim inferens exclamavit: *Quid cani, & balneo commune est?* atque ita in balneum se coniecit, & aquam ebibens liber evasit, nugæ sunt, ut præ cæteris ostendit Petrus Salius, qui multa fide digna, atque aliter, quam ab ullis aliis Scripioribus de hydrophobia conscripsit. Quid enim quod, si obnubilatis oculis potus exhibeatur, vel in balneo demittatur, vel aqua guttatim eidem affundatur, eadem fere phænomena perpetuo, ac constanter contingunt? Qui ad tumorem inflammatorum confugiunt fauces, æsophagum, & vicinas partes occupantem, aut nimiam earumdem partium ariditatem, & contractionem, quæ impedimento sunt, quominus ori ingesta deglutiri sine incommodo possint, ac molestia insigni, verendum est, ne iis officiat memorata illa solidæ cujuscumque offæ deglutitio possibilis, cum interim potum non solum ori admovere, sed ne aspiciere quidem possit æger, aut ejusdem meminisse. Sola itaque saliva venenata accusanda, quæ a potulentis vehementer mota, ac virus iisdem communicans ingeri in stomachum nequit, quin partes deglutitioni dicatæ majorem in modum vellicentur, atque in eas motiones, tremoresque adigantur, quæ deglutitioni valde resistant. Quam molestiam percipiens anima non patitur alias ea ori admoveri, quæ gravissimam, atque intolerabilem noxam creant. Dicit vix potest, quam facile ad easdem motiones, ac tremores suscipiendos pronæ sint nervæ partes, quæ a re aliqua insigniter læsæ fuerunt ob ejusdem imaginationem solam, aut recordationem. Ad solam imaginationem medicamenti, quod alias vomitum, ac nauseam excitavit, vomere, animo delinquere homines experimur. Aspectus eorum, qui morbo sacro affliguntur, pueris interdum, & mulieribus similem infert morbum. Georgius Baglivus de medend. an. morb. narrat se vidisse juvenem gravissimis correptum convulsionibus, propterea quod hominem inspexerat, qui Epilepsia correptus humi intorquebatur. Quæ nervosi generis perturbationes non excidentur ad aspectum, aut imaginationem eorum, a quibus certissima noxa, & gravissima expectanda sit? Qua in re illud animadvertendum est, hydrophobus non solum abhorrere ab aqua, ejusque recordatione, & conspectu, sed omnium rerum pellucidarum, & instar speculi reflectentium, & lucis ipsius. Id quod ex eo maxime repetendum crediderim, quod a veneno Animalis rabidi solidæ partes rigidæ, atque

atque ea ratione tensæ sunt, qua sustinere non valeant corpora luminosa, pellucida, ut speculi, lucis, & similitum. Quanta vis insit lumini ad fibras nostri corporis percullendas, nervis etiam naturaliter tensis, liquet ex eo, quod a forti lumine non solum crebræ sternutationes excitantur, lacrymæque copiosæ effunduntur, sed interdum etiam homines obcæcantur, quemadmodum Annibali Alpes transeunti nive testas contigisse dicitur, & Nevophrontis militibus accidisse memorat Galenus *lib. 10. de usu partium*, quibus nive multum iter facientibus oculi vehementer læsi fuerunt. Quosdam etiam ex carcere obscurissimo jussu Dionysii Tyranni repente ductos in domos calce illitas, lævigatasque obcæcatos fuisse, refert. Quid si fibræ retinam primum visus organum constituentem rigida, atque arefacta sint? Sustinere quidem nullo modo posse corpora luminosa, atque propterea hydrophobos a conspectu lucis, & rerum pellucidarum abhorrere debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Illud interim ambigendum non est, in assumendis solidis cibis minus constringi gulam, minusque salivæ ex ductibus excretoriis elici, hinc minus lædi nerveas tunicas contingit, atque ægrum solidos cibos minus averfari, ac commodius deglutire.

IX. *Hydrophobiam post morsum Animalis rabidi supervenire semper suspicandum. Ubi autem &c.*] Nonnulli ubi e vulnere e cane rabido insincto copiosum sanguinem effluere deprehenderint, aut eo tempore, quo vulnus curatur, aut postea copia sudoris, aut urinæ præcipue nigræ sponte excernatur, in eam spem facile adducuntur, ut credant rabiem non esse amplius invasuram. Verumenimvero si quid sentio, his adeo nunquam fidendum esse traderem, quin congrua, & opportuna auxilia adhibeantur, quibus aquæ timor, si fieri potest, præcaveatur: qui status miserrimus est; & licet idoneis remediis ei occurratur, eo tamen apparente ægrum brevi moriturum certo certius habendum: ita ut non desint observationes, quosdam ab orto aquæ pavore vix horas viginti quatuor vixisse. Quartum certe, aut septimum diem raro attingunt. Hydrophobus, quem videre mihi contigit, intra tertium diem ab orto aquæ metu obiit. Diutius fortasse vixisset, nisi in balneo per vim demissus fuisset, unde convulsiones enormes supervenere, quibus idem, nihil tale credentibus medicis, de medio cito sublatus fuit.

Quam apte cadit in hunc locum, quod cecinit Ovidius!

Solvere nodosam nescit Medicina podagram:

Nec formidatis ulla medetur aquis.

X. *Vulnus ergo statim, vel si consolidatum fuerit, denuo aperiendum.*] Remedia, quibus rabies, & aquæ metus præcaveatur, illa potissimum sunt, quæ venenum e vulnere educunt, ejusque progressum ad interiores partes prohibent. Animadvertendum autem hoc loco est, quod egregie notavit Dioscorides *lib. 7. c. 2.* vulnera majora minus pertimescenda esse, quam minora. Nam cum a vulnere majore effluat major sanguinis copia, cum sanguine ipso noxium virus educi censendum est. Quare salubre accuratiorum practicoorum consilium, vulnus si apertum est, dilatandum, si consolidatum, denuo aperiendum lata scarificatione, ut una cum sanguine venenum ipsum extra corporis confinia educatur.

Nisi ob metum hæmorrhagiæ, aut convulsionis &c.] In vulnere vel dilatando, vel novo aperiendo ad affectam partem, ad ægri habitum respiciendum est. Si vulnerata pars nervum aliquem, aut vas sanguiferum valde insigne habeat; æger vero adultus sit, minime carnosus, latam scarificationem cautiissime celebrandum esse, nemo non videt; interdum prorsus omittendam, ne nervo, aut vase sanguifero insigniter læso, aut convulsioni, aut hæmorrhagiæ ansam præbeamus.

XI. *Cucurbitula fortiter attrahens applicanda.*] Demonstratum in areometria Volfii theorem. s. de elatere, & gravitate aeris, tunc aerem inferiorem conservari in quiete, & in statu naturalis æquilibrîi, quotiescumque pondus, & elater aeris inferioris compressi a vi, & elatere aeris superioris æqualitatem habuerit cum pondere, & elatere totius aeris superioris ipsi inferiori superincumbentis. Quibus ita constitutis licet colligere. Dum ignis intra cucurbitulæ ventrem accenditur, & cuti eadem applicatur, aer intus contentus insigniter rarefit, ejusque vis elastica mirum in modum infringitur, quare exterior elatere suo naturali comprimit vehementer cucurbitulam adversus cutem, ei propterea firmiter adhæret: interea particulæ aeris intra sanguinem, intra musculorum interstitia, & alias ejusmodi partes contenti cucurbitulæ subjectas, cum minus premantur ab aere insigniter rarefacto, qui in cucurbitula continetur, elatere suo sese expandunt, & circumquaque cutim prementes ex vulnere, vel scharificatione sanguinem vi exprimit in cucurbitulæ ventrem. Hac ratione virus per morsum Animalis rabidi homini communicatum, priusquam per universum corpus diffundatur, una cum sanguine extra corporis confinia educi perspicuum est.

XII. *Pars ferro ignito inurenda, fotu, frictione ex muria salis, & aceto &c.*] Inunctionem ferro ignito, fotum, frictionem ex muria salis, aceto, & similibus in eum finem commendant multi cum Dioscoride loc. cit. & Boyleo, ut virus si quod Muscularibus fibris inhæret, extingatur, ejusque progressus ad interiores partes præpediatur. Igni hanc inesse facultatem ostendunt quotidie curationes felicissime a Chirurgis institutæ ad ulcerum malignorum, ad gangrænarum progressum prohibendum. Si de Muria Salis sermo sit, quidni liceat conjectare, ejus applicatione virus Animalis rabidi eo prorsus modo edulcari, quo res salitæ insula eadem aqua marina magis, quam insipida mitescunt, ut meminit Chrysippus apud Plutarchum *Sympos. p. quæst. 9.* Profecto salivæ venenatæ particulæ cum salis particulis facile cocunt, & in crystallos majores coalescunt, quibus e vulnere eductis, salivam eandem leniri, ac mitescere verosimile est. Virtus acrimoniam veneni corrigendi, curandique maxime elucet in aceto. Cujus rei locupletissimos testes habemus Hippocratem, Dioscoridem, Galenum, aliosque eximios viros, qui in peste, febribus contagiosis, & similibus a sale volatili, & corrosivo oriundis, acidis felicissime usos fuisse testati sunt.

Sylvius tempore pestis omnibus diebus, antequam ægros visitasset, duo cochlearia aceti assumebat, & a peste immunis servatus est. Cum venenum Animalium rabidorum ad acre solutivum proxime referendum sit, apparet ejusdem applicatione extingui penitus debere, aut plurimum saltem temperari.

XIII. *Eidem pariter pili, aut caro; aut alia quævis pars &c.*] Innumera fere sunt, quæ parti vulneratæ admota passim commendantur a Scripto-ribus magnis, & doctis. Plura recenset Celsus lib. 5. c. 27. ubi ait: *Vivum oportet gallinaceum pullum per medium dividere, & protinus validitèr super vulnus imponere, ut pars interior corpori jungatur. Facit id etiam hadus, agnusque &c., & calida ejus caro statim super vulnus imposita.* Pullos gallinarum admovendos suadet Forestus *observ. Chir. 34. lib. 6.* Neque defunt, qui pilos Canis rabidi, aut aliam quamlibet ejus partem vulnere imponi jubent, in eam spem adducti, ut credant attractione quadam sympathica physicis occulta virus attrahi, & extra corporis confinia educi. Hæc de virtute attractiva medicamentorum opinio nova non est, utpote ea, quam plerique Recentiorum suis temporibus vigentem eradicare conati sunt. Oblivioni per multa sæcula traditam in lucem denuo produxerunt viri clarissimi, qui novitatis amore illecti, Cartesianæ philosophiæ studio penitus languescente, Nevvthonianæ se totis viribus dederunt, atque illam adeo sequuti sunt, ut vim attractivam non certis tantum finibus coercere contenti

fuerint, sed singulis partibus cum fluidis, tum solidis, ex quibus corporis universi machina constructa est, vim hanc inesse putaverint, & sic secretionum maxime, excretionumque opus, exulantibus omnino fermentis, ceterisque causis, ad eandem revocaverint. Pilis, aut cuilibet alii parti Animalis rabidi vim attrahendi virus in homines propagatum probant perbellis experimentis, atque observationibus a Cl. Roberto Boyleo in sua experimentalis philosophiæ relatis. Narrat enim præclarus auctor, Brasilienses populos, cum ubique venenata Animalia offendant, ac morsibus lanientur, sola applicatione eorundem Animalium vulneratæ parti curationem instituire, quo fit ut virus attrahatur, & foras eliminetur. Nemo ignorat, ubi Scorpio momordit, si Scorpio contusus applicetur vulnere, vulnus perfectissime curari. Bufonem ad se virus attrahere notissima res est. Quid quod nulla sit præstantior medicina ad curandum viperæ morsum, quam pinguedo ipsiusmet viperæ? Sive attractio hæc fiat, quod similes particulæ cum similibus conjungantur ob similitudinem figuræ, sive ut Leibnitius aliique malunt, ob harmoniam consentientium vibrationum, curiosus non inquirimus. Quis enim hæc cernat, quæ longissime sunt a perceptione nostra, sensuque disjuncta? Non desuere tamen, qui experimenta, quibus virus Animalium ab iisdem attrahi compertum est, in dubium vocarunt. Primus fere fuit Cl. Redius, qui in epistola ad Cl. Kircherum mira quædam laudato Boyleo, aliisque narratur de attrahentibus hisce medicamentis falsa ostendit. Hunc sequutus est Frid. Hoffmannus M. S. T. 2. *de venen. eorumque natura.* Ut ut autem res est, pulcherrima saltem eorundem laus erit emolliendo, demulcendo, aut alia simili ratione demorsis ab Animalibus rabidis optulari, ut idem Hoffmannus testatus est.

XIV. *Atque quidem omnia primis a morsu diebus conferre visa sunt. Si progressu adhibeantur &c.*] Dioscoridis monitum fere est scharificationem, aliaque post eandem extrinsecus applicanda remedia primis diebus statim esse in usum vocanda, antequam per corpus diffusum sit venenum. Tribus enim circiter, aut quatuor elapsis diebus, ubi virus per corpus diffusum fuerit, neque attrahi, neque educi ulla ratione posse. Ad hæc igitur frustra confugere Medentes. Ea porro visa sunt convenire, quæ virus idem vel extinguere habent, vel per insignes excretionum vias extra corporis confinia educere. Dicit autem vix potest, quot præsto sint Medicis istius generis medicamenta! Oculi cancerorum, matr. perlar. Cor. Cer. ustum terra lemnia, aliaque hujusmodi ad absorbendum; coagulum leporinum, ovinum aciditate, qua pollet ad invertendum; Bezoartica, theriacalia, plantæ omnes, quæ sale volatili oleoso sunt foetæ tamquam alexipharmaca; ad expellendum purgantia, eaque validissima, cujusmodi sunt Hel-leborus albus, & similia. Verum si quid sentio, vix ac ne vix quidem corpora eorum, qui rabie premuntur, istius generis medicamentis pertractanda traderem; vel enim inutilia prorsus sunt, atque ad salutem comparandam inepta, vel summopere nocua. Illa sunt absorbentia, invertentia; hæc sale volatili oleoso prædita, ac purgantia. Terrea enim, & quæ communiter absorbentia vocantur venenatæ salivæ, succorumque in ventriculum confluentium acrimoniam retundere quidem valent; cum tamen in sanguinem per venas lacteas transmitti nequeant, & universa sanguinis massa eodem veneno acre, fundente, ac colliquantem infecta corrigenda, & universum nervorum genus siccum nimis, atque arefcens laxandum, ac emolliendum restat. Idem de coagulis supra recensitis dicendum. Si de bezoarticis sermo sit, non alia ratione quam plurimum morbis optulari, quam ea, qua alchalyca quæque operantur, censendum, si experimentis in com. A. Bonon. a Cl. Sandrio institutis fides habenda, qui ex chymica bezoarii solutione, nihil sibi probabilius visum esse testatur, quam ut

ad genus alchalicum referretur. Idque extra omnem dubitationem ab aliis positum. Haud ignoro mira de helleboro albo prædicari a Veteribus Medicis, Dioscoride præsertim, & Galeno, eoque propinato recrementis quamplurimis vomitu, & secessu evacuatis, sanitati restitutos felicissime eisdem memorare. Neque me latet, vim eorundem nervoso generi infestam excusari a sectatoribus exemplo dysenteriae, quæ cum ab acredine humorum corrosiva exoriatur, radice tamen ipecacuannæ, quæ acerrima est, felicissime curatur.

Licet ergo purgantia medicamenta corporis fibras extimulare valeant, occulta tamen qualitate virus attrahere, & extra corporis confinia educere existimant. Verum præterquamquod non adeo verum est, dysenteriam radice ipecacuannæ curari, quin hæc virtus ab aliquibus in dubium vocetur, in iis præsertim, qui gracili sunt corpore, qui convulsionibus obnoxii, qui febrem adjunctam habent, accedit præterea Helleboro, aliisque purgantibus in hoc morbo propinatis convulsionibus sæpissime excitari, quibus ægri in summum vitæ discrimen adducuntur, interdum etiam enecantur.

XV. *Æger igitur statim etiam per vim, & metum in balneo demittatur &c. aquam calidam copiose bibat &c.* Satius porro duxerim ad generalia quidem remedia confugere, ea tamen, a quibus certum levamen, nullum noxæ periculum expectandum sit. Inter hæc eminent balnea, ac diluentia. Summam inesse vim balneis ad universi corporis fibras emolliendas, acridinem humorum temperandam, noxias, ac venenatas particulas per cutis poros extra corporis confinia educendas perspicuum est. Ita Celsus *lib. 5.* ægrum, simul ac animali rabido demorsus est, in balneum demitti jubet, ibique detineri per horam circiter, ut sudare postea valeat, atque virus extra corpus elabatur. Memorabilis est casus, quem refert Cl. Frid. Hoffmannus (*de baln. aq. dulc. usu &c.*) multos a rabioso lupo ex sylva prodeuntes demorsos, & necatos fuisse, donec tandem nonnulli hoc remedio ab omni periculo liberi fuerunt. Si de aqua copiose assumenda sermo sit, nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri posse, manifeste liquet ex Cl. Sydenhamo *epistol. respons. ad Robertum Bradii*, in qua cujusdam viri in summum vitæ discrimen adacti ob assumptionem sublimati corrosivi, sola aqua adhibita, curationem felicissime memorat. Tantopere valet adversus ea, quæ acrimonia sua solidas nostri corporis partes insigniter vellicant, corrodunt, atque inflammant. Quid quod illi, qui aquæ metu cruciantur, ubi convulsionibus supervenerint, ab aqua etiam per vim, & metum ingesta & facilius ad bibendum disponuntur, & copioso aquæ potu sanantur? Ubi autem nondum aquæ metus ægrum exerceat, ad aquam quamcivissimè, tamquam ad sacram anchoram, confugiendum esse manifestum quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Idem dicendum de sero lactis, de jusculis tenuissimis, & similibus. Immo blande oleosis, ac gelatinosis particulis, quibus sæta eadem sunt, acria etiam veneni spicula irretire habent, atque involvere, ideoque ad vellicandum, ad erodendum inepta reddere.

Nuces juglandes comedantur.] Noces juglandes virtute alexipharmaca præditas esse, atque contra pestem, & malignos morbos plurimum valere crediderunt Veteres Medici. Quare factum est, ut in antidotum Mithridatis Regis reciperentur, tantopere commendatum adversus venena in devicti a Cn. Pompejo Regis Mithridatis sanctuariis reperta, ut mittam alias quamplurimas compositiones alexipharmacas, & antipestilentiales, in quibus eadem usurpabantur: quæ tamen virtus in dubium revocata fuit a Cl. Casp. Hoffmanno, ut propterea non desinat, qui cum Cl. Geoffroji existiment demorsis a cane rabido opitulari ob id potissimum, quod oleo blando, ac miti farinoso principio unito scateant (id quod sapor dulcis, gratus, amygdalinus manifestum reddit, & quod con-

tuse

tuse cum aqua lactescentem eandem efficiunt) venenatæ salivæ, cæterorumque succorum in os, fauces, & organa deglutitioni dicata depluentium mordacitate, atque acrimonia sua nerveas eorundem fibras vellicantium, atque erodentium spicula retundere valent, ac demulcere.

XVI. *Tandem ad lactis usum deveniendum.* Ubi diluentibus copiose ingestis veneni particulæ dissociatæ, disjunctæque fuerint, & per insignes excretionum vias extra corporis confinia educatæ, quid ad reliquarum, si quæ reliquæ fuerint, vires perdomandas, ad universam sanguinis, ac fluidorum massam contemperandam, læves politasque particulas invehendas, ad nervorum systema laxandum, emolliendum, ac nutritio rore humectandum lacte efficacius? Testor bona fide quemdam demorsum a cane rabido, lacte copiose sumpto, non solum ab hydrophobia præservatum fuisse, cum ejusdem incipientis signa apparerent, atque alia minus commode responderint, sed cum gracili satis esset corpore, insigni acquisivisse naturalis nutritionis incrementum.

XVII. *An specificum aqua, & lacte præstantius &c.*] Specificorum adversus rabiem infinitus est numerus. Celebris fuit apud Galenum, & Oribasium arcanum Æschronis de cancri combustis; apud Aetium, Ruffum, Posidonium de cinere cancrorum cum theriaca, & radice Cynosbatis; apud Mayerne illud, cuius mentio fit *philos. transact. Vol. 3. p. 283.* de radice Serpentariæ virgin. flor. hyperici cum theriaca, alio, ramenti Jovis; illud apud Hannemanum in actis Hafniensibus *an. 73.* ex abrotan. betonic. salv. theriac. &c. apud Thomam Bartholinum ibidem ex pulvere gentian. myrrh. &c. Rajum de lichene cinereo terrestri cum æquali quantitate piperis, aliaque plurima, quorum tamen nullum, inquit Boerhaavius, *cujus experimenta certa.*

XVIII. *Periculo certe non vacat famosum illud e pipere, & cantharidibus &c.*] Hodie magno in pretio habetur specificum de pulvere cantaridum, & piperis longi a gr. iv. mixto micæ panis ab initio statim exhibendum, quod certo certius profuturum esse reputatur, si sanguis cum urina exire incipiat, quo apparente ad lactis usum statim deveniendum est, ut æger in pristinum valetudinis statum restituatur. Quam mira res videtur venenum veneno profligari? Cantarides, ut notum est, insecta quædam sunt de genere Scarabæorum, quæ in frumentis, & pratis vescuntur, acerrimo, ac fere caustico sale referta, ut nisi aceto macerentur, vix ac ne vix quidem adhiberi queant. Ita Galenus *lib. 4. de med. simpl. facult. cap. 18.* monet, ne quis easdem degustare audeat propter erosionem interimentem. Baglivus vero virulentam cantharidum naturam experimentis confirmavit: tincturam enim cantharidum per syringam in apertam venam jugularem binorum canum injecit, eosque aquea primum, & viscosa evomuisse, postea humi cecidisse, vehementissima siti, ac alimentorum fastidio correptos fuisse, tandem convulsos periisse testatus est. De earum noxa vide etiam Thonerum *lib. 1. obs. 20.* Alpinum *de medic. meth.* Animadversione autem dignum est, cantharidum præparationes ope ignis factas, ne vel minimum quidem earundem naturam immutare. Ita sale cantharidum volatili vesiculas adhuc excitari observatum est ab Olao Borrichio in *Act. Hafniensibus an. 37. ob. 63.* Sive autem vesicantia, in quorum compositione cantharides principem obtinent locum, cuti applicentur, sive eadem intus sumantur, observationibus, atque experimentis compertum est, ad urinæ vias potius, quam ad alias partes determinari, id quod vesicæ dolores, urinæ ardores, suppressiones, mictus sanguinei manifestum reddunt, quæ ab usu cantharidum sive externo, sive interno excitantur. V. Bartholinus *cent. 3. hist. anat. 16.* Hildanus *cent. 6. obs. 98. 99.* Timæus *l. 7. c. 20.* Zacutus Lusitanus *Medic. princ. hist. lib. 2. hist. 117.* Palsalius *meth. cur. morb. cap. 44.*) Quibus sic constitutis, quidni liceat conjectare, venenum cantharidum

Tomo I.

S

fimi-

similes habere particulas veneni Animalium rabidorum, ideoque simul unitas se invicem attrahere, & in massulas majores coalescere, prævalente tamen vi cantharidum, utrumque per urinæ vias extra corporis confinia educi? Nonne carnes salitas facilius dulcescere, si in aqua marina infundantur, quam si in aqua dulci, compertum est? Si sal nitri, & aluminis in aqua solvantur, & aqua per ignem exagitetur, in quantitate insigni sales duo separantur, & in crystallis proprias suæ figuræ secedunt; sal nitri cum particulis nitri, sal aluminis cum particulis aluminis. Quæ quidem omnia protenso quasi digito demonstrant, partes similes, ob similitudinem figuræ, sive harmoniam consentientium vibrationum facile adhærescere, & conjungi. Conjecturæ porro vim addit observatio, qua compertum est, apparente mictu sanguineo, certo certius salutis prælagium haberi, de salute e contra conclamatum esse, si mictus sanguineus nullus post usum cantharidum appareat; indicio satis manifesto, tunc solum virus per morsum canis rabidi hominibus communicatum cantharidum particulis unitum educi, cum ad urinæ vias istæ determinantur. Id ubi factum fuerit, quid ad demulcendum, nervosas partes obliniendas, ac nutritio rore humectandas, ad venenatas particulas, si quæ superfites fuerint, diluendas, irretiendasque lacte præstantius? Nempe deleterii cantharidum effectus universalibus venenorum acrium, & corrodentium antidotis, lacte scilicet, oleosis, & pinguibus corporibus obtunduntur, ut Plinius, Dioscorides, & Celsus præ cæteris demonstrarunt. Saluberrimum propterea Hippocratis monitum in curat. diut. morb. l. 14. triduo ante usum cantharidum lacti assuefaciendum esse ægrum, ne vesica lædatur.

XIX. *Jam ubi hydrophobia invaserit, nihil saltem inter initia efficacius ol. Amygdalar. &c.*] Quamvis hydrophobia jam ægrum exercens desperatus sit morbus, non inde tamen totis viribus conandum non est, ut congruis, & opportunis auxiliis eidem succurramus. Non desunt porro, quid illud tantum Medentibus præstandum esse putant, ut æger aquam assumat, vel incautus, arte scilicet deceptus, vel etiam invitus. Verumenimvero cum frequentibus, ac constantibus observationibus compertum sit, nonnullos per vim in mare, & flumina ligatis manibus projectos, ut necessitate coacti biberent, convulsionibus gravissimis suscitatis obiisse, id cum præmeditatione faciendum esse perspicuum est. Quare sapienter admodum, prudenterque turpissimum hunc morem damnavit Cælius Aurelianus affirmans, hujusce morbi curationem non in eo consistere, ut bibant ægrotantes necessitate coacti, sed ut ad bibendum disponantur. Quod nulla meliori ratione fieri posse, quam venenatæ salivæ, cæterorumque succorum salivalium, qui a potulentis moti organa deglutitioni dicata molestissime afficiunt, & in convulsionem adigunt violentissimas, acrimoniam corrigendo manifestum est. Quid autem præstantius oleosis corporibus, ut optato sine potiamur? De admiranda vi oleosorum corporum in perdomandis viribus eorum, quæ partes corporis rōdunt, & absumunt, insigne exemplum nobis præbent illi, qui ad papyrus prælo imprimendum, æs aqua forti cælant. Sevo enim, aut cera æneam tabulam obliniunt, in ea imagines, & simulacra stylo imprimunt, aquam fortem tabulæ affundunt, hæc vero acrimonia sua sulcos abraçera exaratos altius fodit, tabulæ partem, quæ sevo, aut cera obducta est, intactam relinquens. Quid quod aqua ipsa fortis oleoso, aut pingui corpori unita, ac mixta ad vellicandum, mordendumque, nedum corrodendum inepta omnino evadit? Ubi ad bibendum disponatur æger, quid aliud optandum magis? Jam mitescere morbum, in quo homines & siti, & aquæ metu cruciantur, manifestum est. V. Celsus lib. 6. cap. 27. Ad aquam igitur deveniendum esse, ut venenum per insignes excretionum vias foras omnino eliminetur, luce clarius apparet.

XX.

XX. *Ubi de ægrorum salute conclamatum sit, nihil &c.*] In desperatis morbis melius esse anceps experiri remedium, quam nullum, apud plerosque longe maxime invaluit. Atque hi quidem in hydrophobia, præ cuius vi de salute jam conclamatum est, phlebotomias iteratis vicibus usque ad animi deliquia instituendas, immersiones in aqua, & perfusiones ejusdem usque ad extremas vitæ horas provectas suadent. Vim animis addit illa cogitatio, quosdam, quos aquæ metus, pavoresque premebant, iteratis phlebotomiis, & immersionibus in aqua, ejusdemque perfusionibus curatos fuisse. Horum exempla suppeditantur in Gal. histor. A. S. P. Mirabile autem profus est, convulsionibus, quæ ab aquæ perfusionibus, aut immersionibus in eadem excitantur superatis, ægrum alacriorem fieri, ad bibendum disponi, mox sudore superveniente in pristinum valetudinis statum restitui.

CAPUT VIII.

De Epilepsia.

I. **E**pilepsia est motus convulsivus, quo corporis membra varie, inordinatæque contrahuntur, sensuumque exercitium ut plurimum aboletur.

II. Si spiritus animales inconcinno, perturbatoque motu in medullares Cerebri fibras, hiisque appensos nervos, & musculos irruant, ita ut major eorumdem copia in hunc, quam in oppositum, & quidem præter voluntatem, & naturæ ordinem deriveret, inconcinne pariter, inordinatæque contractiones exoriuntur. Nonne convulsionem a repletionem, ac inanitionem Musculorum oriri censendum est?

III. Perversa Cerebri structura, vel atonia, cui conjungitur seri, lymphæ, aut aliorum humorum collectio, qui certis statisque temporibus eam acrimoniam nanciscuntur, qua nervea filamenta vellicantur, ac punguntur, terrores, animi graviora pathemata, imaginatio fortis, maxime in sæminis, & pueris, ventriculi & cæterorum imi ventris viscerum affectiones, contusiones, vulnera, ulcera partium a cerebro distitarum, causæ sunt remotæ.

IV. Orta hinc divisio Epilepsiæ in idiopathicam, & sympathicam. Idiopathica quidem, si convulsio a Cerebro incipiat; sympathica, si in extremitatibus nervorum incæpta per nervorum ductum cerebro communicetur.

V. Ortus a parentibus simili morbo infectis, assidua, atque immodica studia, longior mora in locis calidis, exercitationes violentæ, ac diurnæ, vini abusus, immoderata Venus, scabies, tumores retroculi, fonticuli, ulcera incaute suppressa, crustæ lacteæ in infantibus, ichorumque per aures effluentium impedita excretio, lactis in stomacho coagulatio, corruptio, dentitio difficilis, vel eruptorum jam dentium vehemens dolor in adultis, & senibus, omnia, quæ hypochondriacæ affectioni producendæ paria sunt, Epilepsiæ occasionem præbent.

VI. Rarum est homines Epileptico ingruente paroxysmo in terram con-

cidere cum sensus tantummodo privatione, nulla hinc convulsione, aut varia corporis gesticatione subsequente. Ubi id ægro contigerit, judica eum vertigine tenebrosa primo ad Epilepsiam gradu laborare.

VII. Si æger in terram concidens variis corporis gesticationibus afficiatur, pedibus terram conculcet, modo jactis humi manibus quadrupedum more velocius currat, atque in obvia quæque præceps irruat, sensibus internis, atque externis remanentibus, aut delirio superveniente canter, rideat, fleat, ridicula, atque incongrua narret, altiori voce clamet, pectora percutiat, remanente interdum post paroxysmum memoria eorum, quæ ei contigerunt, eum vera Epilepsia laborare censendum est, quæ mali a Dæmone provenienti specie non raro imponit.

VIII. Si subitum in terram casum sensuum omnium intermissio comitetur, alterna membrorum inordinata concussio, sibilus in gutture, singultus, alternus faciei rubor, & pallescencia, alterna venarum inflatio, & detumescencia, pulsus, & respirationis interceptio recurrens, faciei, oculorum contorsio, apparens risus species, dentium stridor, suffocatio, linguæ exsertio, morlus, stomachi inflatio, excrementorum, sæcum, urinæ involuntaria ejectio, sudoris elapsus, spumæ exitus ab ore, & naribus, soluto paroxysmo æger nihil recordetur eorum, quæ sibi acciderunt, tantummodo conqueratur de lassitudine artuum, aliquo capitis dolore, interdum linguæ ob inflictum eidem a dentibus vulnus, cum interim ejus visus, dum caput inclinat, & ad aspectum rerum celeriter circumactarum, aut excurrentium, aut profundi alicujus loci, ad magnos clamores, aut strepitus, ad laterum, membrorumque rudem frictionem, aut rei graveolentis odorem turbetur, aut obscuretur, summo Epilepsiae gradu premi certo certius habendum.

IX. Si mentis torpor, oblivio, vigilæ, insomnia turbulenta, capitis dolor ante paroxysmum invadant, ipsum advenientem æger minime percipiat, in idem latus perpetuo, & constanter incidat, certis lunæ phasibus, præsertim noviluniis, pleniluniis eodem corripitur, nulla interim inferiorum partium læsione apparente, judica talem Epilepsia idiopathica detineri.

X. Si nullis Cerebri primario affecti signis apparentibus, auræ cujusdam a partibus inferioribus ad Cerebrum ascendentis sensum percipiat, qui forti supra locum constrictione facta sistatur, ac paroxysmus diutius protrahatur, Epilepsia sympathica exerceri ambigendum non est.

XI. Contumax, ac diuturnus morbus est Epilepsia idiopathica, vix, ac ne vix quidem curationem admittens post vigesimum quintum annum.

XII. Sympathica facile interdum curatur, sæpetamen, ac sæpius si juvenes post pubertatem adoriatur, in idiopathicam degenerans ad mortem usque comitatur.

XIII. Sæpe in paralyfim, melancholiam, quandoque in apoplexiam fortem degenerat Epilepsia.

XIV. Ad imminentem paroxysmum præcavendum quam male cedunt opiata medicamenta.

XV. Si auræ ascendentis sensus percipiatur, quam apte ligatura fortis supra eam partem, aut frictions dolorificæ in oppositis, & longe diffitis paroxysmum avertant, dici vix potest.

XVI. Jam ubi paroxysmus invasit, æger capite sublimi collocetur, partes convulsæ oleo amygd. dulc. pinguedine humana illinita manu fricetur, si quæ partes frigescent, manu calida foveantur, fomenta calida ventri, ac vesicæ regioni applicentur.

XVII. Ubi diutius quam par est protrahatur paroxysmus, leviora odoramenta, cujusmodi sunt ruta aceto trita, castor. ol. succin. carab. naribus admoveantur.

XVIII. Si æger laxioris sit habitus, sero abundet, cacochymus sit, spiritus Cor. Cer. sanguin. human. cran. human. ad guttas aliquot ex aquis antepilepticis in os intrudantur.

XIX. In fervidiori temperamento præditis, gracilioribus, adultisque, istius generis volatilibus medicamentis vix utendum traderem. Haustus potius aq. flor. til. lilior. conval. primul. ver. rosar. violar. conferre visum sunt.

XX. Illis ad novos insultus præcavendos, si sit suppressio naturalium evacuationum, sanguinem juxta vasorum plenitudinem detrahi, atque hirudines applicari jubeo. Cauteria quoque vel setaceos admoveari.

XXI. Pilulas de succin. Craton., vel capital. Paracel. a ʒ i. ad ʒ ii. additis trochiscor. alhand. gr. iii. ad v., vel diagrid. gr. vi. ad xii. bis, terque in mense ante Lunæ mutationes præscribo.

XXII. Ab emeticis utpote minus tutis abstineo.

XXIII. Purgantium intermedio sequens decoctio exhibeatur. ʒ Sar. per. elect. radic. chin. a ʒ ii. rasur. Cor. Cer. ebor. a ʒ i. radic. valerian. præon. visc. quercin. a ʒ. .s. aq. font. Lib. ii coq. in organ. vitr. circulat. usque ad consumptionem tertiæ partis, colatura detur mane jejuno stomacho, dein in lectulo per horam integram quiescat, quo levis abstergetur sudor. Si opportuna fuerit tempestas, viperæ medietas addatur. Ex resid. quod est radic. gram. lign. sassaphr. visc. quercin. a ʒ i. aq. font. Lib. x. M. coq. ad consumpt. quartæ partis pro potu ordinario per quadraginta circiter dies.

XXIV. Si ex lue celtica ortum duxerit epilepsia, præmitti potest bolus ex Mercur. diaphor. ʒ i. extract. Card. S. q. s. Verum salivatio mercurialis cæteris palmam præripit, dummodo cum tenello nimis, & debili corpore res non sit.

XXV. Purgantia, ac sudorifica validiora minus tuta sunt in iis qui fervido.

De Epilepsia.

I. **E**pilepsia est motus convulsivus, quo corporis membra varie, inordinateque contrahuntur &c.] Epilepsia variis denominationibus solet a Medicis insigniri. Aliis siquidem morbus caducus audit a subito in terram casu, perinde ac si ægri fulmine icti fuissent: sacer, sive quod caput sacram partem, mentisque sedem, quæ sanctissima reputatur, occupet, sive quod occultus sit morbus: veteres enim multas res occultas sacras appellabant: sive quod tanta sit ejus vehementia, ut execrandus dici mereatur, quemadmodum auri sacra fames dicitur. Opinionem illorum, qui sacrum dici volunt, quod crederetur divinitus immitti, confutavit Hippocrat. lib. de morb. sacro inquit, iniquum esse Epilepsiam, aliosque morbos ad Deos referre: qua de re etiam infra dicemus. Herculeus, sive quod Hercules eo laboraverit, ut meminit Aristoteles in prob. 1. sect. 3. sive quod Herculeo quasi labore opus sit, ut superetur, ex Galen. 6. Epid. in fine: unde Celsus lib. 3. cap. 27. majorem morbum illum appellavit. Comitialis, vel quod comitia habere iis fas non esset, qui hoc morbo corripiebantur, vel quod simul ac corripiebantur eadem solverent. Lunaticus, vel quod in noviluniis, vel secundum Lunæ conversiones ægros invadat. Sonticus, & qui inspuitur Plauto in Capt. & Plin. lib. 28. c. 4. contagiosus enim habitus est prisca; unde citatus Plinius Despuimus inquit comitiales morbos, hoc est contagia regerimus. Cum enim expuere inter amuleta referrent, ne familiam inficerent, rus ablegabant Epilepticos, ut Apulejus. Solet autem Epilepsia communiter definiri a Medicis motus convulsivus, quo &c. ut a convulsione tonica dicta differat, quæ tunc fit, cum membri alicujus rigiditas, atque in uno positu immobilitas adest, præterea manifestum fieret ad convulsionem clonicam, quæ cum varia, inordinataque membrorum concussione conjuncta est, proxime referendam esse. Quoniam vero ad convulsivos motus pertinent horror, rigor, tremor, qui morbi a solo illarum partium vitio, quæ motui famulantur, dependent, salvo, atque incolumi sensuum externorum, internorumque exercitio, æquum visum fuit subnectere, sensuumque exercitium aboletur, ut discrimen apparet, quod intercedit inter Epilepsiam, prædictosque morbos, qui maximam cum eadem habent affinitatem.

II. Si spiritus animales inconcinno, perturbatoque motu in medullares Cerebri fibras &c.] Quamvis omnes fere Medici apprime conveniant in Epilepsie essentia stabilienda, dici vix potest, quam variæ, atque inter se discrepantes ortæ sint opiniones in ejusdem causis assignandis. Mitto illam Galeni 3. de loc. affect. cap. 7. qui crassum humorem, pituitosum, melancholicum, spirituum meatus in cerebri ventriculis obstruentem accusat, quam suis temporibus vigentem eradicare conatus est Sennertus lib. 1. pract. par. 2. Quamquam nec altera ejusdem Sennerti opinio existimantis, causam Epilepsie proximam esse vaporem mordacem, acrem, malignum, peculiari vi Cerebrum stimulantem, arridere potuit Recentiorum plerisque, qui a spiritibus animalibus in nervos, & musculares fibras irruentibus, causam Epilepsie proximam altius, ac subtilius commenti sunt, ad credendum vehementer adducti ab eodem principio, a quo pendet naturalis, ac placidus nervorum, musculorum, cæterarumque partium motus, ab eodem, si præter voluntatis imperium, vel naturæ ordinem operetur, perversum, depravatumque esse repetendum. Nos ab his sumus sic tamen, ut neque puteamus spiritus veluti a somite igniario explodi pulveris pyrii ad instar domos subver-

ten-

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

vidiore temperamento sunt præditi, qui graciliores, adustique, qui morbis calidis obnoxii. His porro ol. A. D. s. i. r. e. vel serum lactis tamarindatum visa sunt magis prodesse, nec non destillatum cum plantis subacidis, ac refrigerantibus.

XXVI. Balnea aquæ dulcis ardente Sirio, ac thermopotationes sunt convenientissimæ.

XXVII. Autumno tandem lac exhibendum, primum quidem asinum, deinde vaccinum eum sapone veneto ad 3 .s. quotidie mane jejuno stomacho per quadraginta circiter dies.

XXVIII. Specificum adhuc nullum invenire hominibus datum, cujus experimenta certa. Cinnabaris cæteris præstat. Hoc fere pulvere uti soleo.

℞. Cinnabar nat. in pollin. s. contr. 3 .s.

Matr. perlar. pp. ʒ iv.

fol. aur. n. xii.

M. ter. & f. s. a. pul. detur a gr. x. ad ʒ i. ex aq. stil. vel decoct. theiform. flor. til. lilior. conval.

XXIX. Dici autem vix potest quam tutum, ac proficuum sit opus naturæ committere, nulli rei magis, quam sex rerum non naturalium æque administrationi studentes. A vino præsertim eger absteat.

XXX. Pueri diversa methodo tractandi. Quare si corrupti in stomacho lactis indicia se prodant extrinsecus ventriculi regio fovenda ol. mastic. nuc. moschat. balsam. Copai. & sacculis herbarum aromaticarum.

XXXI. Si alvus suppressa sit, rhabarb. a gr. x. ad xx. ex cochlear. e jusdem syrapi exhibendum.

XXXII. Tandem ad liquor. Cor. Cer. succinat. a gut. x. ad xxx. ex aq. flor. til. lilior. conval. deveniendum.

XXXIII. Sed præ cæteris, si lacte pueri vescantur, curandum est, ut nutritrix optimo victu utatur. Carnes juniorum animalium vituli, columborum leviter tostæ concedi possunt. Vino moderate utatur; decoctionem theiformem sal. pçon. beton. assumat liberaliter.

XXXIV. Si crusta lactea citra causam evanescere incipiat, sapone aqua soluto tractetur. Dum hæc sponte fluit, nunquam cauteria aperienda traderem.

XXXV. Ubi dentitionis imminentis indicia se prodant, gingivæ mucilag. ex semin. psyl. cydon. succo e cancr. vivis expresso, sanguine cristæ galli illiniantur, frustulum coral., aut dens apri manu tenendum puero concedatur.

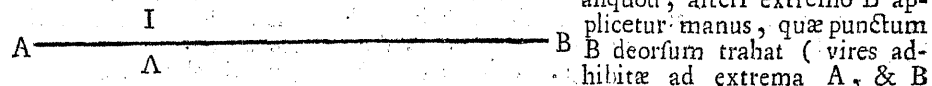
XXXVI. Si Epilepsia sympathica ab affectione hypochondriaca, a veribus oriatur &c. iidem est occurrendum. Sed de his infra.

tentis, ut Willisius 3. *de morb. convulsivis*, nec iis immisceri spiritum acidum volatilem ipsos divellentem, & impetuose commoventem, ut Franciscus Leboe Sylvius *prax. med lib. 2. cap. 10. n. 99.* opinati sunt, nec *vaporem illum mercurialem*, vitriolatum, quem in lucem produxere Hermetici, & Paracelsistæ, aciditate sua exquisitissimi sensus fibras pungentem, nec *malignitatis* participes esse, ut cerebrum, & nervos tam vehementer concutere, ac perturbare valeant, ut Quercetanus in retrade gravissimorum capitis affectuum arbitratus est, judicantes ad inordinatos, perturbatosque motus solum inordinatum, atque irregularem spirituum motum a cerebro in partes motui voluntario famulantes sufficere. Et sane qui sibi libentissime blandiri velit, vix poterit in oppositam ire sententiam, si illud vel leviter mente volutaverit, partes omnes a musculis, & fibris ex æquo contrahentibus in æquilibrio esse constitutas, ac tunc contractionem ex parte aliqua fieri, cum alterutri musculorum antagonistarum nimia vis addatur, ex opposita vero, si vis ejus minuatur. Addetur autem vis major, si spiritus in nervum aliquem, & huic appensum musculum uberius immittatur, & quidem præter voluntatem, ac naturæ ordinem; minuetur e contra, si idem parcius influant. Modo autem uberius in unam partem, modo parcius in alteram influere perspicuum est, si inordinato, inconcinno cieantur motu. Causam ergo proximam Epilepsiæ, quæ consistit in varia, atque inordinata corporis concussione, ab inordinato, atque irregulari spirituum animalium in medullares cerebri fibras, hisque appensos nervos, & musculos excursu repetendam esse, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. *In medullares* inquam *Cerebri fibras*; cum enim in hoc morbo sensuum interiorum, exteriorumque exercitium aboleatur, concipere oportet easdem inæqualiter tensas, ac convulsas, ideoque tremoribus suscipiendis, qui alias animæ perceptionibus occasionem præbebant, impares, vel si aliquem suscipiant, quam citissime mutari ab aliis, aliisque assidue, atque inordinate advenientibus, ita ut anima comparare motus nequeat cum motibus, quos medullares Cerebri fibræ, ejusque partis, qua eadem utitur ad cogitandum, & sentiendum, alias susceperunt, neque illos advertere, qui per nervos ab sensuum exteriorum organis illuc transmittuntur, unde nullam in ægro memoriam remanere contingit eorum, quæ ingruente paroxylmo ei contigerunt, sensusque omnes aboleri.

Nonne convulsionem a repletionem, ab inanitione musculorum oriri censendum est?] Celebris fuit apud Antiquos convulsionis distinctio in eam, quæ ex repletionem fit, & aliam quæ ex inanitionem, cui occasionem dedit Hippocrates *aph. 39. sect. 6. Convulsio vel a repletionem fit, vel inanitionem, ita vero & singultus.* Quod Hippocratis effatum interpretum ingenia plurimum torsit. Galenus hunc explicans aphorismum in eam venit opinionem, ut crederet inanitionem, & repletionem immediatam nervorum intelligendam esse: inanitionis autem, & repletionis nervorum remotiorem causam assignat, eorum nempe exsiccationem, & humectationem existimans vel nimio humore repleti illi sint, vel exsuccii, contrahi nimium, & convulsionem parere. Id quod illustrat exemplo chordarum, quæ tam humido aere turgidiores factæ, quam ignis calore extenuatæ breviores fiunt, & contrahuntur. Ut tamen satis esset momenti in Galeni argumento, oporteret motum animalium a nervis exoriri. Quod negant uno ore hodie maxime celebres Medici, quos ipsi in præsens sequimur, existimantes motum animalium a fibris muscularibus, tamquam ejus instrumentis pendere: deinde a spiritibus animalibus, & sanguine in easdem fibras confluentibus (vel in rhomboidales cellulas divisæ eæ sint, ut vult Borellus, vel in ovals, ut vult Bernoullius) easque instantibus, ac breviores facientibus, tamquam a causa efficiente proficisci. Cum autem convulsio ab eadem causa repetenda sit, a qua

mo-

motus naturalis animalium, si hæc præter animæ imperium, & naturæ ordinem operetur, convulsionem a nervis contractis exoriri perperam judicasse Galenum, tam manifestum est, quam quod manifestissimum. Et sane magna, ac fere incredibilis vis requiritur ad motum animalium efficiendum, quæ nervis tribui nullo modo potest. Ad hujus rei statum melius intelligendum nonnulla exponenda sunt de vectium ratione. Triplex igitur vectis genus constituunt physici. Quæ mox describimus, vectis primi generis est. Si puncto I supponatur fulcrum græco nomine hypomochium dictum, sive alio quovis modo teneatur punctum I immobile, atque interim extremo A superimponatur v. gr. pondus



dicuntur potentia una, resistentia altera; potentia quidem, quæ adhibetur ad vincendam alteram, resistentia vero, quam vincere volumus) pondus, & manus in æquilibrio erunt, si vis ponderis erit ad vim manus, quemadmodum B. I ad I. A: quo apparet vel minimam manus vim posse cum quolibet vel maximo pondere æquilibrari. Potest enim distantia I A quam minima constitui ad distantiam I B. Quod si manus vim aliquanto majorem adhibeat, quam ad æquilibrium postulatur, vincet resistentiam ponderis, ac pondus ipsum sursum evehet.

Alterum vectis genus est cum fulcrum supponitur uni extremo A, sive quovis modo extremum A tenetur immobile, atque interim vires duæ in diversa trahentes applicantur ad puncta I & B; fiet enim æquilibrium, si vis applicata ad I erit ad vim applicatam puncto B, quemadmodum est reciproce distantia A B ad distantiam A I. Quo apparet minorem in puncto B vim requiri quam in puncto I. Quod si vis applicata in puncto B habeatur pro potentia, vis vero applicata in puncto I habeatur pro resistentia, sic quidem ut resistentia sita sit inter fulcrum, & potentiam, vectis dicetur secundi generis, in quo dicitur potentia validior fieri.

Contra vero si habeatur pro potentia vis illa, quæ applicatur puncto I, & pro resistentia vis illa, quæ applicatur puncto B vectis dicetur tertii generis, in quo dicitur validior fieri resistentia. Quod quidem vectis genus nullius usus est Mechanicis, cum ad elevandum minimum pondus vis fere incredibilis requiratur. Observationibus autem Cl. Borelli de motu animalium compertum est, vectes animantium esse vectes tertii generis, ita ut ad elevandum v. gr. pondus, quod est in brachio, vel pede, summa, atque incredibilis vis requiratur. Ne autem tanta vis insit nervis facit potissimum, quod nervi exigui sunt, & maxime molles, a mollissimo principio incipiunt, & in mollissimum terminum desinunt. Quid enim spinali medulla, vel cerebro, quid carnis mollius? in has nempe desinere, ab illis incipere nervos perspicuum est. Huc accedit rationi quidem consentaneum esse contrahi nervos cum nimio humore referti sunt, minime tamen cum sunt exsuccii. Quapropter licet Galenus exemplo chordarum musicalium, quæ humido aere turgidiores fiunt, præclare ostendat, quomodo nervi nimio humore referti contrahantur, brevioresque fiant; falsum tamen est eosdem exsiccatos breviores fieri. Ecquis enim nesciat chordas exsiccatas elongari? Et quamvis officere nobis videatur memorata illa chordarum musicalium ad ignem extenuatio, atque ariditas, qua contrahuntur, ecquis in vivis animantibus idem contingere existimet? Sed ne diutius quam par est in hac

Tom. I.

T

dis-

disquisitione immoremur, de inanitione, & repletione immediata nervorum loquutum non esse Hippocratem, sed de inanitione, aut repletione vasorum sanguineorum, & totius corporis ostenderunt viri clarissimi Prospet Martianus, ac Bellinus. Ac de inanitione quidem res adeo manifesta est, ut in dubium vocari non possit, idque satis clare colligitur ex alijs ipsius Hippocratis locis. Quid enim significare voluit 3. *aph. ser. 5.* ubi habet: *A copioso sanguinis fluxu singultus, aut convulsio malum*: & *aph. 4.* *A superflua purgatione singultus, aut etiam convulsio malum*: Et primo *aph. 5.* *Convulsio ab helleboro letalis*, quam convulsionem ab inanitione universali repetendam esse? Parcant tamen viri præstantissimi, si in hanc omnino non eo sententiam, cum docent hanc proxima, & immediata convulsionis causa habendam esse. Quæ enim inanitione vasorum sanguiferorum, ac corporis universi, dum homo ab animi graviore pathemate, ira, timore, meningum vulnere, punctura, nervi alicujus scissione improvise in gravissimas convulsiones adigitur? Quid aliud conjectare liceat in ejuscemodi convulsionibus, quam perturbatam, irregularem spirituum animalium, nerveorumque filamentorum motum, ut plus spirituum infuset in unum musculum, quam in antagonistam? Quod ubi contigerit, nemo est, qui non videat, quædam vasorum sanguiferorum in musculos tendentium extrema oscula constringi debere, quædam dilatari magis, quam naturæ ordo postulat, per hæc plus sanguinis in easdem fibras confluere, per illa parcius, interdum ejusdem liberum excursum omnino intercipi, sicque quosdam musculos spiritibus, & liquido arterioso uberius influentibus inflari, tendi, quosdam utriusque liquidi influxu destitutos exinaniri, flaccescere, relaxari. Cum autem citra voluntatis imperium, & naturæ leges id contingat, manifestum est naturalem etiam musculorum motum perverti debere, atque animal convulsionibus exerceri. Quo magis patet convulsionis causam proxime, & immediate non ad repletionem, aut inanitionem particularem nervorum, ut Galenus arbitratus est, neque ad universalem, ut Martianus, & Bellinus voluerunt, sed ad repletionem, aut inanitionem particularem musculorum referendam esse. Hæc fere Cl. Præcarni sententia est, qua nihil a Medicis ingeniosius, atque verosimilius dictum. Ea porro hujusce sententiæ præstantia est, ut quotquot a Medicis excogitatae fuerint, ad eandem reduci facili negotio queant. Huc tantopere a Medicis decantata irritatio, ut nullam præter eandem convulsionis causam agnoscat, huc plenitudo, vel inanitione universalis sanguinis, verbo dixerim omne id, quod vellicando, premendo, aut vi expansiva, aut alia ratione spiritus animales in motum inordinatum, & irregularem agere potest.

III. *Perversa Cerebri structura, vel atonia, cui conjungitur seri, lymphæ &c.*] Vel Cerebrum in hoc morbo primario afficitur, tum spiritus animales; vel primum spiritus animales, tum Cerebrum, vel demum aliæ partes cum cerebro consentientes. Ad vitia Cerebri primario affecti referuntur perversa ipsius structura, aut atonia, quo fit ut humorum circuitus per exilissima vascula ejusdem substantiam mirifice perreptantia perturbetur, multa seri, lymphæ, aut alterius humoris copia in eodem colligatur tandiu innocua, quandiu ea acrimoniam nanciscatur, qua nerveæ Cerebri fibrillæ vellicentur, punganturque, unde spiritus animales in motus inordinatos, & turbas adacti in musculares fibras cæco impetu irruentes convulsivos motus excitent. A seri, lymphæ, aut alterius humoris in cerebri substantia tam medullari, quam corticali collectione Epilepsiam exoriri confirmant sectiones cadaverum eadem interemptorum, quibus compertum est plerunque cerebri ventriculos aut materia viscida, aut sero acri repletos, aut compressos fuisse. V. Harderus *obs. 34.* Willisius *lib. de morb. convulsivis.* Hippocrates ipse, (a) cum capras, & pecudes, aliaque animalia hoc morbo frequen-

(a) *Lib. de morb. sacr.*

quantissime premi deprehenderit, horum cerebrum humidum, & copioso humore refertum, & male olens apparere testatus est: indicio manifestissimo in cerebro horum animalium adesse serum, lympham, alioque istiusmodi humores, qui mora in eodem facta corrumpuntur, & qua vellicando, qua premendo spiritus animales in motus inordinatos, ac confusos agunt. Causam hujusce phænomeni mechanice, & ingeniose tradidit divinus Caus loc. cit. dum inquit: *Sacer morbus fit, cum obstructions multis modis circa venas contingunt, & sanguinis motus prohibetur, atque alio quidem loco consistit, alio lentus penetrat, alicubi autem citius.* Quod tunc maxime affirmari posse cum Cerebri structura perversa sit, vel atonia peccet, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Terrores, animi graviora pathemata, imaginatio fortis &c.] Ad vitia spirituum primario affectorum, quæ postea cerebro communicantur, pertinent in primis terrores animi &c. Nescio an uberius, quam ab hoc fonte Epilepsiæ maxime in tenellis enascantur. A forti enim timore in inordinatum motum, ac turbas aguntur spiritus animales, ac cæco impetu per subtilissimos, ac tenuissimos cerebri ductus, ac meatus irruentes certas sibi semitas, & quidem præter naturæ ordinem parant, quosdam meatus aut constringendo nimis, quam par est, aut dilatando, per ampliores plenus, & uberius, quam per angustiores fluentes, fibras inæqualiter tendunt, hinc convulsivos motus excitant. Dum hæc sunt vasorum sanguiferorum, ac lymphaticorum, fortasse etiam minutissimarum glandularum, canaliculorum structuram perverti, mutarique contingit, liquido circuitum perturbari, alicubi subsistere, atque eam acrimoniam acquirere, qua certis temporibus nerveæ fibrillæ vellicentur, variè, inordinateque concutiantur, ac spiritus animales, non secus ac fera per sylvam, easdem vias remanentes in vehementes turbas abeant, unde vera Epilepsia. Novi mulierem, quæ ob inopinatam auditam vocem, ipsius matrem Apoplexia forti extemplo mortuam fuisse, convulsionibus illico correpta est gravissimis, quibus postea non adeo convaluit, quin singulis fere mensibus bis, terque Epileptico insultu premeretur. Eandem fere observationem habet Platerus *lib. 1.* ut mittam quod narrat Baglivus de medendis animi morbis, vidisse se juvenem gravissimis correptum convulsionibus; propterea quod hominem inspexerat, qui Epilepsia correptus humi intorquebatur. Ab aspectu rei alicujus, quæ horrorem, aut ferociam inducunt, veluti illorum, qui ob criminationum, pænarumque acerbitatem publico supplicio committuntur, pueri maxime, & faminae simili morbo infestantur. Salubre propterea consilium pueros severioris disciplinae instituto tenerrimæ ætati haudquaquam conveniente minime pertractare, nec vociferationibus insuetis, rei horrendæ apparatu eos terrere. Dici enim vix potest quanta sit vis fortis imaginationis, maxime in pueris, & faminis, quorum cerebrum molliissimum est, ac tenerrimum, ad spirituum animalium motum concitandum, nervorum, ac cerebri ejusdem structuram pervertendam, atque abhinc prodeuntes gravissimos affectus excitandos. Si gravida sit mulier, ac forti imaginatione, ac terrore corripiatur, foetum ipsum in utero graves molestias pati compertum est. Qua de re vid. memorabilis casus in *M. C. D. 2. an. 10. ob. 18.* Mirabile autem prorsus est gravidis existentibus mulieribus, atque inopinato motu percussis a causa aliqua extrinseca, maculas foetibus quandoque imprimi ejus rei, quæ inopinato motui, fortique terrori impetum dedit. Ita ex matre ob incendium in Urbe inopinato motu percussa, natum filium bihorio tantum viventem, cujus totum sinistrum latus a capite usque ad calcem colore flammeo conspiciebatur, memorant *M. N. C. Dec. 1. an. 2. obs. 83.* De vi fortis imaginationis in gravidis, deque stupendis phænomenis, quæ in infantibus ab eadem enascantur plu-

ra videtur apud Tom. Fienum *de viribus imaginationis*, Schrad. *disp. de viribus imaginationis materna in foetum*, Harderum *Apiarium. ad An. 1. Decur. 3. Misc. obs. 117.* alioque, quorum meminit Frid. Hoffmannus *Dis. de morb. foetuum in utero materno*. Elegantissimum locum qua ratione ex terrore quidam delirare, & spectra videre possit, vid. apud Hippocratem *sect. 5. p. 125.* A sola vehementi imaginatione praesentis pestilentiae, peste plures esse correptos historiae, & observationes, quae extant apud Helmont. in *tumulo pestis*; Diemerbroech. in *tract. de peste*, Pechlinum *lib. 3. obs. 13.* restantur. Pechlinus ipse *obs. 23. lib. 3. & M. N. C. Dec. 2. an. 4.* solo aspectu variolarum eundem morbum provocatum memorat. Plures histor. vid. in Malpighio *obs. de polypp. Mæbii institutionibus lib. 7. M. N. C. Dec. 2. an. 9. obs. 18. Raygerio obs. med. 60.*

Ventriculi, & cæterorum imi ventris viscerum affectiones, contusiones vulnera &c.] Summam, atque admirabilem esse connexionem inter nervosas partes, ita ut in una affecta, alia quoque licet longe distita afficiantur, manifestum est. Si igitur extremitates nervorum in aliqua parte vellicentur, varie, inordinateque concutiantur, cerebrum quoque in consensum trahi contingit, spirituum animalium motum concitari, perturbarique, unde convulsivi motus. Illud autem hoc loco animadvertendum est, cum partes longe a cerebro distita afficiantur, spiritus in inordinatos quidem motus abire, non tamen adeo vehementes, ut cerebri structura perverti valeat. Atque in hoc quidem potissimum sita est differentia Epilepsiae, quae sit a vitio spirituum primario affectorum, ab illa, quae a viscerum longe a cerebro distantium affectionibus enascitur, quod in illa cerebri structura a spiritibus in vehementes turbas abeuntibus pervertitur, in hoc salva ut plurimum, atque incolumis servatur. Inter eas partes, quae cum cerebro summam, atque admirabilem communicationem habent, eminent ventriculus, intestina, cæteraque imi ventris viscera. Ita in doloribus capitis, deliriis, convulsionibus, Clysteribus emollientibus injectis, fomentis ventri applicatis, ægros multo melius se habere, atque interdum perfectissime convalescere videmus: indicio satis manifesto intestinorum, ac viscerum imi ventris fibris relaxatis, per nervorum communicationem cerebri quoque fibras relaxari, ac demulceri. Quapropter minus mirari subit ventriculo e. gr. cruditate acida, vel nidorosa laborante, hepate, liene, pancreate, cæterisque imi ventris visceribus, acribus, atque irritantibus sordibus in iisdem congestis, atque nervorum extremitatibus convulsis, cerebrum quoque in consensum trahi, idemque varie, atque inordinate concuti, unde Epilepsia. Idem plane dictum velim, si vermes in intestinis existant, atque eorundem tunicas rodant, si Mæconii in pueris retentio adsit, fibrasque nerveas afficiat. A contusionibus, vulneribus, ulceribus cæteras nervosas partes afficientibus pari ratione Epilepsiam procreari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

IV. *Orta hinc divisio Epilepsiae in idiopathicam, & sympathicam. Idiopathica quidem si &c.*] Quotiescumque a Cerebri vitio Epilepsia exoritur, sive id contigerit, quod perversa primo sit ejusdem structura, mox spiritus animales in turbas acti; vel primario affecti sint spiritus, atque inde vitium solidis partibus impressum, & in iisdem confirmatum, dicitur Epilepsia fieri per essentiam, seu idiopathica; per consensum vero, seu sympathica, tunc cum alia partes afficiuntur, a quibus inde Cerebrum in consensum trahitur. Ex quo colligitur perpetam judicasse Galenum tres hujusce morbi species statuendas esse: alteram nimirum, in qua læsum est Cerebrum, alteram, in qua ventriculus, tertiam demum, in qua alia partes. Cur enim Epilepsia, quae sit vitio ventriculi differat ab Epilepsia, quae aliarum partium vitio enascitur omnino non video, si utriusque eadem sit causa, convulsio nempe

in extremitates nervorum inducta, indeque ad Cerebrum usque perducta, tenuissima ejusdem filamenta varie, atque inordinate concutiens, ac spiritus animales in turbas agens. Quamquam vero de Epilepsia sympathica non eadem fuit apud omnes sententia. Veteres enim opinabantur Epilepsiam, alioque convulsivos morbos sympathicos a fumis, aut vaporibus, aura venenata a stomacho e. g. aut aliis partibus ad Cerebrum ascendentibus oriri. Quam quidem opinionem suis temporibus vigentem eradicare conati sunt Recentiores Medici. Quae enim recta via, aut si libet anfractuosa a ventriculo, cæterisque inferioribus partibus ad cerebrum? An per nervos, per vasa sanguifera? Arduum primo, atque insolens explicatu est, quomodo insinuari in eadem valeant, deinde si insinuantur, nulla appareat ratio, propter quam vasa liquido nerveo, aut sanguine plena, eidem auræ, fumis, aut vaporibus viam non praepediant. Sed fumi, vapores per certas vias a natura comparatas Medicis fortasse ignotas ad cerebrum ascendunt: qui fieri potest, amabo te, ut a vulnere recenter inflictio vapor ad cerebrum ascendat, qui veneni vim habeat, ac nerveas ejusdem fibrillas vellicare, varie inordinateque concutere, spiritus exagitare, atque in vehementes turbas possit ciere? Quae potissimum effecerunt, ut fumis, ac vaporibus explosis ad credendum vehementer adducerentur plerique, acres irritantesque sordes, quae in visceribus, ac partibus longe a cerebro distitis congeruntur, in minutissimos nerveos tubulos sese insinuare, spiritibus immisceri, eorum crasim vitare, atque in motus inordinatos, ac violentos agere: Si forte turbæ in extremitates nervorum excitatae ad Cerebrum usque perducantur, somnos perturbatos, vertigines, tremoresque primum inducere, mox si vehementius operentur, varias, atque inordinatas membrorum concussiones cum sensuum exteriorum, interiorumque læsione progignere. Multo facilius rem expedivissent, afferentes in partem affectam convulsionem excitari, spiritus animales in motus inordinatos, atque irregulares agi, unde inordinatae membrorum contractiones, atque Epilepsia. Sive enim acres, vellicantesque particulae in affectis partibus subsistant, sive quaedam nervea filamenta scindantur, in inordinatos motus cieri tam certum est, quam quod certissimum. Cum e contra in priore sententia suppositionibus opus sit non paucis, acres scilicet, vellicantesque particulas in nervos sese insinuare, tum spiritibus misceri, tandem eorundem crasim vitari, quae omnia cur momento fere temporis fieri possint, arduum, atque insolens explicatu est.

V. *Ortus a parentibus simili morbo infectis.*] Epilepsia vel congenita est, vel post ortum homines invadit. Si congenita est, hæreditaria appellatur ob id potissimum, quod a parentibus in prolem ejusmodi morbosa constitutio derivatur. Qui hæc fiant docere visus est Hippocrates ubi ait: *ex pituitoso pituitosus, ex bilioso biliosus gignitur, ex tubido tabidus, & ex lienoso lienosus.* Semen nempe genitale ab omnibus corporis partibus procedit, a sanis sanum, a morbidis morbosum. A morbofo autem ea in foetus formatione solidarum partium fundamenta jaciuntur, ut viscera quae in parentibus affecta fuerunt, in filiis quoque simili vitio affecta proveniant. Quod ubi contigerit, manifestum est filios iisdem morbis obnoxios esse debere, quibus obnoxii fuerunt parentes.

Affidua, atque immodica studia.] Quod si post ortum homines corripiantur Epilepsia, causæ remotiores eæ sunt, quae insignem debilitatem, & atoniam in nerveas Cerebri partes inducere valent, vel humoresita alterare, ut in cerebro congesti, atque ibidem hærentes ejusdem nerveas fibrillas vellicent, ac spiritus animales in turbas agant. Primum efficiunt assidua, atque immodica studia. Dicit vix potest quantum flaccescant fibræ, quae diu, violenterque tensæ manent. Diu autem tensas manere in iis, qui assiduis, atque immodicis studiis deti-

detinentur, manifesta res est. Narrat Hoffmannus se vidisse juvenem, qui quoties attentius litterarum studiis incumbendo memoriam, & ingenium satigabat, toties momentanea quasi Epilepsia, cordis palpitatione, spirituum distractione, atque ecstasi corripiebatur. Ad studiorum vero remissionem placide semper se habebat.

Longior mora in locis calidis, exercitationes &c.] Spirituosas, ac volatiles, tenuioresque sanguinis particulas præ insigni aeris calore exhalare e corpore manifesta res est. Hinc est languidos, ac vix corpus sustentare homines posse, dum fervidior urget tempestas. Quid si in locis calidis longior fiat mora? Solidas nimirum partes laxari contingit, humorum circuitum perturbari, in Cerebro subsistere, atque eam acrimoniam acquirere, qua spiritus animales in vehementes turbas agantur, unde Epilepsia. Ab exercitationibus violentis, ac diuturnis relaxari majorem in modum, ac flaccescere universi corporis fibras contingit, tenuiores sanguinis partes, mobiliioresque dissipari, crassiores, salinasque remanere, sanguinem atrium, crassum, terrestrem, vel ablata congrua partium miscella, aquosum evadere, unde vasorum Cerebri obstructions, vel feri effusiones facile subsequantur.

Vini abusus, immoderata Venus.] Nihil fere, quod nervis magis infestum sit, quam vinum. Quamvis enim molle, ac lene, oleosisque particulis plurimum factum, acidas tamen, tartareasque continet, quæ ubi in massam sanguinis pervenerint, ejusdem crassim pervertunt, ad fluendum imparem reddunt, unde Cerebri obstructions facile contingunt, circa nervorum principia irritationes, hinc variæ, inordinatæque nervorum filamentorum concussiones, atque convulsivi motus: Si de immoderata Venere sermo sit, apte inquit Celsus lib. 1. cap. 1.

In omnibus nervorum morbis immodica Venus vitanda est, utpote ceu parva Epilepsia non tantum debilitat, sed & spiritus ad inordinatos subsultus, & spasmodicas contractions adsuecit. Id quod non aliunde repetendum esse crediderim, quam ex eo quod deficientibus in massa universi sanguinis, humorumque oleosis, volatilibus, spirituosisque particulis salinæ exaltantur, & a reliquarum nexu facile fecedunt, hinc nerveas fibrillas vellicando, ac pungendo Epilepsiam valent procreare.

Scabies, tumores retropulsi, fonticuli, ulcera incaute suppressa.] Gravissimos capitis morbos a tumoribus retropulsis, ulceribus incaute suppressis exoriri observationes Cl. virorum testantur. Ita Riedlinus in *lin. med. an. 1696. Mens. Maj. obs. 1.* narrat de ancilla, quæ fordidissima scabie laborans post inunctionem bis factam Epilepsia correpta est. Id ipsum Riverius affirmat *cent. 3. obs. 8.* Binos infantes per manantia capitis ulcera ab Epilepsia liberatos, iidemque improvide siccatis, diris item convulsionibus vexatos testatur Tulpius *obs. lib. cap. 8.* Eundem morbum ex ulcere in crure consolidato invasisse, eodemque rursus aperto cessasse memorant Amatus Lusitanus *Cent. 2. hist. 6.* Bartholinus *cent. 3. hist. 20.* Hildanus *cent. 2. obs. 10.* M. N. C. *Dec. 3. An. 2. obs. 29.* Lentilius *Misc. Part. 1.* Neque hujusce rei judicium in arcto. Siquidem reventa in sanguine materie, quæ alias evacuari debuisset, & per emunctoria naturæ parata extra corporis confinia educi, serum ac lympham ejusdem vitiari majorem in modum contingit, crassis, viscidis, simulque acris, ac vellicantibus particulis referri, quæ propterea ad Cerebrum delatæ, accedente aliquo cerebri ipsius vitio facile subsistunt, hinc qua vellicando, qua divellendo, atque ipsa filamenta nervea altius penetrando spiritus animales in violentas turbas agunt, hinc convulsivi motus, atque Epilepsia. Alias historias eorum, qui materia podagrica retropulsa, aut similibus de causis in gravissimos capitis morbos inciderunt vid. in Riverio *cent. 3. obs. 85.* Sim. Paulli *quadrip. Botan. in M. N. C. D. 1. An. 1. obs. 58. Dec. 2. an. 8.* Mæbio in *institut.*, Sennerto *prax. Med.*

Med. p. 3. f. 2. c. 24. Foresto *lib. 1. obs.* Wepffero in *lib. de Apoplexia*: Ex quibus liquido constare arbitror pessime agrorum incolumitati consulere, qui in cutaneis excretionibus, scabie, plora, & similibus, unguenta, olea, lotiones retropellentes adhibendas suadent; maxima etiam opus esse cautione in doloribus podagricis sedandis, leniendisque, ne materia morbifica ad interiora delata longe periculosiorem statum, quam in externis artubus inducat, ut egregie demonstravit Drauvizius tract. de Scorbuto. Constat præterea emissaria arte facta, aut morbo aliquo, cujusmodi sunt fonticuli, setacei, fistulæ, ulcera, atque alia id genus, quæ materiam succi nutritii continenter exhauriendo tabem progignunt, tollenda quidem esse, summopere tamen cavendum, ne subito, & non præmissa inquinati sanguinis purgatione in totum claudantur, ne tabem præcaven-tes ex defectu succi nutritii, aut Apoplexiæ, aut Epilepsiæ, aut gravioribus morbis ansam præbeamus, ut præ cæteris ostendit Cl. Mortonus in sua phtisologia.

Crusta lactea in infantibus, ichorumque per aures effluentium impedita excretio.] Infantibus illud maxime familiare est, ut crusta quadam totum fere corpus, caput præsertim, ac faciem deturpante lactea dicta vix nati corripiantur. Oriri ea communiter reputatur, cum massa sanguinis pravis excrementis, recrementisque referta est, ob pravam alimenti qualitatem a Nutrice suppeditati in eandem investis, quæ cum naturæ molimine per poros cutis excernuntur, crustam illam efficiunt, quæ valetudinem infantum tueri valet. Solent etiam in pueris ichores per aures copiosissimi excerni. Si forte tales excretiones supprimantur, & recrementa, quæ alias evacuari debuissent, in sanguine retineantur, atque in Cerebro aliqua de causa subsistant, qua premendo, qua vellicando nervea filamenta, atque spiritus animales in turbas agendo Epilepsiæ producendæ opportunissima existunt.

Lactis in stomacho coagulatio, corruptio, dentitio difficilis &c.] Innumera fere sunt mala, quæ a lacte in stomacho corrupto, & coagulato excitantur. Vertigines, syncopes, cardialgias, cholericas passiones interdum lethales testis est Avicennas *lib. 4. Fen. 6. tr. 3. sect. 96.* Ventriculum opprimi, caput vaporibus repleri Matthiolus com. in Dioscor. *lib. 2. cap. 65.* Sudorem frigidum, suffocationis periculum, ac recurrentes crebro liphymias Henricus ab Heer *obs. 15.* Defectiones animi, atque alia horrenda symptomata Ballonius in *lib. 2. epid. p. 211.* Pondus grave cum dolore circa præcordia, ac vomitu superveniente strangulationem Amatus Lusitanus *cent. 6. cur. 36.* ut alias mittam observationes in M. N. C. D. 2. *an. 9. obs. 64.* nec non a Dodonæo *c. 17.* a Foresto *lib. 8. obs. 13.* aliique relatas, qui propterea lactis coagulum veneni ad instar hominem lædere, affirmare non dubitarunt. Si forte gingivæ, priusquam dentes erumpant, adeo duræ, crassæ, & firmæ evadant, ut eruptioni valde resistent, vel dentes ipsi solito grandiores sint, in eruptione extremitates nervorum illas perreptantium divelluntur, spiritusque animales facile exagitantur, atque in turbas aguntur, hinc non raro convulsivi motus, epilepsiæ.

Vel eruptorum jam dentium vehemens dolor &c.] Quæ Symptomata non excitat eruptorum jam dentium dolor etiam in adultis, & senibus? Memorabile est, quod narrat Tulpius *lib. 1. cap. 36.* de Sene quodam Medico, cui dentes erumpere cæperunt, quorum eruptionem cum incisus gingivis ope scalpelli promovere voluerit, dolore correptus est eo usque crescente, ut febre, vigiliis, ac delirio insigni superveniente dies, noctesque per conclave præ furore discurrere coactus fuerit, priusquam truculentissimo dolori finem mors imposuerit. Hildanus vero *cent. 2. obs. 12.* Novi, inquit, qui ex nimis dentium doloribus facti sunt Epileptici, alii visum amisserunt, alii visum duplicatum acquisiverunt.

Quod postremum confirmatum legimus a Cl. Rayero in M. N. C. D. 1. An. 8. obs. 62. Dum Epilepsia ab hisce causis exoritur, per consensum fieri, seu sympathice luce clarius apparet.

Omnia quæ hypochondriacæ affectioni producendæ paria sunt &c.] Epilepsia homines frequentissime exercens, ac sympathica a viscerum imi ventris functiones suas non rite obeuntium vitio exoritur. Hæc Hypochondriacis maxime familiaris est, in quibus chylicationis opus depravatum est. Quæ igitur affectioni hypochondriacæ producendæ paria sunt, eadem & Epilepsiam progignere posse tam notum est, quam quod notissimum. Huc pertinent cibi excrementitii, nimius esus fructuum acidorum, austerorum, coctu difficilium, vel horæorum, lactis ingurgitatio cum vino, aceto, & similibus ejusdem coagulationem promoventibus, aliisque id genus, quorum suis locis accuratior habebitur descriptio. Illud interim hoc loco animadvertendum est, ejuscemodi causas non solum Epilepsiam excitare, quod acres vellicantisque sordes in primis viis generando, extremitates nervorum easdem perreptantium in spasmos agant, sed chylum quoque depravando, qui propterea ubi in massam sanguinis pervenerit, eundem inquinat, unde in cerebro stagnationes, obstructionesque præternaturales contingunt Epilepsiam idiopathicæ impetum daturæ.

VI. *Rarum est homines Epileptico ingruente paroxysmo in terram concidere &c.*] Plerique Veterum tres Epilepsiae differentias assignabant: aliam quidem, in qua sensus tantummodo abolentur, motus vero qualis dormientium remanet; alteram, quæ variis motibus corpus exagitat; tertiam denique ex utriusque commixtione conflata. Priorem multi negant judicantes ad soporosos potius affectus referendam esse. Avicennas tamen Arabum Medicorum facile princeps opinionem hancce confutavit discrimen afferens, quod intercedit inter soporosos affectus, & Epilepsiam: illorum enim est ægrum periodico recursum minime exerce; hujusce vero per intervalla, & periodice recurrere. Quare satius visum fuit priores sequi, Epilepsiam in gradus quasi quoddam dividentes, quibus differat inter se, & alios affines morbos. Neque vero perpetuo necessarium duxerim, ut spiritus animales in vehementes turbas abeant. Quid enim, si causa morbi levius operetur? Constrictis nimirum quibusdam ductibus, ac meatibus, unde spiritus separantur, æqualem eorumdem, atque ordinatum influxum prohiberi contingit, nonnullas partes eodem destitutas vacillare, & corpus corrumpere, nulla hinc convulsione, vel insensibili tantum subsequente.

VII. *Si ager in terram concidens variis corporis gestulationibus afficiatur, &c.*] Quod si causa paulo validius operetur, ac non solum tenuissima Cerebri filamenta convellantur, sed incongruæ, acres, vellicantisque particulae in medullares fibras exprimantur, altiusque penetrent, nerveumque fluidum inficiant, eas turbas excitari debere, quæ corpori varie, inordinate, vehementerque concutiendo pares sunt, manifestissima res est. Qui Epilepsia istiusmodi, convulsionibus, horrendisque stipata symptomatibus premuntur, a Dæmonibus premi, atque exagitari videntur. Qua de re vid. Epist. Cl. Friend. in tr. ph. Angl. Idque multis ita esse creditur, quos videtur falsa quædam rei species in errorem inducere. Cur enim spiritus potius in vehementes turbas adactos, ac variam nervorum, inordinatamque concussionem ea symptomata excitare non putemus, quam Dæmones ipsos? Atque id sane multis de causis videtur verosimilius. Concipere enim oportet humanum corpus non tamquam inertem quamdam machinam carne, nervis, arteriis, ossibus confectam; sed ut Automa divino artificio constructum, cujus partes omnes admirabilem inter se communicationem habent, ut una affecta, altera quoque in consensum trahatur. Unde egregie Hippocrates lib. de aliment. 5. 4. *Confluxio una, conspiratio una, consentientia omnia.* Præterea

terea magnam, ac fere incredibilem vim habere nervos, ac spiritus per ipsos excurrentes ad partes corporis movendas, atque elaterium, ac robur ipsarum variandum, nec non ad canalium diametros constringendos, aut laxandos, ad humorum motus, actionesque ab ipsis pendentes multipliciter variandas: verbo dixerim naturam totam mechanicam esse, admirabilia prorsus, quæque omnem expectationem superant potentiis suis sæpius producere: unde perbelle poeta: *Novatrix rerum ex aliis alias reparat natura figuras.* Quæ si diligenter teneas, nullus dubito, quin genuinas causas quorundam morborum insolitorum, additorumque, quos Helmontius Archæolos vocat, Hippocrates divinos, quique vago vulgi, Medicorumque maxime vulgari rumore Dæmonibus, aut Sagis adscribuntur, reddere satagas. Cujus quidem rei defensionem nolim ita suscipere, ut negem aperte multos, eosque gravissimos morbos a Dæmone oriri posse, ut plerique faciunt, qui nihil plane potentiae in corpora diabolis concedunt, sed ut caverent Adolescentes, ne falsa opinione adducti plus eisdem tribuerent, quam par est. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quæ tradidit Plutarchus in vita Camilli: *Talibus nimium credere, aut nimium diffidere periculosum est, propter humanam infirmitatem, quæ fines non habet, neque sui compos est, sed fertur interdum quidem in superstitionem, interdum vero in neglectum, & contemptum rerum divinarum. Metus vero, & ne quid nimis, optima sunt.* Dum autem morbos producit Diabolus, eosdem producit potissimum spiritus afficiendo, modo scilicet urgendo nimis, & in vehementes turbas, effrænesque impetus cogendo, modo eosdem sistendo: hinc est omnes morbos dæmoniacos vel ad perturbatum solidarum partium motum referri, vel ad eundem cohibitum. Ad illos spectant variæ, eaque immanes corporis jactationes, circumvolutionesque, Epilepsia, furor, alique hujusmodi morbi, quorum mentio fit in novo Testamento, eorumque originem Spiritus Sanctus Dæmoni adscribit; ad hos vero lingua aphoniam, surditatem, quæ a Dæmone producta fuisse testis est Sacra Scriptura. (V. Job. cap. 1. & 2. n. 6.) Animadvertendum est autem morbos dæmoniacos alii extraordinariis indicii, quæ in naturalibus morbis non visuntur, se prodere in diversis hominibus, diversis. Ejusmodi sunt blasphemationes, vaticinia, stupendum corporis robur, quo catenæ perumpuntur, peregrinarum linguarum scientia, cum easdem nunquam audierint, aut didicerint homines, qui talibus morbis premuntur, clavorum, vitri, acicularum, atque his similiarum rerum cum gravissimis, & horrendis doloribus ventris ex ore per vomitum excretio, plumarum ex oculo, crinium, acuum ex membro virili, auribus, utero. Quarum rerum historia accuratissime descriptæ extant apud plerosque Medicos, Langium, Sennertum, Horstium, Casp. a Rejes, Camerarium, unum vero instar omnium Merklinum, qui sexaginta memorabiles historias morborum Magicorum in unum collegit, & recensuit. Confer Frider. Hoffmannum diss. de diaboli potentia in corpora.

VIII. *Si subitum in terram casum sensuum omnium intermissio comitetur &c.*] Validissime tandem operari morbi causam censendum est, cum corpus variis exagitat motibus, atque sensus omnes abolentur. Non solum enim spiritus animales in vehementes turbas adacti cæco impetu hac illac irruentes in partes, quæ motui cum voluntario, tum naturali famulantur, violentas contractiones, motusque effrænes excitant, sed Cerebrum ipsum, illamque partem, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum ita concutiunt, ut inepta omnino evadat ad eos tremores suscipiendos, quibus eadem ad quasdam ideas, ac perceptiones excitabatur, hinc sensuum omnium intermissio.

Sibilus in gutture, singultus &c.] Reliqua symptomata, quæ in hac Epilepsiae specie plerumque observantur, ad nullam rem aptius referas, quam ad convulsio-

nem earum partium , quæ aut naturali , aut voluntario motu cientur . Ita sibilus in gutture non aliunde , quam a spasmodica constrictione tracheæ , & bronchiorum , unde ingressus in pulmones aer , & angustiore spatio coercitus magna vi truditur , atque extra pulmones ejicitur , repetendus . Singultum nihil esse aliud , quam diaphragmatis , & partium respiratoriis intervientium convulsionem neminem latet . Si sanguinis circulus in vasis capitis , & reliqui corporis , conclusis arteriarum extremitatibus , venarumque truncis , subsistat , faciem rubere , venas inflari , pulsum , & respirationem intercipi tandiu contingit , quandiu remittente eadem , aut intermittente liber denuo redit sanguinis motus , unde pallet facies , flaccescunt venæ , pulsus , & respiratio restituitur . Si convulsio faciem occupet , ejus contorsio contingit (spasmus , cynicus dictus : si oculos , oculorum , qui strabismus , qui interdum etiam post insultum Epilepticum , oculorum situ perverso , perdurat , teste Segero in *M. N. C. De. 1. An. 3. obs. 162.* Si maxillas , dentium stridor , qui trismus , si labia , risus species , qui Sardonicus appellatur . Si laquei ad instar collum constringatur , & jugulum , impedito libero aeris ingressu , egressuque suffocatio , linguæ exsertio ; ex convulsione vero maxillarum , ejusdem morsus involuntarius . Si ventriculi orificia claudantur , aer intus contentus elatere suo sese expandens stomachi inflationem parit , nisi ab retractione ejusdem convulsiva Abdomen versus repetere velis . Si convulsio musculis Abdominis accidat , & contenta intus viscera , intestina præsertim , & vesicam vehementer premant , cum spiritibus aliunde avocatis sphincter ani , & vesicæ ipsius relaxetur , fæces , & urinæ involuntario exeunt . Sudor , ubi contractis universis cutis glandulis serum iisdem contentum exprimitur , spuma vero ab ore , & naribus , ubi ab œsophago , pulmonibus , feri ejusdem , ac salivæ copia ejicitur , eique mixtus aer in bullas elevatur .

Soluto paroxysmo æger nihil recordetur eorum , quæ sibi acciderunt , tantummodo conqueratur de lassitudine artuum &c.] In tanta motuum perturbatione , quomodo anima comparare potest motus fibrarum cerebri cum motibus , quos eadem fibræ susceperunt ingruente paroxysmo , eosque recognoscere ? hinc nulla memoria eorum , quæ in paroxysmo ægro acciderunt , remanet . Cum vero Cerebri , ac nervorum substantia mollissima sit , necessario sequitur , ut post violentas medullarum cerebri fibrarum , nervorumque his appensorum distentiones , distractionesque a spiritibus animalibus in effrenes motus adactis , ac cæco impetu hac illac irruentibus , tenuissima filamenta , quibus cerebrum , ac nervi ipsi conflati sunt , insigniter debilitentur , unde post paroxysmum æger de lassitudine conqueratur , de dolore capitis &c.

Cum interim ejus visus dum caput inclinat , & ad aspectum &c.] Non simul ac paroxysmus solutus est , nervosum genus , ac spiritus animales ad pristinum placidum , ac mitem motum redeunt : hinc summa his adest ad novas turbas dispositio , atque ad spasmos proclivitas . Quacumque igitur levi de causa vel sola capitis inclinatione , multo facilius ad aspectum rerum circumactarum , aut excurrentium profundi alicujus loci , commoventur spiritus , exagitanturque , atque in tenuissima filamenta nervos opticos constituentia illabentes eadem inæqualiter tendunt . Hinc cum multi radii ab objectis in oculum missi in eas partes incidant , quæ non fatis tensæ sunt , ac vigoratæ , vix ullam motionem in iisdem partibus , & fibrillis efficiunt , sicque vel nihil , vel languide percipiuntur , unde objectorum visus perturbatio , aut obscuritas .

IX. Si mentis torpor , oblivio , vigilia , insomnia turbulenta , capitis dolor &c.] Commodissima ad praxim divisio Epilepsiæ est in idiopathicam , & sympatricam . Illam quidem oriri supra ostendimus a perversa solidarum cerebri partium structura , aut atonia , quo fit ut lymphæ , serum , aliique humores in Cerebro detineantur , qui vellicando , premendo , aut alia ratione nerveas Cerebri fibrillas afficiendo spiritus in turbas agant , atque convulsivos motus excitent . Priusquam vero id contingat , nemo non videt varias distentiones sequi debere ab humoribus ibidem aggestis , varias quoque , atque inordinatas concussiones , unde mentis torpor , oblivio , vigilia , insomnia turbulenta , aliaque istiusmodi affectiones ægro continuo fere exercent , imminente autem paroxysmo quam maxime .

Ipsam advenientem æger minime percipiat , in idem latus perpetuo , & constanter incidat .] Cum morbi convulsi a vitio cerebri exoriantur communicato spiritibus animalibus , medullares Cerebri fibras , hisque appensos nervos prius affici debere , quam alia partes a Cerebro distatæ ullam offensam habeant , manifestum est . Illæ propterea simul ac spiritus in vehementes turbas aguntur , aut ob convulsionem rigentes , aut ex uno in alium tremorem citissime , & momento fere temporis transeuntes ineptæ fiunt ad eos tremores suscipiendos , qui alias animæ perceptionibus occasionem præbebant : hinc fit ægro non advertente paroxysmum Epilepticum invadere .

Rem confirmat observatio , qua compertum est eos , qui ob vitium in Cerebro aut apoplexia , aut epilepsia infestantur , in unum latus constanter incidere , ut si vitium sit in dextero lobo Cerebri , amittatur motus , convellaturque pars sinistra , si e contra vitium sinistro lobo inhæreat , amittatur motus , convellaturque pars dextera . Hac de re plura vide cap. 1. de apopl. com. in aph. 9.

Certis Luna phasibus , præsertim noviluniis &c.] Epilepsiam , quæ fit vitio Cerebri primario affecti , certis , statisque temporibus , præcipue noviluniis , ac pleniluniis periodos suas habere , observationibus cum multis , ac frequentibus , tum certis , ac constantibus compertum est . Rem sane adeo arduam , atque explicatu difficilem , ut non desint , qui eandem prorsus abditam , atque incertam esse confiteantur . Si quid ego sentio , in opinionem D. Gastaldii (a) pedibus quasi iturus sim , qui id potissimum ex eo contingere arbitratur , quod atmosphaera tunc temporis magis premitur , qua propterea pressione fit , ut spirituum impetus augeatur , ac fibræ Cerebri præternaturaliter tendantur , varie item , inordinateque concutiantur , unde Epilepsiæ , ac similibus morborum recursus .

X. Si nullis Cerebri primario affecti signis apparentibus aura cujusdam a partibus inferioribus &c.] Opinio illa Veterum Medicorum existimantium epilepsiam , quæ ab inferiorum partium vitio nascitur , fumis , aut vaporibus tribuendam esse , ob id potissimum confirmari visa est , quod sub fumi , aut auræ cujusdam sensu ad caput ascendente se prodit ; præterea quod si membrum affectum forti ligatura ligetur , Epilepsia facile præcavetur , indicio manifestissimo ejusdem fumi , aut vaporis ascensum impediti . Quamvis phenomenon verum sit , in causa tamen assignanda tam a veritate dissentiunt , quam nos ab illis dissentimus . Quod enim fumis , aut vaporibus ipsi tribuant , convulsioni nervorum tribuendum esse alibi ostendimus . Atque profecto nihil aliud efficit ligatura , quam ut spirituum animalium motus a parte affecta ad cerebrum intercipiatur , impediatque , ne in cerebrum vi , ac impetu delati violentis , atque effrenibus motibus in universum corpus occasionem præbeant . Priusquam dicendi finem facio , silentio prætereundum non est , nonnullos artis obrectatores , cum animadverterint eam esse consensionem omnium partium nostri corporis , ut quavis male affecta , una omnes afficiantur , in eam opinionem venisse , ut crederent certi nullo modo posse , in qua primo morbus insideat , in qua per consensum , quæque cujusque morbi origo sit . Opinionem confirmant auctoritate Hippocratis asserentis , principium corporis nullum esse , sed omnia similiter principium & omnia finem .

(a) *Question. de Med. prop. par. Mar. Gastaldii &c. Memoir de Trev. Juin. p. 1086.*

finem. Quo dicto indicare voluisse interpretantur ex admirabili illa consensione omnium partium nostri corporis interclusam esse viam omnem ad pervestigandum, qui morbi sint singularum partium proprii, qui per consensum. Verum enimvero quanta in obscuritate versentur satis superque constare arbitror ex hactenus allatis signis, & notis unde Epilepsia idiopathica a sympathica internoscatur, ut alios mittam quamplurimos morbos, qui eadem ratione clare, ac perspicue cognosci possunt. Quid quod Hippocratis dictum perperam interpretati sunt? Nempe Hippocrates significantibus illis verbis: *Principium corporis nullum esse, illud unum demonstravit, ut notat doctissimus Martianus in not. lib. de loc. in hom. n. 1. nullam esse particulam nostri corporis, quæ ita sit aliarum principium, ut cæteris sanitatem, & ægritudinem faciat, cætera autem suas illi affectiones non transmittant.*

XI. *Contumax, ac diuturnus morbus est Epilepsia idiopathica, vix, ac ne vix quidem curationem admittens &c.*] Diversis in locis docuit Hippocrates Epilepsiam per ætatem sanari, ab hac vero non sanatam ægrius, vel nunquam tolli. Ita sect. 2. aph. 45. In juvenibus, inquit, *comitialium liberationem faciunt mutationes maxime ætatis, & aeris, & regionum, victuumque.* Sect. 6. aph. 7. habet: *Quibus Epilepsia ante pubertatem contingunt, mutationem accipiunt, quibus vero accidunt viginti quinque annos natis, ii plerumque commoriuntur.* Ut mittam quæ in eandem sententiam tulit lib. prædict. art. 16. *Difficillime a morbo sacro liberantur, in quibus a puero contigit morbus, & simul ad virilem ætatem pervenit.* Galenus in com. aphorif. rationem reddere conatus est. Inquit enim: Epilepsia, quæ nascitur ante pubertatem, vel nascitur a vitio organico Cerebri, seu perversa ejusdem structura, vel ab atonia. Si primum contingat, incurabilis est; sin alterum, nisi tempore pubertatis, quo tempore insignes mutationes fieri solent in solidis partibus, robur videlicet, atque elaterem acquirendo curetur, multo minus post pubertatem, quo tempore mutationes nullæ sunt, curari posse perspicuum est. Reliquum est igitur, ut post vigesimum quintum annum ægros ad mortem usque comiteretur. *Plerumque autem, inquit Hippocrates: multos enim etiam ex his sanatos fuisse observationibus practitorum, Riverii præsertim, compertum est. Mutatione ætatis mutationes fieri in solidis partibus aperte docuit Hippocrates ipse lib. de morb. sacr. art. 13. inquiens: Postquam viginti anni præteriere vena plena sunt, & Cerebrum magis compactum est, atque adstrictum, quare &c.* Caligulam Imperatorem hac ratione ab Epilepsia fuisse liberatum tradit Suetonius.

XII. *Sympathica facile interdum curatur, sæpe tamen &c.*] Cum in Sympathica Epilepsia neque perversa Cerebri structura, neque atonia ejusdem peccet, immo partes longe a Cerebro distatæ afficiantur, sperandum est, correctis, educisque acribus, ac vellicantibus particulis extremitates nervorum prædictas partes perreptantium in spasmos agentibus, ac nervoso genere firmato morbum debellatum iri. Si tamen morbus idem sæpius recurrat, graviorum, ac vehementiorum symptomatum satellitio stipatus, justus subrepat timor, ne aliquid etfi exiguum in ipsa Cerebri structura temporis progressu turbari cæptum sit, ut morbus, qui sympathicus est, idiopathicus evadat, quemadmodum crebris observationibus compertum est, tum maxime, cum juvenes corripit post pubertatem. Cum enim in his fibræ cerebrum, ac nervos constituentes satis firmæ, robustæque evaserint, nemo est, qui non videat magna, vehementique opus esse irritatione, ut varie, inordinateque concutiantur, convellanturque. Ubi autem insignis adsit irritatio, atque nervæ Cerebri fibræ convellantur, fieri tandem potest, ut in Cerebro talis impressio remaneat, quæ certis statisque temporibus violentis, atque inordinatis spirituum motionibus, atque abhinc prædeuntibus convul-

vulsivis motibus occasionem præbeat.

XIII. *Sæpe in paralysem, melancholiam, quandoque &c.*] Mirum fortasse alicui videatur Epilepsiam, cujus maxime proprium est violentis, effrenibusque motibus corpus exagitare, in membrorum resolutionem, ac paralysem desinere. Mirari autem desinet, si illud vel leviter tantum mente volutaverit, acres, vellicantisque particulas in cerebro aggestas, quæ nerveas Cerebri fibrillas ad convulsivos motus laescentes inordinatis, ac violentis membrorum concussionibus occasione præbent, posse diductis nimium cerebri glandulis in medullares fibras, hisque appensos nervos intrudi, altiusque penetrare; hic aut præ turgentia eorumdem structuram pervertere, aut præ visciditate eosdem obstruere, ita ut liber deinceps spirituum animalium a Cerebro ad organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata, ab his ad Cerebrum excursus intercipiatur, unde Paralyssis.

Quid quod nervæ Cerebri fibræ ob convolutionem ita rigescere possunt, ut quam semel inflexionem susceperint in eadem persistent, ineptæque fiant ad alios tremores suscipiendos? Id ubi contigerit, en ad certas semper ideas proclivitatem, ac Melancholiam. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quod docuit Hippocrates 6. Epid. Melancholicos Epilepticos fieri, & contra Epilepticos Melancholicos.

Quod si tanta sit irritatio, convulsio tanta, ut quin spiritus animales tumultuario in medullares Cerebri fibras, hisque appensos nervos, & organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata illabantur, contractis plus æquo glandulis, ductibus atque emissariis spirituum plane subsistant, atque eorumdem motus a Cerebro ad partes, ab his ad Cerebrum extemplo intercipiatur, Apoplexiam supervenire debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

XIV. *Ad imminens paroxysmum præcavendum quam male cedunt opiata medicamenta!*] Curatio miserissimi hujusce morbi alia est in imminente paroxysmo, alia in paroxysmo ipso, alia extra paroxysmum. In imminente paroxysmo eos nervos industria omnes intendendos esse, ut si fieri ullo modo possit, præcaveatur, perspicuum est. Hinc a magnis, doctisque auctoribus opiata majorem in modum commendantur. Quod cum adolescens adhuc audiverim, induxi in animum ea ubi res, & occasio ferret velle experiri, ac videre an res secundum vota succedat. Quare laudanum opiatum cum conserva primulæ veris mulieris cuidam Epilepticæ, quæ certas imminens paroxysmi notas persentiebat, præ cæteris dolorem capitis insignem, & ad levem quemcumque motum visus obscuritatem, cubitum eunti propinavi. Mane cum eandem inviserem deprehendi dolorem in gravativum, & obtusum mutatum fuisse, visus tamen obscuritatem auctam. Mirum postea paroxysmum serius quidem, quam antea fieri solebat invaluisse, sed adeo vehementem, ut in mortis discrimine prope certissimo versari videretur. Nempe quies, quæ spiritibus ex narcoticorum actione accedit, torpor potius est (id quod manifestum reddunt dolor in gravativum mutatus, visus obscuritas major facta) in efferatiorem motum mox abiturus, quam placida exoptanda tranquillitas. Quo loco mirari subit Theodorum Turquet de Mayerne velut præstantissimum remedium prædicare semen Hyosciami (quod narcotica vi maxime pollere creditur) per quadraginta dies, & ultra usurpatum incipiendo a gr. vi. vel viii., & gradatim ascendendo ad ℥.i. Præterquam enim quod infinitis propemodum experimentis, atque observationibus compertum est omnes ejus partes noxias hominibus, atque infestas esse, deliria, aliasque mentis perturbationes excitare, accedit præterea, vel si torporem inducendo paroxysmum protrahat in longius, vehementioribus postea, atque sævioribus turbis in-

impetum facile esse daturum. Quare quidquid de narcoticorum præstantia adversus morbos convulsivos prædicent viri clarissimi, si quid sentio, vix, ita, me Deus amet, ac ne vix quidem istius generis medicamentis utendum traderem.

XV. *Si auræ ascendenti sensus percipiatur, quam apte ligatura fortis &c.*] Si convulsio a partibus longe a cerebro distitis, quæ per nervorum ductum ad Cerebrum propagatur impediri queat, Epilepsiæ quoque Sympathicæ paroxysmum impediri manifestum est. Id autem efficere valet præ ceteris ligatura fortis supra affectam partem. Cum enim vehementer partem constringimus, arterias, venas, nervos ibi subjectos comprimimus, quo fit ut irregularis spirituum motus, nerveorum filamentorum varia, atque inordinata concussio, quæ ab inferioribus partibus, seu extremitatibus nervorum incipiens in cerebrum, & nervorum originem definit, sistatur, atque hac ratione paroxysmus præcaveatur.

Friktionibus quoque dolorificis spiritus ad eam partem avocatur, illam relinquentes viam, in quam vi, ac impetu summo irruerant; hinc Cerebri fibras laxari contingit, ac Epilepsiæ paroxysmum præcaveri. Hujusce rei exemplo esse potest dolor vehemens, qui ligatura valida in opposita lenitur. An aliunde id aptius repetas, quam ex eo quod spiritus avocantur ad illam partem, priorem relinquentes? Exinde sequitur cessante spirituum influxu in partem dolentem, ejus fibras flaccescere, ac dolorem sedari.

XVI. *Jam ubi paroxysmus invasit, æger capite sublimi collocetur &c.*] Cum æger in terram cadit toto corpore concussus, linguam ex ore emittens, stridens dentibus, variis, iisque gravissimis periculis obnoxium esse neminem latet. Illud ergo enixe curandum est, ut quam citissime, & sine damno liberetur. Æger igitur capite sublimi collocandus, non solum ut varie exagitatus, ictus, contusiones, vulnera ex terræ, aut lapidum asperitate, ac duritie non patiatur, sed ut sanguis haud ita rapida circulatione trajiciatur in cerebrum, atque in vasis ejusdem subsistens efficiat, ut præ turgentia incongruæ, acres, vellicantesque particulae in cerebri filamenta exprimantur, altiusque penetrent, sicque paroxysmi diuturniorem, vehementioremque reddant.

Partes convulsæ ol. amygd. dul. pinguedine &c.] Friktiones aliæ siccæ sunt, aliæ humidæ. Siccæ vel solis manibus, vel panno plus minus aspero peraguntur, eæque resolvendi vi plurimum valent. Humidæ vero manu fiunt oleo aliquo, pinguedine illinita; hæ autem fibras, quibus administrantur, egregie relaxant, atque emolliunt. Quare convulsis partibus commodissime celebrantur, ne ita rigescant, ut plane deformentur, aut impares ad motum, & objectorum externorum impressiones suscipiendas reddantur, unde sensus auferatur, ut Aretæi observatione nonnullis accidisse compertum est. Si guttur, collum iisdem pertractetur, relaxatis fibræ liberiores concedi aeris ingressum in pulmones, egressumque manifestum est, hinc suffocationem præcaveri. Si partes, quæ frigescent manu calida foveantur, aut panno, relaxatis blando calore fibræ, humoribus; ac spiritibus per extremitates arteriarum, nervorumque via faciliior præberetur, hinc sanguinis circulatio restituitur, spiritus a partibus affectis, ac convulsis priorem relinquentes viam avocantur, ac placida exoptanda tranquillitas facilius obtinetur. Quid si fomenta calida ventri, ac vesicæ regioni applicentur? Laxatis nimirum harum partium, & viscerum contentorum fibræ, non solum functiones suas melius obire contingit, respirationem faciliorem fieri, urinæ suppressionem præcaveri, sed ob admirabilem illam, atque summam connexionem inter nervosas partes, ut unius partis fibræ relaxatis, alterius quoque licet longe distitæ relaxentur, cerebri quoque fibræ ea ratione affici, qua opus est ad paroxysmi vehementiam leniendam, ac quietem spiritibus conciliandam.

XVII. *Ubi diutius, quam par est, protrahatur paroxysmus, leviora odoramenta &c.*]

Quo

Quomodo odoramenta agant in morbis convulsivis quæstio est inter medicos. Nonnulli existimant a corporibus odorosis exhalari tenuissimas quasdam, & subtilissimas particulas, easque naribus exceptas in nervos, qui per membranam pituitariam mire disseminantur, se insinuare, spiritibus animalibus immisceri, ipsos alterare, & in ordinem redigere, unde convulsæ partes ob irregulares spirituum motus relaxantur, & in pristinum elaterii statum restituantur. Alii e contra vim omnem solidis partibus tribuunt, atque existimant tenuissima illa corpuscula, quæ e corporibus odorosis emittuntur, ubi naribus excipiantur, extremitates nervorum perreptantium membranam pituitariam irritari, vellicarique, unde spiritus ad eam partem avocantur illam viam relinquentes, in quam cæco impetu irruentes convulsivis motibus occasionem præbebant. Cum in priore sententia supponendum sit effluvia, seu corpuscula tenuissima in nervos per minimos poros sese insinuare, deinde spiritibus immisceri, eosdem alterare; in altera e contra solum id, quod extra omnem controversiam est positum, membranæ scilicet pituitariæ, quæ sensu exquisitissimo prædita est, vellicari, ac morderi, hanc, si quid sentio, illi anteposendam esse traderem. Quamquam vero medentibus non ad modum respiciendum est, quo medicamenta operantur, sed ad eorumdem delectum quamdiligerent attendendum. Leviora porro odoramenta, cujusmodi sunt Rutæ aceto trita, castor. &c. cum leniter operentur, optime cedunt in paroxysmo epileptico. Si validiora adhibeantur, verendum est, ne ex nimis forti irritatione, & ab hinc prodeunte vehementi, spirituum commotione morbus augeatur potius, aut confirmetur.

XVIII. *Si æger laxioris sit habitus, sero abundet, cacochymus sit, spiritus Cor. Cer. &c.*] Innumera fere sunt, quæ ab Auctoribus magnis, & doctis proponuntur in insultu epileptico per os assumenda ad effrænes motus compescendos. Inter hæc spiritus, seu mavis olea ex partibus animantium per distillationem elicita, atque rectificatissima. Rectificatissima enim tantam tenuitatem, atque volatilitatem acquirere communiter reputantur, ut recessus omnes nostri corporis abditissimos permeare valeant, in medullares usque Cerebri fibras sese insinuare, torpentes alicubi spiritus excitare, cæco impetu hac illac ruentes in ordinem redigere, ac convulsis partibus laxitatem conciliare. Nisi autem rectificentur, ut ajunt, atque puriora fiant, insignes in corpus turbas valent excitare. Res quidem experimentis primum probata est in humano corpore, tum physicis. Si enim guttæ duæ spiritus e. gr. sanguinis, vel Corn. Cer. vel. cran. human. primæ distillationis affundantur spiritui vini, atque mixtura per os assumatur, adeo vehementer humores exagitare, fundere, fibras stimulare habent, ut calor calori febris fere similis subsequatur, deinde sudor copiosissimus emanet. Si hujusmodi olea, seu spiritus igne tententur, in distillatione prima exit oleum, quod fetidissimum est, ac nares summopere feriens: in secunda distillatione, quod minus fætet, & minus ingratum est, remanentibus in fundo vasis partibus quamplurimis feculentis: in tertia distillatione oleum elicitur, quod natura sua mitius, lenius, puriusve est, remanentibus in fundo vasis particulis minus feculentis, fætidisque, indicio manifestissimo sensim, sensimque ab oleo crassiore, terreisque particulis liberari, quæ efficiunt, ut principium illud phlogisticum, quo donantur, difficillime avolet, diuque perennet irritando, commovendo: cum e contra rectificata levissima evadant, atque eam volatilitatem, tenuitatemque acquirant, ut ad guttas etiam triginta exhibita non solum turbas non excitent, & tumultus, sed nervorum, ac spirituum animalium effrænes motus mirifice compescant, ut propterea a plerisque viris præstantissimis, præsertim Dipelio Germano, adversus morbos convulsivos tantopere commendentur, qui se vidisse testatus est non solum sedatos spasmos, sed placidam tranquillitatem,

tem, ac somnum ita conciliatum, ut nonnisi post horas plurimas excitati fuerint ægri, sique alacriores, vegetioresque. Illud tamen hoc loco animadvertendum est, summa in obscuritate versari, qui hujuscemodi medicamenta tamquam specifica adversus Epilepsiam, Vertiginem, aliosque istiusmodi morbos indiscriminatim commendant, mirisque laudibus extollunt. Non is sum, ut negem aperte specificis medicamentis nunquam utendum esse, sed illud enixe contendo, ad qualitates eorundem manifestas quam diligentissime respiciendum esse. Si eæ fuerint, ut a causis morbum facientibus indicari videantur, nec quidpiam mali ex eorum usu pertimescendum sit, auctor sum, ut specifica medicamenta in usum vocentur. Atque ut rem paucis contrahamus, Spiritus Corn. Cer. Cran. human. sanguinis, aquæ antepileptica, & hujusmodi alia, tenuitate, ac volatilitate, qua donantur, sanguinem, humoresque exsolvere habent, fibras ad crebriores, vehementioresque contractiones excitare. Quid igitur vetat, quominus in proposito casu, in quo scilicet æger laxioris sit habitus, sero abundet, cacochymus sit, ejuscemodi olea, seu mavis spiritus rectificatissimos adhibeamus?

XIX. *In fervidiori temperamento præditis, gracilioribus, adustisque &c. aq. flor. lilior. conval. &c.*] Vim anodynam, ac narcoticam plurimorum medicamentorum pendere a sulphure, observationibus, atque experimentis edocti propemodum infinitis ostendimus cap. 3. cum in aph. 8. Varia autem est combinatio sulphuris his, in quo scilicet æger laxioris sit habitus, a qua diversa combinatione major, minerve soporem conciliandi facultas exoritur. Alia quidem pigerrima sunt, & levissime operantur. Talia sunt, quæ terreis particulis unita sunt, & aqueis fæta, ut semina frigida, & amygdalæ, quorum videlicet sulphur aliis principiis adeo arte unitum est, ut inodora sint, insipida, & nisi vehementi igne tententur, vix unquam, ac ne vix quidem se prodant. Alia e contra terreis, aqueisque particulis minus onusta facillime avolant, & in actione sua minus perennant; hinc est, quod majorem vim compeccendi habent. Quod autem sulphur in hisce magis extricatum, solutumque sit, vel ex eo probatur, quod ignem ferre nullo modo possunt, quin citissime avolent. Talia sunt olea ætheria dicta. Huc tandem spectant, quæ subtilissima censentur. Istorum autem sulphura fragrantissima sunt, & odore suavi, vel graveolente se produnt. Produnt autem se maxime in floribus quarundam plantarum, quæ testante Cl. Hoffmanno naribus admota caput primum grave efficiunt, deinde somnum conciliant. Hujusmodi sunt flores lilior. conval. tilia, ex quibus aquæ eliciuntur, quæ ad compeccendum, & sedandum aptissima sunt. Sulphure enim tenuissimo, quo fætæ sunt, recessus omnes nostri corporis quantumvis abditissimos quamciticissime, & liberrime permeant, effrænes spirituum motus sedant, in ordinem redigunt, ac placidam exoptandam tranquillitatem conciliant.

XX. *Illis ad novos insultus præcavendos, si sit suppressio naturalium evacuationum &c.*] Si ita hominum natura comparata est, ut in quam ægritudinem maxime proni sunt, eadem & post remedia quælibet per intervalla rursus, atque iterum divexentur, maxime est in Epilepticis. Prolixæ igitur curationis tædio delassari eosdem non decet, curandumque iis enixe, ut antequam altas radices agat, deturberetur. Epilepsia porro præservatio in hoc sita, ut quod Cerebro adhæret ejus glandulas infarciens, ac nerveas fibrillas ad spasmos lacescens sensim, & assidue per insignes excretionum vias extra corporis confinia educatur, vel ejus quoad fieri potest genesis, & collectio præpediatur. Utrumque consequi possumus pluribus, iisque diversis medicamentis. Nonnulli commendant venæ sectionem aliquot dies ante paroxysmum celebratam, etiamsi nulla sint plenitudinis indicia, ad credendum vehementer adducti, fore ut majore inducto motu in sanguinem, humoresque, qui per vasa Cerebri trajiciuntur, fer-

men-

mentum, seu serum, lympham, aut alios quoslibet humores in eodem cerebro collectos, & certis, statisque temporibus spiritus, ac nerveas fibrillas ad effrænes, atque inordinatos motus lacescentes reabsorberi in vasa facile posse, atque alias transmitti, vel etiam extra corporis confinia protrudi, & sic præcaveri, vel saltem in longius protrahi Epilepsia paroxysmum. Contrarium pugnacissime sustinent alii, atque ii præsertim, qui eo adducti sunt, ut credant serofos humores cerebri substantiam occupantes, atque debitum ejusdem tonum pervertentes, venæ sectione copiosius generari, solidas partes magis magisque relaxari, sicque morbum augeri, aut confirmari. Quare venæ sectio non solum tamquam inutilis, sed summopere noxia ab his reprobatur, damnaturque. Quod cum sentiunt, tam a vera ratione dissentire, quam illos, qui in omni epilepsia sanguinem detrahendum esse affirmant, nemo inficiabitur, qui illud vel leviter tantum mente volutaverit non ad causas tantum morborum, sed etiam ad conjuncta cum causis in curatione sæpissime respiciendum esse. Velenim peccet serofa colluvies, vel fibrarum Cerebri flacciditas, si suppressio naturalis alicujus evacuationis adsit, nemo est qui non videat humores in vasis Cerebri facilius hæere posse, atque obstructionem, ac motus tarditatem efficere. Depletis autem vasis sanguiferis manifestum est ea validius, & fortius sese contrahere, sanguinem, humoresque rapidiori circulatione per vasa Cerebri trajici, hinc materiam in cerebro collectam vel reabsorberi in vasa, & circulo restitui posse, vel dissipari, unde paroxysmus præcaveatur.

Cauteria quoque &c.] Fomiculis nihil esse præstantius ad Epilepsiam debellandam, multis observationibus practitorum præstantissimorum compertum est. Tulpus lib. 1. observat. 8. binos pusillos memorat, qui ulceribus in capite excitatis ab Epilepsia liberati sunt, iisdem vero occlusis, eadem denuo correpti sunt. Senem 52. annorum cauteriis in brachio ab Epilepsia liberatum fuisse refert Montanus, ut mittam quod ipse Hippocrates lib. de morb. sacro testatus est, ulcera capitis pueros ab Epilepsia præservare. Quo apparet jure merito præstantissimum Cratonem epist. 118. tanti facere hoc remedii genus, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab hoc uno præsidio jure sperandum sit. Idem plane dictum velim de setaceis. Epilepsiam enim quotidie invadentem ope setacci sublatam vidisse testatur Hildanus Cent. 1. obs. 41. Quo loco mirari subit inveniri adhuc, Helmontium maxime, & Cartesium sectantes, qui particulas per fomiculos, & setaceos ejectas nihil valere ad graves capitis, aliarumque partium affectiones debellandas affirmare minime dubitant. Quidni liceat conjectare optato sine plerunque minime potiri medentes, quod minus caute ægris præscribant? Adultis certe, strigosisque corporibus, in quibus peccat nimia fibrarum rigiditas, ac nutritii roris defectus adest, si admoveantur, nunquam bene cedere posse perspicuum est. Quid porro vetat, quominus laxiori habitu donatis, sero abundantibus applicentur;

XXI. *Pillul. de succin. Crat. vel. capital. Paracel. &c.*] Inter ea quæ serofos aliosque humores Cerebri substantiam obnubilantes, ac spiritus animales in ataxias adigentes extra corporis confinia educere valent, miris laudibus extolluntur purgantia, cumque observatum sit morbos capitis alvi fluxibus levari, non semel tantum, aut bis, sed pluries in mense ægris præscribi solent. Illud tamen quamdiligenter cavendum est, ne fortiora exhibeantur, quæ sanguinis massam fundere, exagitare, fælesque ipsius acuere valent, ac paroxysmum citius quam fieri solet, excitare. Massæ pilularum de succino Cratonis, capitales Paracelsi, quarum basis Aloes est, alia ingredientia, quæ capitis amicitia clara fecit, morbis ejusdem specificæ opitulanti creduntur. Adeo autem blande, leniterque operantur, ut stimulo opus sit, ut earum operatio rite procedat. Quod

Tom. I.

X

autem

autem ante lunæ mutationes sint præscribenda facit potissimum, quod circa ea tempora Epileptici novis insultibus obnoxii fiunt, ideoque iustus subrepat timor, ne graviores excitentur maximo ægrorum damno. Illud autem enixe curandum est, ut paroxysmus, qui plerunque lunæ phasibus contingit, præcaveatur. Observatum enim est ab assuetudine quadam oriri hosce morbos, ut Stahliahi docent, quæ assuetudo si tolli queat, sperandum est morbum ipsum certo, felicitèrque debellatum iri.

XXII. *Ab emeticis utpote minus tatis abstinere.*] Emeticorum in Epilepsia usum, atque ea præsertim, cujus fomes primis in visceribus latitat pravis inquinamentis sordescens tamquam efficacissimum commendat Cl. Trallianus *lib. 1. cap. 15.*, Zacutus Lusitanus *prax. admirab. lib. 1. ob. 24.*, Petrus Jo. Faber *in curat. p. 714.* Angelus Sala *cent. 2. curat. 77.* Quidquid tamen de eximiis emeticorum virtutibus tot celeberrimi Medici prædicent, cum non solum fibræ ventriculi, musculorum abdominis, diaphragmatis, ac viscerum fere omnium imi ventris motu illo violento commoveantur, concutianturque, sed cerebrum etiam, illud semper veritus sum, ne vel novum paroxysmum excitarem, vel sanguinis fluxum e capite impedirem, atque morbum augerem, aut confirmarem. An novum est in quibusdam oculorum affectionibus impedito e capite sanguinis refluxu, & spirituum animalium in nervos opticos excursu, cæcitates ab emeticis assumptis abortas fuisse? Ego vero propter summam stultitiam Epilepticis, ac convulsivis affectionibus laborantibus emetica præscribam?

XXIII. *Purgantium intermedio &c. sar. per. elect. rad. Chin. &c.*] Viæ ad superfluitates serosas, lentasque eliminandas omnium convenientissimæ sunt viæ sudoris. Sudorifica vi maxima pollent ligna multa, ut salis, peris, radix Chinæ, partes quædam duriores animalium, ut Cor. Cer. ebur, carnes multæ, præ cæteris viperarum ob volatiles quasdam, quas continent, particulas, quibus viscidiores sanguinis partes, quæ alicui parti tenaciter adhærent, mucosæque quicquidias atteri, fundi, serum omne superfluum absumi, universam sanguinis massam exolvi, atque, ut ajunt, fermentari communiter reputatur, unde cum in morbis quamplurimis, tum Epilepsia ab atonia cerebri, a sero, lympha, aliisque humoribus Cerebri glandulas infarcentibus efficacissima sunt, si quæ alia. Plurimos Epilepticos tali decocto bis in die ad ʒ vi. vel viii. præscripto, nec non decocto secundo vice potus ordinarii assumpto curasse testatus est Alfonso Ferrius.

XXIV. *Si ex lue celtica ortum duxerit epilepsia &c. Mercur. diaphor. &c.*] Nonnulli in contumaci morbo Mercurialia addunt. Metallicas enim partes dum sanguinem ingrediuntur summam vim habere ad atterendas, comminuendasque viscidas, ac lentescens particulas, & qua data porta extra corporis confinia eliminandas perspicuum est. Verum si quid sentio, cautissime cum istiusmodi medicamentis agendum est. Tunc enim solum locum habere visa sunt, cum morbus a lue celtica ortum duxerit, ad quam profligandam, atque e radicibus funditus evellendam sola Mercurialia a natura comparata videntur. Præstant enim, ut ait Helmontius, *quidquid Medicus, & Chirurgus potest optare sanando.* Mercurii præparatio quædam est, cui facultas inesse creditur sudorem promovendi, hinc Mercurii diaphoretici Thonson, ab inventore suo, titulo insignita. Eximii usus est in iis, qui a salivatione Mercuriali abhorrent (quamquam sæpe eandem excitat) si extracto plantarum, aut lignorum sudorificorum uniat, & corpus assiduo, & constanti eorundem decocti, vel secundarii vice potus ordinarii usu pertractetur. Verum ubi lues altas radices egerit, debellari nequit, nisi Mercurius ea methodo adhibeatur, qua opus est ad salivationem excitandam. Soler autem salivatio promoveri vel per Mercurium dulcem pilularum

rum forma per os assumendum, vel Mercurium crudum axungia subactum unguenti ad instar, quo artus unguantur, qui mos hodie maxime invaluit Galidorum præeunte exemplo, ut præ cæteris liquet ex Claris Astrucio, qui tractatum de morbis venereis tanta perspicuitate, atque solertia conscripsit, ut nihil vel ad perfectissimam, numerisque omnibus absolutam eorundem historiam, vel curationem desideretur. Salivatione per mercurium dulcem pilularum forma propinatum excitata, curationes quam plurimorum morborum felicissime institutas vidit, alias ope unguenti Neapolitani. Quod autem Mercurius alterutra tandem ratione usurpatus plurimum valeat adversus Epilepsiam, quæ ex lue celtica ortum trahit, plurimæ Medicorum historiæ testantur. Celebris est illa apud Cl. Pisonem *lib. de auxili. medic.* viri cujusdam, qui ob impuram venerem epilepsia correptus est, quæ postea in apoplexiam degeneravit, qui salivatione Mercuriali in pristinum valetudinis statum restitutus est. Quod ipse compertum habui paucis habeto. Mulier quædam vidua annum circiter ætatis suæ trigessimum agens Epilepsia vexari cepit adeo gravi, ut quotidie fere bis, terque eisdem insultu corripere. Quamplurimis remediis ei prompte succurrebatur, sed morbus in pejus in dies singulos ruebat, sic ut in mortis discrimine versari videretur. Morbi causam verecundia adhuc tegebat, cum de insigni urinæ ardore conqueri mulier cepit. Quo in suspicionem ventum est, quod antea nunquam, eandem gonorrhœa virulenta laborare. Altiori voce damnata erubuit primum, mox se post impuram Venerem & gonorrhœa laborare cepisse, & ulceribus oris, demum Epilepsia confessa est. Mirum salivatione Mercuriali instituta felicissime convaluisse. His ita constitutis, quemadmodum explicandæ sint observationes Cl. practico, præ cæteris Ballonij *lib. 2. Epid.* qui usu pilularum ex hydrargyro caput doluisse, ac cerebrum ita affectum fuisse, ut perpetuo vacillare videretur, adnotavit, & Dolæ *in Encycloped. cap. 15. de lue venerea p. 303.* qui aliquando Mercurium post se relinquere indelebilem characterem, unde oriuntur convulsiones, & Epileptica symptomata observavisse testatur, fateor me nescire, nisi forte id referam ad nimiam Mercurii dosim salivandi sine propinati, quam Willisus damnavit in convulsivis morbis, neglectumque debitum regimen, quæ omnia concitandis epilepticis affectionibus opportunissima existerent haud dubie affirmavit Frid. Hoffmannus *de infecur. remed. sect. 21.*, vel quod in renellis nimis, ac debilibus salivatio mercurialis instituta sit, quam minus tutam esse adnotavit egregie Wedelius de theor. *sapor. sect. 2.*

XXV. *Purgantia, ac sudorifica validiora minus iuta sunt in iis, qui fervidior temperamento &c. His porro ol. A. D. &c.*] Cum in Epilepsia non solum peccet atonia partium Cerebri, serosi, viticidi, lentique humores, sed sæpe etiam nimia nervosarum partium ad oscillandum promptitudo, sanguis, humoresque nimis tenues, acres, atque ad alchalescendum dispositi, nemo est, qui non videat, quæ attenuandi, exsolvendi, fundendique vim habent, non esse indiscriminatim adhibenda. Cum epilepsia ab hac postrema causa fervidior temperamento præditos homines, graciliores, adustosque invadat, perspicuum est, eorundem corpora iis esse pertractanda, quæ emolliendi, laxandique virtute pollent, acres nimis tenuisque particulas irretiendi, temperandi, & ex massa sanguinea præcipitandi. Virtus hæc maxime elucet in ol. A. D. in sero lactis tamarindato, vel destillato cum plantis subacidis, quæque nitrofo quodam sale factæ sunt, qui dici vix potest quantum ad blandissime attenuandum, ac nimiam humorum effervescentiam compescendam existat idoneus. Quo loco minus mirari subit Riverium *cent. 4. obs. 7.* aceto & oxicato curatam epilepsiam memorasse. Sunt quidam (quos inter Cl. Sala eminent) qui salibus quoque acidis Mineralibus, ejusmodi sunt sal vitrioli, & similes, utuntur. Verum si quid sentio, gracile

corpus, & ad spasmodicas constrictiones dispositum haud istius generis acidis, nisi plurimo aequo diluantur, pertractandum traderem.

XXVI. *Balnea aqua dulcis ardente Sirio, ac thermopotationes &c.*] Balnea aqua dulcis ad fibras universi corporis emolliendas, ac redinem sanguinis temperandam summopere facere ostendimus cap. de Mania com. in aph. 16. Si de aquis thermalibus sermo sit, non solum copia, qua assumuntur, suo ipso pondere laxare habent tubulos omnes, ac ductus excretionibus, secretionibusque dicatos, acres vellicantesque particulas diffociare, disjungere, ineptasque reddere ad pungendum, mordendumque, sed terra calcaria, qua saturata sunt, vehementissime absorbere, & ex massa sanguinea precipitare. Quemadmodum nempe in plerisque capitis affectionibus idiopathicis, quia ex nimia Cerebri humiditate, atque atonia minus convenire visa sunt, utpote quae relaxatas jam partes magis, magisque afficere valent, atque ea ratione quidem, qua morbus augeatur, aut confirmetur; ita nullum hoc auxilii genere praestantius, aut pro aegrorum oportunitate valentius, ubi a fibrarum nimia constrictione, atque humorum acredine exoriantur, inveniri posse certo certius habendum.

XXVII. *Autumno tandem lac exhibendum &c. cum saponem veneto &c.*] Deputatis humoribus, pravisque inquinamentis, recrementisque per insignes excretionum vias eliminatis, quid ad laeves politasque particulas in sanguinem invendas, acres vellicantesque, si quae superstites fuerint, demulcendas, solidas partes nutritio humore humectandas lacte praestantius? Sapo, ut notum est, duplici principio constat, salino videlicet fixiore, & oleo intime unitis, quo fit, ut sese in densiorem humorum texturam insinuare valeat, facile cum aquosis, oleosisque corporibus commisceri, eisque fluorem conciliare. Hinc salubre practicum consilium saponem cum lacte miscendum, ut rite procedat ejus operatio. Oleo enim suo oleosis lactis particulis libentissime unitur, unitum autem sale suo fixiore caseosas, fibrosasque ejusdem partes intime penetrat, scindit, dissolvit, ne concrecant, & a reliquis secedant, hinc difficillime in stomacho coagulantur, facile etiam in vias sanguinis trajicitur, & vires suas citra ullius noxae periculum exercet.

XXVIII. *Specificum adhuc nullum invenire &c.*] Infinitus fere sim, si singula per censere numerando velim, quae specifica virtute in hoc morbo agere creduntur. Multa quidem amuleti forma, inter quae ungula alicis, lapis nephriticus, radix paeoniae luna decrescente mense Martio, vel Aprili collecta, & siccata. Verum amuletis non aliam efficaciam inesse facile judicaverim, praeter illam, quam illis tribuit Cl. Aug. Quirinus Rivinus tract. de pest. Lipsiensi an. 1680., ut scilicet his consiti praesidiis plebeji praesertim magnanimi reddantur, & alacriores fiant, morborumque saevitiem minus perhorrescant. Cum enim magna sit animae potestas in nervos, & spiritus, aut saltem magna inter illius affectiones, & istorum motus confusio, omnes facile norunt, quantam vim habere possit animus, ut varie affectus est, ad Epilepticorum statum mutandum. Qui plura cupit de amuletis, eorumque facultatibus adeat tractatum Jacob. Volphi Medicinæ Profess. Jenensis, cui titulus: *Curiosus amuletorum scrutator*. Specifica per os assumenda innumera describuntur ab Etmullero, Luca Tozzi, aliisque. Inter hæc magno in pretio, & honore habetur hodie maxime radix Valerianæ sylvestris silente caule effusa bis, terque in die vel ex aqua, aut lacte a 3 5. ad 3 1. propinanda. Illius vires a Fabio Columna tamquam mirabiles prædicatae sunt in suo *pyroboisatō*, a Riverio postea memoratae, & experientia M. Marchant. denuo confirmatae. V. Memoir. de l'Acad. Vol. X. p. 430. Verum quid quod eandem experti sunt plerique, atque inutilem profus deprehenderunt? An ignota sit vera Valeriana, an potius iis propinatum fuisse credamus,

mus, qui epilepsia ab organico vitio laborarunt? Sed si ita res habet, quæ tandem specifica? Dicitur vix potest in quanta obscuritate versetur, qui ad causas morborum minime respicientes specifica remedia aegris praescribunt, cum *spiritus vite* (sic loqui amat Rolfinkius in chym.) in artis formam reducta a variis causis ledatur, ideoque nec una sufficiat medicina, sed plures, ut removeantur plura hæc impedimenta. Quo loco fateor me iustis laudibus æquare non valere, quod tradidit Cicero lib. 2. de legib., quod uti juris disciplina non haurienda est edictis iudicum, & tabulis xii., sed ex intima philosophia; ita quoque medicina non ex formulis medicorum, & solo usu, sed ex rerum naturalium studio ducenda sit, quo duce vix errare Medicus potest.

Cinnaberis ceteris praestat.] Omnibus specificis antepilepticis palmam præcipere Cinnaberim, & ex eadem parata medicamenta, docere visus est præstantissimus Crato, cum Epilepsiam Magnetem dixerit. Basis est multorum pulverum, qui specificorum titulo adversus Epilepsiam insignuntur. Ejusmodi sunt pulvis Hannoverianus, specificum Jo. Michaelis, in qua tamen compositione diversa specifica recipiuntur, quo factum est, ut Cl. Ludovici *pharmac.* eandem rejecerit, ut liquido constat ex Cl. Junken Lex. Chym. In horum quoque censu veniunt pulvis ad Vertiginem Cratonis, specificum Mæbii, Panacæ Anuvaldina, pulvis antepilepticus D. Aquin, qui describitur in pharmacopœa de Charas, aliaque quamplurima. Cum Cinnabaris valde tenuibus, & solidis constat particulis, abditissimos quoque poros, recessus, atque meatus quantumvis exilissimos pervadit, in Cerebrum usque, & medullares ipsius fibras sese insinuat, illarum obstructions, spiritus in ataxias adigentes referat, unde placida exoptanda tranquillitas conciliatur. Hujusce medicamenti præstantiæ meminit præ ceteris Cl. Hoffmannus in adnot. ad Poter. his verbis: *Præstantissimam opem ferunt in Epilepsia, vertigine, affectibus capitis, qui a sero, vel sanguine extravasato ortum ducunt cinnabarina, quem egregie resolvunt &c.* Illud tamen hoc loco animadvertendum est eximias hujusce medicamenti vires ab aliquibus in dubium vocari, immo a nonnullis, atque iis præsertim, qui mercurium nervis inimicum censent, non solum tamquam inutile, sed summopere noxium damnari, atque ex usu medico omnino explodi. Cum enim ad Mercurialium familiam jure pertineant cinnabarina, quæ ex argenti vivi, & puri sulphuris congrua mixtura, & præparatione conficiuntur, fieri minus vix posse credunt, quin ob elementum corrosivum, & contringens Mercurii, nervis in primis, & Cerebro sint infesta. Quid tamen quod experientia compertum sit, nihil unquam mali ex cinnabarinorum usu in aegros emanasse? Si ita res habeat, nihili faciendas esse illorum rationes manifesta res est. Nempe imperitissimæ gentes adnotante Celso *praefat. ad r. m.* herbas, aliaque prompta in auxilium vulnerum noverunt: Indique populi nullo disciplinae genere perpolit, ut Bontius, ac Piso testantur, sola experimentalis scientia erudiente theoreticis incomperta prodidere remedia. Quo apparet resolutionibus chymichorum, ac rationibus ab iisdem ductis in disquisitione virium medicamentorum, vix ac ne vix quidem fidendum esse.

XXIX. *Dicitur vix potest, quam tutum, ac proficuum sit opus nature committere &c.*] Egregie inquit Hippocrates 2. aph. 45. *Quicumque juvenis comitiali morbo laborat, mutatione maxime ætatis, & temporum, & locorum, & vicium quoque liberantur.* Quæ autem in sex rerum non naturalium usu ad Epilepsiam curationem vitanda sunt, egregie complexus est Cornel. Celsus lib. 3. cap. 23. dum ait: *Fugere oportet solem, balneum, ignem, calefacientia, frigus, vinum, venærem, loci præcipitis adspæctum, omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, sollicitudines, negotia omnia, & ubi tertio die cibus datus est, intermittere quantum.*

A vino præsertim abstinendum esse facit ea ratio, quod quantumvis lenis, ac molle sit, acidas tamen continet particulas, ac propterea in stomacho præsertim debili præternaturale acidum generare valet, quod in sanguinem una cum chylo trajectum, ejusdem, ac reliquorum succorum crasim ea ratione evertere valet, qua opus est ad multos, eosque gravissimos morbos excitandos. Quare salubre est prætorum consilium in plerisque morbis, maxime nervorum, aquam vino substituere, quæ pravos, vitiososque humores diluendo, & per insignes excretionum vias extra corporis confinia eliminando, eosdem quantumvis difficiles continuato usu egregie perfanat. Cujusce rei locupletissimos testes habemus Schenkium *lib. 1. obs.*, qui multos memorat in pauperiem redactos, & in carcerem conjectos, qui cum aquam pro vino bibere cogerentur, a plerisque morbis liberati fuerunt, Barthol. Pasquet *lib. 2. destill. cap. 4.* qui præsidium utilissimum contra catarrhos aquam facit, Bruyerinum de re cibaria *l. 16. c. 13.* qui magnificum, ac pene divinum dicit adversus podagram, quod etiam confirmat *lib. 12. c. 2.* Medici Veneti exemplo, qui cum vinum biberet ad senium usque podagra laboravit, liber dein ad ultimum senium continuato aquæ locovini usu evasit. Vino certe in illis morbis, in quibus vehementem capitis gravitatem, aut mentis læsionem metueris, omnino abstinendum esse, atque aqua utendum tradit Hippocr. *lib. de dieta in acutis s. 30.* ut mittam & Cælium Aurelianum, & Celsum in morbis capitis, in doloribus a vino abhorruisse. Quid quod aquæ potus longæviores homines reddat? Nempe primævi homines ante diluvium præter aquam nihil aliud bibere soliti fuerunt, & ad extremam senectutem sani, robustique perveniebant. Ex fluviis illam petere, coque nomine fontes querere solitos fuisse apparet ex Gen. *c. 26.* Primævos homines aqua usos fuisse indicavit ipse Tibullus *lib. 2. eleg. 3.* ubi ait: *Glans alat, & prisco more bibantur aqua.* Eam certe Patriarchis usque ad Noe tempora post diluvium usitatam fuisse constat ex Claudio Deodato in Panth. Hygiasticis *l. 2. c. 12.* ut propterea nullus superstiti dubitandi locus.

XXX. *Pueri diversa methodo tractandi. Quare si corrupti in stomacho lactis &c.* Ea est solidarum partium in pueris textura, ut a levissimo quovis stimulo quam maxime lædantur, & si vehemens fuerit, in summum vitæ discrimen adducantur. Orta hinc consuetudo tractatus peculiare de morbis puerorum peculiari methodo tractandis conscribendi. Qua in parte cum ipsius Hippocratis, tum Veterum fere omnium, ac Recentiorum Medicorum, vel postrema hæc ætate florentissimorum Harisii, atque Hoffmanni solertia plurimum enituit. Cum frequens Epilepsiæ causa in pueris sit lactis in stomacho coagulatio, ac corruptio propter ventriculi imbecillitatem eidem subigendo, ac digerendo inepti, ea locum habere manifestum est, quæ tonum, ac robur satis tenellis, mollibusque ejusdem fibris conciliare habent, atque ipsum firmare. Talia sunt ol. Mastich. nuc. moschat. aliaque id genus, quæ sale tenui, ac volatili sulphure facta, regioni stomachi admota, interstitia quæque carniū, musculorum, membranarumque pervadendo opportunissima existere reputantur, ac roborando aptissima.

XXXI. *Si alvus suppressa sit, rhabarb. a gr. x. ad xx. &c.* Ea est Rhabarbari præstantia, ut non solum blandissima, ac puerorum tenellæ structuræ amica purgandi virtute donetur, sed cum paulo ficcioris sit texture, terreisque particulis præter sulphureas factum, laxatis partibus firmandis, corroborandisque aptissima. Hinc est, quod nisi pinguiore aliquo corpore admixto vis hæc corrigatur, paucissima materia ab intestinis ejicatur. Cæterum purgantia fortiora, aut quæcumque cane pejus, & angue vitanda sunt in pueris. Cum enim horum ventriculus tenerimis fibris contextus sit, facile læditur, & ad affueta munia ine-

ptus

ptus redditur, unde vomitus, diarrhœæ contumaces, obstructions, lentæ atrophicæ calamitas.

XXXII. *Tandem ad liquorem C. C. &c.* Sal volatile succini, ut alibi ostendimus, nihil habet commune cum aliis salibus volatilibus. Acidum enim mitissimum, ac blandissimum est: hinc si spiritu cornu cervi rectificatissimo subactum digeratur, emergit liquor quidam blandissimus ac convulsivos morbos in quocumque subjecto certo, feliciterque debellandos efficacissimus, si quod aliud; multo magis si ex aquis cephalicis temperatis, seu quæ tenui, ac blando sulphure factæ sunt, somno conciliando, vel naribus admoto, aptissimo. Testor me hoc præsidio non semel in epilepsis puerorum, aliisque convulsivis morbis felicissime usum fuisse.

XXXIII. *Sed præ cateris, si pueri lacte vescantur, curandum ut nutrix &c.* Quamvis mitissima sint, quæ pueris præscribuntur, cavendum tamen ne ventriculus pueri recens nati medicamentorum interiorum actioni assuescat. Curatio igitur omnis eo dirigenda, ut lac, quo vescitur puer, bonus, ac laudabilis in mammis nutricis generetur, ac fugendus præbeat. Id autem fiet potissimum, si nutrix optimo victus regimine gubernetur. Carnes elixæ lacti nimis humido generando; potulenta nimia copia ingesta eidem seroso efficiendo opportuna existunt. Illas igitur tostas exhibendas esse, ut humidum absumat, ac potulentis moderate utendum esse, ut lac minus diluatur, manifesta res est. Ea quæ sale volatili tenui abundant, cephalica dicta, nutrici exhibita vires suas roborandi, spiritus erigendi, lacti communicando, pueris majorem in modum conferre visa sunt. Notum nempe est purgantia nutrici exhibita tenellos pueros interiorum medicamentorum usu pertractandi altiori voce damnavit, & e medio quantum illi fas fuit tollere conatus est Cardanus (de multor. recentior. medicorum mendendi usu cap. 48.) ubi ait: *Error est cum noviter natis auxiliandi scopo, alii syrupos, alii pulveres, alii aliud consulunt, cum tamen constat tam mollia membra nulla debere permutari qualitate sive purgante, sive adstringente. Tenella enim ista membrorum compages nihil fere noxium, lacte excepto, recipere potest.*

XXXIV. *Si crusta lactea citra causam evanescere incipiat, sapone &c.* Cum observatum sit pueros crustæ lactæ obnoxios, eadem evanescente, vel non apparente, Epilepsia, aliisque gravissimis morbis detineri, salubre est excretionem ejusdem quam diligenter promoveri. In hunc finem emollientia collimant. Oleosis tamen uti minus tutum est. Poros enim cutis obstruendo cum materia perspirabilis exhalationi, tum aliorum crassiorum, viscidiorumque inquinamentorum eruptioni resistunt. Nihil porro præstantius, atque opportunius sapone, qui cum oleo, & sale fixiore intime unitis constet, solvi aqua patitur, atque emolliendi, referandi, abstergendi, quod pravorum humorum per cutis meatus excretionem prohibet, virtute donatur singulari.

XXXV. *Ubi dentitionis imminentis indicia se prodant, gingivæ mucilag. ex sem. psyl. &c.* Imminentis dentitionis indicia plurima sunt, præcipua tamen sunt, pavores in somno, qui inquietus est, & ploratus interruptus, avida lactis exsuctio, papillarumque mammillarum morbus, manuum frequens ori applicatio, gingivarum tumor, albescentia, induratio, salivæ copiosus proventus, quæ quidem omnia ad nervosarum partium gingivas constituentium vellicationem, quæ ex dentium eruptione contingit, apte retuleris. Ubi igitur talia apparuerint salubre consilium est, ne convellantur pueri, faciliorem ipsis eruptionem procurare. Quod nulla meliori ratione præstari posse crediderim, quam si emollientibus, demulcentibus gingivæ pertractentur, cujusmodi sunt mucilag. sem. psyl. &c., atque dens apri, aut frustulum corallorum lavigatissimum, ne oris læsiones

siones contingant, eadem fricentur, & masticatione satis valida premantur, unde disrumpantur. Si methodum in curatione Epilepsiæ huc usque traditam servaveris, morem geres Hippocrati, qui de morbo sacro: *Debemus, inquit, ipsum curare citra experimenta, & incantationes, citraque aliam hujuscemodi machinationum absurditatem. Oportet autem tum in hoc morbo, tum in reliquis morbis non augere morbum, sed festinare, ut ipsos exteremus, id ipsum, quod adversissimum est morbo, exhibendo &c.*

C A P U T IX.

De Dolore Capitis.

I. **D**olor Capitis est tristis sensatio nervearum, ac membranearum partium capitis a soluta continuitate tenuissimorum filamentorum dictas partes constituentium proveniens.

II. Cause remotæ sunt perversa earundem partium structura, atonia, adstrictio, nimia copia sanguinis, rarefcentia, auctus ejusdem motus, atque impetus in caput, crassities, visciditas, lentor, tenuitas nimia, acredo, serosa colluvies, vermes, calculi, officula, tumores, abscessus, ulcera cerebri, caries ossium capitis, ventriculi, aliorumque viscerum affectiones.

III. Ratione causarum dolor capitis in tensivum, gravativum, puncturium, pullativum dividitur.

IV. Ratione sedis in idiopathicum, sympathicum: idiopathicus rursus in internum, & externum.

V. Uterque in universalem, & particularem: iste quidem in hemicraniam, ovum, clavum hystericum dictum, ille vero in Cephalalgiam, Cephalæam, quæ ob majorem, minoremque diurnitatem, & vehementiam differunt inter se. Cephalæa tandem, quæ vehemens, & antiquus dolor est, in continuam, & periodicam.

VI. Cause antecedentes sunt aer intemperatus, & præsertim austrinus, borealis, insolatus, vini, liquorumque spirituosorum abusus, somni vel deficientes, vel immoderati, exercitationes corporis nimis violentæ, vita deses, & otiosa, animi affectus graviores præsertim, ira vehemens, longæ, ac profundæ meditationes, omnia, quæ sensus nostros visum, auditum, olfactum percellunt, lues venerea, mala capitis conformatio.

VII. Idiopathicum dolorem, & internum illum esse censendum est, qui nullis ventriculi, & aliorum viscerum indicibus apparentibus invadit, nec tactu, & pressione mutatur.

VIII. Haud infrequens est utero affecto solum verticem capitis prope futuram coronalem, ventriculo vero, anteriorem capitis partem vexari.

IX. Dolor capitis certis, statisque temporibus recurrens sola mutatione ætatis, locorum, & temporum curari solet.

X. Ubi morbus ex plenitudine sanguinis, atque impetu in caput exor-

oriatur, id quod tensionis, ac pulsationis sensus manifestat, venarum tumor, faciei rubor, oculorum turgentia, aliaque hujuscemodi, sola venæ sectione ex brachio, & si suppressi sint improvise menses, vel hæmorrhoides, ex pede, tandem ex jugularibus, vel arteria temporali, ac diætæ tenui curationem instituo.

XI. Si æger nimis tenellus sit, hirudines temporibus, vel cucurbitulam magnam occipiti applicari jubeo.

XII. Si a crassa, lenta, ac difficili materia exoriatur, qui gravativus plerunque est, eos invadit, qui laxioris sunt habitus, quorum corpus, & facies pallet, præter phlebotomiam, cauteria, fetacei item, aut vesicantia cervici, aut prope aures, errhina ex fol. betton. nicotian. castor. pul. visa sunt convenire.

XIII. Interim vero pilulæ succinat. Crat., vel capit. Paracel. a ʒ. s. ad ʒ. ii. trochif. alhand. gr. ii. ad v. exhibeantur, repetendæ bis, terque in mense.

XIV. Horum dierum intervallo decoctio theisor. fol. betton. salv. fl. anth. præmissio bolo ex sale volatili succin. gr. vi. ad x. cum extracto radic. pæon. aut conser. primul. ver. q. s. eximiam operam præstat.

XV. Hisce frustra adhibitis sequens decoctio exhibenda. ʒ. Sars. peril. ʒ. iii. radic. Chin. ʒ. i. s. rasur. Cor. Cer. ebor. a ʒ. i. carn. vitul. a pingued. sep. lib. semis, fl. anth. M. i. rad. pæon. valerian. sylvestr. a ʒ. s. aq. font. Lib. x. M. f. inf. per xxiv. horas, tum ebul. ad consumpt. tertiæ partis, colatura mane exhibeatur jejuno stomacho ad ʒ. vi. per xxiv. circiter dies. Si lues venerea conjuncta sit, lignis adde antimon. crudi crassiuscul. contus. & nodul. inclus. ʒ. iii. Resfid. quod est cum radic. gramin. lign. sassaph. a ʒ. i. s. Cinnam. integr. ʒ. ii. Aq. font. Lib. xii. ebul. usque ad consumpt. tertiæ partis pro potu ordinario.

XVI. Ad cinnaberina tandem deveniendum.

XVII. Si venæ sectionem excipias, eadem fere methodo pertractandus est dolor capitis a serosa colluvie, eos plerunque exercens, qui cacochymi sunt, qui tumoribus pedum œdematosi laborant, quibus feri, lymphæ per os, nares, aures excretiones suppressæ sunt.

XVIII. Purgantia, cephalica calida, extimulantia quævis in dolore capitis, ut ajunt, calido in biliosa, & sicca temperie, adustisque corporibus omnino vitanda.

XIX. Solum his alvus lubrica servanda usu clysterum emollientium, ol. amygdal. dulc. f. i. r. e. Sero lactis tamarindato.

XX. Ubi vigiliæ intensæ urgeant, emulsiones ex semin. melon. quatuor frigidor. in aq. violar. nymph. lactuc. aut similibus cum nitri puriss. ʒ. i. additis interdum camph. gr. iv. & syrur. violar., eximiam operam præstant.

XXI. In contumaci morbo ad serum lactis destillat. cum fumar. cichor. portulac. Boragi, vel succos earundem plantarum ex jusculo tenui, balnea aq. dulcis, aquas nocerianas tepidas, stillicidia in affectam partem

ex hydrogola, in qua ebullierint fl. sambuc. lilior. albor. verbasf. mellilot. malv., deveniendum.

XXII. Si dolor capitis ab aliis morbis dependeat, jisdem est occurrendum.

C A P U T IX.

De dolore Capitis.

I. **D**olor capitis est tristis sensatio nervearum, & membranarum partium capitis a soluta continuitate &c.] A plerisque Veterum traditum est proximam, atque immediatam causam doloris esse divisionem continui, atque dissolutionem texturæ fibrarum humanum corpus constituentium. Hanc sententiam suis temporibus vigentem eradicare conatus est Alphonsus Borellus de mot. animal. par. 2. cap. 18. Ac primum quidem propos. 205. adversus eandem ita arguit. Si dolor esset divisio continui, seu dissolutio texturæ fibrarum humanum corpus constituentium, nulla fieret in vivo Animali dissolutio texturæ ejusdem, seu divisio continui, ac nullus fieret dolor absque divisione continui: experientia autem contrarium evincit: siquidem in vivo Animali cum substantia ossium, rum viscerum fere omnium, ut Cerebri, Jecoris, Lienis sine dolore scinditur, phtisici sine ullo doloris sensu pulmonem expuunt, dolor acerrimus obortus a contuso, punctoque nervo, aut tendine, si nervus, aut tendo ex integro scindatur, omnino cessat. Proximam igitur, ac continentem causam doloris non esse dissolutionem texturæ fibrarum nostri corporis, ac divisionem continui, perspicuum est. Præterea propos. 206. aliis rationibus eandem impugnat, quarum præcipuæ hæc sunt. A simplici attractione festucæ super verticem facta tristis sensatio exoritur, a forti imaginatione, a perturbationibus animi, gravissimi, ac fere intolerabiles dolores enascuntur. In his autem nullam fieri dissolutionem texturæ fibrarum corporis, ac divisionem continui, manifestum est. Quibus liquido constare existimavit aliunde, quam a divisione continui, ac dissolutione texturæ fibrarum corporis proximam, ac continentem causam doloris repetendam esse. Undenam vero repetenda sit ostendit propos. 207. atque illam quidem esse putat vellicationem in nervis factam. Quod a sanioribus interpretibus hanc propositionem, & rationes ad examen sedulo revocantibus ita acceptum est, ut per vellicationem in nervis factam motum dissentaneum, & asymmetrum eorumdem intelligendum esse facile judicaverint. Et sane quid est cur eum id intellexisse non credas? Scimus opus hocce Alphonsi Borelli de mot. animal. posthumum esse, propterea si non certo statuere, saltem ad suspicandum vehementer adduci possumus multos errores in eo irreplisse, quos forte emendasset præclarus auctor, nisi insigni rei litterariæ damno tristi fato ereptus fuisset. Opera in manus hominum mittenda *nonum*, præcipit Horatius, *premantur in annum*. *Membranis intus positis delere licebit, quod non ediderit Borellus, vel nequiquam, si ostendero in omni divisione continui fieri dolorem, & nullum fieri dolorem absque divisione continui, Borelli sententiam per se corruiere nemo est qui non videat. Quod si ita res habeat, æquis Veterum defensores continere poterit, quin adversus Recentes Medicos altiori voce exclament injuria factum esse, ut quidquid ab Veteribus prolatum fuit, a Modernis novitatis amore illectis tanquam commentitium ejiciatur? Si quæ a Veteribus Medicis sunt tradita illustrentur, dici vix potest quanta perspicuitate, ac subtilitate sint dicta. Quod eo sane di-*

co,

co, ut intelligant adolescentes solutionem continui longe diversa ratione ab ea, quam Borellus, alique ipsum sequuti existimant, intelligendam esse. Qua in parte enituit Cl. Bellini solertia. Cum enim ostenderit sensum quemlibet conjunctum esse cum tremore nervorum, idest alterna eorum contractione, & distractione; alternam autem distractionem, contractionemque fieri non posse sine mutato excursu ad contactum partium, ex quibus nervus componitur, neque hic excursus sine successiva contactuum mutatione, idest sine solutione quadam, eo adductus est, ut crederet tunc cum solutio ista major sit, & vehementior, quam naturæ ordo postulet, validiorem quoque tremorem, tristementem sensationem excitari, quæ dolor nuncupatur. Si hoc modo intelligatur Veterum sententia, quid tandem esse potest, cur excludatur? Quo loco animadverti velim perperam sumpsisse sibi demonstrandum Borellum, nullam fieri divisionem continui in vivo animali absque dolore, ob id potissimum, quod substantia ossium, & viscerum fere omnium absque ullo dolore scinditur, & quod phtisici sine ullo doloris sensu pulmonem expuunt. Præterquam enim quod absolute id affirmari nequit, accedit præterea id evenire, quod prædictarum partium substantia obtusissimo sensu est prædita, ideoque licet scissa, ac soluta impar est ad validiorem tremorem nervorum, idest alternam eorum contractionem, & distractionem excitandam, quæ cum mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, idest cum solutione, conjuncta est, unde nulla, aut fere nulla tristis sensatio, nullus dolor. Cum porro dicit salum esse, nullum fieri dolorem absque divisione continui ob id potissimum, quod nata divisio continui interdum eandem solvit exemplo nervi, aut tendinis contusi, aut puncti, qui dolorem acerrimum parit, desinit autem si totus scindatur, dici vix potest in quanta obscuritate versetur. Ecquis enim est, qui non videat dolorem plane cessare, quod tenuissima filamenta affectum nervum constituentia, cum ex integro scindantur, æqualiter distrahantur, contrahunturque, ideoque cessat in iis præternaturalis solutio continui, quæ ex inæquali alterna contractione, ac distractione eorumdem filamentorum oriebatur? A simplici attractione festucæ super verticem facta, a perturbationibus animi, a forti imaginatione, cur solutionem continui nullam fieri dicat, omnino non video. Tantum enim abest, ut nulla fiat solutio, ut ex mea quidem sententia vehementior fiat, quam naturæ ordo postulat, unde tristis sensatio, ac dolor. Cum enim tremores validiores in nervos inducere valeant, vehementiori pariter solutioni continui excitande pares esse manifestissima res est. Quid quod a sonis vehementibus non modo aurium, sed etiam aliarum partium corporis dolores, a coloribus visus organa nimis ferientibus, a Solis radiis visus perturbationes, insignes capitis læsiones, atque interdum convulsiones, ex odoribus gravibus, fetidisque maxime in feminis totius corporis concussiones, horrores, vomitus, sternutationes non alia de causa enascuntur, nisi quod organa sensibus externis, internisque, ac motui famulancia nimis vehementer percelluntur, ac validiores nervorum tremores excitantur, atque abhinc vehementior continui solutio proficitur? Sed erunt molesti quidam, qui a nobis quaerent, qua ratione hac admissa sententia explicari possit voluptatis differentia a dolore, cum explicari commodissime possit in alia Borelli affirmando voluptatem esse motum suavem, jucundumque, vel moderationem, cessationemque dissentanei, & asymmetri, qui dolorem excitabat: unde præclare ait Tullius 1. de finibus: *In omni re doloris amotio successione efficit voluptatis*. Voluptatem enim, & dolorem differre inter se tantum secundum magis, & minus manifestum est. Cujus rei exemplum esse potest ignis, qui moderatus motum suavem, jucundumque excitat, quo voluptate afficimur, vehementem vero dissentaneum, quo afficimur dolore. Quod evidentissime expressit

Y 2

Plato

Plato in Phæd. quo loco Socratem retulit, simul ac denunciata morte ex compedibus solutus fuit, crus contraxisse, atque inter fricandum dixisse: *Quam mirra videtur hæc res esse, quam homines voluptatem nominant, quamque miro se habet modo ad dolorem, qui ei contrarius esse videtur! Si quis enim alterum capit, fere semper alterum quoque accipere cogitur; quasi ex eodem vertice sint ambo connexa.* Recte illi quidem; at quis non videt nominibus eisdem hæerere? Nempe igne moderato voluptate afficimur, quod tremores nervorum, idest alterna eorum contractio, & distractio a particulis ignis excitata, quæ sine mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, idest sine solutione quadam fieri nequit, placida, lenis, ac mitis est, si validior fiat, quam naturæ ordo postulat, validiorem quoque solutionem continui, atque hinc tristem sensationem exoriri necessum est: id quod evenire, si ignis immoderatus sit, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Hactenus quætionem explicavimus quid sit dolor, ut est affectio corporis, quod scire utile, ac necessarium est Medicis. Quærere quid sit dolor ut est affectio animi, non medicorum, sed metaphysicorum provincia est. Quætionem explicavit luculentissime D. Augustinus lib. 14. de Civitate Dei cap. 15. quem saniores philosophi sequuti sunt, quo loco: *Dolores, inquit, qui dicuntur carnis, anima sunt in carne, & ex carne, & quadam ab ejus passione dissensio, sive anima dolor, quæ tristitia nuncupetur, dissensio est ab iis rebus, quæ nobis volentibus accidunt.*

Dolor igitur ut est affectio animi nihil aliud esse videtur, quam dissensio animæ a tremoribus illis validioribus nervorum, qui continuitatem tenuissimorum filamentorum eisdem constituentium vehementer solvunt. Cum enim Mens mere spiritualis sit, per se, & proprie nullis fieri posse validioribus tremoribus, seu quod eodem recidit, nullam pati posse divisionem continui manifesta res est. Cum vero Mens conjuncta sit corpori, atque illud tueatur, tectumque conservet, validioribus ejus tremoribus, vehementioribusque alternis nervorum contractionibus, ac distractionibus non dissentire non potest.

II. *Causæ remotæ sunt perversa earundem partium structura, atonia &c.*] Quæcumque ratione vitientur solidæ partes, vel quod ipsarum structura lædatur, vel quod ab eutonia recedentes nimis laxæ fiant, vel adstrictæ, liberum, facilemque humorum per vasa circuitum impediri contingit, secretionem, excretionemque per destinatos a natura ductus, ac meatus depravari, serum, lympham alicubi hæerere, atque eam acrimoniam nancisci certis, statisque temporibus, qua tenuissima filamenta nervea vellicentur, atque in validiores tremores adigantur, unde solutio continui, ac dolor.

Nimia copia sanguinis, rarefcentia, auctus ejusdem motus &c.] Vitia solidarum partium, fluidarum vitia sequuntur. Sive autem copia peccet sanguis, sive nimia expansione, ac rarefcentia, ob id potissimum dolorem parit, quod in tantam molem excrescit, ut intra naturalis diametri vasorum sanguiferorum capacitatem libere fluere nequeat. Quapropter eorumdem latera nimis distendi contingit, atque fibras, nerveaque filamenta tunicas vasorum constituentia plus æquo a se invicem distrahi, hinc solutio continui, hinc dolor. Ad nimis auctum motum sanguinis in caput quod attinet, duplici de causa dolore parit, tum quod magna vi in vasorum latera impingit, atque nerveas tunicas in vehementiores contractiones, distractionesque sollicitat, tum etiam quod insignem partium, quibus componitur, collisionem, attritionemque patitur, unde rarefit, exsolvitur, amplioremque diametrum exposcit, unde violenta distractio, ac continui solutio.

Crassities, visciditas, lentor.] A crassitie, visciditate, ac lentore sanguinis con-

continuitatem fibrillarum nervearum solvi nemo inficiabitur, qui sedulo perpenderit sanguinem ita constitutum per vasa omnia difficillime fluere, atque ea præfertim, quæ minima fere vi elastica sunt prædita. Cum ejusmodi sint vasa cerebri, facile iisdem adhærere, atque eorumdem latera nimis distendendo vehementiores tremores, atque continui solutionem parere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quo loco illud animadverti velim, mirabilem in suis operibus naturam vasa Meningum variis anastomosis juncta effecisse, ut si forte sanguis per ramum aliquem libera circulatione trajici non posset, per alterum liberrima posset. Id quidem sanguine naturaliter constituto. Si vero sanguis crassitie, visciditate, lentore peccet, quis non videt infarctus, obstructions, atque abhinc prodeuntes gravissimas affectiones excitari debere? Atque hanc quidem philosophandi rationem confirmant observationes in cadaveribus institutæ eorum, qui diuturnis, ac contumacibus doloribus capitis obnoxii fuerunt. Venas enim, & arterias nimio sanguine repletas, pariterque Meninges ob violentam distractionem sideratas apparuisse Bonetus, aliique præstantissimi Anatomici testati sunt.

Tenuitas nimia, acredo.] Quotiescumque sanguis nimia tenuitate, atque acridine peccat, manifestum est per vasa sanguifera capitis circumstantem tenuissima nervea filamenta tunicas eorumdem vasorum constituentia mordere, pungere, in inordinatos, irregulares, violentosque tremores proritare, unde continuitatis solutio, ac dolor.

Serosa colluvies.] Num vasa lymphatica in Cerebro, atque Meningibus existant, dubitant Recentiores Medici. Ea certe nondum se observavisse fatentur. Ea autem revera existere verosimile putant nonnulli ob id potissimum, quod tot sint glandulæ excretoriæ, quæ vix concipi possunt sine lymphaticis vasis. Vel autem existant, vel neutriquam, illud negari non potest plurima esse in Meningibus emissaria, a quibus serum sensim sensimque separatur, & in cavitates depluit. Quotiescumque igitur nimio sero ea abundant, nimis dilatari perspicuum est, distendi, ac continuitatem nerveorum filamentorum, quibus conflata sunt, tolli, unde dolor. Quod si effusus jam sit serosus humor, nemo est, qui non videat diuturna mora acredinem facile acquirere, qua nervea filamenta vellicantur, punguntur, & in validiores contractiones, distractionesque coguntur, unde continuitatis solutio, ac dolor. Hujusce rei pariter locupletissimos testes habemus Bonetum, qui in viro quodam dolore capitis mortuo plusquam libræ tenuissimi seri inter duram, & piam matrem effusæ invenit, eodemque ventriculos cerebri, & glandulam pituitariam repletam; Riverium *obs.* 37. cent. 1. nec non M. N. C. D. 2. an. 10. *obs.* 3. quorum historias, cum eodem fere recidant, brevitate gratia prætermitto.

Vermes, calculi, officula &c.] Vermes haud infrequenter dolorem capitis parere solent. Id autem efficiunt, quod motu violento, vel erosione, vel aspera superficie nerveas fibrillas vellicare, irritare, validioresque nervorum tremores excitare habent, unde continuitatis solutio. Id quod pluribus cadaverum dissectionibus innotuit, & Cl. virorum Foresti, Schenchii, aliorumque testimonio confirmatur.

Ex calculis pariter, officulis, tumoribus, pure, abscessu, aliisque similibus vitis gravissimos, ac diuturnos capitis dolores obortos adnotarunt Cl. Bonetus, & Willisus de an. brutor. aliique, ut cum constantia in hisce rebus, tum ne frequentia quidem minime desideretur.

Ventriculi, aliorumque viscerum affectiones.] Nullus fere morbus inveniri potest, in cujus explicatione in memoriam revocandum non sit, quod toties inculcavimus, eam esse inter nervosas partes connexionem, ut una affecta alia quoque

que licet longe distat afficiantur. Quo loco minus mirari subit ventriculi, aut aliorum viscerum tunicis vellicatis, proritatisque caput etiam in consensum trahi, & dolores gravissimos excitari. Violentæ enim nervearum fibrillarum tunicas ventriculi, aliorumque viscerum constituentium contractiones, distractionesque, ortaque hinc continuitatis solutio per nervorum ductumulque in cerebrum propagatur, & Meningibus, nerveisque tunicis communicatur, hinc dolor. Quamquam non potest diu ventriculus, aliaque viscera male habere, quin pravi succi generentur, atque in sanguinis massam invehantur, sanguis crassus, viscidus, lentusque fiat, vel acris, hinc qua obstruendo vasa capitis, qua nerveas fibras mordendo, pungendoque continui solutionem pariat, unde dolor ex totius corporis intemperie excitetur.

III. *Ratione causarum dolor capitis in tensivum, gravativum &c.*] Pro vario modo, quo fibrarum nervearum continuitas solvitur, variae doloris species exoriuntur. Variæ autem solvitur pro varietate causarum easdem fibras afficientium. Ubi copia sanguinis peccet, dolor plerumque gignitur tensivus, cum videlicet pars distrahi, distendique videtur, ea prorsus ratione, qua Abdomen in colica flatulenta, eumque non ad aliam causam aptius retuleris, quam ad vasorum sanguiferorum distentionem, distractionemque violentam. Interdum etiam ab hac causa fit pulsativus, in quo videlicet arteriæ pulsatio simul percipitur: atque ille quidem ob id potissimum, quod vasa sanguifera in violenta distentione diu manere non possunt, quin tandem eandem ægre ferentia contrahantur, impediuntque, ne sanguis per vasa minima fluat, unde nitens ille quaquaversum arterias validius urgeat, sicque pulsus, qui in naturali nullus apparet, commode jam percipitur. Idem plane dictum velim de nimia expansione, ac rarefactione sanguinis, deque aucto nimis ejusdem motu in caput. Utraque enim de causa, & nimis distenduntur vasa, & liber sanguinis excursus impeditur, unde dolor tensivus, & interdum pulsativus exoritur. Gravativus dolor, sensum nimirum afferens quasi ponderis gravantis, ac prementis, efficitur præsertim a materia crassa, & viscida cerebrum infarciens. Hæc tamen eadem causa pulsativum valet progignere, si obstruens vasa liberum sanguinis excursum prohibeat.

Pungitivus, seu qui sensum affert ei persimilem qui ab acu, aut cuspidè aliqua acuta pungente afferri solet, fit potissimum a sanguine nimis tenui, atque acri nerveas fibrillas mordente, ac fere erodente. Tantus quandoque morfus est, atque erosio, ut in spasmos proritentur, liber idcirco sanguinis excursus prohibeatur, atque hic dolor pulsativus subsequatur. Colluvies serosa gravativum dolorem excitat, si tamen diuturna mora extra vasa serum acre evaserit, nerveas fibrillas pungendo pungitivum procreat.

IV. *Ratione sedis in idiopathicum, & sympathicum.*] Si causæ dolorem efficientes immediate operentur, qua obstruendo, qua vellicando, qua pungendo, qua convellendo, in solidas capitis partes, dolor dicitur per idiopathiam, seu per essentiam fieri: si vero aliunde proveniat, puta a ventriculo, utero, aliisque visceribus male affectis, dicitur per sympathiam, seu consensum oriri. Quæ distinctio plerisque aliis morbis congruit, præsertim Melancholiæ, Epilepsiæ, & similibus. Atque hoc etiam loco illud animadvertendum est, perperam a plerisque Veterum Medicorum traditum esse, dolorem capitis per consensum, seu sympathiam fieri a pravis humoribus in ventriculo, utero, aliisque visceribus existentibus, quasi ex minera ad caput elevatis, ut fuscè ostendimus cap. de Epilep. com. in aph. 4.

Idiopathicus rursus in internum, & externum.] Nemo ignorat partes caput constituentes alias internas esse, alias externas. Ad internas spectant Menin-

ges, vasorumque membranæ alte penetrantium substantiam Cerebri; ad externas vero membranæ cranium obvolventes &c. Si Meninges, & vasorum membranæ cerebrum alte penetrantium afficiantur, dolor vocabitur internus; si membranæ cranium obvolventes, externus. *Meninges*, inquam, & vasorum *Membrana* Cerebrum alte penetrantium: nam substantia Cerebri omni fere sensu caret; hinc est magnas illius portiones a Chirurgis scindi sine ullo dolore.

V. *Uterque in universalem, & particularem: iste quidem in hemisphericam &c.*] Ex eodem fonte aliæ doloris capitis differentiæ emanarunt. Vel enim universum caput afficitur, & partes quæ in cranio continentur, vel peculiaris tantum pars. Si dimidia tantum pars capitis, dextera scilicet, vel sinistra, dolor hemisphericus dicitur, quæ doloris species diuturna, & contumax esse solet: Si vero una tantum pars inter futuram sagittalem, & temporalem, ovum appellatur, quæ porro species facile remittit. Tandem si minor etiam pars afficiatur, quam quæ ovi magnitudinem æquet, dolor ipse clavi nomine insignitus fuit, hysterici præsertim Mulieribus familiaris, unde orta in illis clavi hysterici denominatio diu, assidue, atque vehementer eandem exercens.

Ille vero in Cephalalgiam, Cephalæam.] Ad dolorem quod spectat, qui universum caput occupat, vel recens est, & mitis, ac cephalalgia simpliciter dicitur; vel antiquus, vehemens, & peculiari nomine Cephalæa vocatur. Quæ doloris species levi quacumque causâ sensuum organa percellente exacerbatur, ut quam plurimæ prostant historiæ, ægros nec ullum strepitum, nec lucem, nec odores suaves, foetidoque paullo vehementiores, nec corporis motum, nec corporum celeriter circumactorum, & excurrentium, nec capitis inclinationem, nec vini potum ferre posse. Cum enim hæc omnia validiores tremores in nervos excitent, vehementiorem quoque continui solutionem, tristemque sensationem progignunt. Ex quo liquet perperam a nonnullis Cephalalgia nomen generice omnibus capitis doloribus tribui, cum ratione diurnitatis, ac vehementiæ differant inter se.

Cephalæa tandem &c. in continuam, & periodicam.] Animadversione dignum est Cephalæam quandoque per intervalla, certosque periodos recurrere, & invalescere, ut non desint observationes, quosdam oriente Sole incipientes dolores capitis circa meridiem ingravescere, alios nocturno tempore, alios quolibet tertio, quinto, octavo die, quosdam ad Lunæ phasas, aut certis anni tempestatibus ægros dire exercere. Undenam autem certa hæc periodorum, ac recursuum ratio repetenda sit, arduum, ac perdifficile explicatu judicaverim; nihilo tamen minus qui rem paullo diligentius ad examen revocaverit, haud majorem difficultatem in hoc negotio offendet, quam in exponendis febrium intermittentium periodis, quarum aliæ singulis, aliæ alternis, vel tertia, quartaque die redire solent, ut quintanas, sextanas, & nonanas febres mittam, quæ apud Hippocratem, alioque Scriptorum leguntur. Cl. Bellinus, ut explicaret quæ de causa intermittere soleant febres, & per certa temporum intervalla recurrere, affirmare non dubitavit id potissimum evenire ex eo, quod lentus fomes certis temporum intervallis cumulatus ad capillares arterias ita post ab iisdem disjicitur, & transit in venas, ut nulla ejus portio minimarum, capillariorumque arteriarum extremitatibus impacta remaneat, ideoque ab illius infarctu eadem liberentur. Quæ dum fiunt liberum excursum sanguini dari contingit, lentoremque in frustra variæ magnitudinis, & figuræ dividi, & a fluidissimo sanguine pelli ad latera vasorum (quod plane in fluminibus accidere videmus, cum fluidissima aqua rapido motu fluens limum, & arenam in fundum, & ad ripas deponit) adherentem autem lateribus vasorum celerius, aut tardius percurrere vias sanguinis, & ad capillares arterias recolligi pro conditione lentoris ejusdem

dem magis, aut minus fluxilis, sive ad motum expediti, unde brevius, vel longius temporis intervallum a febre vacuum, in quo scilicet sanguis naturali modo movetur, interluitur.

Tametsi iustis laudibus æquare non valeam, quæ de lentore sanguinis, qui in omni febre intermittente gignitur, ingeniose tradit Bellinus, parcat tamen si in suam non eo sententiam, cum docet lentorem hunc integrum manere. Cum enim incredibilis fere sit cordis, pulmonum, & aeris inspirati vis ad sanguinem solvendum (id quod manifestum reddit chylus, qui harum virium momentis in sanguinem vertitur) captu perdifficile est, quomodo lentor minime solvatur. Præterea vel non solvatur lentor, & in frustra variæ magnitudinis, & figuræ vias sanguinis percurrat, cum non minus tenuia sint vasa pulmonum, per quæ certe trajici debet, priusquam ad arterias denuo cumuletur, quam sint arteriæ ipsæ capillares totius corporis peripheriæ, quæri potest cur non Dyspnœa potius, inflammatio, strangulatio, quam frigus febrile generetur. Huc accedit vix, ac ne vix quidem concipi posse, quomodo a lentore sanguinis oriri possit post frigus calor febrilis, & quomodo frustula lentoris, quæ efficiunt e. gr. febrem quotidianam, mutari queant in illa, quæ febrem tertianam, quartanam procreant, unde mutua febrium conversio. Sed quod magis est, arduum explicatu est, qui fieri possit, ut si prima accessio cum Cardialgia, aut Vomitu, aut Cephalalgia conjungatur, ceteræ item iisdem symptomatibus stipatæ recurrant. An consistere posse credas pravos humores in ventriculo, in capite, qui varie inordinateque concutiendo nerveas fibrillas, cardialgiam, vomitum, hemicraniam, aliaque similes affectiones excitent, quin ad peculiare solidarum partium vitium confugas? Sed hac de re plura ubi de febribus, interim silentio illud minime prætereundum est, optime hac in re sensit Galenus, quem postea Fernelius, Sennertus, ac plerique Recentiorum, Sylvius de le Boe, & Borellus, aliique qui de febribus accurate scripserunt, sequuti sunt, existimantem ad febrium phænomena particularia explicanda necessario confugiendum esse ad particulare solidarum partium vitium, quod sit sedes, & focus ipsiusmet febris. Focus porro iste a vitio plerumque ventriculi, vel hepatis, vel lienis, vel pancreatis, vel aliarum glandularum desumitur, quo fit ut materia morbifica iisdem visceribus collecta certo, statoque tempore in sanguinem introducatur, ac febrilem paroxysmum excitet. Plerumque, inquam, a vitio ventriculi, vel hepatis: Remanere enim potest eadem materia morbifica in sanguine ob obstructionem emissariorum ductuum, ac meatuum, qui ejusdem secretioni a natura comparati sunt, vel eidem ingenerari ob id potissimum, quod viscus aliquod laboret atonia, aut laxitate, aut adstrictione, quo fit ut sanguis consistens, herensque vitium capiat, ac paroxysmos febriles excitet. Quæ cum ita sint, quidni liceat conjectare recrementa quædam sensim in capite colligi, ob peculiare vitium, quæ certis, statisque temporibus partes ejusdem fibrosas, ac membranofas moleste afficiant, validioresque tremores excitent, unde continui solutio, ac dolor?

VI. *Causæ antecedentes sunt aer intemperatus, & præsertim austrinus, borealis.*] A ventis australibus aerem rarefieri thermometra præclare ostendunt. Liquor enim iisdem contentus altius attollitur, indicio manifestissimo, aerem ipsum rarefacere; ab iisdem pariter aerem leviozem fieri manifestum reddunt Barometra: Mercurium enim descendere observamus, indicio manifesto minorem pressionem contra eundem exercere. Cum ergo ita res habeat, ab aere calido, & parum gravi sanguinem plus æquo expandi contingit, ac vasa Cerebri distendi, hinc dolor capitis. Rarefcere sanguinem ab aere summe dilatato, & raro, ac nulla fere elasticitate prædito experimentis, quæ in machina pneumatica fu-

mi-

mi solent manifesto evincitur. Si enim sub recipiente Animalia viva reponantur, extracto aere intumescunt; siquidem aer, qui in Animalium visceribus, & fibris continetur, sublata externi aeris pressione, sese expandit, & Animalia intumescere facit. Huc accedit flantibus ventis australibus poros, ac meatus cutis facile obstrui, ac materiæ perspirabilis, halituumque calidorum exhalationem impediri, hinc aucta sanguinis, humorumque massa, vasa distendi, nerveas fibrillas divelli, hinc dolore excitari. Obstrui autem ductus, ac meatus cutis facit potissimum: aer aqueis particulis refertus in tali ventorum constitutione. Apte in rem cadit quod tradit Hippocrates aph. 5. sect. 3. *Austri auditum hebetant; illique graves sunt, caliginosi, & tenebrosi, nec non capitis gravitatem; segnitiam, seu lentitudinem, & corporis laxitatem adferunt.* Quo loco minus mirari lubet, ut refert Galenus de theriac. ad Pis. cap. 2. quemdam ex suis sodalibus in lecto cubantem solitum divinare, quis ventus spiret, nam quoties gravari sibi caput sentiebat, statim dignoscebat ventum austrum esse. Obstruunt & venti boreales nimis vehementer flantes. Eadem ergo de causa dolorem capitis exoriri adeo manifestum est, ut probatione nullatenus indigeat. Sed ultraquam quod obstruunt venti boreales, particulis præterea, quibus foeti sunt, nitrosis fibrillas cutis vellicant, pungunt, ac vehementer adstringunt, liberumque sanguinem excursum per extremas capillares arterias prohibent; hic autem nitens quaquaversum in eorundem latera fortius impingit, hinc dolor. Nimis, inquam, vehementer flantes: secus enim si modum fervent, saluberrimi venti sunt, ut liquet ex Plin. histor. natur. ex Hippocrate sect. 3. aph. 17., ex Celso lib. 2. cap. 1. sect. 20. ex Verulamio in histor. ventor.

Insolatus, vini, liquorumque spirituosorum abusus.] Insolatus non solum fibras capitis duras, arescentes, adeoque ad oscillandum minus promptas reddit, sed sanguinem assat, atque congelat, qui propterea facile subsistit, & obstructionem facit, unde continui solutio, ac dolor. Quamquam ab insolatu levi, nec diuturno capitis fibrillæ potius laxantur, sanguis rarefit, atque expanditur, hinc contraria fere ex causa continui solutio, ac dolor. Dum vinum, atque spirituosos liquores immoderate sumuntur, ob id potissimum dolorem capitis excitant, quod sulphureis, quibus scatent particulis sanguinem rarefaciunt, atque exsolvant, hisce vero exhalantibus, acidis, terrestribusque remanentibus, eundem cogunt, figunt, viscidum, lentumque reddunt. Sanguinem porro vel plus justo rarefcemtem, vel crassum, viscidum, lentumque continuitatem fibrarum nervearum capitis solvere, ex dictis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

Somni vel deficientes, vel immoderati.] Quemadmodum somni naturalis utilitates non paucæ sunt, ita deficientis, aut immoderati noxæ haud exiguæ, levesque. Si enim de somno deficiente sermo sit, tenuibus avolantibus particulis, oleosis, ac balsamicis dissipatis, acres, vellicantisque in eodem cumulari, salinas, terrestres congregari contingit, nerveas cerebri fibrillas morderi, varie, inordinateque concuti, unde continui solutio, ac dolor. Quæ quidem inordinata concussio tanta quandoque est, ut delirium, ac convulsionem non raro progignat docente Hippocrate aph. 28. sect. 7. Somno immoderato solidarum partium tonus majorem in modum infirmatur, sanguis humorisque crassi, viscidi, lentique fiunt, unde cum ægre fluant per vasa corporis univèrsa, tum difficillime excurrunt per vasa capitis, maxime cerebri, quæ mollia sunt, ac nulla fere elasticitate prædita, ut mittam horizontalem decubitus efficere, ut sanguis multo facilius in caput efferatur, præ crassitie autem, ac lentore facillime subsistere, obstructiones progignere; unde capitis dolor.

Exercitationes corporis nimis violentæ &c.] Quomodo vehementes corporis motus dolorem capitis progignant, facillimum explicatu est. Cum enim muscoli ni-

mis frequenter, ac fortiter contrahantur, relaxenturque, sanguinem exagitare habent, ac vehementer commovere, qui propterea rarefit, atque expanditur ea ratione, quæ vasa capitis distenduntur, unde continui solutio, ac dolor. Quamquam si violenti fuerint, ac diuturni, tenuibus ejus partibus, volatilibus, sulphureisque exhalantibus crassiores remanent, hinc crassus, viscidus, lentusque fit, ac propterea in vasis capitis facile subsistit, atque obstructionem efficit, unde dolor.

Vita deses, & otiosa.] Quid si solidarum partium tonus languescat, aut plane desinat? Sanguinem nimirum, humoresque crassos, viscidos, lentosque fieri tam nota res est, quam quæ notissima. Quemadmodum corpus moderato labore firmatur, ut Hippocrates *lib. de diæta* 5. 28., ac Pechlinus *lib. 2. obs.* 34. testati sunt, ita dici vix potest, quantum flaccescat ignavia, atque otio. Cum Socrates animadvertisset aquas desides putrescere, ad credendam vehementer adductus est eadem ratione corpus humanum otio, atque ignavia corrumpi; quod apte expressit Ovidius in sexta *misar. de Ponto eleg.* ubi ait:

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus,

Ut vitium capiant, ni moveantur aquæ?

Hinc sæpius saltitare solitum fuisse Socratem testis est Laertius.

Animi affectus graviores.] Nemo ignorat in ira spiritus agitari, cor, & arterias crebrius, fortius, & si vehementior fuerit, etiam inæqualiter contrahi. A violento motu cordis, & arteriarum sanguinem atteri, fundi, rarefieri perspicuum est. Sanguinem plus justo rarefcentem dolorem capitis ciere ex dictis adeo manifestum est, ut nihil supra. Quod si de profundis meditationibus, deque intensis studiis sermo sit, quis est, qui non videat spiritibus in cerebro detentis corrugari ejusdem fibras, seu vehementius quam par est tendi, atque obrigescere, liberum sanguinis, atque humorum per ipsius vasa excursu præpediri, obstructiones, infarctus, distentiones, divulsionisque præternaturales exoriri? Quod si diuturnæ, ac violentæ fuerint, cum nervæ capitis fibræ, atque ex præsertim, quæ duram, ac piam Matrem constituunt, ob violentam contractionem, atque distractionem, majorem in modum laxantur, tum reliquæ partes, ac viscera, spiritibus alio avocatis, debito eorundem influxu destituta functionibus suis rite obeundis inepta redduntur, secretiones omnes, excretionisque pervertuntur, humorum textura, ac crasis vitiat, unde dolores capitis ex totius corporis intemperie exoriantur.

Omnia, quæ sensus nostros, visum, auditum, olfactum percellunt.] Haud infrequens est a rebus, quæ sensus nostros percellunt, dolores capitis exoriri. Quæ res ansam dedit Cl. viris Borellum sequentis ad statuendum causam proximam, & continentem doloris neutiquam in solutione continui collocandam esse, sed in dissentaneo, & asymmetro motu nervæarum fibrarum. His tamen satisfecisse vixi sumus afferentes cum Bellino per solutionem continui validiores tremores, alternam scilicet nervorum contractionem, & distractionem, quæ sine mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, idest sine solutione quadam fieri nequit, intelligendam esse. Si igitur a rebus visus, auditus organa percellentibus validiores tremores, vehementioresque contractiones, ac distractiones excitentur, validiorem quoque continui solutionem exoriri, atque hinc dolorem subsequi necessum est. Exemplo sint odores fortiores, vel suaves, vel foetidi, a quibus præ cæteris dolore capitis excitari experimur. His enim nervæa filamenta narium membranam Scheneidherianam ab ejus inventore dictam constituentia exquisitissimo sensu præditam ob insignes nervorum ramificationes, quæ a dura Matre in eandem sparguntur, vellicantur, atque in similem tensionem, contractionemque eandem adigunt, hinc dolor.

Lues

Lues Venerea, mala capitis conformatio.] Veneni celtici est acres, vellicantes, erodentesque particulas viscido tenacissimo involutas in sanguinem introducere, eumque ea ratione inficere, qua infarctus, obstructiones in cariem ossium degenerantes subsequantur. Gravissimam Cephalalgiam a carie ossis frontalis tumori cuidam celtico suppurato superveniente abortam vidi Bononiæ in Xenodochio S. Job. ejusque curationem felicissimam a præstantissimo Medico, ac Chirurgo Jo. Galli ossis frontalis portionibus sensim, sensimque scalpello excisis, donec totum detractum fuerit. Nobilem quemdam virum eadem ratione Parisiis curatum novi.

A mala capitis conformatione in primordiis vitæ, Meningum crassitie, & futurarum constrictione, ac relaxatione graves, contumacesque dolores capitis obortos tradiderunt Hippocrates, & Celsus; quod pariter in iis, qui caput acutum habent notavit Galenus 6. *Epid. com.* 1. t. 3. In his nempe sanguinis, humorumque liber circuitus per vasa capitis perturbatur, unde obstructiones, distentiones violentæ, distractionesque nerveorum filamentorum, atque abhinc dolores excitantur.

VII. *Idiopathicum dolorem, & internum illum esse censendum est, qui nullis ventriculi &c.*] Dolorem capitis idiopathicum internum ab externo distingui docet Galenus, quod internus ad oculorum radices pertingat, quo nempe dura Mater porrigitur, externus vero non item. Cum enim doloris interni sedes in membranosis partibus Cerebri, dura præsertim Matre statuenda sit, fieri vix, ac ne vix quidem posse putat, ut ex violenter corrugentur, contrahanturque, quin corrugationis, ac contractionis sensus ad ejus radices propagetur. Verum qui rem paullo diligentius ad trutinam revocarunt, nulli firmo fundamento inniti Galeni sententiam invenerunt, cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum, quod haberi idem sensus queat, si valorum membranæ cerebrum alte penetrantium afficiantur. Quid quod Pericranium succingit oculorum orbitas, efformatque primam eorundem tunicam adnatam, conjunctivam dictam? Quare optime sensitisse vixi sunt, qui a nulla apparente læsione ventriculi, aut aliorum viscerum imi ventris potissimum, tactu ipso idiopathicum, internumque dolorem a sympathico, & externo distingui affirmarunt. Internum tactu, & pressione mutari non posse vel lippis, ac tonforibus notum est.

VIII. *Haud infrequens est utero affecto solum verticem capitis &c.*] Non defuere, qui ex loco, in quo situs est dolor, cujus partis vitio ille fiat, altius, ac subtilius divinare voluerunt. Ita Cl. Joubertus dolores capitis ab utero affecto prodeuntes posteriorem capitis partem, & verticem, a ventriculo vero anteriorem vexare se frequentibus observationibus deprehendisse testatus est. Langius ipse *lib. 1. epist.* fatetur se frequenti experientia compertum habuisse, utero affecto solum verticem capitis prope futuram coronalem, ubi glaciæ frigus, & pondus se sentire asserunt, lege quadam consortii condolere. Quod postea & Baglivii, aliorumque observationibus sic confirmatum est, ut dubitandi locus nullus superfit, ut ut Bellinus id inficiaverit.

IX. *Dolor capitis certis, statisque temporibus recurrens &c.*] Dolorem capitis, qui certas habet periodos, qui certis Lunæ phasibus, certis anni temporibus recurrit, a perversa solidarum Cerebri partium structura, aut atonia originem mutuari supra ostendimus.

Fit enim exinde, ut humores sensim sensimque cumulentur, atque eam acrimoniam acquirant diuturna in eodem mora, qua nervæa fibrillæ varie, inordinateque concutiantur, ac præternaturalem continui solutionem patiantur, unde dolor. Ubi autem ab hisce causis oriatur dolor, nullam medicinam præter mutationem ætatis, locorum, & temporum, qua fit, ut solidæ partes a peculiari vitio

vicio recedentes naturalem eutioniam adipiscantur, sanare illum posse manifestissima res est. Qui plura ad prognosim facientia videre cupit, legat præ cæteris Hippocratem in aphor. in prorrhetic. in coac., a quibus superfedemus, ne diutius quam par est in morbi physiologia immoremur.

X. *Ubi morbus ex plenitudine sanguinis, atque impetu in caput exoritur &c. sola venæ sectione &c.*] Quamplurima sunt, quæ plenitudinem sanguinis tollere possunt. Emetica, cathartica, diaphoretica, diuretica, emissaria artefacta, inter quæ fonticuli, fetacei, vesicantia, aliaque id genus eminent. Hisce tamen palmam præripit venæ sectio ab Hippocrate, Galeno, aliisque hodie florentissimis Medicis celebrata quam maxime, quidquid alii senserint cum Chryssippo, Asclepiade, Erasistrato, novissime vero Helmontio, qui eandem damnarunt, & quantum illis fas fuit de medio tollere conati sunt. Cujus rei ratio potissima esse videtur, quod omnium promptissime, ac tutissime plenitudinem sanguinis tollit. Equis est, qui non videat secta venæ, aut arteria momento fere temporis insignem sanguinis quantitatem educi? Cætera evacuantia præterquamquod non adeo prompte materiam sanguinis minuunt, accedit præterea alia extimulando agere, alia etiam acres, urentesque particulas in sanguinem introducendo, unde totum nervosum genus mirum in modum percelli contingit, cor, vasa sanguifera validius, & fortius contrahi, hinc sanguinem exagitari, fundi, rarefcere, ejus principia solvi, unde aut disruptiones vasorum, aut graviores morbi facile subsequuntur. Venæ sectionem remedium esse doloris capitis ab impetu sanguinis pendens non omnes facile dixerint. Cum enim detracto sanguine augetur ejus velocitas, augeri morbi causam, aut confirmari arbitrantur. Qui quanta in obscuritate versentur dici vix potest. Distinguenda enim est velocitas sanguinis ab impetu. Velocitas siquidem, ut ex physicis liquet, est promptitudo ad percurrendum certum spatium certo tempore. Impetus vero est massa multiplicata per velocitatem. Ita si velocitas e. g. sit 4, massa sit 3, impetus, seu mavis quantitas motus cum Volphio erit 12. Possunt autem diverso impetu duo corpora eadem velocitate moveri. Fac nempe globulum sphericæ figuræ plumbeum, & ligneum eadem mole præditos æquali velocitate moveri, impetus in plumbeo tanto debet esse major, quanto majorem habet massam. Habet autem plus massæ, quia plus materiæ, quam ligneus. Solum moles, seu volumen æquale est, quod a physicis non consideratur. Tanto ergo major erit impetus in plumbeo, quanto major proportio materiæ ad materiam. Quod etiam alio experimento illustratur. Si enim adversus plumbeum, & ligneum globulum moveantur corpora, quæ vires inter se æquales habeant, ictus erunt diversi; maximum quidem recipiet unum ex his corporibus a globulo plumbeo, minimum e contra recipiet alterum ex ligneo. Fluida ergo nostri corporis possunt eadem velocitate diverso impetu moveri, prout majorem, minoremve habent massam. Quibus sic constitutis licet colligere nominibus hæere, qui detrahendum non esse sanguinem sustinent, ubi nimis sit impetus sanguinis in caput, ob id potissimum, quod cum augetur sanguinis velocitas, augetur morbi causa. Quid enim quod velocitas ab impetu sit distinguenda? Quare licet detracto sanguine augetur sanguinis velocitas, materiam tamen, seu massam sanguinis minui manifestum est. Cum autem massam minuiimus, impetum quoque imminui debere necessum est. Hoc autem imminuto morbum sedari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Ex brachio, & si suppressi sint improvise menses, vel hæmorrhoides, ex pede.] Sanguinem in dolore capitis ex superioribus partibus detrahendum esse facit potissimum hæc ratio. Cum sanguis in vasis facile subsistat, minimam fere eadem vim habent se contrahendi: si igitur a locis parti affectæ proximis sanguis detra-

detrahatur, promptissime caput exoneratur, hinc vasa depleta validius, & fortius se se contrahentia, quod adhæret lateribus eorundem dimovent, ac circulo restituant. Tunc solum a partibus longe a capite distitis detrahendus est sanguis, cum ab his ad caput insignis est ejusdem affluxus, quod tunc contingit cum suppressi sint improvise Menses, aut Hæmorrhoides, ut idem saltem per aliquod tempus cohibeatur, quo tempore depleta vasa poterunt a distentione liberari, atque hac ratione morbus tolli penitus, vel plurimum saltem imminui. Vid. cap. I. com. in aph. 15.

Tandem ex jugularibus, vel arteria temporali.] Magnam fieri a parte affecta revulsionem, cum vena tunditur proxima arteriæ, quæ proxima sit arteriæ partis affectæ, ostendimus loc. cit. Si secetur vena basilica brachii, magnam fieri revulsionem, si jugularis externa, maximam: hinc est in gravissimis capitis affectionibus ad eusdem sectionem deveniendum esse, quo solo remedii genere certo, feliciterque debellari compertum est. Quid de sectione arteriæ temporalis dicendum? Tanti enimvero facienda est, ut si quid sperari in summa rerum angustia possit, & in desperatis hæmicraniis, ab hoc uno remedii genere sperari jure merito possit. Cujusce rei locupletissimos testes habemus, præ cæteris Cl. Turnerum, qui Hemicraniis deploratissimis oppressos, aliis omnibus incassum tentatis, feliciter liberatos fuisse testatus est. Quo loco animadvertendum est, quod notat Willisus sectam arteriam facile callum inducere, ex quo fit, ut cavitas, & diameter minor fiat, parumque sanguinis ad affectam partem vehere possit, hinc materia morbum faciens partim exhaletur, partim a venis absorbeatur. Quod quidem confirmatur exemplo illorum, qui tumores eorum curant. Arteriam enim ad tumescentem partem filo ligant, atque humorum ad eandem derivationem præpediunt, quo fit, ut a tumore liberentur. Id quod Arvæo scyrrhosos tumores curanti solemne fuisse notum est. Solet porro arteria temporalis transversim secari, idque feliciter, quam ubi punctum incidit; sic enim magis coeunt divisæ arteriæ partes, sanguis iusta quantitate educitur, vulneri postea adstringentia albumine ovi subacta applicantur. Falcia tandem, ut in vulneribus solet, caput deligatur, ut cito coalescant. Si hæc cautiones ferventur, vix ullus est Aneurysmatis metus; quo plerique perterriti a tanto remedio abstinerunt.

Ac diæta tenui.] Diæta post venæ sectionem præstantissimum est remedium ad materiem sanguinis minuendam, ac plenitudinem tollendam. Post, inquam, venæ sectionem; cum enim sanguinis plenitudo peccat, statim tollenda est, ut gravioribus malis aditus præcludatur, quod per simplicem diætam obtineri non potest. Nam si v. gr. opus sit detractione duarum librarum sanguinis, cum per diætam spatio viginti quatuor horarum vix quatuor libræ sanguinis minuantur, ut Cl. Sanctonii experimentis compertum est, duas libras sanguinis per horas duodecim decedere manifestum est, cum per phlebotomiam fere minuto secundo decedant.

XI. *Si æger nimis tenellus sit, hirudines temporibus, vel cucurbitulam &c.*] Hirudines adhiberi solent a Medicis, ubi evacuatione opus est universali, vel particulari. Si primum, ad loca majorum venarum adhærere sinuntur; idque fere in infantibus, in quibus venæ sectio ob nervorum, articularumque complicationem, vasorumque exilitatem minus tuto celebrari potest. Sin alterum, iis partibus applicantur, quæ aut affectæ sunt, aut eidem proximæ, vicinæque. Ita in doloribus capitis diuturnis hirudines temporibus affixas mira præstare observamus. Id quod Zacuti, & aliorum observationibus confirmatum est, qui contumacissimos capitis dolores hoc remedii genere sublato vidisse testati sunt. Cucurbitulam magnam occipiti applicatam sanguinem magno cum fructu fugere in violentis capi-

capitis affectionibus ex alibi dictis de Apoplexia, Lethargo, & Phrenitide manifestum est. Quid si tenellus sit æger, ut citra discrimen venæ sectio celebrari non possit?

XII. *Si a crassa, lenta, ac difficili materia exoriatur &c. cantheria, fetacei item, aut vesicantia &c.*] Solent fonticuli, fetacei in diuturnis capitis affectionibus collo, vel brachiis ad nova emunctoria naturæ paranda excitari, quibus excrementitiæ sanguinis sordes, quæ alicubi impactæ obstructionem efficiunt, qua data porta extra corporis confinia educantur. Neque desunt exempla eorum, qui fonticulis excitatis pertinacissimis capitis doloribus egregie convaluerunt. Virginem a diuturno capitis dolore, qui noctu præsertim eandem dire exercebat, fonticulo in capite excitato liberatam fuisse testis est Grammis in M. N. C. Dec. 1. an. 3. obs. 81. De efficacia plane mirabili fetaceorum celebris est Cl. Ruischii observatio 40., ut alias mittam Hildani cent. 4. obs. 6., & 7. qua rebellem quamdam Cephalæam, fetaceo excitato, penitus ablatam fuisse, eodem vere consolidato, recruduisse, rursus admoto evanuisse, iterum consolidato, tertia adhuc vice repetisse compertum est. Priusquam vero excitentur ad causam morbum facientem respiciendum est. Si plenitudo sanguinis peccet, cum extimulare habeant solidas partes, cane pejus, & angue abstinendum esse, ex prædictis manifestum est. Si in gracilibus, adustisque corporibus, in nimia fibrarum rigiditate, humorum acrimonia, tenuitate, ac nutritii roris defectu, non solum nullam eximiam præstabant operam, sed summopere lædent. Tunc igitur solum, ubi crassorum, viscidorumque humorum cerebrum, ejusque membranas infarciendum indicia se prodant, id quod potissimum in corporibus succi plenis, obesis, laxaque fibrarum textura donatis contingit, sunt applicanda.

Idem plane dictum velim de vesicantibus, quorum acres, stimulant, ac fere urentes particulæ cum crassis, viscidisque quilibet incidendis, tum fibrarum elateri intendendo opportunissimæ existunt, unde validius, & fortius se se contrahentes easdem vasorum parietibus tenaciter adhærentes dimovere habent, circulo restituere, & qua data porta extra corporis confinia per ulcuscula ibidem excitata educere.

Huc quoque spectat ustio capitis, cujus præclarum exemplum legere est in A. R. S. P. an. 1708. a D. Hombergio relatum, qui Cephalalgiam pertinacem, & inveteratam per combustionem accidentalem curatam vidisse testatus est.

Errhina ex fol. betton. &c.] Ubi dolor capitis ab humorum crassitie, visciditate, ac lentore exoriatur, ac fibrarum laxitate, errhina ob id potissimum eximiam operam præstant, quod irritatis nerveis fibris, quarum extremitates in interiori narium tunica expanduntur, spasmus excitatur, qui per nervorum ductum membranis cerebri, & partibus respiratori inservientibus communicatur, hinc sternutatio exoritur, quo motu humores viscidi, lenti, ac difficiles vasorum parietibus adhærentes excutuntur, qui propterea ex glandulis narium, faucium, vicinarumque partium sub aquæ, aut pituitæ, mucique viscidi specie ejiciuntur.

XIII. *Interim vero pillul. succin. Craton. vel capital. Paracel.*] Si ullo in capitis dolore purgantia locum habent, in eo maxime locum habent, qui a crassis, viscidisque humoribus, a fibrarum laxitate, quem frigidum Veteres appellabant, proficiscitur. Non autem quæcumque usurpari tuto possunt. Fortiora enim si exhibeantur, periculum est, ne serosis partibus sanguinis eductis, crassæ, terrestres, viscidioresque remaneant, quæ obstructionem, atque abhinc prodeuntem morbum augeant, aut confirment. Ea porro convenire visa sunt, quæ crassas, mucosæque quilibet blandè attenuare habent, incidere, obstructionesque hinc ortas referare, & per alvum extra corporis confinia educere. Inter hæc eminent-

pillulæ-

pillulæ fuccinat. Craton. vel capital. Paracel. quarum basis Aloes est, cætera ingredientia, quæ tenuibus, ac volatilibus, blandis tamen particulis secta sunt, quæque specifica quadam virtute capiti succurrere communiter reputantur.

XIV. *Horum dierum intervallo decoct. theiform. fol. bettonic. salu. fl. anth. &c.*] Idem plane dictum velim de alterantibus. Ea enim in frigido dolore seligenda sunt, quæ tenuibus, volatilibus secta sunt particulis, quæque nervosas partes ad oscillandum excitant, earundem tonum intendunt, humoresque spissos fibris tenaciter adhærentes dissolvunt, & ad fluendum aptos reddunt. Quæ fere calidorum cephalicorum nomine veniunt. Ejusmodi sunt salvia, bettonic. &c. Hisce tamen palmam præripit Succinum, & ex eo parata medicamenta, seu quæ citra nimium motum, atque irritationem prædictis numeribus obeundis aptissima existunt.

XV. *Hisce frustra adhibitis &c. Sars. peril. radic. Chin. &c.*] Quandoque visciditas, ac lentor tantus est, ut istius generis medicamentis tolli nullo modo possit. Ea porro quæ sanguinem refermentandi, ut ajunt, virtute pollent, in usum vocanda. Horum in censu veniunt ligna quædam sudorifica dicta, inter quæ sars. peril. rad. Chin. & hujusmodi alia, ut alibi demonstratum est.

Si lues venerea conjuncta sit, lignis adde antimon. crud. &c.] Antimonium particulis valde tenuibus, mobilibus, & solidis, diuque in actione perennantibus constare creditur: propterea ubi in massam sanguinis pervenerint, eandem vehementer rarefacere, atque attenuare, humores vasorum parietibus tenaciter adhærentes dimovere, superfluitates omnes extra corporis confinia per insignes excretionum vias educere. Hoc certe remedio in decoctum ex sars. peril. & Chin. &c. recepto contumacissimum capitis dolorem, frustra adhibitis mercurialibus, felicissime curatum vidi. Nempe licet pulcherrima laus sit Mercurii, efficere in morbis venereis, ut inquit Helmontius, *quidquid Medicus, & Chirurgus potest optare sanando*, in dolore tamen capitis a lue celtica oriundo secus res habet. Deprehensum enim est etiam post salivationem mercurialem sæpissime perdurare.

XVI. Vid. com. in aph. 28. Cap. 8. de Epilep.

XVII. *Si vena sectionem excipias, eadem fere methodo pertractandus est dolor capitis a serosa colluvie &c.*] Serosa colluvies a solidis partibus potissimum rependa est, cum nempe laxato earundem tono, nec alimenta teruntur, nec Chylus rite subigitur, præterea cor, & arteriæ chylum male a ventriculo subactum parum solvunt, nec non parum salis, & sulphuris ab eodem expediunt, unde optima, ac congrua componentium sanguinem partium miscela tollitur, ejus compages solvitur, unde serosa pars a reliquarum nequæ secedens facile intra laxam partium structuram subsistit. Si secetur vena, & detrahatur sanguis serosa peccante colluvie, cum materia proxima spirituum exhauriatur, solidas partes eorumdem influxu destitutas jam magis magisque flaccescere, ac collabi debere, hinc morbos ab eadem pendentes augeri, aut confirmari adeo manifesta res est, ut nulla sit manifestior. Purgantia porro blanda, ac sudorifica serum superfluum eliminando, cephalica calida, quæque tenuibus, ac volatilibus partibus sunt secta, extimulantia medicamenta, qua spiritus erigendo, qua solidas partes ad oscillandum excitando, qua massam sanguinis exagitando, ejusque sales, ac sulphura expediendo egregie opitulari doloribus capitis a serosa colluvie pendentibus perspicuum est.

XVIII. *Purgantia, cephalica calida, extimulantia quævis in dolore capitis, ut ajunt, calido &c.*] Non est silentio prætereundum celebrem fuisse divisionem apud Veteres fere Medicos doloris capitis in frigidum, & calidum ratione sensus frigoris, aut caloris quocum conjungitur. Ille enim per frigus, saltem per sen-

senfium ponderis, quo caput gravatur, manifestus fit, hic vero per calorem, qui universum caput afficit, & præsertim frontem. Atque hi quidem rem omnem felicissime expediunt humores frigidos, aut calidos, exundantem humiditatem, aut siccitatem in medium afferentes. Quos tamen redarguit Cl. Sennertus, ridiculum plane esse affirmans omnes morbos per quatuor illas qualitates velle explicare. Cui quidem anam dedisse visus est Hippocrates de Vet. Medic. inquires: *Quicumque calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum voluerint principium causamque tum morborum, tum mortis hominibus, horum unum, aut duo præponentes, hi in multis, quæ dicunt, manifesto errasse deprehenduntur*: subdens paulo post: *Frigiditatem autem, & caliditatem ego omnium facultatum minime potentes esse in corpore existimo*: Recentiores porro Medici morbos, quos calidos Veteres appellarunt, non nisi ex acribus, volatilibus, sulphureis particulis exaltatis in sanguine, atque in universam ejusdem massam diffusis, ejusque fervorem excitantibus, frigidos vero ex iisdem omnino depressis, terrestribus, crassis, & ad motum inertibus præpollentibus repetendos esse sunt arbitrati. Quæ cum ita sint, quamvis pillulæ capitales Paracelsi, vel succin. Cratonis, vel similes mitissima purgantia sint, ut stimulo opus sit ad earumdem operationem juvandam, cum tamen istorum basis Aloes sit, quæ constare creditur sulphure quodam tenuissimo, & insignis efficaciam, sale pariter quodam summe subtili, & acri ad pungendum, irritandum, & erodendum aptissimo, si in humorum tenuitate, atque acredine, in temperamentis fervidioribus, siccis, adultisque adhibeantur, verendum est, ne nervæ fibrillæ ea ratione afficiantur, qua opus est ad convulsivas, & non ordinatas contractiones inducendas. Idem omnino dicendum de cephalicis calidis, quæ cum extimulare habeant solidas partes, motum sanguinis accelerant, ipsum dissolvunt, acredinem humorum augent, hinc vel delirii, vel inflammationis, vel alterius morbi periculum. Egregie propterea notat Cl. Hoffmannus *lib. 2. de medicament. offic. c. 132. p. 379. sect. 10.* quod sicut ex aromaticorum, calidorumque cephalicorum usu in temperie frigida haud exiguum levamen, ita e contra, ubi morbi a caliditate exoriantur, insignem ex illis læsionem, certamque noxam expectandam esse. Dodonæus ipse calidorum hujuscemodi caput implentium usu & morbum intendi, & ægrum in periculum induci haud dubie affirmavit. Quid de Vesicantibus dicam, quorum est non solum cutim cui applicantur divellendo extimulare, sed acres, erodentesque particulas in sanguinem introducendo, & universum genus mire percellere, & sanguinis principia solvere, & motum ejusdem accelerare ea ratione, qua inflammationes sæpe sequantur?

XIX. *Solum his abusus lubrica servanda usu clysterum emollient. ol. A. D. &c.*] Ea porro in dolore capitis a nimia sanguinis tenuitate, & acredine, in fervidioræ ægotantis constitutione visa sunt convenire, quæ nimium motum, fervoremque sanguinis compescendi, particulas acres, vellicantesque temperandi, universum nervorum genus relaxandi, emolliendi virtute donantur. Inter hæc eminent Clysteres emollientes, qui præterquamquod materiam in crassis intestinis hærentem evacuant, qua subducta etiam tenuia facilius exonerantur, humoresque ad eas promptius accurrentes ad superiores minus vergunt, accedit præterea balneo illo, ac motu intestinorum fibras ea ratione affici, qua per mirabilem nervosarum partium consensum reliquæ etiam, præcipue capitis, relaxentur. Quid ad spasmodicas, & convulsivas contractiones ob ramosas, mites, lævesque, quibus fetum, particulas emolliendas, quid ad acres, stimulantisque humores irriteriendos, universo nervorum generi exoptandam tranquillitatem conciliandam ol. A. D. præstantius? Quid ad biliosos humores evacuandos, & ex massa sanguinea præcipitandos, ejusque effervescentiæ nimiam temperanda suavi

a co-

DE COGNOS. ET CURAND. MORB. LIB. I. CAP. IX. 185
acore, quo sunt præditi, Tamarindis, Sero lactis efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius?

XX. *Ubi vigilie intensa urgeant, emulsiõ. ex Sem. Melon. &c.*] Opiatis medicamentis utendum esse docuit Baglivus in iis præsertim, qui ob nimium sensum, ac fibrarum ariditatem capitis dolore premuntur. Verum in narcoticorum usu cautissimi sint oportet Medentes. Quies enim, quæ narcoticis conciliatur, torpor potius est, quam placida exoptanda tranquillitas, ut ostendimus *cap. 4. de Phrenitid. com. in aph. 18.* Si in parca dosi adhibeantur, vix, ac ne vix quidem dolorem obtundunt, mox vero cessante eorumdem actione, ægrum dirius exercens dolor de novo excitatur. Si in magna, & repetitis vicibus, periculum est, ne quem obdormire volumus, excitare postea non possimus. Quare si narcoticis utendum est, in usum ea vocanda sunt, quæ leviora sunt, & anodyna potius facultate donantur, a quibus certum levamen, nullum noxæ periculum sperari queat. In horum censu veniunt emulsiões semin. Melon. quatuor frigidorum in aquis refrigerantibus paratæ, addita camphora, cujus repetito usu, depletis prius vasis venæ sectione, & alvo aperta lenientibus medicamentis, testor me mulierem quamdam diris convulsionibus obnoxiam, atque enormi hemicrania laborantem felicissime sanatam vidisse.

XXI. *In contumaci morbo ad serum lactis destillat. cum fumaria, cichor. &c.*] Apte docuit Hippocrates: *Morbis qui in sicco est, stabilitur, & non cessat.* Quo loco mirari minus subit dolorem capitis a sanguinis tenuitate nimia, atque acredine, fibrarumque ariditate oriundum plerumque levioribus medicamentis non cedere. Quod ubi contigerit, ad universalia confugiendum est, quæ diluere habeant, temperare, edulcære, & nutritio rore humectare, atque in eorum usu diutius persistendum, ut optato fine potiamur. In horum censu venire serum lactis destillarum cum plantis, quæ nitroso sale, aut nitro persimili foetæ sunt, cujusmodi sunt, si Boerhaavio fides habenda sit, Fumar. Cichor. &c. notum est. Huc quoque balnea aquæ dulcis, lactis usus, stillicidia in affectam partem, aliaque ejusmodi, quibus diurnam hemicraniam felicissime curatam vidi, cum alia minus commode responderint.

I N D E X

R E R U M , E T V E R B O R U M .

A	
A Abscessus cerebri cranii fracturis superveniunt .	pag. 10
Apoplexiæ tribuunt .	ibid.
Abscessus cerebri doloris capitis causæ .	173
Absorbentia medicamenta adversus hydrophobiam commendantur .	135
Quænam sit eorum materies ?	ibi.
Inutilia esse ostenditur .	ib.
Acetum spiritus cujusdam tenuissimi, ac subtilissimi dives est .	59
Qua ratione soporem tollat ?	ib.
Cur ebrietati contrarium ?	ib.
Aceti spiritus cur sanguinem dissolvat ?	ib.
Salium volatiliam, ac spirituum alchalinorum usui anteponendus in cari curatione .	ib.
Aceti vires insignes adversus pestem, febres contagiosas .	134
Ad virus animalium rabidorum corrigendum .	ib.
Acida optima in phrenitide quænam .	85
Quomodo agant ?	ib.
Acida mineralia non conveniunt in Epilepsia .	164
Aer austrinus leniter spirans salutaris .	14
Modum excedens, cur plurimorum morborum causa ?	15
Aer borealis cur perniciosus hominibus, & frugibus ?	ib.
Aer palustris, locorumque humidorum incolatus lethargo producendo opportunus .	61
Aer nimis calidus cur phrenitidis causa ?	78
Aer austrinus, borealis quomodo dolorem capitis excitet ?	176, & seq.
Alvi fluxus morbis capitis superveniens cur salutaris ?	34
Prenitidi superveniens optimus .	83
Amor insanus est .	76
Furor divinus est .	94
Amor insanus quomodo dignoscatur .	III
Quibus remediis tollatur ?	ib.
Amor quid sit in genere ?	116
Quomodo concilietur, & melancholicum delirium inducat ?	117
Quibus symptomatibus se prodit ?	ib.
Quas affectiones excitet ?	117. 118
Amor amore non semper deletur .	121
Amore insano correpti conjunctione curantur .	ib.
Amor insanus solum præcaveri potest, & qua ratione ?	122. 123
Amplexus, atque oscula summam vim habent amorem conciliandi .	123
Amuletis quænam facultas insit ?	164
Amygdalæ qua ratione soporem conciliant ?	160
Analysis quanti facienda ad medicamentorum vires indagandas ?	75
Aneurysmata intra, vel extra cerebrum genita apoplexiæ causa .	10
Animi commotiones vehementes quomodo apoplexiam excitent ?	16
Animæ, & corporis natura, proprietates, affectiones, ratio consensus ignota medicis .	72
Animæ operationes quomodo depraventur ?	73
Illarum occasiones, seu causæ sunt motus fibrarum cerebri .	ib.
Animus magnam vim habet ad corporis statum mutandum .	120
Animi graviora pathemata qua ratione epilepsiæ causa ?	147
Animi perturbationes qua ratione dolorem excitent ?	171
Animi affectus graviores quomodo dolorem capitis excitent ?	178
Animalium venenatorum morsus delirii causa .	75
Animalia viva per medium dissecta ratio	lo

so capiti applicata quomodo agant in phrenitidis curatione ?	89	riantur ?	ib.
Animalium morsus multipliciter infestus .	126	Apoplexiæ universali cur particularis plerunque succedat ?	ib.
Animalium rabidorum osculatione, spumæ, carnis contactu, aut esu hydrophobia quandoque excitatur .	127	Apoplexia quomodo Epilepsiæ superveniat ?	157
Animalium venenatorum morsus solae eorumdem applicatione occurritur .	135	Aquæ antapoplepticæ quid sint, & quomodo operentur ?	30
An attractione operentur ?	ib.	In aqua submersi diuturna pedum percussione excitantur .	28
Quam alia ratione operari queant .	ibid.	Aqua frigida quomodo operetur in morborum curatione ?	58
Quamcitissime iisdem morsus est occurrendum .	ib.	Aquæ frigidæ usus certis tantum finibus coercendus .	59
Animalia in machina pneumatica cur exantlato aere intumescant ?	177	Aquæ frigidæ affusio in caput cur caroticos excitet .	ib.
Anodyna medicamenta eximie virtutis in phrenitide .	87	Aqua frigida cujusnam lethargi optima remedia ?	68
Eorum materies .	ib.	Aqua anagalidis flore phæniceo quid præstet in phrenitidis curatione .	85
In dolore capitis calido .	185	Aquæ tepidæ usus liberalis in phrenitide optimus .	90
Antimonium diaphoreticum quomodo operetur ?	41	Aquæ acidulæ quibusnam in capitis morbis conveniant .	119
Antimonium crudum quibus consistat partibus ?	183	Aquæ, & liquidorum omnium averlatio in hydrophobis unde ?	131
Quas vires habeat ?	ib.	Aquæ timor ubi invaserit, plerunque lethalis .	133
In decocta sudorifica receptum mira præstat adversus contumacem capitis dolorem .	ib.	Aqua insignis efficacitæ adversus venena .	136
Anxietas, angustia circa præcordia in hydrophobis unde ?	131	Adversus hydrophobiam .	138
Apoplexiæ definitio, causa proxima, remota .	1	Aquæ antepilepticæ quando conveniant in epilepsia ?	160
Antecedentes, externæ .	2	Aquæ florum tiliæ, liliorum convallium quomodo soporem concilient ?	ib.
Divisio, signa, prognosis .	2. & seq.	Aquæ thermales cur pessime quandoque cedant in capitis morbis ?	164
Curatio in paroxysmo .	3	Cur mira quandoque præstent ?	ib.
Extra paroxysmum .	4	Aqua in nervorum morbis vino substituenda .	ib.
Apoplexia unde dicatur ?	5	Quam plurimorum morborum medicina .	ib.
Qua ratione differat a paralyfi ?	7	Longæviores homines reddit .	ib.
Utrum a defectu spirituum animalium oriri possit ?	7. & seq.	Arsenici, aliorumque mineralium fossiles cur in paralyfism labantur ?	40
Apoplexiam optime in universalem, & particularem dividi contra nonnullorum opinionem ostenditur .	16	Arteriotomia efficacissimum, & tutum adversus Maniam remedium .	102
Apoplexiæ quænam genuina sedes .	ib.	Arteriotomia in temporibus instituta mira præstat in dolore capitis .	181
In Apoplexia cur sensus omnes interni, externique, motusque a voluntate pendentes aboleantur .	20	Arteria temporalis qua ratione secanda .	ib.
Apoplexiam fortem solvere cur impossibile, debilem vero non facile ?	23	Quid efficiendum ad aneurysma præcavendum ?	ib.
Apoplectici cur interdum extemplo mori	lo		

Arteriæ plenę sanguine fluidissimo, veng
vero plane vacuę cur appareant
post obitum in hydrophobis? 129
Atra bilis Veterum non differt ab hu-
more acerrimo, valde volatili, ac
summe acri Recentiorum. 94
Aurę cuiusdam sensus a partibus infe-
rioribus ad cerebrum ascendentis,
qui ligatura sistitur, quomodo epi-
lepsiã portendat? 155
Aurium tinnitus unde oriatur. 22
Aurum cur solidissimum sit corpus? 96
Aurum verum philtum, seu medica-
mentum amatorium. 124

B

B Alnea in deliciis habita a Roma-
nis. 106
A vetustissimis medicis summe æsti-
mata. ib.
Adversus Maniam summę activita-
tis. ib.
Frigida minus tuta, quam tepida. ib.
Adversus hydrophobiam eximia. 136
Balnea aquę dulcis cur pessime quan-
doque cedant in capitis morbis?
164
Cur mira quandoque præsent. ib.
Quando convenient in dolore capi-
tis? 185
Belladonna delirii causa. 75
Interdum mortis. ib.
Bezoartica adversus hydrophobiam com-
mendantur. 135
Qua ratione operentur? 135. 136
Brassica capitata cibus saluberrimus, &
medicina plane singularis. 75
Eadem habet principia, ac solanum
furiosum. ib.
Bufo virus ad se attrahit. 135

C

C Alculi doloris capitis causę. 173
Camphora resina non est. 87
Oleum est volatilissimum, tenuissi-
mum. ib.
Camphora qua ratione frigida censenda
sit, & quomodo operetur? ib.
In magna dosi exhibitã nihil exagi-

tat, nihil fundit. 88
Miscetur optime cum nitro, & emul-
sionibus. ib.
Cum Cinnaberi nativa, & antimo-
nii ubi malignitas adsit. ib.
Eximii usus adversus phrenitidem.
ibidem.
Ad Maniacorum impetus coercendos.
109
Camphorata medicamenta nullius pla-
ne virtutis ad Venerem sopien-
dam. 122
Nec ad insanum amorem depellen-
dum. ib.
Canes omnium frequentissime morbosa
rabie corripuntur. 127
Dum mordent hydrophobiam exci-
tant. ib.
Cur rabie corripiantur adhuc non
constat. 128
Canis rabidi signa tradere apprime ne-
cessarium est. 130
Capitis tremor in apoplexia invasura
unde? 22
Mala capitis conformatio quomodo
dolorem capitis excitet? 179
Caprę, pecudes, aliaque animalia cur
Epilepsia frequentissime premantur?
146. & seq.
Carotidum compressio, disruptio, ob-
structio utrum apoplexię causa? 9
Carotides arterię curvę ad instar litte-
rę S cur constitutę a natura? 12
Carotidum, & temporalium arteriarum
pulsatio, & turgentia in phreniti-
de unde? 80
Carus quid sit? 45
Ejus causę, signa, curatio. ib.
Carus qua ratione differat ab Apople-
xia? 50
Cari symptomata commodissime expli-
cantur. 58
Carotici cur febre careant? ib.
Carus cur apoplexia levis dicatur? 57
Caro, aut qualibet alia pars animalis
rabidi vulnere ab eodem inflicto
admota singularis virtutis. 134
Carnium elixarum usus moderatus Ma-
niacis omnino interdicens non
est. 109
Immoderatus summoperę nocet. 110

Car-

Carbonum fumi affectibus soporosis in-
ducendis opportunissimi. 52
Carbones accensii sulphure turgent. 53
Carbonum ardentium fumi cur narcoti-
ca vi donentur? 56
Cantharides quid sint? 137
Virulenta est earum natura. ib.
Nulla præparatione vel igne facta im-
mutari eadem potest. ib.
Sive externe applicentur, sive intus
sumantur, in partes urinę dicatas
agunt. ib.
Cantharidum veneno qua ratione vene-
num animalium rabidorum profici-
gari queat? 137. 138
Deleterii earum effectus lacte, & si-
milibus obtundendi. 138
Castoreum optimum in soporosis affe-
ctionibus. 32
Catalepsis ex amore perperam habita.
121
Catalepsis quid sit? ib.
Quo differat a melancholia ex amo-
re? ib.
Cataplasmata stimulantia acria quęnam
sint, & quomodo operentur in le-
thargo? 66
Catholica, seu universalia medicamen-
ta adversus venena perperam ha-
bita quęnam? 50
Cauteria quomodo agant in apoplexia?
21
Quo casu abstinendum ab iisdem sit?
ib. & 104
Ad quodnam remedii genus referen-
da. 103
Antiquissimum est. ib.
In quamplurimis capitis morbis infi-
gnis efficacię. 140
Qua ratione operentur? ib.
In epilepsia, aliisque capitis morbis
cur interdum summe nocua? 161
Cephalica medicamenta quęnam sint?
29
In Paralyfi quęnam adhibenda? 41
Quomodo agant? ib.
Cephalica nutrice exhibita pueris lacte
vescentibus egregie conferunt. 167
Cephalica calida in dolore capitis frigi-
do optima. 183
In dolore capitis a serosa colluvie. ib.

Quomodo agant, & quęnam sint? ib.
Quando summe nocua? 183. 184
Cephalalgia quid sit, & quod differat a
Cephalęa? 175
Cephalęa, quę per intervalla, certas-
que periodos recurrit quomodo ex-
plicari possit? ib.
Cur revera recurrat? 176. 179
Cerebrum tantum stricte dictum affici-
tur in apoplexia levi. 17
Cerebellum in forti, & fortissima. 18
Cerebri parte dextra affecta cur resol-
vatur sinistra, & contra? 19
Cerebrum totum scindi posse salvo mo-
tu cordis, & vita demonstratur.
ib.
Cerebri concussio, quę sternutando per-
agitur apoplexię causa esse nequit.
31
Cerebrum sensuum, motuum, ac prin-
cipum animę operationum sedes.
70
Cerebrum in Maniacis quomodo affi-
ciatur? 95
Cerebelli structura quo differat a cere-
bro? 95
Structurę diversitas apprimę facit ad
delirium in Maniacis sine febre ex-
plicandum. ib.
Certa cerebri fibrarum inflexio ut alios
motus suscipere nequeat melanco-
lię causa. 113
Earumdem ariditas tali inflexioni an-
sam præbet. ib.
Cerebrum in epilepsia primario inter-
dum afficitur, interdum partes cum
eodem consentientes. 146
Cinnabaris nativa, vel antimonii quo-
modo operetur? 42
Optima in Paralyfi. ib.
Cinnabaris omnibus specificis antepile-
pticis palmam præripit. 165
Basis est multorum specificorum ad-
versus Epilepsiam. ib.
Cinnabarina perperam a nonnullis da-
mnata. ib.
Cinnabaris nativa ejusdem virtutis, ac
antimonii. 88
Eximia in febris malignis. ib.
Ciborum coctio somni tempore melius
perficitur.

Ci-47

- Cibi, & potus rerum frigidarum le-
thargo producendo opportunissimi .
6r
- Cicuta delirii causa . 75
- Cichorea quibus constet partibus? 106
- Chylus quarum virium momentis in
sanguinem mutetur? 176
- Clysteres acres quomodo agant in capi-
tis affectionibus? 28
- Clysteres laxantes cujusnam apoplexiæ
remedia? 33
- Cujusnam quandoque Paralyseos reme-
dia? 44
- Clysteres acres qua ratione Caroticis u-
tiles? 58
- Emollientes cur eximie virtutis in
deliriis, aliisque capitis morbis?
84
- Inter refrigerantia medicamenta pri-
matum obtinent . 85
- Qua ratione operentur in dolore ca-
pitis calido? 184
- Clavus hystericus quid sit? 175
- Colores quid sint? 73
- Colores visus organa ferientes qua ra-
tione insignes molestias hominibus
inferant? 171
- Colloquia amatoria vera philtra sunt .
123. & seq.
- Collum latum, & breve quomodo ad
apoplexiam disponat? 12
- Colocyntidis usus internus rejiciendus .
28
- Solum convenire visa est cum in a-
lias compositiones recepta sit . 41
- Coma vigil quid sit? 44
- Ejus causæ, signa, curatio . ib.
- Coma somnolentum quid sit? 45
- Quomodo dignoscatur? quænam ejus
causæ? ib.
- Comatis vigilis variæ denominationes .
48
- Cur eodem detenti externis sensibus
dormiant, internis vero vigilent,
ac delirent? ib.
- Cur proflant e lecto, in adstantes
impetant? 49
- Convulsionibus obnoxii facile apoplecti-
ci evadunt . 12
- Convulsionis causa proxima ad repletio-
nem aut inanitionem particularem
- nervorum referenda non est . 144
- Ejusdem causa remota esse nequit
nervorum exsiccatio, & humectati-
o . ib.
- Nec ad inanitionem, aut repletio-
nem vasorum sanguineorum, & to-
tius corporis . 146
- Ad repletionem, aut inanitionem
particularem musculorum referenda
est . ib.
- Contusiones partium a Cerebro diffita-
rum qua ratione Epilepsiæ causa?
148
- Cor musculus antagonista carens qui-
busnam viribus antagonistis done-
tur . 18
- Cor minima portione liquidi nervosi
moveri nequit . ib.
- Cordis palpitatio per noctem invadens
apoplexiæ invasuræ signum unde?
22
- Corni contactus latentem rabiem exci-
tandi vim habet . 128
- Corpora solida quænam dicenda? 96
- Corporis afflictio cur minus tutum in-
sani amoris remedium? 122
- Costarum extremarum dolor in para-
phrenitide unde? 91
- Cranii fracturæ, percussiones, qua ratio-
ne apoplexiæ causæ? 10
- Eadem casum inducunt . 57
- Phrenitidem . 79
- Crocus vi inebriante, & narcotica do-
natur . 51
- Croci odor capiti infestus . ib.
- Crocus sulphure turget . 53
- Cur narcotica vi donetur? 56
- Crocus delirii causa . 74
- Crusta lactea in infantibus quid sit?
151
- Si supprimatur, qua ratione Epilepsiam
excitet? ib.
- Crustæ lacteæ excretio in pueris epile-
pticis quibus remediis promoven-
da . 167
- Cucurbitula magna occipiti applicata in
violentis capitis affectionibus sin-
gularis virtutis . 27. 65. 181
- In phrenitide . 84
- In mania . 103
- Cucurbitula vulnere a cane rabido infli-
cto .

- cto applicata qua ratione operetur?
134
- Cucurbitulæ siccæ quomodo operentur
in apoplexiæ curatione? 28
- In Lethargo? 66
- In Caro? 58
- Cutis calor in Maniacis unde? 99
- Cynantrophia quid sit? 119
- Ad cujus delirii genus referenda? ib.
- D
- D**ecubitus qualis dormientis, aut
semimortui in apoplexia unde?
21
- In comate vigili unde? 49
- Decubitus supinus in lethargicis unde?
62
- Delapsus rerum apprehensarum e mani-
bus in lethargicis unde? ib.
- Delirium unde? ib.
- Delirium in genere quid sit? 69
- Ejus causæ, & differentiæ . ib.
- Delirii causam proximam & continen-
tem esse inordinatos motus fibra-
rum cerebri evincitur . 73
- Illorum opinio, qui delirium in ima-
ginationis, & ratiocinationis de-
pravatione consistere putant refel-
litur . 71
- In quo vere consistat? 72
- Non esse imagines, & simulacra
in cerebro falso causa ostenditur .
74
- Neque incendium spirituum . ib.
- Neque perturbatum eorumdem mo-
tum . ib.
- Delirium cum furore, audacia, febre
&c. in phreniticis unde? 78
- Delirium sine febre cum audacia, &
furore in Maniacis unde? 98. 99
- Delirium Melancholicum quomodo dif-
ferat a Melancholia? 112
- Delirium cum cognitione, & conscien-
tia in hydrophobis unde? 131
- Sine cognitione, & conscientia un-
de? ib.
- Dentium stridor in somno venturæ apo-
plexiæ signum unde? 22
- Dentium stridor in phrenitide unde?
81
- In Epilepsia unde? 154
- Dentitio difficilis qua ratione Epilepsiæ
causa? 151
- Dentium eruptorum dolor vehemens
plurimorum morborum, & Epile-
psiæ causa . ib.
- Dentitionis imminentis indicia quænam
sint? 167
- Dentium eruptio in pueris qua ratione
procuranda? 167. 168
- Dæmonibus quænam facultas inquit ad
morbos excitandos? 153
- Desperatio insano amore vexatis fami-
liaris . 118
- Diaphragmatis inflammationem Para-
phrenitidis causam esse contra Wil-
lisium ostenditur . 91
- Diaphragmatis inflammatio cur frequen-
tius delirium excitet, quam alia
viscera? ib.
- Difficultas ad motum venturæ apople-
xiæ signum unde? 21
- Diluentium eximie virtutes . 33
- Dieta tenuis tutum ad plenitudinem
sanguinis tollendam remedium, sed
minus promptum, quam venæ sec-
tio . 181
- Dipsadis morsus qua ratione infesti?
129
- Dysenteria Mania superveniens cur non
semper salutaris? 101
- Dolorifica medicamenta cujusnam apo-
plexiæ remedia? 28
- Quomodo operentur? ib.
- Quando summe nocua? 33
- Dolor capitis vehemens cum urinis al-
bis, ac mentis perturbationibus
conjunctus cur phrenitidem porten-
dat? 80
- Immanissimus unde? ib.
- Quid portendat? ib.
- Dolores podagrici cautissime sedandi,
leniendique . 151
- Dolor capitis in epilepticis post paro-
xyssum unde? 154
- Dolor capitis quid sit? 168
- Ejus causæ, signa, curatio pro cau-
sarum varietate varia . 168. 169
- Doloris causam proximam non esse di-
visionem continui, atque dissolu-
tionem texturæ humanum corpus
con-

constituentium contra Veteres ostenditur. 170
 Vellicationem esse in nervis factam juxta nonnullos demonstratur. ib.
 Si divisio continui sano modo interpretetur, Veterum sententia rejicienda non est. 170. 171
 Recentiorum opinio contra Veteres refutatur. ib.
 Quærere quid sit dolor, ut est affectio animi, Medicorum non est. 172
 Quid sit paucis indicatur. ib.
 Dolor capitis tensivus quid sit, & unde nascatur? 174
 Pulsativus? ib.
 Gravativus? ib.
 Pungitivus? ib.
 Idiopathicus quo differat a sympathico? ib.
 Uterque unde proveniat? ib.
 Internus quinam dicendus? 174. 175
 Dolor capitis idiopathicus quomodo dignoscatur? 179
 Internus ab externo quomodo. ib.
 Ab utero affecto? ib.
 Dolor capitis certis, statisque temporibus recurrens cur sola mutatione ætatis, locorum, & temporum faneatur? 179. 180
 Dolor capitis qua ratione divisus a veteribus Medicis in calidum, & frigidum? 183. 184
 Assignatæ ab iisdem causæ rejiciuntur. 184
 Qua ratione explicandus sit? ib.
 Dormiendi impotentia in comate unde? 49
 Dormiendi impotentia in lethargo unde? 62
 Durities quid sit? 96

E

E Brietatis proprietates pessimæ. 78
 Ecstasis taciturna, & silens desipientia non est. 101
 Nec vehemens furor est. ib.
 Ecstasi qua ratione homines corripiantur? ib.
 Ecstasis cur Maniæ superveniens salu-

tatis? ib.
 Cur interdum mala? 101. 102
 Emetica medicamenta a multis laudata in epilepsia minus tuta sunt. 162
 Errhina medicamenta quo casu conveniant in dolore capitis? 182
 Quomodo agant? ib.
 Quanam sit eorum materies? 31
 Epilepsiæ definitio, causæ, divisio. 139
 Varii Epilepsiæ gradus signa. 140
 Epilepsiæ idiopathicæ, & sympathicæ notæ. ibid.
 Utriusque prognosis. ib.
 Curatio in paroxysmo. 141
 Extra paroxysmum. 141. 142
 Epilepsiæ variæ denominationes. 143
 Quomodo differat ab horrore, rigore, tremore. ib.
 Epilepsia a vitio spirituum primario affectorum unde? 148
 Quomodo differat ab illa, quæ a viscerum longe a cerebro diffusorum affectionibus enascitur? ib.
 Epilepsia idiopathica quomodo differat ab epilepsia sympathica? ib.
 Epilepsia vitio ventriculi enata ab illa, quæ a viscerum longe a cerebro diffusorum affectionibus enascitur, non differt. ib.
 Utriusque causa quanam sit? 148. 149
 Epilepsia, alique morbi sympathici ab aura venenata a stomacho, aut aliis partibus ad cerebrum ascendentibus oriri nequeunt. 149
 Cur hæc opinio confirmari visa sit? 155
 A fordibus acribus, atque irritantibus in iisdem partibus congestis quomodo excitari queant? 149
 Undenam aptius repeti possint? ib.
 Epilepsia hæreditaria quanam dicatur? 149
 Unde nascatur? ib.
 Epilepsia hypochondriaca quanam dicatur? 152
 Quanam ejusdem causæ? ib.
 Epilepsia quomodo differat a soporosis affectionibus? ib.
 Epilepsiæ gradus varii optime assignati. ib.
 Epi-

Epilepsiæ vehementia tanta, ut ægri a Dæmonibus premi videantur, unde? 152. 153
 Epilepsia idiopathica laborantes cur advenientem paroxysmum minime perferant? 155
 Cur in idem Jatus perpetuo, & constanter incidant? ib.
 Epilepsia idiopathica cur post pubertatem plerumque incurabilis? 156
 Sympathica cur facile interdum curetur? ib.
 Cur in idiopathicam sæpe desinat? ib.
 Epileptici cur capite sublimi collocandi? 158
 Epilepsiæ curatio præservativa in quo consistat? 160
 Cur totis viribus curandum sit, ut Epilepsiæ paroxysmus præcaveatur? 162
 In Epilepsiæ curatione sex rerum non naturalium administrationi studendum. 166
 Evacuantia medicamenta cur minus tuto plenitudinem sanguinis tollant, quam venæ sectio? 180
 Eutonia quid sit? 113
 Excrementorum in Apoplexia involuntarius exitus unde? 21
 Exercitationes immoderatæ qua ratione Paralyfi tribuant? 39. & seq.
 Exercitationum plura sunt genera. 43
 Quodnam in Paralyfi instituendum? ib.
 Exercitationis moderatæ utilitates quamplurimæ. 61
 Immoderatæ noxæ insignes. ib.
 Exercitationes vehementes animi, & corporis cur phrenitidis causæ? 78. 79.
 Epilepsiæ? 150
 Empyematici quinam dicendi? 64
 Ex lethargo cur tales evadant? ib.
 Extravasatio sanguinis, ac lymphæ in cerebro quandoque effectus convulsionis Meningum. 11
 Extremorum refrigeratio sine causa manifesta cur Apoplexiam portendat? 23
 Extimulantia medicamenta quævis in

dolore capitis calido summe nocua. 193. 284

F

F Aciei color sano similis in apoplecticis unde? 21
 Faciei rubor alternus, & pallefcentia in epilepticis unde? 154
 Faciei contorsio unde? ib.
 Facultates Veterum mediæ inter mentem, & corpus nullæ sunt. 73
 Famis tolerantia in Maniacis unde? 99
 Fames naturalis quomodo excitetur? ib.
 Familiaritas, & consuetudo maris & feminae quomodo amorem conciliet? 123
 Feminae præ viris, splendidis, ac generosis muneribus in amorem pertrahi solent. 124
 Quibus speciosis titulis jure insignitæ sint? ib.
 Fæcum involuntaria ejectio in Epilepsia unde? 154
 Febris qua ratione apoplexiæ remedium? 24
 Febres malignæ quanam dicendæ? 48
 Earum causa venenum est. ib.
 Variæ sunt, variasque causas agnoscunt. 49
 Cur coma vigil excitent? ib.
 Febres intermittentes perniciosæ varie denominantur. 57
 Cur istarum accessionibus Carus conjungatur? ib.
 Quanam tales dicendæ. 60
 Febris lenta in lethargo unde? 62
 Acuta, & vehemens unde? 63
 Vaga, & inæqualis unde? ib.
 Inter febres acutæ initia a purgantibus abstinendum. 67
 In principio febrium intermittentium perniciosarum purgandum non est. ib.
 Tutius est nullo tempore eisdem uti. ib.
 Febres ardentes acutæ qua ratione inflammationis causæ? 79
 Febrem prius desinere in phrenitide, quam

- quam delirium, bonum. 82
 Febres tertianæ, quartanæ diurnæ cur melancholiæ causæ? 116
 Febris in hydrophobia unde? 131
 Febres cur intermittant, & per certa temporum intervalla recurrant? 175
 Bellini opinio circa hanc difficilem controversiam. 175. & seq.
 Nonnulli ejusdem errores explicantur. 176
 In principio Febrium intermittentium cur frigus nascatur? ib.
 Febres intermittentes cum cardialgia, vomitu, aliisque e. m. affectionibus conjunctæ cur iisdem stipatæ symptomatibus continuo recurrant? ib.
 Ad febrium phenomena particularia explicanda focus, & sedes ipsarum febrium admittenda est. ib.
 Quid sit focus iste? ib.
 Festucæ attritatio super verticem facta qua ratione dolorem pariat? 171
 Festucarum collectio in phreneticis unde? 81
 Fistulæ caute tollendæ sunt. 151
 Fluida nostri corporis possunt eadem velocitate, diverso impetu moveri. 180
 Fomenta calida ventri, ac vesicæ regioni cur applicanda in epilepsiæ paroxysmo? 158
 Fonticuli incaute suppressi epilepsiæ, aliorumque plurimorum morborum causæ. 150
 Quomodo tollendi sint? ib.
 Fonticuli quonam in dolore capitis locum habeant? 182
 Formæ insensibilium corpusculorum assignari nequeunt. 96
 Frictiones dolorificæ quomodo operentur in apoplexia? 28
 Frictiones utrum inter initia Paralyseos sint adhibendæ? 42
 Quomodo peragantur? ib.
 Frictiones asperæ qua ratione operentur in cari curatione? 58
 Frictiones siccæ cujusnam lethargi optima remedia? 66
- Quomodo agant? ib.
 Frictio ex muria salis, aceto, &c. eximii usus in vulnere a cane rabido inflictio. 134
 Frictiones dolorificæ optimæ ad epilepsiæ paroxysmum præcavendum. 158
 Frictiones humidæ quare convulsis partibus celebrandæ? ib.
 Quomodo fiant? ib.
 Frigus immodicum quomodo Paralyseos tribuat? 39
 Frigoris intensissimi tolerantia in maniacis unde? 99
 Frigus quomodo excitetur? ib.
 Frontis venæ secandæ in phrenitide. 83
 Furor a Deo immisus quinam dicatur? 94
 Furor uterinus quid, & quomodo excitetur? 115
 Furor insano amore vexatis familiaris. 118
 Fumaria quibus partibus constat? 106

G

- G** Arrulitas in imminente phrenitide unde? 80
 Glandulæ cerebri quomodo facile comprimantur, & apoplexiam excitent? 9
 Glandulis donari Cerebrum observatione anatomica demonstratur. 11. & seq.
 Guajacum summum diaphoreticum, ac resolvens est. 42
 Quibus in morbis conveniat? ib.
 Guttæ Anglicanæ quid sint? 29
 Quas vires habeant? ib.

H

- H**æmorrhagia narium in morbis capitis salutaris. 82
 Harmonia præstabilita Leibnitii rejicitur. 73
 Hellebori albi, & nigri vires. 104
 Helleborus ubinam reperitur? ib.
 Ante ejus usum corpus præparandum est. 104, 105
 Ad ejus vim immutandam facit religio-

- tionum diversitas. ib.
 Cur radix adhibeatur, & qua ratione corrigenda? ib.
 Extractum solidum quibuscumque aliis præparationibus anteponendum, ib.
 Quos Maniacos utiliter purget? ib.
 Helleborus albus cur minus tutum hydrophobiæ remedium? 136
 Hemigrania quid sit? 175
 Hemiplegia quid sit? 19
 Hiera picra quid sit? 41
 Cautè usurpanda in iis, qui hæmorrhoidibus obnoxii sunt. 28. & seq.
 Hirudines venis narium, & aurium applicandæ a multis laudatæ in phrenitide. 83
 Hirudines quid sint? 84
 in iis quibus suppressi sunt hæmorrhoides, sedalibus venis appositæ mira præstant. ib.
 Item in capitis morbis cum phantasiæ læsione. 103
 Hirudines quo fine a Medicis præscribantur? 181
 Quid præstent in dolore capitis? ib.
 Humanum corpus quid sit, & quibus moveatur? 95
 Humanum corpus automa est. 152
 Humor melancholicus juxta Veteres melancholiæ causa esse nequit. 113. 114.
 Omnino rejiciendus non est. ib.
 Humor pituitosus, melancholicus Epilepsiæ causa non est. 143
 Hydrargyri, aliorumque fossilium, locorumque diu clausorum halitus quamplurimos capitis morbos excitat. 53
 Hydrophobiæ origo, causæ, signa. 125
 Prognosis, curatio. 126
 Hydrophobia unde dicatur? 127
 Hydrophobia circa canis, aut alterius animalis rabidi morsum oriri non potest. ib.
 Hydrophobi cur non solum ab aqua abhorreant, ejusque recordatione, & conspectu, sed rerum omnium pelucidarum, & instar speculi reflectentium? 132. 133
 Cur solidos cibos minus aver-
- tur? 133
 Hydrophobiam post morsum animalis rabidi non esse invasuram qua ratione multi conjiciant. ib.
 Hydrophobi non necessitate coacti bibere debent, ut multi volunt, sed ad bibendum disponendi sunt. 138
 Quomodo id obtineri possit? ib.
 Ubi ad bibendum disponantur, certo feliciterque curari sperandum. ib.
 Hyosciami usus internus mentem perturbat. 51
 Hyosciami effluvia eadem ratione capiti infesta. 52
 Hyosciamus sulphure turget. 53
 Hyosciamus delirii causa. 74
 Hyosciamus minus tutum in delirantibus remedium. 86
 Hyosciamus ne in pediluvia quidem recipiendus. 109
 Hyosciami semen laudatum adversus epilepsiam minus tutum remedium est. 157
 Hypochondria cur introrsum, & sursum revulsa appareant in paraphrenitide? 91

I

- I**chorum per aures effluentium suppressio in pueris Epilepsiæ causa. 151
 Ideæ quomodo excitentur? 6
 Ideæ diversæ unde oriuntur? 20. 113
 Ideæ sagarum a Diabolo excitantur. 48
 Ideæ a causis in corpore nostro latentibus quomodo excitentur? 117
 Ignis moderatus quomodo voluptate afficiat, immoderatus e contra dolore? 171. 172
 Ignis vis ad ulcerum, & gangrænarum progressum prohibendum. 134
 Imaginatio quid sit, & quomodo excitetur? 20
 Imaginationis depravatio juxta nonnullos delirii causa. 71
 Imaginatio lædi nequit illæsa ratiocinatione. ib.
 Imaginationis depravatio ad falsa iudicia.

cia referenda.	72	Ad iram proclivitas in phrenitide imminente unde?	80
Imaginatio magnam vim habet ad nervosum genus percellendum.	132	Ira quomodo dolorem capitis excitet?	178
Imaginatio fortis qua ratione epilepsiam excitet?	147	Judicii depravatio cur delirii causa habenda?	72
Imaginationis vis ad quamplurimos morbos excitandos.	ib.	Quomodo depravari debeat, ut vere delirium inducat?	ib.
Ad maculas fetibus imprimendas.	ib.	Jugularium obstructio utrum apoplexiæ causa?	9
Imaginatio fortis quomodo dolorem excitet?	171	Jugularium turgentia cur apoplexiam portendat?	22
Imago rerum terribilium in comate unde?	49	Jugularium sectio summum apoplexiæ remedium.	26
Indignationis, odii in phrenitide unde?	80	Quandam instituenda in lethargo?	65
Imago maris, aut femine quomodo principem in amore locum obtineat?	117	Efficacissimum remedium adversus phrenitidem.	83
Immerisiones in aqua in desperata hydrophobia cur instituendæ?	139	Dolorem capitis.	181
Impetus, seu quantitas motus qua ratione æstimeretur?	50		
Quid sit?	96. 180		
Incubus quid sit, & quomodo excitetur?	22		
Inedia quomodo apoplexiam excitet?	16		
Infantum crura cur nutent?	40		
Inflammatiō quid sit?	77		
Inquietudo corporis in comate unde?	49		
Insolatus cur phrenitidem excitet?	78		
Cur dolorem capitis?	177		
Insolatus plurimorum morborum causa.	15		
Infanti cur varicibus, & hæmorrhoidibus supervenientibus sanentur?	100		
Insomnia turbulenta antequam epilepsia idiopathica invadat, unde?	154		
Invertentia medicamenta adversus hydrophobiam commendantur.	135		
Quanam sit eorum materies?	ib.		
Inutilia esse ostenditur.	ib.		
Inustio ferro ignito eximii usus in vulnere e cane rabido inflictio.	134		
Ipecacuannæ radix optimum emericum.	33		
Ipecacuannæ virtus adversus dysenteriam in dubium vocatur.	136		
Ira quid præstet in humanum corpus?	15		
Ira sanguinem biliosum efficit.	79		

nitide quænam sint?	84	me acre.	ib.
Lethargus quid sit?	45	Nec spiritus animales aquæ stygiæ æmuli.	95
Ejus causæ, signa.	ib.	Quanam sit.	ib.
Prognosis, curatio.	46	Mania cur alia vehemens, & fortis, alia levis, & mitis?	100
Lethargus quomodo differat a comate somnolento?	60	Mania cur incurabilis plerunque sit morbus?	ib.
Lethargici non sanaturi cur cito de medio tollantur?	63	Cur certis, statisque temporibus recurrat?	ib.
Lethargici quinam dicendi?	64	Maniaci cur cataleptici evadant?	101
Qua ratione empyci fiant?	ib.	Mandragora narcotica vi valde infesta donatur.	51
Lethargus una eademque methodo pertractandus non est.	65	Mandragora sulphure turget.	53
Lethargici suis nominibus exclamati excitandi.	68	Mandragora minus tutum delirantium remedium.	86
Lien in melancholia vel nullam partem agit, vel una reliqua viscera imi ventris sunt accusanda.	115	Martialia medicamenta quomodo agant in Mania?	107
Ligatura fortis supra affectam partem quomodo epilepsiam sympathicam sistere valeat?	158	Quomodo adhibeantur?	ib.
Lingua arida, nigra, flava in phrenitide unde?	81	Melancholiæ definitio, causæ, signa.	110
Lingua exertio, morsus in epilepsia unde?	154	Curatio.	111
Liquor cornu cervi succinatus quid sit?	167	Melancholia delirium cum timore, & mæstitia definiti non potest.	ib.
Quas vires habeat in epilepsia, aliisque convulsivis morbis?	ib.	Potius angor animi in una cogitatione defixi, si per angorem contentionem intelligas.	111. 112
Lucis averlatio in phrenitide unde?	81	Melancholia sine delirio quænam?	112
Lumini summa vis inest ad fibras humani corporis percellendas.	133	Melancholia hypochondriaca quænam?	115
Luta, ac balnea Aponensia quomodo operentur adversus Paralysem?	43	Melancholia errabunda quænam?	119
Quo tempore sint in usum vocanda?	ib.	Melancholia gradu tantum differt a mania.	ib.
Lycanthropia quid sit?	119	Melancholia ex totius sanguinis intemperie quomodo differat a Melancholia quæ ab animi affectionibus proficiscitur?	120
Lymphaticis vasis donari Cerebrum, ac Meninges verosimile est.	173	Melancholia quomodo Epilepsiæ superveniat?	157
		Melancholicorum animus cur in aliqua certa, & constanti cogitatione sit defixus?	118
		Melancholici cur stratagemate aliquo sunt decipiendi?	120
		Membrana mucosa odoratus organum quomodo afficiatur in apoplexia?	20
		Medulla panis quomodo adhibeatur ad explorandum vulnus animalium rabidorum?	130
		Memoria quid sit, & quomodo excite-	te.

- tetur? 20
 Memoria quomodo aboleatur in epilepsia? 154
 Meningum convulsio frequens apoplexiæ causa. 11
 Meningum, & cerebri inflammatio vera phrenitidis causa contra Willisium. 77
 Incipiens, & levis quomodo ab ingenti, & confirmata dignoscatur? 81. & seq.
 Meningum vasa cur variis anastomosis juncta? 173
 Mensium suppressio plurimorum morborum causa. 13
 Mensium, aut hæmorrhoidum suppressio cur ad melancholiam disponat? 115
 Mentis certis cogitationibus certi motus corporis respondent, & vicissim. 72
 Mentis congruæ cogitationes, ac recta judicia a concinnis, & ordinatis motibus fibrarum cerebri dependent. 73
 Mentis ad certas, easdemque semper ideas proclivitas unde? 113
 Mentis torpor antequam epilepsia idiopathica invadat, unde? 154
 Mens nullis cieri motibus potest. 172
 Mercurialia medicamenta pessima in Paralyfi. 42
 Mercurius qua ratione solidum corpus dicatur? 96
 Mercurialia medicamenta morborum, qui a lue celtica oriuntur, sacra anchora. 162
 Mercurius diaphoreticus Thonson unde dicatur? ib.
 Quas vires, & usum habeat? ib.
 Mercurius quot modis adhibeatur ad salivationem excitandam? 163
 Quocumque modo salivationem excitet, eximie virtutis est ad Epilepsiam ex lue celtica oriundam depellendam. ib.
 Cur interdum summe nocuus evadat in istorum morborum curatione? ib.
 Mercurius adversus dolorem capitis licet celticum, minus tutum remedium. 183
- Mictus sanguineus post usum cantharidum in hydrophobia cur certum salutis præsagium? 138
 Mineralium, locorumque diu clauorum halitus cur narcotica vi donentur? 57
 Moeconii in pueris retentio cur epilepsiam excitet? 148
 Mœror fibras exsiccat. 41
 Morbus caducus unde dicatur? 143
 Sacer unde? ib.
 Hercules unde? ib.
 Comitialis unde? ib.
 Sonticus, & qui inspuitur, unde? ib.
 Morbi insoliti abditique Dæmonibus interdum, aut sagis perperam tribuntur. 153
 Morbi Dæmoniaci quinam sint? ib.
 Quibus indicis se prodant? ib.
 Morbos idiopathicos a sympathicis apte dignosci posse contra nonnullorum opinionem ostenditur. 155. 156
 Mora diuturna in locis calidis cur epilepsiæ causa? 150
 Mortis causa in phrenitide quænam sit? 82
 Quænam eamdem portendant? ib.
 Motus duplex, voluntarius, & naturalis. 5
 Motus partium quomodo peragantur? 6
 Motus sanguinis perturbatus quamplurimos ciet morbos. 9
 Motus corporis vehementissimi quomodo apoplexiam inferant? 13
 Ad motum muscutorum non spiritus tantum, sed subtilior etiam sanguinis portio requiritur. 37
 Utrum ab eorundem ebullitione, & effervescentia, ut multi volunt? ib.
 Etiam naturalis quædam dispositio fibrarum muscularium ad se contrahendum, requiritur. 38
 Ad motum muscutorum majore spirituum copia opus est, quam ad sensum. ib.
 Motus animalium a nervis oriri nequit. 144
 Undenam oriatur? ib.

Mu-

- Mulierum pulchritudo excellens cur amorem conciliandi insignem vim habeat? 123
 Muria salis quomodo virus animalis rabidi edulcet? 134
 Musculi munere suo quando egregie fungantur, & contra? 40
 Musica instrumenta apprime faciunt ad somnum conciliandum. 107
 Ad multos, gravissimosque morbos animi, & corporis depellendos. 108
 Cur certis duntaxat musicis sonis certi morbi profingentur? ib.
 Mysterium furor est. 94

N

- N**arcotica medicamenta ob frigiditatem somnum non excitant. 53
 Nes sulphure suo spiritus opprimente, & enecante operantur. 54
 Nec sulphure suo eisdem irretiente, aut figente. ib.
 Nec eodem massam sanguinis rarefaciente, unde comprimantur ductus, atque emissaria Cerebri. 54. 55
 Specifica, & occulta vi agere censendum est. 56
 Quid per eamdem intelligendum sit? ib.
 Narcotica alia sanguinem, ac materiam proximam spirituum figendo, & cogendo agunt, & quænam? ib.
 Quædam rarefaciendo. ib.
 Narcotica a diversa sulphuris combinatione diversam soporem conciliandi facultatem acquirunt. 160
 Natatio frequens cur Paralyfi tribuat? 40
 Nervi impervii a quibusdam habiti. 5
 Tales non sunt. 6
 Nervi semel vitati in pristinum statum restitui nequeunt. 23
 Nerveorum filamentorum structura cur facile pervertatur? ib.
 Nervi famulantes motui voluntario a Cerebro, motui naturali a Cerebello ortum traducunt. 17
 Nervis summa vis inest ad functiones humani corporis multipliciter variandas. 108
 Nervo uno aliquo affecto, cur alii quoque afficiantur? 108. 109
 Nervi unde incipiant, quo desinant? 145
 Nervos exsuccos contrahi non posse contra Galenum ostenditur. ib.
 Nervorum exsiccatio cum extenuatione atque ariditate chordarum musicalium comparari nequit. ib.
 Nervus, aut tendo contusus, aut punctus cur insignem dolorem excitet? 171
 Si totus scindatur, cur eundem solvat? ib.
 Nitrum quomodo agat adversus phrenitidem? 85
 Cur urinæ separationem promoveat? ib.
 Nitri eximius usus ad Maniæ effrænes impetus coercendos. 109
 Noctambuli quinam sint? 47
 Quo somno corripiantur? ib.
 Nostalgia quid sit? 121. 122
 Cur Helvetiis familiaris? 122
 Cur Melancholia ex amore laborantibus superveniat? ib.
 Nucis moschatae usus immodicus capiti infestus. 51
 Nux moschata sulphure turget. 53
 Cur vi narcotica donetur? 56
 Nucum juglandium umbra utrum capiti, & stirpibus infesta? 52
 Nuclei juglandes quo modo adhibeantur ad explorandum vulnus animalium rabidorum? 130
 Eximie virtutis sunt adversus pestem, & malignos morbos. 136
 Adversus hydrophobiam. ib.
 Qua ratione operentur? 136. 137
 Nux vomica alexipharmaca a nonnullis habita. 52
 Animalia certo necat. ib.
 Hominibus infestissima. ib.
 Nutritionis materia sanguis non est. 39
 Quid sit? ib.
 Nutritio somni tempore augetur. 47
 Nutrix optimo victus regimine gubernanda; ut plerique morbi pueros lacte

- lacte vescentes exercentes curen-
tur. 167
- O**blivio in lethargo unde? 62
In phrenitide imminente unde?
80
Antequam Epilepsia idiopathica in-
vadat? 154
Objectorum geminatio in phrenitide
unde? 80
Occasionales causæ Mallebranchii reji-
ciuntur. 73
Oculorum apertio, & oclusio mutua
in comate unde? 49
Oculorum rubor in phrenitide unde?
80
Oculi quomodo potissimam in amore
partem agant? 117
Oculi a forti lumine vehementer læ-
duntur. 133
Oculorum contorsio in epilepsia unde?
154
Odores quid sint? 73
Quomodo dolorem capitis excitent?
171. 178
Odoramenta quomodo agant in morbis
convulsivis? 159
Leviora tantum conveniunt in Epi-
lepsiæ paroxysmo. ib.
Quænam sint? ib.
Olea stillatitia lavendulæ, roris mari-
ni &c. quid præsent in Paralyseos
curatione? 42
Olea ex partibus animantium per de-
stillationem elicita, atque rectificata
quomodo agant in multo-
rum morborum curatione? 159
Nisi rectificentur, pessime cedunt.
ib.
Quænam sint? ib.
Quid efficiant, nisi rectificata adhi-
beantur? ib.
Quid si rectificata? ib.
Olea ætherea dicta quomodo soporem
concilient? 160
Oleorum corporum vis insignis ad-
versus venena. 138
Oleum amygdalarum dulcium in epilep-
sia quandoque insignis efficaciam.
163
In dolore capitis. 184
Oleum mastichinum nucis moschatæ
regioni itomachi applicatum quo-
modo epilepsiæ puerorum apte oc-
currat? 166
Oleosa crusta lacteæ excretioni promo-
vendæ minus idonea. 167
Opium quid sit? 50
Quid efficiat moderatus ejus usus,
quid immodicus? 51
Opii effluvia capiti infesta. ib.
Opii sapore, odore, effectibus, quos
parit, resolutione chymica evinci-
tur frigidum non esse. 53
Opium sulphure suo spiritus profligan-
te non operatur. 54
Opiata serum sanguinis aggrediuntur,
& ad concrendum disponunt.
55
Opium quomodo differat a Croco, Nu-
ce moschata, vino, & similibus
narcoticis? ib.
Opium soporifera virtute cur cæteris
narcoticis præstet? 56
Opium delirii causa. 74
Opiata, & narcotica utrum conveniant
in phrenitidis curatione? 85
Variæ Medicorum opiniones. ib.
In illorum usu cautissime proceden-
dum est. 85. 86
Ne externe quidem admoveri possunt
citra noxæ periculum. 88
Cur multis probentur in mania, &
qua dosi? 109
Tuta non sunt. ib.
Neque in principio morborum, ne-
que decursu adhibenda. ib.
Ad imminendum Epilepsiæ paroxys-
mum præcavendum cur pessime ce-
dant? 157
Minus tuta sunt in dolore capitis.
185
Opii variæ præparationes. 86
Opium cum aqua simplici paratum cui-
cumque præparationi anteponen-
dum. ib.
Opium quacumque ratione correctum
minus tutum in delirantibus. 86
Oris detorsio in hemiplecticis unde? 21

Quo-

- Quomodo differat a spasmo cynico?
ibid. 61
Os diductum in lethargicis unde? 62
Ossium, & viscerum substantia qua ra-
tione sine dolore scindatur? 171
Ossicula doloris capitis causæ. 173
Ossium fracturæ quomodo Paralysem ex-
citant? 40
Otiosæ vitæ noxæ quamplurimæ. 61
Otium, & sensuum illecebræ ad insa-
num amorem præcavendum fugien-
dæ sunt. 124
Ovum quid sit? 175
Oxycratum Epilepsiæ remedium. 163
- P**
Alpebræ imperfecte clausæ in le-
thargicis unde? 62
Papaveracea remedia optima in deli-
riis. 88
Papillæ pyramidales quomodo affician-
tur in apoplexia? 20
Paralyseos gradus varii, eorumque cau-
sæ. 35
Curatio in paroxysmo, & extra pa-
roxysmum. 36
Quinam morbus Paralyseos nomine
insigniri debeat? 37
Paralysem, in qua amittitur sensus in-
ternarum, externarumque partium,
salvo motu, contra nonnullorum o-
pinionem dari ostenditur. ib.
Cur id fiat? ib.
Paralytis quomodo differat ab apople-
xia? 39
Cur supersit partis calor, & nutri-
tio? ib.
Paralyseos causæ, quæ medicam opem
exposcunt, quænam? 41
In Paralyti exsiccantia, extimulan-
tia, atque solventia medicamenta
quo casu summe nocua evadant?
43
Paralytis quomodo Epilepsiæ superve-
niat? 157
Paraplegia quid sit? 19
Paraphrenitis quid sit? Ejus signa. 70
- 71
Paraphrenitis quomodo ab inflamma-
tione diaphragmatis, & aliorum
Tom. I. 77
- viscerum exoriatur? 61
Parotides die critico erumpentes in le-
thargo cur salutare? 64
Partes degluttoni dicatæ cur in hy-
drophobis post obitum inflammatae
appareant? 129
Partes solidæ omnes cur sicciore appa-
reant? ib.
Partes solidæ quando in æquilibrio sint
constitutæ? 144
Quando contrahantur? ib.
Partes frigescentes in epilepsiæ paro-
xysmo cur manu calida fovendæ?
158
Partium solidarum perversa structura,
aut atonia in epilepsia potissimam
partem agit. 146
In Mania. 95
Pediluvia ex emollientibus, & hypno-
ticis parata cur eximiam operam
præstent in morbis capitis? 108.
109
Peregrinatio cur infani amoris minus
tutum remedium? 121
Pericardium cur siccum appareat in
hydrophobis? 129
Perspiratio somni tempore fit uberior.
47
Phrenitidem lethargo supervenire tu-
tum non est. 64
Phrenitis in lethargum desinens exitia-
lis. 65
Phrenitis quid sit? 69
Ejus causæ, signa, prognosis. 69. &
seq.
Curatio. 70
Phrenitis quomodo differat ab aliis de-
lirii speciebus? 76
Phrenitis in dispositione quænam sit?
81
Quænam in habitu, seu hæctica?
ibidem.
Phrenitis hæctica somni naturalis specie
facile imponit. 82
Philtrea amatoria medicamenta perpe-
ram habita quænam. 75. 67
Furorem inducunt. ib.
Philtrea vera quænam sint? 123
Philosophia multis depellendis morbis
idonea. 120
Phlogosis quid sit? 77

C c

Pili

Pili canis rabidi vulnere ab eodem inflicto applicati eximiae virtutis.	134	bus?	96
Pilulae de succino Cratonis, Mastichinae optima purgantia sunt.	34	Pullus gallinaceus per medium diffectus, & calidus admotus vulnere ab animali rabido inflicto eximiae virtutis.	134
Pilulae capitales Paracelsi de succino Cratonis morbis capitis specificè opitulantur.	161	Pulmentum ex avena, hordeo, &c. eximii usus in Maniacis.	110
Cur non convenient in dolore capitis calido?	184	Purgantia in principio apoplexiae pessima.	31
Pinguedo animalium caeteris remediis externis in Paralyfi anteponenda.	44	Cujusnam apoplexiae optima remedia, & quomodo operentur?	32. 24
Pisces laboribus assueti cur solidiorem habeant carnem?	61	Purgantia fortia non conveniunt in Paralyfi.	41
Plethora duplex.	9	Purgantia in principio lethargi utrum convenient?	66
Plethorici apoplexiae obnoxii.	12	Variae Medicorum opiniones.	ib.
Poesis furor est.	94	Quando convenient?	ib.
Pollutio virorum nocturna involuntaria quomodo excitetur?	116	Quanam adhibenda?	67
Polypi intra, vel extra Cerebrum generati Apoplexiae causae.	10	Purgantia in phrenitidis curatione cur minus tuta?	84
Pooniae radix amuletum adversus Epilepsiam perperam habitum.	164	Purgantia valida Maniacis infesta quanam?	105
Præcordiorum pulsatio in paraphrenitide unde?	91	Purgantium divisio in cholagoga, phlegmagoga omnino rejicienda non est.	106
Pueri severioris disciplinae instituto pertractandi non sunt, nec vociferationibus insuetis terrendi.	147	Purgantia aduersus hydrophobiam laudata.	135
Pueri ægrotantes cur peculiari methodo pertractandi?	166	Summopere nocua.	ib.
Pueri lacte vescentes medicamentis læduntur.	167	Purgantia valida in Epilepsia minus tuta.	161
Quomodo sint pertractandi?	ib.	Quanam convenient, & quo tempore?	161. 162
Pulsus in apoplexia levi debilior non est, ut nonnulli volunt, & cur?	17	Quandonam ab iisdem omnino abstinendum?	163
Pulsus tardus, rarus, undosus in lethargicis unde?	63	Purgantia fortia pueris nunquam præscribenda.	166
Pulsus durus, celer, frequens, parvus in phreneticis unde?	81	Purgantia nutrici exhibita pueros lacte vescentes purgant.	167
Pulsus quid sit?	120	Purgantia in dolore capitis frigido optima.	182
Cur animo varie affecto variae pulsus mutationes contingant?	ib.	Quanam convenient?	182. 183
Ex pulsu quomodo amor insanus dignosci queat?	121	Purgantia blanda aduersus capitis dolorem ex serosa colluvie optima.	183
Pulsus celer, frequens, irregularis, durus in hydrophobia unde?	131	Purgantia in dolore capitis calido perniciofa.	183. 184
Pulsus interceptio recurrens in Epilepsia unde?	154	Pus intra cerebri cavitates, & sinus effusum apoplexiae causa.	10
Pulvis pyrius quibus constet parti-		Doloris capitis.	173

Quin-

Q	Uinquina quo tempore in febris intermittentibus sit exhibenda?	60
	Ad eandem in febris intermittentibus perniciosus deveniendum est quam citissime.	ib.
	Elapsis aliquot accessionibus in benignis.	ib.
	Omittenda quandoque in depurationibus.	ib.
R	Abies alia naturalis, alia morbosa.	126
	Morbosa rabie quanam animalia corripiantur?	126. 127
	Ratiocinatio quid sit?	20
	Ratiocinationis depravatio juxta nonnullos delirii causa.	71
	Ratiocinatio lædi nequit illæsa imaginatione.	ib.
	Ratiocinationis depravatio ad falsa iudicia referenda.	72
	Refrigerantia medicamenta quomodo apoplexiam præcavere valeant?	35
	Repellentia medicamenta extrinsecus admovenda in phrenitide minus tuta sunt.	89
	Multo minus, in quæ Crocus recipitur.	ib.
	Resolutionibus Chymicorum in disquisitione virium medicamentorum fidendum non est.	165
	Resolventibus medicamentis nunc purgantium, nunc diureticorum usus interponendus.	42
	Respiratio cur violenta in apoplexia?	18
	Respiratio debilis, ac rara in lethargicis unde?	63
	Magna, ac rara in phrenitide unde?	81
	Parva, frequens, inæqualis in Paraphrenitide unde?	91
	Respirationis interceptio recurrens in Epilepsia unde?	154
	Retropellentia medicamenta cautissime usurpanda.	79. 151
	Retina visus pars primaria quomodo afficiatur in apoplexia?	20
	Rhabarbarum ad purgandos pueros aptissimum.	166
	Rifus in paraphrenitide unde?	92
	Rifus in Mania cur bonus?	100
	Rifus Sardonicus in epilepsia unde?	154
	Robur assidua exercitatione acquiritur.	40
	Rubor faciei, & oculorum cur apoplexiam portendat?	22
S	Agæ quo somno corripiantur?	48
	Sales Anglicani quid sint?	29
	Sal volatile succini quid sit, & quomodo operetur?	30
	Saliva unice afficitur in iis, qui hydrophobia premuntur.	139
	Salivæ nomine plures succi veniunt.	130
	Saliva venenata quomodo aquæ, & liquidorum omnium averfationem pariat in hydrophobis?	132
	Sanguinis, & spirituum ætus cum sulphuris, & nitri explosivis accessionibus comparari nequeunt.	96
	Sanguinis, & humorum vitia aquis stygiis æmula non sunt.	96. 97
	Sanguis optime, & naturaliter constitutus copia peccans quomodo maniam excitet?	97
	Sanguis fluxilis, & fixus quid sit?	ib.
	Quomodo Maniam excitet?	ib.
	Sanguis acribus, alchalescentibus, acidis, & similibus particulis fætus cur Maniam excitet?	98
	Sanguis quatuor non constat humoribus.	113. 114
	Sanguinis distinctio in sanguinem proprie dictum, in bilem &c. omnino rejicienda non est.	14
	Sanguinis emissi observatio ad nonnullas ipsius qualitates detegendas apprime facit.	129
	Ex sanguinis emissi observatione in hydrophobia interemptis erui potest cuiusnam naturæ sit venenum animalium rabidorum.	ib.

C c 2

San-

Sanguinis copia nimia, rarefcentia quomodo dolorem excitet?	172	Sensus, & motus cessatio in lethargo unde?	62
Auctus motus quomodo?	ib.	Sensus rorionis, doloris, ac vellicationis in vulnere ab animali rabido inflicto unde?	131
Crassities, visciditas, lentor?	173	Cur caput vertus tendat?	ib.
Tenuitas nimia, acredo?	ib.	Sensuum intermissio, motuumque perturbatio in Epilepsia unde?	153
Sanguis ab aere summe dilatato, & parum elastico rarefcit. 176. & seq.		Sensus quilibet quomodo sine solutione quadam fieri nequeat?	171
Saphenæ festio cur instituenda suppressis mensibus, aut hæmorrhoidibus.	26	Quæ sensus nostros percellunt, quomodo dolori producendo opportunissima existant?	178
Sapores quid sint?	73	Serum sanguinis intra cerebri cavitates, & sinus effusum Apoplexiæ causa.	10
Sapo quibus constet principiis?	164	Serum lactis tamarindatum eximie virtutis in phrenitidis curatione.	84
Quare cum aquosis, oleosisque corporibus misceatur?	ib.	In curatione doloris capitis calidi.	184. 185
Quare cum lacte in epilepsie curatione?	ib.	In curatione Maniæ.	105. 106
Sapo crustæ lacteæ excretioni in pueris promovendæ opportunissimus.	167	Serum lactis destillatum cum herbis refrigerantibus optimum in Maniæ curatione.	106
Sarsa perilla sudorifera vi maxima pollet.	42	In dolore capitis.	185
Quando usurpanda?	ib.	Serum lactis eximie virtutis adversus hydrophobiam.	136
Scammonium optimum purgans in soporosis affectionibus.	32	Serum, aut similes humores in cerebro collecti quomodo epilepsiam excitent?	146. 147
Scabies retropulsa epilepsie, & plurimorum morborum causa.	150	Serica copia Cerebrum inundantis, & obstruentis cur lethargum excitet?	61
Scorpio contusus vulneri ab eodem inflicto admotus egregie medetur.	135	Serum lactis tamarindatum, vel destillatum cum plantis refrigerantibus adversus epilepsiam optimum.	163
Secretiones omnes somni tempore promoventur.	47	Serum lactis depuratum optimum adversus dolorem capitis calidum.	184. 185
Semina frigida majora, & ex his parata emulsiones in aquis refrigerantibus eximii usus in phrenitide.	87	Serofa colluvies quomodo dolorem excitet?	173
In Mania.	109	Unde petenda?	183
Quomodo soporem concilient?	160	Quibus remediis pertractanda?	ib.
Seneftus cur innumerabilium morborum causa?	12	Septi transversa inflammatio quomodo paraphrenitidem excitet?	91
Senes cur tremant, ac delirent?	50	Septum transversum unde dicatur?	ib.
Senes, & pueri cur ad lethargum proclives?	61	Setacei caute supprimendi.	151
Seneftus extrema, atque integra aridiluvianorum unde?	166	Setacei in epilepsia mira quandoque præstant.	161
Sensuum internorum, externorumque organa quænam?	5	Summe quandoque nocui.	ib.
Sensus quomodo peragantur?	6	Setacei quando sint adhibendi in dolore capitis?	182
Sensus interni, externique quomodo aboleantur in apoplexia?	20		
In Epilepsia?	144		
Sensus quomodo auferatur in Paralyfi salvo motu?	38		

Sibi-

Sibilus in gutture in epilepsia unde?	153. 154	Spasmus cynicus quid sit?	154
Singultus in epilepsia unde?	154	Specifica medicamenta adversus hydrophobiam perperam habita.	137
Sitis fere nulla in phreneticis unde?	81	Specificum ex pipere, & cantharidibus cæteris palmam præripit.	ib.
Quomodo in statu naturali excitetur?	ibid.	Quænam bonum curationis exitum eodem assumpto portendant?	ib.
Solanum somniferum, vel furiosum delirii causa.	75	Qua ratione operetur?	137. 138
Illius natura maligna, & deleteria.	ibidem.	Specifica adversus epilepsiam perperam habita quænam?	164
Soliditas qua ratione differat a duritie?	96	Specifica exhibenda non sunt absque causarum morbos efficientium cognitione.	165
Solidarum partium atonia, aut perversa structura quomodo doloris causa?	172	Specifica antepileptica laudabiliora quænam?	ibid.
Solis radii qua ratione insignes molestias hominibus inferant?	171	Sphacelus in inflammationibus unde?	63
Somnus continuus antequam apoplexia invadat unde?	21	Sphacelus cerebri quomodo contingat?	64
Somni contra naturam plures species.	44	Quæ symptomata eundem portentant?	ib.
Somnus naturalis quid sit, & quomodo excitetur?	47	Spiritus animales utrum existant?	6
Somni naturalis utilitates plurimæ.	ibidem.	Spiritus ardentés quomodo sanguinem cogant, & dissolvant?	14
Somnus præter naturam quid sit?	ib.	Spiritus salis armoniaci, cornu cervi, fuliginis, sanguinis, & cranii humani in calidorum cephalicorum censu numerandi.	29
Somnambuli quinam dicendi?	ib.	Cujusnam apoplexiæ remedia?	ib.
Somnus contra naturam quid sit?	48	Spirituosa naribus admovenda non sunt inter apoplexiæ initia.	30
Somni longi, & diuturni lethargo, alisque morbis producendis opportuni.	62	Quomodo operentur?	ib.
Somni perturbati in acutis, inquieti, insomnia terrificata mala.	79	Spirituum animalium penuria, & acrimonia quomodo coma vigil excitet?	48
Unde nascantur?	80	Spirituum impetu, & concitato motu opus non est ad inordinatos motus corporis, & delirium. 49. & seq.	
Somni vis ad quietem spirituuum.	107	Spiritus animales aereo-æthereæ lucidæ, igneæ naturæ non sunt, nec spirituosus liquoribus comparandi.	54. 74.
Qua ratione procurandus in Maniacis.	107. 108. 109	Spiritus salis armoniaci qua ratione operetur in cari curatione?	59
Somnia quomodo excitentur?	115	Spirituum volatiliuum genus duplex.	87
Somnia turbulenta in imminente hydrophobia unde?	131	Quibus in morbis convenient?	ib.
Somni deficientes, vel immoderati quomodo dolorem capitis excitent?	177	Quomodo operentur?	ib.
Soni quid sint?	73	Spirituum animalium incendium Paraphrenitidis causa perperam habitum.	91
Soni vehementes quomodo dolorem excitent?	171	Spiritus animales copia peccantes quomodo	
Soporosi affectus una eademque methode pertractandi non sunt.	50		
Sorbi umbra latentem rabiem excitandi vim habet.	128		

Tom. I.

modo Maniam excitent? 95
 Nimis subtilibus, atque acuminatis
 particulis præditi quomodo? ib.
 Vel fortibus, duris, solidisque? 96
 Spirituum animalium ataxia ad Maniæ
 effrænes impetus non sufficit, ut
 Sydenhamus. 97
 Spiritus animales quid sint? ib.
 Spiritus animales acidam conditionem
 nacti, sicut spiritus chymici melan-
 cholici causæ esse nequeunt. 114
 Potius sensuum omnium, motuumque
 privationem excitare censendum
 est. ib.
 A spiritibus animalibus repetendam
 esse proximam epilepsiæ causam o-
 stenditur. 143
 Variæ opiniones circa eorundem vi-
 tia rejiciuntur. 143. 144
 Solum inordinatum, atque irregula-
 rem eorundem motum sufficere
 demonstratur. 144
 Spiritus animales in epilepsia primario
 interdum afficiuntur, interdum se-
 cundario. 146
 Spiritus cornu cervi, cranii humani,
 sanguinis quomodo operentur ad-
 versus epilepsiam, vertiginem? 160
 Quando convenient? ib.
 Spuma circa os in apoplexia unde? 21
 Spumæ exitus ab ore, & naribus in
 epilepsia unde? 154
 Stomachi inflatio in epilepsia unde?
 ibidem.
 Sternutatoria quomodo agant adversus
 apoplexiam? 31
 Quo tempore sint adhibenda? ib.
 Quænam sint? ib.
 Sterni dolor in paraphrenitide unde?
 91
 Stillicia adversus dolorem capitis opti-
 ma. 185
 Strabismus quid sit? 154
 Studia immoderata cur apoplexiæ pro-
 ducendæ opportuna? 15
 Cur Melancholiæ? 116
 Cur Epilepsiæ? 149
 Cur dolori capitis? 178
 Succu plantarum inspidarum optima
 quandoque Paralyseos remedia.

Succinum ceteris cephalicis calidis pal-
 mam præripit. 183
 Sudoris elapsus in Epilepsia unde? 154
 Sudorifera medicamenta quando conve-
 niant in epilepsia? 162
 Quænam sit illorum materies? ib.
 Quando ab iisdem omnino abstinен-
 dum? 163
 Quando convenient in dolore capi-
 tis? 183
 Adversus ferosam colluviem optima.
 ibidem.
 Suffocatio in epilepsia unde? 154
 Suppositoria acria eximie virtutis ad-
 versus epilepsiam. 28. & seq.
 Suppuratio tumoris inflammatorii un-
 de? 63

T

A Tarantula demorfi quomodo Mu-
 ficis sonis curentur? 108
 Tamarindi quomodo agant in dolore
 capitis calido? 184
 Temperamentum melancholicum quod-
 nam sit? 114
 Cur ad melancholiam disponat? 115
 Temporalium arteriarum turgentia cur
 apoplexiam portendat? 22
 Terror improvisus in pueris cur me-
 lancholiæ causa? 116
 Cur Epilepsiæ? 147
 Timor improvisus. cur mortem inferat?
 16
 Tremor partium resolutioni superve-
 niens cur salutaris? 40
 Tremores in phrenitide unde? 81
 Tremores totius corporis in hydropho-
 bia unde? 131
 Trismus quid sit? 154
 Triticum qua ratione adhibeatur ad
 explorandum vulnus animalium ra-
 bidorum? 130
 Trochisci alhandal quid sint, & quo-
 modo agant? 41
 Tumores intra, vel extra cerebrum ge-
 niti Apoplexiæ causa. 10
 Tumores imi, vel medii ventris prope
 truncum Aortæ descendentem quo-
 modo apoplexiam excitare valeant?

Tumores prope spinalem medullam ge-
 niti cur Paralyfi tribuant? 40
 Tumores cujusvis generis retropulsi cur
 phrenitidem excitent? 79
 Cur epilepsiam, aliosque plurimos
 morbos? 150
 Tumores intra vel extra cerebrum ge-
 niti doloris capitis causæ. 173
 Tussis in paraphrenitide unde? 92

V

Valerianæ sylvestris radix specifi-
 cum adversus epilepsiam perpe-
 ram habita. 164. & seq.
 Vapor mordax, acris, malignus pecu-
 liari vi cerebrum stimulans causa
 epilepsiæ proxima perperam habi-
 tus. 143
 Vaticinium ad quod furoris genus re-
 ferendum? 94
 Vestium notio apprime facit ad mo-
 tum animalium explicandum. 145
 Triplex eorum genus, & usus expli-
 catur. ib.
 Vestes animantium ad quod vestis ge-
 nus sint referendi? ib.
 Velocitas quid sit, & quomodo diffe-
 rat ab impetu? 180
 Venæ sectio cujusnam apoplexiæ reme-
 dium? 25
 Quo tempore instituenda sit? ib.
 Quo in loco? 25. 26
 Interdum summe nocua evadit. 27
 Quo casu instituenda sit ad apople-
 xiam præcavendam? 34
 Venæ sectio in lethargo cur multis mi-
 nus probetur? 65
 Cur ab aliis e contra miris laudibus
 extollatur? ib.
 Quo casu revera conveniat? ib.
 Quo e contra rejicienda? 66
 Venæ sectio in phrenitidis curatione
 principem obtinet locum. 83
 Quando liberaliter instituenda sit?
 ibidem.
 Quando timidum esse medicum de-
 ceat? 84
 Venæ sectio in mania præstantissima.
 102
 Quando liberalem esse medicum de-

ceat in eadem administranda? ib.
 Instituendam eandem esse etiam tem-
 peramento admodum bilioso exi-
 stente contra nonnullorum opinio-
 nem ostenditur. 103
 Quando obesse plurimum valeat? ib.
 Venæ sectio in epilepsia cur multis pro-
 betur? 160. 161
 Cur aliis e contra damnetur? 161
 Quando revera institui debeat? ib.
 Venæ sectio cur ceteris remediis ple-
 nitudinem sanguinis tollentibus an-
 teponenda? 180
 Venæ sectio in desperata hydrophobia
 usque ad animi deliquium institu-
 enda. 139
 Venæ sectionem doloris capitis ab im-
 petu sanguinis pendentis remedium
 esse contra nonnullorum opinio-
 nem demonstratur. 180
 Quo in loco eadem instituenda sit?
 180. 181
 Venæ sectio serosa peccante colluvie
 pessima. 183
 Venarum alterna inflatio, & detume-
 scentia in epilepsia unde? 154
 Venenum simile veneno animalium ra-
 bidorum intra homines generari
 non potest. 127
 Venenum animalium rabidorum intra
 corpus quam diutissime latere pot-
 est. 128
 Illius vires, actionesque homini in-
 festissimas explorare satis est me-
 dentibus. ib.
 Eiusdem natura anatomicis observa-
 tionibus, & ratione ab iisdem du-
 cta demonstratur. 128. 129
 Valde malignum, ac vehemens est.
 130
 Venenum veneno qua ratione profige-
 tur? 137. 138
 Venus immodica quomodo apoplexiam
 excitet? 13
 Sanguinem lentum reddit, solidasque
 partes infirmiores. 62
 Quomodo epilepsiam progignat? 150
 Venerea lues quomodo dolorem capitis
 excitet? 179
 Ventriculus cur muco vario bilioso in
 hydrophobia interemptis refertus ap-
 pa-

- pareat? 130
 Ventriculi gravitas, & vellicatio in imminente hydrophobia unde? 131
 Ventriculi, & cæterorum imi ventris viscerum affectiones quomodo epilepsiam excitent? 148
 Quomodo dolorem capitis? 173. 174
 Venti australes aerem rarefaciunt, & leviores reddunt. 176
 Quis ventus spirabat qua ratione divinare quidam potuerit lecto cubans? 177
 Venti boreales si modum fervent, saluberrimi sunt. ib.
 Vermes quomodo lethargum excitent? 63
 Quomodo Epilepsiam? 148
 Quomodo dolorem capitis? 173
 Vertebraliū compressio, disruptio, obstructio cur apoplexiæ causa? 8
 Vertiginis plures gradus. 21. 22
 Apoplexiæ congener quomodo excitetur? 22
 Vertigo in imminente hydrophobia unde? 131
 Ex fumis, & vaporibus venenatis ex vulnerata parte ad caput ascendentibus oriri nequit. ib.
 Vesicantia cujusnam apoplexiæ remedia? 29
 Cujusnam lethargi? 68
 Quomodo operentur? ib.
 Cur in deliriis, affectibus nervosis, febribus ardentibus ab iisdem abstinendum? ib.
 Vesicantia in acutis febribus cum delirio, & convulsivis motibus conjunctis pessime cedunt. 89
 In phrenitide cur veneni ad instar agant? 89. 90
 Nonnullorum error circa eorundem usum in hisce morbis explicatur. ibid.
 Vesicantia quando sint adhibenda in dolore capitis? 182
 Quando omnino vitanda? 184
 Vesicula fellis cur atra bile plena in hydrophobia interemptis appareat? 130
 Vigilia naturalis in quo consistat? 47
 Vigiliæ in acutis malæ. 79

- Vigiliæ contumacissimæ in maniacis unde? 99
 Vigiliæ in imminente hydrophobia unde? 131
 In epilepsia antequam epilepsia idiopathica invadat, unde? 154. & seq.
 Vini abusus quomodo apoplexiā excitet? 14
 Vinum liquoresque fermentescentes sulphure turgent. 53
 Cur narcotica vi donentur? 57
 Vini usus immodicus quomodo lethargum excitet? 61
 Vini, & spirituum ardentium, & rerum calidarum usus cur phrenitidis causa? 78
 A vino abstinendum esse in phrenitidis curatione contra nonnullorum opinionem ostenditur. 90
 Vini abusus quomodo epilepsiam progignat? 150
 Vinum in nervorum morbis omnino vitandum. 166
 Vini, liquorumque spirituosorum abusus qua ratione dolorem capitis excitet? 177
 Viperina medicamenta cur Paralyti curandæ opportuna? 42
 Viperæ morsus qua ratione hominibus infesti sint? 129
 Viperæ morsus ipsiusmet viperæ pinguedine egregie curatur? 135
 Vis attractiva, qua pleraque medicamenta operantur, novum inventum non est. 134.
 Ad quamplurima phænomena explicanda adhibetur a Modernis. 134.
 135
 In quo consistat? 135
 Vim attractivam dari observationibus, atque experimentis demonstratur. 137. 138.
 Visus perturbatio, aut obscuritas in epilepticis post paroxysmum unde? 154.
 Vita otiosa quomodo dolorem capitis excitet? 178
 Ulcera partium a cerebro distitarum qua ratione epilepsia causa? 148
 Ulcera incaute suppressa epilepsia, aliorumque morborum causa. 150

Quo-

- Quomodo tollenda sint? 151
 Ungula alcis amuletum adversus epilepsiam perperam habitum. 164
 Vocis ablatio in apoplexia unde? 21
 Vox acuta in paraphrenitide unde? 92
 Volucrum, & sylvestrium animalium usus in quibusdam morbis cur quadrupedum, & domesticorum usui anteponeendus? 43
 Volucra animalia fumo carbonum machina Guerikiana concluso carotica fiunt. 52
 Voluptas differt a dolore tantum secundum magis, aut minus. 171. 172
 Vomitoria in principio apoplexiæ pessima. 31
 Cujusnam apoplexiæ optima remedia? 32
 Vomitus, singultus, aliæque similes ægritudines in hydrophobia unde? 131
 Urinæ involuntarius exitus in apoplexia unde? 21
 Urinæ atræ modicæ cum subsidentia crassa, & tenaci spuma cur apoplexiam portendat? 23
 Urina turbida, & jumentorum urinæ similis in lethargo cur purgatione opus esse significet? 66
 Urinæ crassæ, & rubræ in albas, & lucidas mutatae in acutis cur malum portendant? 79
 Urinæ suppressio in phrenitide unde? 81
 Urinæ involuntaria ejectio in epilepsia unde? 154
 Ustio capitis cephalalgia remedium. 182
 Uteri affectiones quomodo melancholiam inducant? 115. 116
 Vulnus a cane rabido inflictum venenatum sit, necne, per topica eisdem apposita sciri nequit. 130
 Quænam sint e. m. topica? ib.
 Cur in curatione vel dilatandum, vel aperiendum sit? 133
 Quo casu ab operatione cessandum? ibid.
 Vulnere partium a cerebro distitarum qua ratione epilepsia causæ? 148

Z

- Z**Elotypia philocaptis familiaris tristium affectionum plane innumerablem causam. 117
 Zonæ sonoræ Valsalvæ organum auditus quomodo afficiantur in apoplexia? 20

F I N I S.